Ժ. ՄԱՐՃՅ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

Կ. Պոլիս 1900 թ.

Ժ. ՄԱԹԷՅ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ԿԱՐԱՊԵՏ Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Աշխատակից «ՄԱՍԻՍ»ի

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Տէր և Տնօրէն

Սուրհանդակ և Ճէրիտէի Շարքիյէ լրագրաց

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. Տ. ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

1900

20 APR 2006
19 NOV 2010

10 1 APR 2014

GEORGE KOLLIGLAN

6577

1792.69

ՄԵՍ ԿՈՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

1

ՈՒՐ ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԻՆ ԵՏԵՒԷՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Մարդը հապճեպով դուրս վազեր էր Պոնարաթ փողոցին վերի անկիւնը գտնուող պերճաշուք ապարանքի մը կառատունէն։

Ձեռքը թուղթ մը բռնած էր, որ տարօրինակ և խորին մտահոգութիւն մը պատճառելու երևոյթ կուտար անոր. վասն զի ապարանէն դուրս նետուելէն ետև, քիչ մը տեղ գացեր, մէկէն կանգ առեր էր մայթին մէջ տեղը, աչքը թուղթին վրայ, առանց փոյթ ընելու անցնող դարձողներն, որոց երթևեկին արգելք կ'ըլլար։

Մարդուն երևոյթը սակայն չէր բնաւ պատասխաներ այն գեղափարթամ ապարանին, ուրկէ դուրս կ'ելնէր։

Թասուն տարեկանի չափ նիհար բայց կորովի մարդ մ'էր յետասոյլ ճակատով, մանր և չէկ աչերով, որսական

թռչունի մը կտուցին նման քիթով, լայն բերանով և դժգոյն ու բարակ շրթունքով։

Վերջապէս, այդ անհամակրելի գըլուխը, որուն վրայ չարամանգութիւն և յանդգնութիւն կը կարդացուէր, գիշակեր թռչունի մը գլուխը կը յիշեցընէր, և գիշերը մութ փողոցի մ'անկիւնը զինքը տեսնողին կասկած կը պատճառէր։

Հագուստն ալ հինումին, իւղոտ, խեղճ գործաւորի մը կերպարանք էր, առաւել գիւղացիի՝ քան քաղաքաբնակի, ինչպէս որ կ'երեւնար սեւ թանձր ու երկայն մազերէն որ գլխարկէն դուրս կախուած էին։

Մորուք չունէր։

Ինչպէս որ ըսինք, ձեռքը բռնած թուղթն աչքէ անցունելու համար՝ մայթին մէջտեղը կեցեր, ա՛յն աստիճան մտասոյզ եղեր էր, որ անցորդներէ մին ուժգնութեամբ իրեն զարնուելով, քիչ մնաց որ մեր մարդն հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով պիտի գլորէր․ բայց կրցաւ ինքզինք բռնել, շտկուիլ, և աչքը վերցընելով և իր դէմը նայելով, հոն գամուած մնաց վայրկենի մը չափ, և դէմքը նախ զարմացման և ետքն ալ սարսափի երեւոյթ մ'առաւ։

Աչքին անձ մը հանդիպեր էր, որ դիմացի մայթին վրայ դրան մը խորշին մէջ դարանած զինքը կը դիտէր, տխուր, սրտատանջ և միանգամայն սպառնալից նայուածքով մը․ իսկոյն ձեռքը գոցելով ճմլեց բռնած թուղթը՝ մրմռալով քթին տակէն։

—Ի՛նքն է... Ռաուլ տը Ֆէյնի՛ը...։ Տեսա՞ւ արդեօք ապարանէն դուրս ելնելս։

Սարսուռ մ'զգաց այս հարցումն ըրած միջոցին․ և արագ ու խոշոր քայլերով ճեմուղին անցաւ, Վօժիրար փողոցը մտաւ Լիւքսամպուրկի պարտէզն հասնելու համար։

Դիմացի մարդն՝ անոր այս տագնապն ու փախուստը տեսնելով՝ դժգունեցաւ։

—Անթօան Բօսատ, — մրմռաց— տեսաւ զիս...։ Ապարանէս դուրս կ'ելնէր...։ Պէտք է գիտնամ ձեռքի թուղթին պարունակութիւնը։

Եւ անմիջապէս միւսին ետեւէն երթալ սկսաւ արագ քայլերով։

—Եթէ հարկ ըլլայ, մինչեւ վաղ առտու պիտի հետապնդիմ թշուառականին և թուղթը ձեռքս անցունեմ, ըսաւ։

Այս երկրորդ անձը, ըսենք հիմա-

կուց, կատարեալ հակապատկեր մ'էր առաջինին։

Աւելի տարիօք, գրեթէ յիսնամեայի չափ, սեւ զգեստին լամբակին վրայ Պատուոյ Լէգէոնի վարդակով, երկայնահասակ, բարեձեւ, նշանաւոր եւ քիչ մ'ալ խիստ դէմքով, կատարեալ ազնուականի տիպար։

Անթօան Բոսատ արդէն անցեր էր Լիւքսամպուրկի վանդակորմը, եւ առանց թուլցընելու իր ընթացքը, որ ճըշմարիտ փախուստի մը կը նմանէր, կը ջանար ինքզինք ծածկել պարտէզին թաւուտներուն մէջ. անիծելով երկինքն եւ մայիսի պայծառադեղ ցերեկը, ցաւելով որ այս չարաշուք հանդիպումը նոյեմբերի մութ գիշերներէն մէկուն մէջ պատահած չէր։

Բայց Ռաուլ տը Ֆէրնիք՝ քայլերը փութացնելով՝ աչքէն չէր վրիպեցներ հետապնդած մարդը, առանց կորսընցնելու իր մեծաշուք անձի գոռոզ եւ քիչ մ'ալ անհոգ երեւոյթը։

—Ո՛ւր որ երթայ, ես ալ պիտի երթամ, կ'ըսէր թեթեւ մը պռստած յօնքերով եւ բոցաքայլ աչքերով։— Ո՛րչափ հեռու երթայ, ես ալ պիտի երթամ իրեն հետ... ուր որ կենայ, ես ալ պիտի կենամ... եւ այն ժամանակ կը տեսնենք։

Անթօան Բոսատ ալ իր կողմէ հետզհետէ աւելի կը յուզուէր տեսնելով Պ. տը Ֆէրնիքի անդուլ հետապնդումը, եւ իր չէկ աչերն, հակառակ սովորական վայրագ նայուածքին, աւելի տագնապ կ'արտայայտէին՝ քան զայրոյթ կամ սպառնալիք։

Ամէն մէկ ծառուղիի անկիւն հասնելուն արագ նայուածք մը կը նետէր ետին, եւ միշտ նոյն հեռաւորութեամբ կը տեսնէր Պ. տը Ֆէրնիքի անձն եւ գոռոզ ու դժգոյն գլուխը։

Ուժգնապէս կը սեղմէր աջ ձեռքէն մէջի թուղթերը, որոց տէր ըլլալու հաւասարապէս փոյթ ունէին այդ երկու հակավիճակ անձերն, որք նոյն միջոցին միակ բայց հաւասարապէս զօրեղ շահով մը կը միանային այնպիսի պայքարի մը մէջ, որ թէեւ համր, բայց սարսափելի էր։

Ա՛հ, եթէ Անթօան Բոսատ կարենար կամ համարձակէր վազել...։

Բայց Լիւքսամպուրկի պարտէզին մէջ նոյն ժամուն վազելը վտանգաւոր անխոհեմութիւն մ'էր, որովհետեւ ուշադրութիւն կ'արթնցընէր։

Ետեւէն եկողին հասկըցնել էր թէ կը վախնար իրմէ, եւ ձեռքէն փախչելու մէջ շահ ունէր։

Հարկադրել էր Թերեւս զայն որ բանութեան դիմէր, և «բանեցէք» գոչէր։

Զայս մտածելով՝ քրտինքը ճակտէն կը վազէր, և կծկեալ ափը մամլակի մը պէս ուժով կը սեղմէր մէջի թուղթերն. որոնց պարունակութիւնը հագիւ ծանօթ էր իրեն, բայց գիտէր թէ անշուշտ անձի մը կեանքը կամ մահը կը յանձնէին իրեն։

Կը խորհէր որ եթէ Պ. տը Ֆէրնիք հետապնդումը շարունակէր, եթէ չի կարենար իւր հետքը կորսնցնել տալ անոր, Պ. տը Ֆէրնիք պիտի գիտնար իւր ո՛ւր երթալն, և ո՛ւր բնակիլը։

Բայց ի՞նչպէս աներեւոյթ ըլլալ ցերեկ ժամանակ, կէս օրէն երկու ժամ ետքը, պայծառ արեւուն տակ, ուր անհնար էր մութ խորշ մը գտնել ինքզինք ծածկելու։

—Եթէ հասնի ետեւէս, կ՚ըսէր ինքնիրեն, եթէ քովս մօտենայ փողոցին մէջ, ի՞նչ պիտի ընեմ, ի՞նչ պիտի ըսեմ. Թուղթերը տեսաւ ձեռքս... ապարանէն դուրս ելնելս ալ տեսաւ... տարակոյս չի կայ....

«Պիտի ուզէ գիտնալ...

«Ո՛հ, աւելի կ՚ընտրեմ խեղդել զայն, աւելցուց կատաղի շարժումով մը։

«Բայց հոս, ամենուն աչքին առջև... անհնա՞ր է։

«Ուրեմն, եթէ հարկ ըլլայ, կը քալեմ մինչև իրիկուն, և երբ մութը կոխէ, ձեռքէն փախչելու ճարը կը գտնեմ։»

Եւ կը շարունակէր իւր խոյսը և արագ քայլերը։

Օպսէրվաթուարի ծառուղին ելնող վանդակորմին մօտեցեր էր։

Կոմն ալ կը քալէր միշտ դժգոյն, պաղ և ահեղ իւր հանդարտութեան մէջ, պահելով իւր հեռաւորութիւնը։

Ֆօստա, վանդակորմին քով հասնելով. անցաւ զայն, և ձախ կողմը դառնալով, քանի մը փողոցներէ ալ անցաւ յուսալով մարդոց կամ կառքերու բազմութեան մը հանդիպիլ և ինքզինք անոնց մէջ ծածկելով ճողոպրիլ։

Վերջապէս մտաւ Լիւքսամպուրկի մէջ և ծառերուն տակէն անցնելով՝ Օտէօն տանող դրան կողմն ուղղուեցաւ, և նորէն Վօժիրառ փողոցէն անցնելով Թատրոնին աջակողման նրբանցին մէջ մտաւ։

Պ. տը Ֆէրնիք ալ ետեւէն հասնելով հոն մտաւ։

Ֆօստայի ջիղերը թէեւ պողպատի պէս ամուր, գայրագնիլ կսկսէին,

—Ա՛լ հերիք է, ըսաւ ինքնիրեն։

Եւ գաղափար մը ծագեցաւ մտքին մէջ։

Յամր բայց խոշոր քայլերով անցաւ Օտէոնի փողոցը, մինչեւ քառուղին, եւ ձախ կողմը դառնալով հասաւ Սէն-Սիւլփիսի փողոցը։

Քայլերն յամրացեր էին, ըսենք, ոչ թէ յոգնելէ, այլ հաշիւով։

Կը յուսար քնացընել զինքն հետապնդողին արթնութիւնը, եւ յանկարծական շարժումով մը խաբել զայն։

Եւ արդարեւ եկեղեցւոյն առջեւի հրապարակին անկիւնը հասնելուն պէս, մէկէն շտապեցուց քայլերը, խենթի պէս վազելով վեր ելաւ եկեղեցւոյն սանդուղներէն եւ ձախ դռնէն ներս մտաւ։

—Տեսա՞ւ արդեօք հոս մտնելս, հարցուց ինքնիրեն հեւալով, եւ աջ կողմը դառնալով գնաց Սէն-Ռօքի մատուռին դիմացը մոյթի մ՚ետին պահուըտեցաւ։

Պ. տը Ֆէրնիք, Թօսատի այս անակնկալ շարժումէն յանկարծակիի գալով՝ կորսնցուցեր էր զայն իր աչքին առջեւէն, եւ երբ հրապարակը հասաւ, Թօսատ եկեղեցիին մէջն էր արդէն։

Մէկ նայուածքով տեսաւ անոր աներեւութանալը։

Առանց վարանելու ինքն ալ վեր ելաւ սանդուղներէն, եւ այն մեծ եկեղեցւոյն հոյակապ կամարներուն տակը մտաւ։

—Քանի մը դուռ ունի այս եկեղեցին, ըսաւ ինքնիրեն՝ հասկընալով Թօսատի նիւթած խորհուրդը։

2

ԱՂՕԹՈՂ ՄԱՐԴԸ

Կոմսը չտեսնելով Անթուան Թօսատ, նախ կատաղութեան եւ յետոյ յուսահատութեան շարժում մը ըրաւ։

Մոյթը պահ մը կը ծածկէր զինքը կոմսին նայուածքէն. բայց անկէ մեկնելուն պէս պիտի տեսնուէր։

Իր վայրագ դէմքը գառն սրտաբեկութիւն մ՚արտայայտեց։

Ինքզինքը պարտեալ զգաց։

Յանկարծ իր դժգոյն աչքերը տնկուեցան։

Կրթնած մոյթին վրայ գանձանակ մը զամուած էր, բարեգործական ֆրանսիսկեան աղքատներուն համար։

Փայլակ մը վառեցաւ աչքերուն մէջ, եւ յաղթական ժպիտով մը թուլցան իր ձկտած շրթները։

—Ազատեցա՜յ, մրմնջեց։

Առանց շարժելու, զգուշանալով ամենափոքր խշրտուք մը հանելէ, որ կրնար ուշադրութիւնը հրաւիրել զինքն հալածողին որ եկեղեցւոյն դրանը մէջ կեցած էր ականջը տնկած, որպէս զի քայլափոխի մը ձայնը լսելուն պէս՝ այն կողմը դիմէր, Անթօան Բօստ կամացուկ մը տափկըցուց ափին մէջ բռնած թուղթերը, և ծալլելով գանձանակին ծակէն վար խոթեց։

Սփոփանքի երկար և նուրբ հառաչ մը դուրս ցայտեց այդ երկաթէ մարդուն սիրտէն, որուն ահռելի դէմքը նոյն միջոցին բարոյական հոգեվարքի մը քրտինքով ողողուած էր։

—Փնտռէ՛ հիմա, մրմռաց չար ժպիտով մը։

Եւ մեկնեցաւ մայթին քովէն առելցնելով։

—Այս իրիկուն կամ վաղը կուգամ կը խնդրեմ աւագերէցէն և կըստանամ,

Բայց հազիւ երկու քայլ առեր էր, Ռաուլ տը Ֆէրնիք կոմսը զայն տեսնելով՝ իսկոյն եկեղեցւոյն միւս ծայրէն փութաց անցաւ աջ կողմը, և նորէն թշուառականին ետեւէն ինկաւ։

Բօստ այլ եւս վախ չունենալով որ քովի թուղթերը կոմսին ձեռքը պիտի

անցնէին. իր բոլոր պաղարիւնութիւնը գտաւ իբրեւ ամէն վտանգի դէմ խիզախելու վարժ մարդ մը։

—Ուզածին չափ ետեւէս թող գայ, ըսելու երեւոյթ մ'ունէին իր նենգաւոր ու դաժան աչերը։ Թող քովս գայ կամ գիս ձերբակալել տայ… բան մը գտնալիք չունի։

«Կը մնայ հիմա բնակարանս պահել իրմէ…։

«Աւելի դժուարինը կատարուեցաւ։»

Եւ քայլերը փութացնելով հասաւ Բալաթին փողոցին վրայ բացուող դրան առջեւ։

Իսկոյն վագր կատուի ճարպկութեամբ ցատկելով քաշեց բացաւ դուռը, և փողոց նետուեցաւ։

Երբ Ռաուլ տը Ֆէրնիք կոմսն ալ հասնելով՝ դուռը բացաւ և փողոցն ելաւ. մարդ չի գտաւ։

Անթօան Բօստ անհետացեր էր։

Կոմսը պահ մը վարանած մնաց, աչքն ամայի փողոցին վրայ յառած և բուռն յուսախաբութենէն դէմքը կծկած։

Բալաթին փողոցը խիստ կարճ է, մէկ կողմէ Սէն-Սիւլբիսի հրապարակին կը յանգի, միւսէն ալ Կառանսիէ փողոցին։

Մէջտեղէն ալ Սէրվանտօնի փողոցը կը բացուի։

Ասոնց ո՞րը մտեր էր Քօսատ։

Անհնարին էր գիտնալ։

Կոմսը ո՛ր կողմ և դիմէր, եթէ սխալէր. և այս ալ երեքէն երկու հաւանականութիւն ունէր, փախչողին ժամանակ պիտի տար հեռանալու։

Աջ ու ձախ վազել իր ազնուապետական պատուոյն կը դպչէր։ Արդարեւ ամենաբուռն ձեռնարկներու կարող մարդ մը կը թուէր, բայց իր ազնուապետական բարեկրթութեան հակառակ ընթացքի մէջ չգտնուելու ալ մեծ փոյթ ունեցող կ՚երեւէր։

Ուստի կանգ առաւ եկեղեցւոյն դրան առջեւի սանդուղին տակ, սպառնալից նայուածքով, դժգոյն դէմքով և սեղմուած ակռաներով։

— Թշուառականը պրծաւ ձեռքէս, ըսաւ վերջապէս խուլ ձայնով մը։ Այս անգամ ալ չպիտի կրնամ իմանալ ճշմարտութիւնը։

«Այն թուղթերը, զորս այնչափ խնամով կը պահէր այդ գարշելին, և որոց համար զիս տեսնելուն պէս փախաւ, անշուշտ իմ ժամանակէ մը ի վեր ի զուր փնտռած գաղտնիքիս բանալին կը պարունակէ...

«Օն ուրեմն, տակաւին սպասել պէտք պիտի ըլլայ, տակաւին ատել... տա-

կաւին կեղծել, շրթանցս վրայ ժպիտ, նայուածքիս մէջ հանդարտութիւն ցուցընել պէտք պիտի ըլլայ ինծի. մինչ սիրտս կը խոշտանգի, մինչ սրտիս մէջ փոթորիկ կը գոռայ։

«Սակայն պիտի հասնիմ վերջապէս, և պէտք է հասնիմ... կանուխ կամ ուշ։»

Ուստի, ծանր ծանր, ճակատը խոնարհած և այս ձախող արշաւանքէն և սրտայուզումէն խորտակուած, հեռացաւ այն տեղէն, Պօնաբարթ փողոցի ճանբան բռնելով։

Իր մտահոգութիւնն այնչափ խորունկ էր, որ մինչև իսկ չի կրցաւ նշմարել իր մօտէն անցնող սրընթաց կառք մը, ինչպէս նաև չկրցաւ լսել կառքին մէջէն արձակուած հեգնական քրքիջը։

Եթէ աչքը վեր առնէր, պիտի կրընար նշմարել Անթօան Քօսատի չարագոյժ դէմքը, որ իր դէմն ելնելով ապարէգ կարդալու նայուածք մը կ՚ուղղէր իրեն։

Ռաուլ տը Ցէրնիք չէր տեսեր Քօսատի ձեռքի թուղթերուն աղքատաց գանձանակին մէջ խօթուիլը, և Քօսատ զայն ընելէ ետեւ փախեր էր, վստահ ըլլալով որ մարդ չէր նշմարած իր այդ ըրածին գաղտնիքը։

Եկեղեցին այն ժամուն գրեթէ ամայի էր, թէև իր ամենէն գեղեցիկ զարդերով պճնեալ էր իրիկուան արարողութեան համար, վասն զի՝ պէտք չէ մոռնալ, մայիս ամսոյն մէջն էր, այսինքն Ս. Մարիամի ամսոյն մէջ։

Հազիւ քանի մ'առանձին կիներ, իրարմէ հեռու, այլեայլ մատուռներու սեղաններուն առջեւ ծունգի վրայ եկած կ'աղօթէին, ամէն մէկն իր նախասիրած սուրբին առջեւ, որուն վրայ որ աւելի վստահութիւն ունէր իր խնդրուածքը լսելու կամ իր մեղքերը քաւելու։

Եւ սակայն կը սխալէր Ֆօստա։

Եթէ շատ յուզուած չըլլար, պիտի նշմարէր իր մօտ, Սէն-Ռօքի մատուռին առջեւ, մութ անկիւնի մը մէջ անշարժ նստած մարդ մը, ջերմեռանդ հիացման կամ մտահոգութեան մէջ ընկղմած, որ իր մօտն անցած անցքին ոչ մէկ մանրամասնութիւնը կորսուած էր։

Երսունէն երսունհինգ տարու կ'երեւնար։

Ձի սափրուած մօրուք մ'ունէր, առնուազն տասնեւհինգ օրուան, որ թըշուառ երեւոյթ մը կուտար իր նիհար դէմքին։

Կերպարանքն ալ վերջին աստիճանի խեղճութիւն ցոյց կուտար, բայց ոչ հասարակ մարդու, այլ անակնկալ դըժբաղդութիւններով կամ մոլութիւններով ընկերական բարձունքէն մինչեւ ստորայատակն ինկած մարդու խեղճութիւն։

1792.69

Հագած զգեստները գրեթէ ցնցոտիներ էին, բայց ձեռքերը, որ փոքրիկ կլոր փեղոյր մը բռնած էին, ճերմակ ու նուրբ էին։

Ի՞նչ կ'ընէր հոն այդ խեղճ մարդը, որուն թշուառ էութիւնն անօթութիւն կը գոչէր։

Կրօնական ջերմեռանդութի՞ւնը բերեր էր զինքն այդ վերջին յոյսերու ապաստանարանը։

Ո՛չ, այլ յոգնութիւնը։

Երեք օրէ ի վեր կը քալէր Փարիզի մէջ՝ երկու սուս հաց միայն ուտելով, որ իր վերջին ունեցածն էր, և ուժասպառ, նկուն ու յուսահատ, եկեր ինկեր էր հոն, ուր կրնար նստիլ, շընչել, երազել կամ ննջել՝ առանց քաղաքապահ զինուորներուն սպառնական ուշադրութիւնն արթնցընելու։

Սակայն եկեղեցին հանդիսաւոր լըռութեանը մէջ՝ իր գաղափարներն աւելի տխուր հանգամանք մը առեր էին։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀԱՍՌ-Арм. ССР
Им. А. Мясникяна
ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

Խուժանին աղմուկէն կամ ուրիշներուն բարեկեցութեան տեսարանէն հեռու մնալով իր պզտիկ կորովը, կենաց պայքարին խիզախելու վերջին ճիգը լքեր էին զինքը

Ինքզինք սաստիկ յոգնած զգալով, անձնասպանութիւնը միայն կը տեսնէր զինքը վերջին հանգիստի, յաւիտենական հանգիստի տանող միակ դուռ։

Աւելի լաւ է վերջ տալ կեանքիս քան թէ այսպէս ընդունայն տառապիլ բարոյական և ֆիզիքական տանջանքներու մատնուած էութեան մը մէջ։

Այս մտածութեանց մէջն էր՝ երբ հայհոյող և յուսահատ քայլերու շփոթ մը իր մօտէն անցնելով՝ կորզեց զինքն իր տխուր մտածութիւններէն։

Գլուխը մէկէն ոտնաձայնին կողմը դարձուց, և Բօստոր տեսաւ, յուզեալ և սարսափահար վիճակի մէջ։

Դէմքին վրայ ամբողջ եղերերգ մը կարդալով, աչքը չի զատեց անկէ։

Տեսաւ որ մոյթի մը ստուերին մէջ կծկեցաւ և եկեղեցիին մուտից դուռը կը դիտէր։

Քիչ ետքն ալ տեսաւ որ երբ Ռաուլ տը Ֆէրնիք եկեղեցւոյն դռնէն ներս կը մտնէր, այդ ահաբեկ մարդը թուղ-

թեր խոթեց գանձանակին մէջ, յետոյ շտկուելով փախչիլ սկսաւ զուարթ և խիզախ դէմքով մը, մինչ Պ. տը Ֆէրնիք ալ ետևէն կը դիմէր։

— Օ՜, ըսաւ ինքնիրեն. ի՛նչ կը նշանակէ այս։ Ետքինն առջինին ետևէն ինկած է։

Մէկէն ոտքի վրայ ելաւ, գանձանակին քովը գնաց և անդադար հետաքրքրութեամբ անոր նայիլ սկսաւ՝ կարծես յուսալով որ փայտին ետևէն պիտի կրնար կարդալ մէջի թուղթերուն պարունակութիւնը։

Սիրտը կը բաբախէր։

— Գաղտնիք մը պիտի ըլլայ անոնց մէջ, ըսաւ ինքնիրեն, անծանօթ տռամ մը թերևս, վասն զի չեմ կարծեր թէ արժեթուղթեր կամ պանքանօթեր են որ այնպէս գաղտագողի գանձանակին մէջ մուծուեցան։

«Արդեօք գողցուած բա՞ն մըն է, ըսաւ ոտքէն մինչև գլուխը դողալով, դրա՞մ է, խոշոր գումա՞ր մըն է... ո՛հ ես ալ անօթի եմ։»

Ջղային սարսուռ մը ցնցեց ամբողջ նիհար մարմինը. իր կապոյտ այտերը կարմրեցան։

Գանձանակին մօտեցեր էր՝ իբր կախարդուած անոր տեսքէն։

—Դրամ կամ գաղտնիք, կականեց, ներսէս ձայն մը կ'ըսէ թէ իմ բաղդս անոր մէջն է... վիճակս կը փոխուի եթէ...:

Իւր նիհար ձեռքերը գանձանակին երկնցուց՝ բանալու, մայթին վրայէն՝ ուր գամուած էր՝ կորզելու, կոտրելու և մէջի գաղտնիքը խլելու ձեւով:

Բայց անդիէն ժամկոչի մը անցնիլը տեսնելով՝ իսկոյն ձեռքը քաշեց, և ետ ետ երթալով գնաց իր թողած աթոռին վրայ նստաւ, աչքերը գանձանակին վրայ սեւեռած:

3

ՈՒՐ ՌԱՖԻԼ ՏԸ ՖԷՐՆԻՔ ԿՈՄՍԻՆ ԱՐԴԷՆ ԳԻՏՑԱԾԷՆ ԱՒԵԼԻ ԲԱՆ ՄԸ ՉԻՄԱՆԱՐ

Նոյն միջոցին Պ. տը Ֆէրնիք, ինչպէս որ ըսինք, Պոնաբառթ փողոցին կողմէն երթալով կը հասնէր իւր ապարանն, ուրկէ դուրս ելած էր Անթօան Բօսսա:

Ազնուապետական պերճաշուք բնակարան մ'էր, տիրոջը՝ Ռաուլ տը Ֆէրնիք կոմսին՝ պէս վեհատեսիլ:

Երեքյարկով և հոյակապ շէնք մ'էր,

մանր աւազով ծածկուած ընդարձակ բակի մը խորը, մէկ թեւը Վօժիռառ փողոցին վրայ:

Դիմացը պորմ մը կար դռնապանին յարկ, և անոր քովն ալ ախոռներն ու կառքերը կը տեսնուէին:

Գետնայարկը, ուր կրկին մարմարեայ սանդուղէ կ'ելնուէր, կը բաղկանար ընդունելութեան դահլիճներէ ու սենեակներէ:

Առաջին յարկին մէջ էին կոմսին եւ Տիկին կոմսուհիին բնակարանները՝ սանդղազլուխով բաժնուած. բայց երկար նրբանցքի մը ետեւի կողմէն հաղորդակից:

Կահաւորումն սքանչելապէս ճոխ էր և ճաշակաւոր: Արդի պերճանաց ամէն գեղեցկութիւններն ու նրբութիւնները կը պատկերանային կոմսուհւոյն բնակարանին մէջ: Կոմսին բնակարանն ալ անկէ վար չէր մնար շքեղութեան և ճաշակի կողմէ. մանաւանդ աշխատութեան սենեակը լեցուն էր հետաքրքրաշարժ հաղուագիւտ զարդանիւթերով, զորս այլ և այլ հեռաւոր և քիչ ծանօթ երկիրներու մէջ ըրած ուղեւորութեանց առթիւ հաւաքած էր:

Գ. տը Ֆէրնիք դիւանագիտական դասուն կը վերաբերէր։ Քանի տարիէ ի վեր, թէ՛ իբրև դեսպանատան կցորդ ի սկզբան, թէ իբրև գործակատար, և թէ իբրև դեսպան պտտած էր Եւրոպայի և երկու Ամերիկաներուն մէջ։

Տը Ֆէրնիքները Գրըթայնի ամէնէն հին գերդաստաններէն էին, և ամէն ժամանակ մեծ դեր ունեցած էին Փրանսական պատմութեան մէջ, հին միապետութեան ծառայելով։

Առաջին յեղափոխութենէն ետև, շատերուն պէս, առանց հրաժարելու իրենց միապետական հաւատքէն ու յոյսերէն, յանձն առեր էին վերջապէս ծառայել Փրանսական նոր կառավարութիւններուն։

Փութանք աւելցնել սակայն թէ՝ Գ. տը Ֆէրնիք հազուագիւտ տիպար մ՚էր ուղղութեան ու արդարասիրութեան. պատուոյ նախանձախնդրութիւնը մինչև ի կռապաշտութիւն կը հասցնէր։

Իր տոհմացոյցին նշանաբանը, որ իր բովանդակ կեանքին ալ նշանաբանն էր, հետևեալն էր.

ՊԱՏԻՒԷ ԴՈՒՐՍ ՉԿԱՑ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ

Հանրապետութիւնը չէր սիրեր ըրնաւ. բայց անկեղծութեամբ կը ծառայէր անոր։ Ջերմ հայրենասէր ըլլալով, անոր կամացը կը հնազանդէր, առանց համամիտ ըլլալու։

Ապարանը մտած ժամանակնին Տիան տը Ֆէրնիք կոմսուհին մինակ էր իր նախայարկ բնակարանին մէջ։

Փոքրիկ, բայց պչրագեղ և նրբաճաշակ սրահակի մը վարագոյրներուն ետին ծածկուած, Գոնաքաութ փողոցին վրայ նայող միակ պատուհանին առջև կեցեր էր, տժգոյն, թառուն և սրտատանջ, աչքը հորիզոնին յառած, զոր կարծես կը հարցաքննէր յուզեալ և կրքոտ նայուածքով։

Ի՞նչ էր պատճառն այս տագնապալից վիճակին, որ կ՚այլայլէր անոր ոգելից և նշանաւորապէս գեղեցիկ դէմքը։

Այն դիտարանին առջև կեցած՝ տեսեր էր Անթօան Քօսատի հեռանալը և իր ամուսնին ալ անոր ետևէն երթալը։

Տեսեր էր որ Քօսատ ձեռքի թուղթերը ափին մէջ սեղմեր էր տագնապալից շարժումով։

Տեսեր էր անոր սարսափը, եւ ինքն ալ նոյնպէս սարսափեր էր։

Տեսեր էր նաեւ կոմսին դժգոյն դէմքն անոր ետեւէն ինկած միջոցին։

Տեսեր էր զայրոյթի փայլակն, որ կը ցոլար ամուսնին աչերուն մէջ։

Եւ իր սարսափն աւելի մեծցեր էր։

Քանի մը վայրկեանի չափ անոր հետապնդումը դիտեր էր Լիւքսանպուրկի պարտէզին մէջ, մինչեւ որ աներեւոյթ եղեր էր։

Տիկին Տիան տը Ֆէրնիք արձանի մը պէս անշարժ մնացեր էր պատուհանին մէջ՝ հարցընելով ինքնիրեն թէ ի՛նչ վերջ ունեցեր էր։

Կոմսը կրցե՞ր էր հասնիլ Քօստափ ետեւէն, և այն ժամանակ ի՞նչ անցեր էր երկուքին մէջ։

Այս հարցումն ըրած միջոցին ջղային սարսուռ մը կը դղրդէր մարմինը, եւ շրթունքը մոխիրի գոյն կ'առնէին։

Եւ սակայն Տիան տը Ֆէրնիք դեռատի կին մը չէր։

Քառասունն անցած էր, բայց տեսնողն հազիւ երսուն տարու կը կարծէր. այնչափ պահած էր գեղն ու թարմութիւնը։

Տարիները չէին աւելցուցած անոր գիրութիւնը, որչափ և աւելցուցած էին կէս մէջքէն վերի ճոխութիւնը։

Միջահասակ բայց սքանչելապէս բարեձեւ էր. սքանչելի աչեր ունէր սեւ ու շողշողուն, երբեմն խիստ, բայց երբեմն ալ գգուանքով... եւ խոստումներով լի, երբոր ուզէր։

Խարտեաշ ու բոցափայլ թաւ մազեր շքեղապէս կը շրջանակէին ճակատը։

Քիթը, համապատասխան ճակտին, քիչ մը կը սուրնար վարի ծայրը, եւ հեշտասէր շրթունքով օժտեալ վայելչաձեւ բերանը՝ ժպտած միջոցին, ակռաներու կրկին շարք մը ցոյց կուտար, որք բնաւ չէին կորսնցուցած իրենց գաղտակրափայլ ճերմակութիւնը։

Ստուգիւ գեղեցիկ կին մ'էր. սակայն երբ չի հսկէր իր դէմքին վրայ, երբ չի հրամայեր իր աչերուն և բերնին որ ժպտէին, ինչպէս այն վայրկենին որ քիչ մը առաջ յիշեցինք, այն կինը որ զինքը տեսնողին հրապոյր կ'ազդէր, դժգոյն և քիչ մ'ալ վայրագ երեւոյթ մը կը ստանար։

Իր պայծառ աչերուն մէջ կեղծիք կը փայլէր, փափկագեղ այտերը խո–

րամանդութիւն. և կարմիր շրթունքը բուռն հեշտասիրութիւն կ'արտայայտէին:

Բայց այս ամէնը կը մրխպէին զինքը անցողակի տեսնողներուն մինչև իսկ լաւ ճանչցողներուն աչքէն. վասն զի իր շագանակագոյն յօնքերն և նեղ ճակատը կամքի ահեղ զօրութիւն ցոյց կուտային, զոր ոչ ոք կրնար նշմարել առանց իր հաճութեան, ա՛յնչափ գիտէր ինքզինք կառավարել ամէն պարագայի մէջ:

Վերջապէս երկար ժամանակէ ի վեր գեղանի մականունը տրուած էր իրեն, և սիրուն ու շնորհաշուք ընկերական տիկնոջ համբաւ ստացած էր:

Յանկարծ ցնցուեցաւ:

Կիրխուէ վարագոյրներուն մէջէն, որոց ետևը կեցած էր ուշադիր և սրտատրոփ, կոմսը տեսեր էր որ ապարանին բակը կը մտնէր:

Դժգոյն դէմքը, կծկած շրթունքը, և անսովոր շարժուածքը սրտայուզութիւն կ'արտայայտէին, և տարակոյս չկար որ այդ սրտայուզութիւնը կոմսուհւոյն ներկայութեամբ միայն կրնար ըլլալ, ինչպէս որ կը հասկցուէր այն արագ նայուածքէն

զոր ուղղեր էր անոր սրսկապանի պատուհանին, թէև չէր կրցած տեսնել զայն քնքուշ պատուարին ետևէն, ուր ապաստանած էր:

Տիան՝ քաջածանօթ ըլլալով իր ամուսնին բնաւորութեան, դիւրաւ կըրնար կարդալ անոր մտքին մ ջին՝ ցոյց տուած աներևոյթ հանդարտութեան ներքև, և գուշակել սիրտը կեղեքող խուլ զայրոյթը:

Արդէն կը սպասէր այդ վիճակին՝ այն վայրկենէն ի վեր որ տեսեր էր երկու մարդոց իրարու հանդիպիլը:

Բայց պատրաստ էր: Մէկէն շտկըւեցաւ դժգոյն ժպիտով մը՝ իբրև փոթորկի դէմ խիզախող քաջարի կին:

Իր դէմքը պատրաստելու համար պէտք եղածէն աւելի ժամանակ ունէր, վասն զի կոմսը՝ փոխանակ ուղղակի վեր ելլելու՝ դռնապանին սենեակը մտաւ:

Զայն տեսնելուն պէս՝ դռնապանը ցատկեց ոտքի վրայ ելաւ ակնածութեամբ՝ գլուխը բաց:

—Բենիամի՛ն, ըսաւ կոմսը կտրուկ ձայնով, ասկէց ժամու մը չափ առաջ՝ ժահաղէմ մարդ մը դուրս ելաւ ասկէց,

ձեռքը թուղթեր բռնած․ ի՞նչ գործ ունէր հոս։

—Ձեմ գիտեր, տէ՛ր իմ կոմս, պատասխանեց Բենիամին, բնաւ չեմ ճանչեր զայն։

Կոմսը մտածեց երկվայրկեանի մը չափ։

—Ճշմարիտ է, ըսաւ ինքնիրեն, չի կրնար ճանչել։ Ձորս տարիէն աւելի է որ Անթօան Քոստա ելած է ասկէց, իսկ Բենիամին հազիւ երեք տարիէ ի վեր հոս է։

Դռնապանը աւելցուց։

—Կը կարծեմ թէ մուրացկան մ՚է։

—Մուրացկա՞ն։

—Տիկին կոմսուհին շատ բարեսիրտ է, ողորմութիւն չի խնայեր իրեն դիմողներուն, և այդպիսի այցելուներ պակաս չեն այս ապարանէն։

—Վեր ելա՞ւ կոմսուհիին քով, հարցուց կոմսը քիչ մը վարանելով, և իբրև ամօթահար տեսակ մը խուզարկութիւն ընելուն համար ստորադասի մը նկատմամբ։

—Ոչ, տէր իմ կոմս։

—Ո՞վ տուաւ անոր այն ձեռքը բռնած թուղթերը, վասն զի անշուշտ հոս տրուեցան, այնպէս չէ՞։

—Ես տուի։ Պահարանի մը մէջ դըրուած էին, և մարդն իսկոյն պատռեց զայն օթեակէս դուրս ելած միջոցին...։ Եւ ահա, տէր իմ կոմս, գետնին վրայ են։

Կոմսն իսկոյն ծռելով ժողվեց ամէնն ալ, որպէս թէ անոնցմէ պիտի կրնար քաղել հանելուկին լուծումը, զոր իզուր կը փնտռէր։

Բայց բան մը չի կար անոնց վրայ, մինչև իսկ ստորագրութիւն։

Կոմսը նետեց թուղթի կտորները։

—Ո՞վ յանձներ էր քեզ այդ պաշտօնը այն...թշուառին համար, հարցուց դռնապանին։

—Տիկին կոմսուհին, որ այն մարդուն գալէն քանի մը վայրկեան առաջ զիս կանչեց ու ըսաւ.

«Այս նամակն այն մարդուն պիտի տաս, որ առջի առտուն հոս եկաւ, եւ զոր դիւրաւ կրնաք ճանչել...։»

—Եւ արդարև ա՛յն տեսակ դէմք մը ունէր որ դիւրաւ չի մոռցուիր, աւելցուց Բենիամին կէս ձայնով։

—Առջի առտո՞ւն...։Ըսել է իմ եկած օրիս առտուն, մրմռաց կոմսն ինքնիրեն խօսելու պէս։

—Այո՛, տէր իմ կոմս, և տիկին կոմսուհին աւելցուց.

«Ըսէք իրեն թէ՝ ասկէց աւելի բան մը չեմ կրնար ընել իրեն համար։»

—Ըսել է թէ առջի առտուն տեսաւ տիկին կոմսուհին։

—Անշուշտ։

—Ի՞նչ ըսաւ այդ ներկայացումն ստանալու համար։

—Ըսաւ թէ Նիմէն կուգար։

Պ. տը Ֆէրնիք վայրկեան մը լուռ կեցաւ։

—Այո՛, ըսաւ վերջապէս հանդարտ ձայնով մը, մուրալու կուգար...։ Ժամանակ մը քով կը ծառայէր, եւ վռնտեցի անկիրթ ընթացքին համար։

Եթէ նորէն համարձակի գալ, իմացուցէք ինծի... առանց թող տալու որ տիկին կոմսուհիին քով ելնէ։ Շատ բարեսիրտ է կոմսուհին և գլանալ չի գիտեր... մինչև իսկ ամէնէն անարժաններուն։

Բենիամին ակնածանքով խոնարհեցաւ ի նշան հնազանդութեան, մինչ կոմսն ինքզինք բացարձակապէս գրտնելով մեկնեցաւ օթեակէն։

Բայց, փոխանակ վեր ելնելու՝ Նո-

րէն դուրս ելաւ, և Պոնաբառթ փողոցէն իջնելով, դէպ ի Կուրնէլ-Սէն-Ժէռմէն փողոցը շտկուեցաւ։

—Ո՞ւր կ՚երթայ, հարցուց ինքնիրեն կոմսուհին, որ աչքէն չէր վրիպեցըներ զայն։ Ինչո՞ւ կը հեռանայ Բենիամինն հարցաքննելէ ետև, փոխանակ գալու հետս խօսելու։

—○—

4

ՏԻԿԻՆ ՏԸ ՌԻՇՄՕՆ

Քանի մը վայրկեանի մէջ կոմսը Կուրնէլ-Սէն-Ժէռմէն փողոցը հասնելով շքեղ երեւոյթով ապարանի մը առջեւ կանգ առաւ։

Բոժոժն հնչեցուց, ձոյլ երկաթէ դուռը բացուեցաւ, և դռնապան մը դէմը ելաւ, որուն նշանազգեստն իւր տէրերուն բարձր դիրքը կը յայտնէր։ Խորին ակնածութեամբ խոնարհեցաւ կոմսին առջև՝ իբրև իւր մարդիկը ճանչող ծառայ։

—Տիկին տը Ռիշմօն դեր կոմսուհին հո՞ս է, հարցուց Պ. տը Ֆէրնիք։

—Հիմա ելաւ դուրսէն, պատասխա-

նեց դռնապանը, և զանգակ մը հնչեցուց այցելուին գալուստը իմացնելու համար որու որ պէտք էր, մինչ կոմսը դէպի սիւնազարդ գաւիթը կ'ուղղուէր, որ Պոնաբարթ փողոցի ապարանին գաւիթին պէս ընդարձակ բակի մը ծայրն էր։

Սենեկապան ծառայ մը՝ զանգակին ձայնը լսելով՝ վազեց կոմսին առջեւ, պերճաշուք դահլիճ մը մտցուց, եւ ինքը վազեց իմացընել տիկին դերկոմսուհիին։

Երկու վայրկեան չանցած․ ծաղկատի կին մը, տակաւին դալար արդուզարդով, դահլիճին դռնէն ներս մտաւ, և կոմսին քովը վազելով՝ վզին փաթթուեցաւ գոչելով․

—Ա՛հ, սիրելի հայրիկ, վերջապէս վերադարձաք․ ո՛րչափ ուրախ եմ ձեզ տեսնելուս համար։

—Ես ալ, սիրելի՛ զաւակս, պատասխանեց կոմսը համբուրելով զայն հայրական գորովով։

—Տարիէն աւելի եղաւ ձեր բացակայութիւնը . . . և հազիւ քանի մը նամակ կրցինք ստանալ։

—Գրկած ասպարէզիս գէշ եւ յաճախ

անագորոյն կողմերն են անոնք . . . ։ Բայց օ՛ն․ վեր առ սիրուն գլուխդ, որպէս զի աղէկ տեսնեմ քեզ։ Օ՛հ, օ՛հ, աւելի գեղեցիկ, թէև քիչ մը դժգոյն։

Եւ թող տալով աղջիկը, որ երկու ձեռքով բռնած էր, քիչ մը ետ քաշուեցաւ և այնպէս կը դիտէր զայն խորին գորովանաց և պանծանաց զգացումով, զոր դերկոմսուհին ամէն մասամբ կ'արդարացընէր։

Դժուարին էր երեւակայել աւելի շնորհագեղ կին մը։

Թխորակ, և ոչ խարտիշագէս մօրը պէս, որուն սքանչելի աչերն ունէր աւելի սև, բայց աւելի քաղցր, առատ մազեր քիչ մը գանգուր, կարմիր շրթունքով և մարգարտէ ակռաներով բերան մը, մեծ մասով մօրը նման, բայց ինչ ինչ մասամբ, մանաւանդ արտայայտումով տարբեր։

Ինչ որ Տիան կոմսուհիին դէմքին վրայ խորամանկութիւն, խստութիւն և կեղծիք էր, աղջկանը դէմքին վրայ ուշիմութիւն, կորով և նրբութիւն էր։

Հօրը նայուածքին տակ, երբ լսեց թէ ինքը քիչ մը դժգոյն կը տեսնէր, դեռատի կինը, որ քսան-քսաներկու

տարեկան էր, թեթեւ շփոթում մը զգաց։

—Այո՛, կրկնեց կոմսը, դեղնած ես... մինչեւ իսկ քիչ մը նիհարցած... ցա՞ւ մը, վի՞շտ մը ունիս։

—Բայց ո՛չ, հայրի՛կ, ո՛չ, ըսաւ մէկէն, շատ լաւ եմ...։

—Եւ միանգամայն բան մը կայ վրադ... չեմ գիտեր ի՛նչ փոփոխութիւն մը...։ Աւելի հին կ'երեւիս ինծի։

Արագ կարմրութիւն մը երեւցաւ դերկոմսուհիին այտերուն վրայ։

—Որովհետեւ տարի մը աւելի ունիմ, պատասխանեց քիչ մը բռնի ծիծաղով։ Բայց երբէ՞ն ի վեր Բարիզ վերադարձած էք, աւելցուց իսկոյն՝ խօսակցութեան նիւթը փոխելու համար։

—Առջի օրէն ի վեր, իրիկուան մօտ։

—Ես այսօր միայն կ'իմանամ, ձեզ տեսնելով։

—Ամէն բանէ առաջ պարտաւոր էի՝ ինծի յանձնուած փափուկ պաշտօնին համարը տալ նախարարին։

—Օ՜, կրնայիք միշտ մէկ խօսքով իմացնել ինծի։

—Կը յուսայի թէ մայրդ տեսնելու կուգայիր։

—Ցիրաւի քանի մ'օրէ ի վեր չեմ կատարած այդ պարտքս, պատասխանեց դերկոմսուհին քիչ մը պաղ կերպով։

—Գիտեմ... և մայրդ շատ կը գանգատի թէ պաղ կը վարուիս իրեն հետ։

«Կ'երեւի թէ երկու ամիսէ ի վեր տեսած չէ քեզ։

—Ճշմարիտ է, հայրի՛կ... բայց հոս չէի... քանի մը շաբաթէ ի վեր բացակայ էի Փարիզէն...։

—Ո՞ւր գացեր էիր։

—Թուրէն. իմ դպրոցական ընկերուհիներէս մէկուն, որ ամուսնացաւ վերջին օրերս, Ամէլիին զոր կը ճանչէք...։

—Այո՛ կը յիշեմ, խարտիշուկ մը։

—Նոյն ինքը։

—Եւ ամուսինդ...լուր կ'ստանա՞ս իրմէ կանոնաւորապէս։

—Մերթ ընդ մերթ...։ Երեք շաբաթ առաջ ստացած եմ վերջին նամակը։ Հաւմ է եղեր։

—Ա՜, ըրաւ Պ. տը Ֆէրնիք, չեմ զարմանար։

«Դիւանագիտական ասպարէզն, որուն ան ալ ինծի պէս կը հետեւի, զարմանալի պահանջումներ ունի երբեմն։ Եւ

գիտեմ որ իրեն յանձնուած պաշտօնը շատ կ՚զբաղեցնէ զինքը եւ ամենամեծ խորհրդապահութիւն կը պահանջէ։

— Ինքն ալ այդպէս գրած է ինծի։ Կ՚երեւի թէ տակաւին քանի մ՚ամիս Իտալիա պիտի մնայ։

— Ըսել է թէ՝ ան ալ ինծի պէս տարիէ մ՚աւելի բացակայ պիտի մնայ։

Տիկին տը Ռիշմօն աննշմարելի կերպով ցնցուեցաւ հօրն այս դիտողութեանը վրայ։

— Քիչ մ՚երկար այրութիւն է գեղանի կնոջ մը համար, յարեց կոմսը ժպտելով, եւ հարկաւ ժամ մ՚առաջ վերադարձին կ՚սպասես անհամբեր։

— Անշուշտ, պատասխանեց դերկոմսուհին, որուն գեղեցիկ դէմքը պաղ երեւոյթ մ՚առաւ, որ բնաւ չէր համաձայներ արտասանած խօսքերուն, թէեւ անոնք ալ շատ տաք չէին։

Բայց կոմսը շատ մտադրաւ ըլլալով, մինչեւ իսկ իր միակ աղջկան առջեւ, զոր կը պաշտէր, չէր կրցած նշմարել այն զանազան գոյները, որք ուրիշ պարագաներու մէջ չէին կրնար վրիպիլ իր աչքէն։

Այսպէս խօսակցած միջոցին, Պ. տը

Ֆէրնիք՝ բազմոցի մը մօտենալով՝ անոր վրայ նստեր էր դերկոմսուհիին քով։

Պահ մը մտահոգ լռութիւն մը պահեց։

Աղջիկին աչքին պոչովը կը դիտէր զայն. տեսակ մը յուզեալ գորովով, որուն հետ այլ եւ այլ թաքուն խորհուրդներ կը խառնուէին։

— Եւ տասնուհինգ օրէ ի վեր մայրդ չես տեսեր, Ֆէրնա՛նտ. այնպէս չէ՞, հարցուց յանկարծ կոմսը, վերստին իր սիրտը տանջող մտահոգութեանը դառնալով։

— Այո, տասնուհինգ օրի չափ կայ... վերադարձիս միջոցին, պատասխանեց Ֆէրնանտ տը Ռիշմօն աչերն անդին դարձունելով։

— Կոմսուհին ալ հոս չէ եղեր, ինծի ըսածին նայելով։

— Այո՛, հայրիկ...

— Քեզնէ քիչ մ՚առա՞ջ գացեր է։

— Այո՛, քանի մ՚օր առաջ...։

— Ամիս մը չափ Զուիցցերիայի մէջ անցունելու համար կարծեմ։

— Ինծի ալ այնպէս ըսաւ, երբոր տեսայ զինքը։

— Կ. Պոլիս եղած միջոցիս նամակ

մ'ստացայ իրմէ, Մօնրէօէն գրուած...։

—Պատմեց ինծի թէ քանի մ'օր հոն կեցեր էր։

Կոմսն այս խնդիրը յուզելէն ի վեր՝ աչքը չէր զատեր աղջկանն երեսէն։

Ֆէրնանտ ալ՝ ընդհակառակն՝ կ'զգուշանար հօրը նայելէ, պաղութեամբ և հնար եղածին չափ քիչ պատասխանելով. կարծես թէ այս խօսակցութեան գոցուիլը կ'ուզէր, որ ինչչափ և ծածկէր, դժպհի էր իրեն։

—Չեմ գիտեր ի՛նչ պատճառով. ըսաւ յանկարծ կոմսն աղջկանը ձեռքէն բռնելով, ինծի այնպէս կը թուի թէ մօրդ և քու մէջ պաղութիւն մը կայ... իմ երթալէս ի վեր

Կոմսը զգաց որ այս խօսքին վրայ Ֆէրնանտի ձեռքը ցնցուեցաւ իր ձեռքին մէջ։

—Ինչե՞ր կը մտածէք, հայրի՛կ, գոչեց Ֆէրնանտ. ինչո՞ւ պաղութիւն պիտի ունենանք։

Հարցումի մը հարցումով պատասխանել էր այս։

—Չեմ գիտեր, յարեց Պ. տը Ֆէրնիք՝ ձայնը թեթեւ մը դողալով. բայց երեւոյթներն այնպէս կը հաստատեն։

Նախ դուն դադրեր ես մեր տունը գալէ իմ և ամուսնիդ բացակայութեան միջոցին...։ Ես կը կարծէի ընդհակառակն թէ մայրդ և դուն իրարմէ չի պիտի բաժնուէիք...։ Երկուքդ ալ իրարմէ զատ ժամանակ անցուցիք...։ Երկուքդ ալ ճանապարհորդութիւն ըրիք. բայց զատ զատ եւ իրարմէ հեռու տեղեր։

—Կոմսուհին չառաջարկեց ինծի հետը երթալ. պատասխանեց Ֆէրնանտ։

—Դուն ալ չի խնդրեցիր իրմէ. այնպէս չէ՞...։ Երկուքդ ալ իրարմէ քաշուելու երեւոյթ մ'ունիք։

Այս անգամ Ֆէրնանտ չի կրցաւ արգիլել իր սիրուն դէմքին կարմրիլը։

—Ա՜հ. հայրի՛կ, ըսաւ մէկէն իր յուզումը ծածկելու ձեւով, այդ ամէնը շատ պարզ են...։Կոմսուհին Զուիցերիա կ'երթար իր բարեկամուհիներուն...։ Ես ալ ինծի հասակակից դպրոցական բարեկամուհիի մը...։ Ասկէց աւելի բնական ի՞նչ կրնայ ըլլալ...։

Կոմսը գլուխը կուրծքին վրայ ծռեց։

—Բան մը կը դառնայ, կ'ըսէր մտքովը, ոչ միայն իմ տանս մէջ, այլ և հոս...։ Անշուշտ գաղտնիք մը կայ

Ֆէրնանտին և մօրը միջև....։ Ահ, ճշմարտութիւն... կենացս տասը տարին կուտամ քեզ գտնելու համար։

Դեռատի դերկոմսուհին տեսնելով որ հայրն ոչ ևս զինքը կը դիտէր, ինքը զայն կը դիտէր կարեկից և սրտում նայուածքով մը։ Մինչև իսկ արտասուքի կաթիլ մը ցայտեց իւր երկար թարթիչներուն մէջ, զոր իսկոյն սրբեց իւր գեղեցիկ մատներուն ծայրով, երբ կոմսը գլուխը վեր կ'առնէր, այնպէս որ չկրցաւ հետքն իսկ նշմարել։

—Գիտէի՞ր Անթոան Բոսատին Բարիզ ըլլալը, հարցուց մէկէն։

—Ո՛չ, չէի գիտեր... ի՞նչպէս կրնայի գիտնալ, պատասխանեց Ֆէրնանտ յուզեալ ձայնով մը։

—Երբէք չի տեսա՞ր։

—Երբէ՛ք, ձեզնէ վռնտուելէն ետև հարկաւ իրաւացի պատճառով զոր չեմ գիտեր. ի՞նչպէս կրնար համարձակիլ իմ տունս գալ։

—Բայց համարձակեր է գալ իմ ապարանս...։

—Ի՞նչ ուզելու համար ձեզնէ։

—Կոմսուհիին դիմեր է իմ բացակայութեանս միջոցին։

—Ա՛, ըրաւ Ֆէրնանտ։

Յետոյ տեսնելով որ հայրն ուշադիր աչերով իրեն կը նայէր, իսկոյն աւելցուց.

—Զարմանալու բան մը չի կայ, իւր կաթնեղբայրը չէ՞։ Անշուշտ մտածեր է որ այդ հանգամանքով կրնայ անոր ներողամտութեանն արժանանալ, ինչ յանցանք ալ գործած ըլլայ ձեր առջև։

—Այո՛, իրաւունք ունիս... պատասխանեց կոմսն այնպիսի դէմքով մը զոր ջանաց անփոյթ ցուցնել։

Յետոյ յանկարծ նիւթը փոխելով աւելցուց.

—Գիտե՞ս, սիրելի՛ զաւակս, քեզ վերցընել տանելու եկած եմ։

—Վերցընել տանելո՞ւ։

—Այո՛, այս իրիկուն ճաշը մեզի հետ ընելու։

—Այս իրիկուն... անհնարին է, պատասխանեց իսկոյն Ֆէրնանտ։ Ձեր վերադարձը չի գիտնալով, հրաւէրի մը խօսք տուած եմ... և հիմա ներում խնդրելու ժամանակն անցած է..։ Բայց վաղը, եթէ կ'ուզէք, նախաճաշս կուգամ ձեզի հետ կ'ընեմ։

—Ուրեմն վաղը, պատասխանեց կոմսն

տուանց պնդելու, և անմիջապէս մեկնեցաւ :

—Խե՛ղճ հայրս, մրմնջեց Ֆէրնանտ երբ մինակ մնաց :

Ցետոյ ցնցելով իր թխաթոյր գլուխը, մէջքը կախած փոքրիկ ժամացոյցը նայեցաւ :

Հինգն էր ժամը :

Բոց մը լուսաւորեց իր գեղեցիկ սեւ աչերն, և նուրբ մատիկը վառարանին մօտը կեցած ելեքտրական բոժոժի մը դպցուց :

Իսկոյն սենեկապանուհի մ'երեւցաւ :

—Էթիէնէթ, ըսաւ անոր, ճաշս անմիջապէս պատրաստէ, ժամն գի դուրս պիտի ելնեմ:

—Պատրաստ է, տիկին դերկոմսուհի: Կառքը լծել տա՞մ:

—Հարկ չի կայ: Սէն-Սիւլբիս պիտի երթամ: Աւելի կը սիրեմ քալել :

Իսկոյն թեթեւ ճաշ մ'ըրաւ և գնաց հագուստը փոխելու :

Էթիէնէթի օգնութեամբ սեւ բայց վայելչաձեւ պարզ շրջազգեստ մը հագաւ, իր շնորհագեղ մէջքը սղմուսէ այցակով մը պատեց, գլուխը տանթելէ գլխարկ մը դրաւ և հաստ քօղիկ մ'իջուց երեսին :

Կէս ժամ ետքը Սէն-Սիւլբիս եկեղեցին կը մտնէր :

Ժամը եօթը զարկած էր :

Արդէն բազմութիւնը լցուած էր այն ընդարձակ տաճարին մէջ, որ չքեղապէս լուսազարդուած էր. ամէն կողմը ծաղիկ, տօնական երեւոյթ .

Ինչպէս որ ըսինք, Ս. Մարիամի ամիսն էր, եւ այն իրիկունը քարոզ պիտի խօսէր նշանաւոր վարդապետ մը, փայլուն նորոյթ մը, որուն անունը՝ պատի ծանուցումներու շնորհիւ՝ առատ հասոյթ կ'արտադրէր Վարիէթէի ժիւտիքին անուանը պէս :

Ֆէրնանտ, իր ձեռնոցաւոր մատին ծայրը օրհնած ջուրի ամանին մէջ թըրջելով երկիւղածութեամբ երեսը խաչակնքելէ ետև, աջ կողմը դարձաւ և գնաց Սէն-Ռօքի մատուռին դիմացը ծունգի վրայ եկաւ այն մոյթին մօտ, ուր կը գտնուէր աղքատաց ծանօթ գանձանակն որուն մէջ խոթած էր Անթոան Բոսսա ձեռքի թուղթերը, Ֆէրնիք կոմսին ձեռքէն ազատելու համար :

Ֆէրնանտ նախ ջերմեռանդաբար աղօթեց, ա՛յնպիսի ջերմեռանդութեամբ

մը, որ չէր կրնար յուսացուիլ այդպիսի բարձր և հարուստ դասակարգէ գեղանի կինէ մը, որ կատարելապէս երջանիկ համարուելու ամէն պատճառները կը միացնէր իր վրայ:

Աղօթքը լմնցնելէ ետև՝ դեր - կոմսուհին վեր առաւ իր սիրուն գլուխը, և աչքը նախ զինքը շրջապատող բազմութեան վրայ պտտցնելէ ետև, ուղղեց Սէն-Ռօքի մատուռին կողմը, և նիհար ու դժգոյն մարդու մը հանդիպեցաւ, որուն տխուր բայց արտայայտիկ դէմքը տարօրինապէս կը տարբերէր սովորական բարեպաշտներու մտամփոփ դէմքերէն:

Ուրիշ ամէն պարագաներու մէջ, այդ մարդը, զոր մեր ընթերցողներն անշուշտ ճանչեցին, կ'արթնցրնէր անոր ուշադրութիւնը, հետաքրքրութիւնը կամ գութը. վասն զի երբէք աւելի եղերական գլուխ մ'աւելի ազդուութեամբ չէր կրնար պատմել կենաց ճախողուածներէ և թշուառութենէ ընկճուելու ողբերգը: Բայց դերկոմսուհին ինքն ալ բաւական բուռն մտահոգութեան մէջ ըլլալով, չէր հետաքրքրուեր:

Ուստի աչքը եկեղեցիին խորերը

պտտցընելով. մուտքի դրան կողմը դարձուց, և քանի մը վայրկեան հոն սևեռելէ ետև ժամացոյցը նայեցաւ:

Սակայն մարդը, կա՛մ դերկոմսուհիին չքնաղ գեղեցկութենէն զարնուելով, կա՛մ եկեղեցիին արարողութիւններն իրեն համար հրապոյր մը չունենալով, աչքը չէր զատեր անկէ և աղքատաց գանձանակէն, որուն մօտը կեցած էր Ֆէրնանտ, այնպէս որ անդադար այն կողմը կը դիտէր:

Դերկոմսուհին՝ ժամացոյցը նայելէ ետև՝ խոր մտածութեան մը մէջ սուզուեցաւ և քանի մը վայրկեան այնպէս մնալէ ետև՝ մէկէն վեր առաւ գլուխը:

Երեսուն տարեկանի մօտ նշանաւոր դէմքով և վայելուչ կերպարանքով երիտասարդ մը՝ անոր մօտէն անցնելով թեթև մը հազաց:

Դերկոմսուհին՝ զայս տեսնելուն պէս՝ նստած աթոռէն ելաւ, դրամապանակը բացաւ, մէջէն ճերմակ մը հանելով՝ քովի գանձանակին մէջ ձգեց, և դէպ ի դուռը ճամբայ ելաւ՝ երիտասարդին ետևէն:

—Օ՛, Օ՛: ըրաւ Սէն-Ռօքի մատրան վանդակին առջև դարանած մարդը ինքնիրեն խօսելով. ահաւասիկ տար-

փական ժամադրութի՜ւն մը...։

Սիրուն երիտասարդ մը պարոնը։

Հրաշագեղուհի մ'ալ դեռատի տիկինը։

Երկուքն ալ բարձր ընտանիքէ...։

Աչքը լոյս տիկինին էրկանը։

Բայց շնորհակալ եմ, տիկին, գանձանակը ձգած խոշորկեկ արծաթիդ համար, Աստուած կամ սատանան պահպանէ ձեր տարփանքը։

Եւ հեգնոտ ժպիտով մը կծկեցաւ իր չորցած շրթունքը։

Ֆէրնանտ, ինչպէս որ ըսինք, երիտասարդին ետեւէն գացեր էր։

Երկուքն ալ սանդուղներէն իջնելով Սէն-Սիւլբիսի հրապարակն ելան, ուր երկու հոգինոց կառք մը կ'սպասէր։

Երիտասարդը դռնակը բանալով, Ֆէրնանտ թեթեւ ոստիւնով մը կառքին մէջ նետուեցաւ, առանց պատուանդանին վրայ կոխելու։

—Հիւսիսային կայարանը, ըսաւ երիտասարդը կառավարին, յետոյ ինքն ալ ցատկեց նստաւ տիկին տը Ռիշմոնի քով, և կառքը ճամբայ ելաւ։

5

ՏԻԿԻՆ ՏԸ ՖԷՐՆԻՔ

Այս անգամ Պ. տը Ֆէրնիք իր ապարանը գնաց, և ներս մտնելուն պէս ուղղակի իր կնոջ բնակարանը դիմեց։

Տիկին տը Ֆէրնիք ննջասենեակին մէջ՝ երկայն նստարանի մը վրայ տարածուած էր նուաղկոտ դէմքով, և բուռն գլխու ցաւէ կը գանգատէր։

Տիանի դէմքը սակայն բնաւ մտահոգութիւն չէր արտայայտեր և սեւ աչքերը բնաւ չի խոնարհեցան կոմսին ուշադիր նայուածքէն՝ երբ իրեն մօտը գնաց այն անհոգ ու անկեղծ երեւոյթով, որ այն դասակարգի մարդոց յատուկ է, ինչ և ըլլայ իրենց ներքին զգացումը։

—Շատ կը ցաւիմ որ ձեզ այսպէս անհանգիստ կը տեսնեմ, ըսաւ կոմսը՝ շրթունքին տանելով անոր ձեռքը, զոր մեղկարար իրեն կ'երկնցընէր Տիան՝ ելնելով պառկած տեղէն և ամուսնին քովը ցած աթոռի մը վրայ նստելով. ձեզի խօսելիք ունէի։

—Օ՜, կրնաք խօսիլ, ըսաւ կոմսու–

հին հանդարտ ձայնով մը. այնչափ հիւանդ չեմ, սիրելի՛ս, որպէս զի չի կրնամ խօսակցիլ ձեզի հետ։

Տիան վերջապէս փախնալու բան մը չէր նշմարեր։

Որովհետեւ կոմսը հարցաքններ էր դռնապանը, եւ իրեն հետ ալ քաղցրութեամբ կը խօսէր, հակառակ այն խուլ զայրոյթին եւ տխուր մտահոգութեան զոր անոր խաժ-կապոյտ աչերուն մէջ կը կարդար, տարակոյս չէր մնար որ կոմսը չէր կրցած հասնիլ Թօմասի ետեւէն եւ ձեռքի թուղթերը գրաւել։

Հետեւապէս Տիան ինքզինք զօրեղ զգալով՝ ամուսնին խօսք բանալուն կը սպասէր, զինուած այն արտասովոր պաղարիւնութեամբ, որ երբեք չէր թողուր զինքը։

—Սիրելի Տիանս, ըսաւ կոմսն հարցաքննիչ նայուածքով մը. կուգամ բացատրութիւն խնդրել քեզնէ, այնպիսի բանի մը համար, որ ծանր կ'երեւայ ինծի։

—Ի՞նչ բանի համար, պատասխանեց տիկին տը Ֆէրնիք աչերը խոշոր բանալով եւ զարմանք ձեւացընելով։

—Անթօան Թօմաս հոս եկաւ։ Երկու ժամու չափ կայ որ հոսկէց դուրս կ'ելնէր. ձեռքը թուղթեր բռնած, զորս դուք յանձնած էիք իրեն...։

«Ի՞նչպէս ընդունեցիք այն մարդը, զոր ես վռնտած եմ ասկէց չորս տարի առաջ, կը յիշէք ինչ պատճառներով։

—Օ՛, այո՛, պատասխանեց կոմսուհին յուզեալ կերպով մը, կը յիշեմ պատճառները, որ շատ ծանր էին եւ չեմ կրնար մոռնալ երբեք։

—Պատասխան տուէք Տի՛ան, Անթօան Թօմաս հոս եկա՞ւ թէ ոչ ձեր հրամանով։

—Գիտէք արդարեւ թէ պիտի գար, պատասխանեց տիկին տը Ֆէրնիք անկեղծ ձայնով մը։

—Ես աղաչեր էի ձեզ որ բնաւ չընդունիք... եւ դուք առաջին պէտք էիք ըլլալ չուզելու պատճառներն հասկընալու, եւ այդ մարդուն դէմ իմ ունեցած զայրոյթս եւ արհամարհանքս դուք ալ ունենալու։

—Աւա՜ղ, սիրելի՛ս, ես էրիկ մարդ չեմ, կին եմ... այսինքն զգայուն էակ մը, որուն քով գութը երբեմն կը յաղթէ ուրիշ ամէն զգացումներու։

—Գո՛ւթը...

—Այո՛, գութը։ Անկէց վռնտուելէն ի վեր... որուն արժանի էր... ես ալ կը խոստովանիմ... խեղճ տղան, որուն մայրն իմ դայեակս էր, գիտէք, և ինքն ալ ինծի հետ մեծցած էր, սոսկալի թշուառութեան մէջ ինկած է։

«Եկեր էր իր ծեր մօրն անունով, մեր վաղեմի բարեկամութեան անունով նպաստ մը խնդրելու ինծմէ, գիտնալով որ դուք հոս չէիք, որպէս զի արգիլէիք ինծի ներկայանալը։

«Կրնայի՞ ողորմութիւն մը զլանալ, ես որ միեւնոյն կաթը ծծած եմ անոր հետ։

«Կը խոստովանիմ որ չի կրցի դիմանալ... մանաւանդ տեսնելով իր լալագին զղջումը։

«Ուստի պատասխանեցի թէ ձեռքէս եկածը կ'ընեմ իրեն օգնելու համար և քիչ մ'ստակ խոստացայ։

—Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ անմիջապէս այդ ստակը չի տուիր իրեն։ Ի՞նչու համար նորէն գայ։

—Տալիք ստակս պատրաստ չունէի։

—Ո՞րչափ։

—Հազար փրանք։

Կոմսն ոտքի վրայ ելաւ։

—Քանի որ ստակ պիտի տայիր, այդ գումարը բաւական չէր։

«Եթէ տը Ֆէրնիք կոմսուհին բան մը տալ կ'ուզէր իր կաթեղբօր, տասն հազար ֆրանքէն պակաս պէտք չէր ըլլալ։

—Ա՜, գոչեց Տիա՛ն. տնկուելով իր երկայն աթոռին վրայ, ահասիկ բարի խօսք մը, Ռաո՛ւլ։ Կը տեսնէք որ ձեր սիրտն զգայուն է երբ կիրքը բնութեան չի մղեր ձեր անընկճելի բնաւորութիւնը։

—Բայց, յարեց կոմսը խուլ ձայնով մը, տը Ֆէրնիք կոմսուհին պարտք մը չունէր այն թշուառականին, որ ինծմէ աւելի զինքը նախատեր էր այն տարփական նամակը տալով զոր ժպիրհ մը ուղղած էր իրեն։

—Նամակ մը, որուն խօսքերն իմ անմեղութիւնս կ'ապացուցանէին, պատասխանեց իսկոյն կոմսուհին։ Մնաց որ, աւելցուց, դուք ուրիշ պատրուակով մը չի գրգռեցի՞ք այն թշուառականը... և մենամարտի մէջ չսպաննեցի՞ք։

—Բան մը չապացուցաներ այդ, ըսաւ կոմսը տխուր դէմքով մը։

«Այնպիսի յայտարարութիւններն այն

կիներուն կ՚ուղղուին որք՝ պատճառ կուտան և ընդունելու տրամադրութիւն կը ցուցնեն։

—Նախանձութիւնը կը մոլորեցընէ ձեզ, Թոմ՛ըլ, պատասխանեց կոմսուհին յուզեալ և գգուիչ ձայնով մը։ Պէտք է յիշէք այն ուրախութեան աղաղակը զոր ես արձակեցի, երբ դուք վերադարձաք այն մենամարտէն, և իմացուցիք ինծի թէ ձեր հակառակորդը մեռեր էր ձեր հարուածին տակ....։

—Բայց այդ հարդարացըներ Թօսատի դաւաճանութիւնը, ըսաւ կոմսը։ Եւ այն թուղթը զոր այդ գարշելին ձեռքը բռնած էր իրեն հանդիպած միջոցիս, պանքտոմս չէր։

—Այն նամակս պէտք էր ըլլալ, որուն մէջ կ՚ըսէի իրեն թէ այլ եւս պէտք չէ յոյս դնէ իմ վրայ, և զիս նորէն տեսնելու փորձ չընէ։

«Մինչեւ իսկ չուզեցի այսօր ընդունիլ զինքը, վախնալով որ անհաճոյ կ՚ըլլամ ձեզ, և Բենիամինին յանձնեցի...։

—Այո՛, գիտեմ...։ Բայց ատով չի բացատրուիր այն թշուառականին սարսափը երբ զիս տեսաւ, և ձեռքը բռնած և ուշադրութեամբ կարդացած

թուղթերը մէկէն ափին մէջ ճմլելով պահելն ու փախչիլը։

—Շատ պարզ է սակայն, սիրելի՛ս, պատասխանեց Տիան ժպտելով։ Ձեզ ճանչողը կամաւ չի դիմագրաւեր ձեր բարկութեան...։ Գիտէ որ կ՚ատէք զինքը... և կը վախնայ ձեզմէ...։ Դուք վարժուած չէ՞ք մարդոց ձեր առջեւ դողալը տեսնելու։ Առիւծ մ՚էք դուք։ Իսկ խեղճ Անթօան Թօսատ, որ պարզ ոչխար մ՚է ձեր առջեւ, անշուշտ վախնալով փախեր է...։ Կ՚ուզէիք որ սպարէ՞զ կարդար ձեզի։

«Իմ գիրս ուշադրութեամբ կարդալուն պատճառն յայտնի էր՝ տուած հազար ֆրանքս հարստութիւն մ՚էր խեղճին համար...։»

Կոմսը լռութեամբ կը ճեմէր սենեակին մէջ։ Ի՞նչ պատասխան տար այս խօսքերուն։

Գաղտնի բնազդ մը կ՚ըսէր իրեն թէ սուտ էր կնոջն ըսածը, բայց ի՞նչ ընէր. ձեռքը զօրեղ փաստ մը չունէր. հետեւապէս կը հասկընար որ աւելի բան մ՚իմանալիք չունէր։

—Օ՛ն, յարեց Տիան ինքն ալ ոտքի վրայ ելնելով և ամուսինին մօտենալով,

ըսէք նայիմ. Ռոսա՛լ. ուրպէս նախանձոտ ու կասկածո՞տ պէտք ըլլաք միշտ։

«Գիտէ՞ք որչափ դէշ բան է այդպէս միշտ կասկածիլ իր կնոջը վրայ, ձեր անունը կրողին վրայ, ձեր աղջկան մօրը վրայ...։

«Աւա՜ղ, ես պառաւ եմ հիմա...։Այս միայն բաւական է ձեր կասկածը փարատելու։

Այսպէս խօսելով կեցուցեր էր կոմսը. և իր քծնի գլուխն անոր ձեռքին վրայ դրեր էր։

—Ահա անցաւ գլխուս ցաւը, ըսաւ ժպտելով և իր բոցափայլ աչերովը զայն բռնկցնելով։

—Պառա՜ւ. պատասխանեց կոմսը կակուղնալով, և նորէն յաղթուելով այն խօլ կիրքէն զոր իր կինը ներշնչած էր իրեն ամէն ժամանակ, և զոր ոչ տարիները, ո՛չ ալ կասկածները չէին կրնար ցամքեցնել։— Դուք միշտ գեղանի էք, Տիա՛ն, դուք ալ քաջ գիտէք, և քսան տարիէ ի վեր ես միայն ծերացած եմ։

—Դժգո՞հ ես, մրմնջեց Տիան մեղմաբար սեղմուելով անոր կուրծքին դէմ։

կոմսը վայրկեան մ'անոր նայեցաւ տաք, սրտատրոփ և ներող նայուածքով, բայց փոխանակ անոր հոգին գտնելու, սեւ բիբերը միայն տեսաւ որ զինքը կը դիտէին, բայց չէին թափանցեր։

Յամրաբար հեռացաւ կոմսուհիին քովէն՝ հառաչ մը խեղդելով, և քաղցր բայց խոնջ և սրտաբեկ ձայնով մը հարցուց.

—Ո՞ւր կը բնակի այդ մարդը։

Տիան քաղցր երազէ մը յանկարծ արթնցող կնոջ մը շարժումն ունեցաւ, և ճարտարապէս կեղծուած տխրութեամբ մը պատասխանեց.

—Այդ մարդը... ա՜, Բօսա՞տ... չեմ գիտեր։ Ըսաւ ինծի թէ իրեն բարեկամ պարտիզպանի մը տունը կը բընակի, որ ախոռի մ'անկիւնը տուած էր իրեն։

«Հիմա միտք ունի տուած սակաւովս սենեակ մը վարձել և գործ մը գտնել։

«Երբ բնակավայրը իմանամ, կը հաղորդեմ ձեզ։»

Պ. տը Ֆէրնիք պատասխան չունէր։ Բայց կը պահէր իր կասկածներն ու մտահոգութիւնները, հասկնալով որ աւելի պնդելն անօգուտ էր։

—Աղէկ միտքս եկաւ, ըսաւ ծանրութեամբ, Ֆէրնանտը տեսայ:

Կոմսուհին երեսը նայեցաւ ուշադրութեամբ:

—Ի՞նչպէս է, հարցուց:

—Բաւական փոխուած գտայ:

—Կը հաւատամ, քիչ մը հիւանդ է ժամանակէ մ'ի վեր:

—Կը թուի ինծ թէ այցելութիւնները շատ քիչցած են...:

—Ուղեւորութիւն ըրաւ ինծի պէս... անկէց զատ կը կարծեմ թէ ամուսնին երկար բացակայութիւնն անհանգիստ կ'ընէ զինքը և ջիղերուն կը դպչի:

«Տխուր բան է դեռատի ամուսնացեալի մը համար մանաւանդ Ֆէրնանտին համար որ կը պաշտէ իր այրը...:

—Ապահո՞վ էք այդ մասին, Տիա՛ն, հարցուց կոմսն ակներեւ վարանումով մը:

—Համոզուած եմ: Ինչո՞ւ չի սիրէ: Բօլ տը Ռիշմօն պատուական մարդ է:

—Որովհետեւ ամուսնութենէն առաջ ուրիշ մարդու մը տուած էր միտքը:

—Պ. տը Քէօրի՞ն: Տղայական մտածում...: Հազիւ տասնեւութ տարու էր այն ժամանակ: Առանց ընդդիմու-

թեան հրաժարեցաւ անկէց՝ գիտնալով որ այն երիտասարդին կարծիքներն անհաճոյ էին քեզ:

—Այո՛, մրմնջեց կոմսը: Վերջապէս փափաքելի է որ երջանիկ ըլլայ:

Խօսքը բերանն էր, սպասաւոր մը եկաւ իմացուց թէ տիկինին ճաշը պատրաստ էր:

Երքուքն ալ ճաշարանը գացին մտախոհ:

—Գաղտնիք մը կը զգամ շուրջս, կ'ըսէր կոմսն ինքնիրեն:

—Անթօան Քօսատի գործելու ժամանակն է, կ'ըսէր կոմսուհին ալ ինքնիրեն:

—•—

6

ՍԷՆ-ՍԻՒԼԲԻՍԷՆ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿԱՅԱՐԱՆԸ

Տը Ռիշմօն դերկոմսուհին և ընկերը տանող կառքը սրընթաց կ'երթար դէպի հիւսիսային կայարան:

Ֆէրնանտ շնորհալի շարժումով մը իր քողը վեր առնելով, իր գեղեցիկ շրթունքը քովը նստող երիտասարդին երկնցուցեր էր, և երկուքն

ալ, առանց խօսք մը փոխանակելու, իրարու փաթթուեր էին այն խանդավառ գրկախառնութեամբ, որ սիրահարներու միայն ծանօթ է։

—Վերջապէս պիտի տեսնեմ զայն, ինչպէս ըլլալը գիտնամ եւ պագնեմ կրծեմ ըսաւ Ֆէրնանտ՝ գլուխն ետ քաշելով։

—Այո՛, սիրունիկս, պատասխանեց երիտասարդն՝ իր թեւերէն մէկը դերկոմսուհիին մէջքին փաթթելով և անոր կուրծքն իր կուրծքին կցելով. այո՛, մեր երջանկութեան միւս կէսը, զոր պիտի երթանք գտնենք։

Ֆէրնանտին ընկերն, ինչպէս որ ըսինք, երսուն տարեկանի չափ մարդ մ՚էր, վայելչադէմ, լայն կուրծքով, մանր ձեռներով ու ոտներով, ուշիմ, համակրելի և միանգամայն սեգ գլխով, կապոյտ բայց սիրուն աչերով, մութ խարտեաշ մազերով, բարեձեւ բերնով, նուրբ և փափուկ շրթունքով և սպիտակափայլ ակռաներով։

Ընչացք չունէր, այլ միայն երկու կարճ ծնօտամօրուք, գլխուն մազերէն քիչ մ՚աւելի բաց խարտեաշ, մինչ յօնքերն, աւելի թաւ և աւելի մութ գոյն աւելի փայլ և գեղեցկութիւն կուտային բիբերուն կապոյտին։

—Մեր երջանկութիւնը, կրկնեց Ֆէրնանտ, ամենէն մեծը զոր կրնամ երազել՝ ձերն ըլլալու և զիրար սիրելու երջանկութենէն ետեւ...

«Եւ սակայն, յարեց թեթեւ սարսուռով մը, այս երջանկութիւնը կը զարհուրեցընէ՜ զիս։

—Ինչո՞ւ համար։

—Հայրս վերադարձաւ։

—Կո՞մսը։

—Այո՛, առջի օրը...։ Ես այսօր տեսայ զինքը, մտահոգ. տրտում, կասկածոտ...։

—Քեզի՞ համար։

—Ո՛չ, մօրս համար։

—Նոր բա՞ն մը կայ։ Կասկածի պատճա՞ռ մ՚ունի։ Իմացե՞ր է ճշմարտութիւնը։

—Ո՛չ, ո՜հ, ո՛չ։ Ա՜հ, երանի թէ մեռնի ու չիմանայ, խե՜ղճ հայրս, խե՜ղճ հայրս։

— Բայց վերջապէս...։

—Անթօան Քօսատը տեսեր է։

—Նա թշուառակա՜նը...

—Կոմսուհին ընդուներ էր զայն Պոնաբարթ փողոցի ապարանին մէջ, և հայրս ալ վրայ գացեր էր...։

«Այսչափը բաւական եղեր էր իւր բոլոր կասկածը, բոլոր սրտատանջութիւնն արթնցընելու..., վասն զի ինչպէս որ գիտես, հայրս միշտ կասկած ունեցած է իւր անունը կրողին վրայ, առանց սոսկալի իրականութիւնն իմացած ըլլալու, առանց ապացոյց մ'ունենալու, առանց ո՛ր կողմէ զարնուած ըլլալը գիտնալու...։

—Այդ կինը ճիւա՛ղ մ'է, մրմնջեց երիտասարդը. բայց մի՛ վախնար...քու ամուսինդ բացակայ է, հետեւաբար առայժմ մեծ վտանգ մը չի կայ։

—Անշուշտ, բայց պիտի գայ, ըսաւ Ֆէրնանտ ատելութեան ու արհամարհանքի շեշտով մը, անկէ զատ... անկէ զատ... հայրս կ'զգայ որ գաղտնիք մը կայ...։ Ես կը ճանչեմ անոր բնաւորութիւնը...։ Ճշմարտութիւնն երեւան հանելու համար ամէն ճիգ պիտի թափէ...։

Իւր սիրուն գլուխն երերցուց այնպիսի շարժումով մը՝ որ ընտանի էր իրեն, և շրթունքը իւր տարփածուին աչերուն վրայ դնելով՝ փաղաքուշ և ջերմ ձայնով մ'աւելցուց.

—Ոն, թողունք զայս... և մեր վրայ խօսինք, Դանիէ՛լ, մեր զաւկին վրայ խօսինք։

—Օ՛, այդ կողմէն բարեբաղդաբար վտանգ մը չունինք, սիրելի՛ գեղուհիս։

—Ո՞վ գիտէ։ Հայրս հարցումներ ըրաւ ինծի։

—Ի՞նչ բանի վրայ։

—Թուռ երթալուս վրայ։

—Բնական էր։

—Եթէ իմանայ որ ես հոն ոտք դրած չեմ։

—Անհնար է։ Ամէն միջոց ձեռք առած չե՞նք։ Այն բարեկամուհին որուն տունը գացիր, արդէն իմացած չէ՞։

—Այո՛... և Ամէլի չի մատներ զիս, կասկած չունիմ այդ մասին... բայց անկնկալ դիպուածներ կրնան պատահիլ։ Անկէ զատ ինծի ծանր կուգայ սուտ խօսիլ։

«Գիտես ո՛րչափ անկեղծ եմ բնականէն... սուտը... մանաւանդ սիրած անձինքը խաբելը դժնդակ բան է...։ Ինծի այնպէս կը թուի թէ անոնցյարգը կը նուազի, և վերջապէս մարդ կը հարկադրի չի սիրել իւր խաբած անձինքը, վասն զի զանոնք խաբելը, ծաղրելի ընել է։

—Պաշտելի՛ Ֆէրնանտօ, դուն ոչ միայն կանանց ամէնէն հրաշագեղն ես, այլ և ամենէն բարին ու փափկասիրտը։

«Բայց կեանքը իր անգութ և միանգամայն ցաւալի հարկերն ունի։ Մեր սէրը պարտք կը դնէ վրադ այդ սուտերը խօսիլ, քեզի պէս անկեղծ անձի մը վրայ…։ Զոհողութիւն մ'է…։

—Եւ ամէն զոհողութիւն պիտի ընեմ քեզ ինծի և զիս ալ քեզի պահելու համար…։

«Բայց պահ մը մաղ մնաց որ զիս պիտի մատնէի երբ ըսաւ ինծի թէ զիս տժգոյն և նիհար… —էյէ կէ՛ կը գըտնէր։ Աւելի կին, կը հասկընա՞ս։

Զայս ըսելով ժպտեցաւ, և սեւուկ բիբերը փայլակ մ'արձակեցին։

—Իղձ մ'եկաւ ինծի ճիտն իյնալով պոռալու․

«Վասն զի կը սիրե՜մ։

«Վասն զի կը սիրուիմ, ինչպէս որ արժանի՛ էի։

«Վասն զի մա՛յր եղած եմ։»

Եւ կանգ առաւ տխրութեամբ, և իր խոշոր աչերը խոնաւցան։

—Բայց, յարեց, այս յայտնութիւնս լսելով հայրս կը մեռնէր, կամ քեզ սպաննելու կ'ելնէր։

Եւ դիւցազնական կիրքով մը երիտասարդին փաթթուեցաւ՝ իբր թէ զայն իր մարմինովը ծածկել ուզելով։

—Երանի թէ իմ վրայ միայն իյնար մահուան սպառնալիքը, մրմնջեց Դանիէլ, ինքն ալ համբոյրներ դնելով Ֆէրնանտի գեղեցիկ աչերուն վրայ։

—Լռէ՛, անպիտա՛ն, ըսաւ մէկէն դերկոմուհին։ Աղէկ գիտես դուն… ինծի պէս երկուք կ'արժես։

Կարճ լռութիւն մը տիրեց երկու սիրահարներուն վրայ, որք իրարու փաթթուած էին այն աստիճան խանդով և յուզմամբ, որ անհնար էր խօսքով բացատրել իրենց զգացումները։

—Օ՛ն, ըսաւ յանկարծ Ֆէրնանտ, լուրջ ըլլանք։

«Ըսի քեզի թէ կը վախնամ… և պատճառ ունիմ։ Ամուսինս պիտի վերադառնայ… հայրս կրնայ խօսիլ իմ ուղեւորութեանս վրայ։ Ամենափոքր միջադէպ մը կրնայ անոր կասկածներն արթնցընել, և Պ. տը Ռիշմօն որ մեծ շահ ունի զիս իր կամքին ներքև դնելու, ամէն միջոց ի գործ կր դնէ զիս ջախջախելու և մինչև իսկ գլուխս ուտելու…։

—Քեզ մեռցնե՜լ, գոչեց Դանիէլ սարսափահար և մոլեգին։

—Մայրս յանդգնի թերեւս այդ խրատը տալ իրեն եթէ երբէք իմանայ իմ գիտցածս։

«Ասկէ զատ, եթէ ամուսինս չըլլար, որուն դէմ ալ ահագին զէնք մը ունիմ… հայրս կայ, հա՛յրս, որ խենթութիւն ունի, պատուոյ ազնիւ խենթութիւնը…։

«Եթէ գիտնայ թէ Ֆէրնիքը մը, իր աղջիկը, իր արիւնը կրող կին մը դրժած է իր ամուսնական ուխտը… սարսափելի միջոցներու կը դիմէ… ինծի դէմ հոգս չէ այնչափ… այլ քեզի դէմ… և մեր զաւկի՜ն դէմ։

Ձայնը արգիլուեցաւ կոկորդին մէջ սրտին յուզմունքէն խորտակուած։

—Բայց յանցանքը քո՞ւկդ է, պաշտելի՛ Ֆէրնանտս, այդ թշուառականն առնելուդ, եթէ հայրդ մօրկ չըրաւ քեզ, երբ կ՚ըսէիր իրեն թէ զիս՝ Դանիէլ տը Քէօրը, կը սիրէիր։

—Այո՛, այո՛, իմ է յանցանքը, ըսաւ Ֆէրնանտ դառն տարջանքի ձայնով մը։ Կրնայի դէմ կենալ։ Բայց տղայ էի այն ժամանակ, կամքէ զուրկ տղայ մը…։

«Բովս մէկը չի կար որ զիս քաջալերէր, սրտապնդէ՜ր…։ Միայն իմ սէրս կար քեզի համար… որ այն ժամանակ այն չէր ինչ որ է հիմա…։

«Միթէ մարդ կրնա՞յ սիրել, ապրիլ գիտնալէն առաջ։

«Ասկէ զատ, չէի գիտեր այն վատութիւնը զոր ետքը իմացայ…։

«Ա՜հ, կ՚երդնում քեզի, ամէն բան ըրի քեզ մոռնալու համար, Դանիէ՛լ… ամէն բան ըրի այրս սիրելու համար։»

Ֆէրնանտ տնկուեցաւ, երիտասարդին երկու ձեռներն իր ձեռներուն մէջ առաւ, և իր խանդավառ գեղեցիկ աչքերն անոր վրայ ուղղելով.

—Գիտես որ ես անկեղծ եմ քեզի հետ, ըսաւ ցած ձայնով։

«Ուստի ներէ ինծի ըսել քեզ. եթէ տը Ռիշմօն դերկոմսէն ուրիշ մարդ մը ըլլար, եթէ ուրիշ կերպ վարուէր ինծի հետ, կը կարծեմ թէ քեզ կը մոռնայի այն ժամանակ և զինքը կը սիրէի։

«Վերջապէս, երբէք, երբէք չէի խաբեր զայն և ամուսնական ուխտս չէի դրժեր։

—Կը պղջա՞ս, ըսաւ Դանիէլ քաղցրութեամբ. զիս չե՞ս սիրեր այլ ես։

—Ապերա՛խտ, գոչեց Ֆէրնանտ անպատում գորովով. քեզ չի սիրել այլ ես, քե՛զ.

«Ի՞նչ տեսակ կին կ'ըլլայի ես, եթէ քեզ այսպէս լաւ ճանչելով. քեզնէ այսպէս սիրուելով՝ նուազ սիրէի քեզ, եթէ՝ ընդհակառակն՝ ամէն օր աւելի խորին, աւելի անլուծանելի բան մը չաւելնար այն կապին վրայ որ ցկեանս կը միացնէ մեզ. կը հասկընա՞ս։»

Եւ ուժով մը սեղմեց զայն իր թեւերուն մէջ։

—Ա՛հ, կ'օրհնեմ քու ամուսինիդ վատութիւնը... որ քեզ ինծի տուաւ, գոչեց երիտասարդը.

«Տարիէ մը ի վեր, որ քու սէրդ խոստովաներ էիր ինծի, քաջաբար կը կռուէիր...

«Եւ երբ իմացար որ ամուսինդ տարփուորն էր մօրդ... ինծի՛ եկար։»

Զայս ըսելէ եւ Դանիէլ վարանեցաւ, ամպ մ'անցաւ ճակտին վրայէն։

—Ի՞նչ ունիս, հարցուց Ֆէրնանտ։
—Ի՞նչ պիտի ունենամ. երբեմն... կատաղութիւն կ'զգամ։

«Կ'ըսեմ ես ինծի։

«Զիս բաւական չէր սիրեր որպէս զի իր սէրն ամէն բանի յաղթէր։

«Այդ նողկալի յայտնութիւնը պէտք եղեր, որպէս զի ձեր սէրն ինծի տայիք. իմ սէրն չէ ձեզի յաղթողը... ձեզ իմ ձեռքս տուողը... այլ ուրիշի մը ոճիրն է որ ձեզ իմ թեւերուս մէջ ձգեց։»

Ֆէրնանտ մոլիկ ըրեր էր իր տարփուորը, աչերն անոր վրայ սեւեռած։

Մէկէն անոր ականջին ծռելով.

—Որովհետեւ, ըսաւ խանդագորով ձայնով մը, այդ գաղափարը ձեզ կը վշտացնէ, զիս կը հարկադրես խոստովանութիւն մը ընելու. զոր չէի ուզեր ընել... վախնալով որ զիս նուազ կը յարգես...

«Բայց պիտի ընեմ, կը հասկնա՞ս, պիտի ընեմ, որպէս զի ամենափոքր ցաւ մը չպատճառեմ քեզի...

«Կը սխալիս...

«Ամուսինիս վատութիւնը... պատրուակ մը միայն եղաւ... Դիմանալու կարողութիւնս սպառած էր... Քեզ այնչափ կը սիրէի, որ անպատճառ գիրկդ պիտի դիմէի.

—Ի՞նչ կ'ըսէք, գոչեց Դանիէլ խանդավառ ուրախութեամբ։

—Կ'երդնում... մեր զաւկին գլխուն վրայ։

Կառքը կեցաւ։

Հիւսիսային կայարանը հասած էին։

—o—

7

ԲԻԷՌՖԻԹ

Տասն վայրկեան ետքը, երկու տարփաւորները Շանթիյեի տանող կառախումբով Բիէռֆիթի կայարանը հասան։

Գիշերը մթին էր և երկինքը ամպոտ։

Դանիէլ թեւը Ֆէրնանտին տուաւ, և երկուքը մէկէն կայարանէն դուրս ելնելով՝ աջ կողմը մշակեալ հողերու մէջէ անցնող ճանբայ մը մտան և արագ քայլերով երթալ սկսան արձակ դաշտին մէջ։

Երկուքն ալ իրենց մտածութեանց մէջ ընկղմած, զուարթ լռութեամբ կը քալէին. ներքին ուրախութիւն մը զգալով այնպէս թէ թեւի, իբրև օրինաւոր ամուսիններ, հեռի աղմուկէ և շարժումէ, բնութեան անդորրաւէտ հանդարտութեան մէջ արձակ համարձակ ուղեւորելով։

Առաջին անգամ դերկոմսուհին խզեց լռութիւնը։

—Պէտք է որ կէս գիշերին տուն վերադարձած ըլլամ, ըսաւ դժգոհ ձայնով մը։

«Որչափ կը փափաքէի հոս մնալ քեզի հետ, և չվերադառնալ Բարիզ, ուր բովանդակ ընկերութեան մը բեռը կը ծանրանայ մեր վրայ, այն ապարանը, ուր ամէն բան իմ գերութիւնս կը յիշեցնէ ինծի, ուր գիս այնչափ առանձին այնչափ տխուր, այնչափ վշտահար կը զգամ։

«Որչափ դառն է կնոջ մը համար, ամուսին ըլլալ այնպիսի մարդու մը զոր չի սիրեր բնաւ, բայց իր վրայ դրուած պարտականութեանց առջեւ խոնարհելու տխուր հարկին մէջ կը գտնուի, թէև այն մարդն հարիւր անգամ իր ամուսինն եղած ըլլայ եւ աշխարհի ամէն օրէնքներովը պաշտպանուի։»

—Բայց լմեցաւ, այնպէս չէ՞, հարցուց Դանիէլ, մէկէն կանգ առնելով վշտահար։ Երդում ըրիր ինծի։

—Անհոգ եղիր, Դանիէ՛լ, պատասխանեց Ֆէրնանտ խուլ ձայնով մը.

քեզ սիրող կինը. քեզ ճանչող կինը, ոչ եւս ուրիշի պիտի ըլլայ, որչափ և ծանր նստի իրեն. ի՛նչ վտանգի ալ ենթարկի...։

«Մնաց որ... հոս չէ... տակաւին քանի մը ամիս...

—Վերադարձի՞ն։

—Վերադարձին... վստահ եղիր իմ վրաս։

«Այդ ամուսինն արդէն զզուանք կը ներշնչէր ինծի երկար ժամանակէ ի վեր։

«Մօրս տարփածուն ինծի համար բան մը չպիտի ըլլայ երբէք։

«Ո՛չ, ո՛չ. աւելի կ'ընտրեմ մեռնիլ։»

Տակաւին երկու հարիւր քայլի չափ գացին, յետոյ սև գիծ մը նկարուեցաւ իրենց առջեւ։

—Աւասիկ տո՛ւնը, յարեց Ֆէրնանտ. շուտ քալենք, որպէս զի վայրկեան մը առաջ պագնեմ զաւակս...։ Անշուշտ քնացա՞ծ է մեր սիրելի հրեշտակը։

«Գիտե՞ս Դանիէլ, ուշադրութիւն պիտի ընես որ չարթնցնես պագածատենդ։»

Պատի մ'առջեւ հասան, որ բաւական ընդարձակ քառակուսի հող մը կը շրջապատէր, որուն մէջտեղը՝ պատին

վրայ՝ տան մը յարկը կը տեսնուէր ոչ շատ բարձր։

Այն պատին քովէն երթալով եւ աջ կողմ դառնալով՝ կառանցիկ մեծ դրան մ'առջեւ հասան, որուն մէջ փոքրիկ դուռ մ'ալ կար։

Դանիէլ զարկաւ այն դռնակը։

Իսկոյն բաւական թեթեւ ոտնաձայն մը լսուեցաւ, որ տանը մէջէն կը յառաջանար դէպ իրենց կողմը. և ձայն մը հարցուց.

—Ո՞վ է։

—Օրիորդ Կառնիէ՛, պատասխանեց երիտասարդը։

Դուռն անմիջապէս բացուեցաւ, եւ վաթսուն տարեկանի մօտ կին մ'երեւցաւ աղօտ լապտեր մը ձեռքը։

—Այս իրիկուն չէի սպասեր ձեզ, ըսաւ կինը ճանչելով այցելուները, բայց հրամմեցէք ներս, և բարով եկաք։

—Ի՞նչպէս է Գէորգը, հարցուց մէկէն Ֆէրնանտ՝ պառաւին ետեւէն երթալով Դանիէլին հետ։

—Սիրալի, պատասխանեց պառաւը, ծծմարը կաթ կուտայ կոր։

Առանց աւելի մօտիկ ընելու, Ֆէրնանտ առաջ նետուեցաւ, և գետնայար-

կին վրայ սենեակի մը դուռը հրեց բացաւ, ուր լաւ կրակի մը մօտ կայտառ գեղջկուհի մը կաթ կուտար Ֆէրնանտի և Դանիէլի ապօրէն յարաբերութեան ծնունդ եղող մանկիկին։

Երկու տարփաւորներուն մտած այդ տունը չափազանց կարեւոր դեր մ'ունի կատարելիք այս բացարձակէս ճշմարիտ պատմութեան մէջ, որուն դերակատարներն ամէնն ալ կրնանք յանուանէ յիշել։ Այս պատճառաւ արժան կը համարինք քիչ մը մանրամասնաբար նկարագրել։

Տանը շէնքը շրջապատող հողը քառասուն մեթր լայնութիւն և երեսուն մեթր խորութիւն ունէր, հետեւաբար հազար երկու հարիւր քառակուսի մեթրը տարածութիւն։

Կառքի դռնէն զատ, զոր յիշեցինք, ձախ կողմի պատին ծայրը ուրիշ դըռնակ մը կար որ դաշտին վրայ կը բացուէր։

Բակ մը կը բաժնէր տունը ճակատի պատէն՝ վեց մեդր հեռաւորութեամբ։

Աջ կողմի պատին անկիւնը սայլարան մը կար, առջեւը ջրհորով։

Իսկ տունը կը բաղկանար գետնա-

յարկէ մը և վրան ալ ձեղնայարկէ։

Գետնայարկին մէջ կային երեք սենեակ եւ խոհարան մը։

Վրայի յարկին մէջ ալ չորս մանր սենեակ, ամէնն ալ կահաւորուած անկողինով մը, դարակաւոր պահարանով մը, սեղանով մը և չորս աթոռով։

Նրբանց մը երկու հաւասար մասի կը բաժնէր գետնայարկը։

Աջ կողմը կը գտնուէին խոհարանն ու ճաշարանը, ձախ կողմն ալ երկու սենեակ, որք միանգամայն ննջարան էին։

Սանդուղը նրբանցին ծայրն էր խոհարանին կից, ջաղացքի մը սանդուղին պէս նեղ ու ցից։

Նրբանցին երկու ծայրն ալ դուռ կար։

Առջեւինը մուտքի բակին վրայ կը բացուէր, ուր ակասիաներ տնկուած էին. ետեւինն ալ պարտէզին վրայ, որ մրգաստանի եւ բանջարանոցի բաժնուած էր։

Վերջապէս քաղքենիի և գիւղացիի տուներուն մէջտեղը կը բռնէր։

Իր այդ սեփականութեան մէջ քաշուած էր Ժիւսթին Պօնֆօս, նախկին

մանկաբարձ, որ անձամբ եկեր դուռը բացեր էր Ֆէրնանտին և Դանիէլին։

Բնիկ Բիէռֆիթցի հողագործներու աղճիկ, որք իրենց այդ սեփականութիւնն անոր ժառանգութիւն թողած էին, հոն կ'ապրէր ժամանակէ մ'ի վեր, երբ զինքը ոճրադատ ատեանին մատնելու բնութիւն ունեցող գործ մը հարկադրեր էր հեռանալ Փարիզէն, ուր մանկաբարձութիւն կ'ընէր, եթէ ոչ շատ պարկեշտօրէն, գոնէ բաւական շահաւորապէս։

Մինչև իսկ արգիլուած էր իրեն այդ արհեստին գործածումը. բայց Օր. Պօնֆօս, առանց յայտնապէս գործելու, ծածկաբար կը շարունակէր իր հին արհեստը, երբ շահաբեր առիթ մը գտնէր։

Մնաց որ շատ ճարպիկ կին մ'էր կ'ըսէին զինքը ճանչցողները. վերջին աստիճան խորհրդապահ, այնպէս որ իւր յաճախորդներուն ամէնն ալ գոհ եղած էին իրմէ։

Նիհարուկ, միջահասակ, արթուն, աշխոյժ կին մ'էր, երկայն քառակուսի դէմքով, զեռուններու աչքին նման կլոր աչերով և ձկտեալ յօնքերով։

Մարդաց հետ չի տեսնուելով, քաշուած և գաղտնածածուկ կեանք մը վարելով, թերևս իրօք ունեցածէն աւելի հարուստ կը կարծուէր։

Ոչ ոք գիտեր իւր տունը մտնող ելնողները. զինքն իրենց վստահութեամբ պատուողները՝ բնականաբար մութ գիշերները կուգային կ'երթային, որպէս զի զիրենք տեսնող չըլլար։

Ժիւսթին, ինչպէս որ կը կոչէին ընտանեբար, տանն առջևի կողմը գտնուող ննջասենեակին մէջ կը բնակէր։

Միւս ննջասենեակն ալ մանկիկին ծծմօրը յատկացած էր։

Հոն պիտի գտնենք Ռիշմօն դերկոմսուհին, Դանիէլ տը Քէօրը, Օրիորդ Պօնֆօսն, ծծմայրն ու մանկիկը, որ իւր վարդ շուրթերով և թոթոշիկ ձեռներով կը սեղմէր այն ուռած ստինն, իւր իրիկուան ճաշն առնելու համար։

8

ՄԱՆԿԻԿԸ

Սենեակէն ներս մտնելուն պէս, Ֆէրնանտ վազեր էր ստնտուին քով, որ իսկոյն ներկայացուցեր էր նորածին մանկիկ մը, որուն դեռատիպ դէմքը հիանալի երեւցաւ իրեն։

—Ո՜հ, սիրունի՛կս, գոչից թեւերուն մէջ առնելով և խանդակաթ համբոյրներ տեղալով անոր երեսին, կը ժպտի ինծի։

—Նայէ՛, Դանիէլ, նայէ՛, աւելցուց Պ. տը Բէօրի ներկայացնելով, որ իւր ետեւէն ներս մտեր էր, զիս արդէն կը ճանչէ՞։ Քեզ ալ։

Մանկիկը որ դեռ երսուն – ութ օրուան էր, մարդ չէր ճանչեր, և տարտամ աչեր կը պտտցնէր, որք բան մը չէին կրնար տեսնել. բայց լաւ կաթով մը սնանելուն շնորհիւ, գոհութեան փոքրիկ ծամրտուկ մը ցոյց կուտար դէմքին վրայ, և աւելի բան պէտք չէր դեռատի մայրն զմայլեցնելու, և իւր որդւոյն զգացմանցն ու հանճարին կանխահասութեանը համոզելու։

Դանիէլ վերջին աստիճան մեղմով իւր

շրթունքը դպցուց Պ. Գէորգի կլոր այտերուն։

—Կը տեսնէ՞ք, տիկի՛ն, ո՛րչափ թարմ ու կարմրուկ է, ըսաւ ստնտուն պանծալով։

—Այո՛, նունու, այո՛...շնորհակալ եմ։ Լաւ խնամէ այս սիրուն հրեշտակս ...։ Մեր բովանդակ ուրախութիւնը ...մեր բովանդակ երջանկութիւնն է...։ Եւ չպիտի զղջաս, ապահով եղիր։

Այսպէս խօսելով Ֆէրնանտ մեղմով կ'օրրէր զայն թեւերուն մէջ, մանկական քրքիջ ձեւացնելով, և փայփայելով։

Բայց Պ. Գէորգ, հակառակ իւր ազնիւ կանխահասութեան, ճանճրոյթ կ'զգար այս գործվանաց չափազանցութենէն։ Դէմքին ժպտուն զուարթութիւնը, տխուր ծամածռութեան կը փոխուէր։

Պիտի լար.

—Տուէք ինծի, ըսաւ Լուիզ, ստնտուն, քուն ունի, պէտք է որ քնացնեմ։

Ֆէրնանտ վերջին համբոյր մը դրաւ մանկիկին ճակտին վրայ, անգամ մ'ալ հօրը ներկայացուց, և տուաւ դեռատի

գեղջկուհիին, խոշոր հառաչ մ'արձակելո։։

Ծծմայրը ժեղմով մ'առաւ մանկիկը, փոքրիկ բայց տաքուկ ու կակուղիկ որրանի մը մէջ դրաւ, ինքն ալ քովը նստելով՝ սկսաւ օրրել յամր և կանոնաւոր շարժումով մը որ շատ չանցած՝ արդիւնքը տուաւ։

Տղեկը փակեց իւր սիրուն աչերը, և խկոյն քնացաւ։

Ֆէրնանտ և Դանիէլ, առաջինն երկրորդին ուսին յեցած, կը դիտէին զայն՝ բռնելով շնչառութիւննին որպէս զի չի վրդովէին անոր հանգիստը։

Պահ մ'այնպէս կենալէ ետև, Պ. տը Բէօր, ըսաւ Ֆէրնանտին ականջն ի վար․

—Պէտք է չուենք, որպէս զի Փարիզ տանող վերջին կառախումբին հասնինք։

—Այո՛, պատասխանեց Ֆէրնանտ, մեկնիլ առանց անոր… բայց քեզի հետ… այս ալ երջանկութիւն մ'է ինծի համար։

Դանիէլ, ոտքին մատներուն վրայ կոխելով՝ ծծմարին մօտեցաւ և երկու Լուի դրաւ անոր ափին մէջ։

—Լաւ խնամէ, ըսաւ։

—Բուն իմ զաւկիս պէս, պատասխա-

նեց գեղջկուհին մատներովը գգուելով երկու ոսկիները։

—Եկէ՛ք, տիկի՛ն, ըսաւ Դանիէլ մանկաբարձին, որ ներկայ էր այս տեսարանին՝ առանց բառ մ'արտասանելու․ խօսք ունիմ ձեզի։

Եւ երեքը մէկէն միւս սենեակը գացին։

—Եկանք շղեկնիս տեսնելու, ըսաւ երիտասարդը, միանգամայն մեր հաշիւը կարգադրելու։

—Օ՜, արտորալու պէտք չի կար, պատասխանեց ծիւսթին, որուն բիբերը լուսավառեցան։

«Աչք ունեցողը կը տեսնէ որու հետ է գործը… և սիրտս հանգիստ էր։

—Գիտեմ, տիկին․ բայց լաւ հաշիւները լաւ բարեկամներ կը կազմեն… և ժամանակն է որ պարտքս վճարեմ, և ձեր ճարտարութիւնը, լաւ խնամքը և խորհրդապահութիւնը վարձատրեմ։

«Զուգեցէք ըսել ինծի թէ ո՛րչափ կը պարտիմ ձեզ, որոշելու հոգն իմ առատաձեռնութեանս թողուցէք…։»

Եւ քովի գրպանէն թղթածրար մը հանեց պատուաւորապէս ուռած։

Աւասիկ, ըսաւ․ տասն հազար ֆրանքի պանքնոտ։

Ժիւսթին թեթեւ մը կարմրեցաւ գումարին մեծութիւնը լսելով։

—Դուք վեհանձն էք, գոչեց։ Եթէ իմ ամէն յաճախորդներս ալ այդպէս վարուէին ինծի հետ, շատոնց ի վեր եկամուտներովս կ՚ապրէի։

—Ուրեմն գո՞հ էք տիկի՛ն, հարցուց Ֆէրնանտ հոգածու դէմքով մը, որմէ կը հասկցուէր թէ մեծ փոյթ ունէր ապահով ըլլալու մանկաբարձին յօժարակամ անձնուիրութեան վրայ։

—Զափազա՜նց գոհ, պատասխանեց Ժիւսթին Պօնֆօա՝ արագապէս իր շըրջազգեստին գրպանը խօթելով թղթադրամը։

—Եւ կրնանք վստահիլ այսօր երէկուան պէս, վաղն ալ այսօրուան պէս, ձեր բացարձակ խորհրդապահութեան վրայ, այնպէս չէ՞։

—Գերեզմանի պէս համր, սիրելի պարոնս։ Այդ մասին իմ համբաւս չինուած է...։ Բնաւ երբէք մատնութեան կամ պարզ անխոհեմութեան յանցանքի մը մէջ գտնուած չեմ...։

«Ա՜հ, և սակայն ի՜նչ գաղտնիքներ ունիմ, ըսաւ։

«Բայց հո՜ս են, և հո՜ս պիտի մնան։»

Եւ ճակտին զարկաւ։

—Քանի՛ մեծ տիկիններ, իրենց մետաքսապատ անկողնին և իշխանական ժանեակներուն մէջ, քանի՛ քաղքենուհիներ իրենց անկասկած ամուսնին քով հանգիստ ննջելու յաջողութիւնն ինծի կը պարտին։

Ֆէրնանտ գաղտնի սարսափէ մը սարսռելով մտիկ կ՚ընէր։

Դանիէլ ալ կը դիտէր զայն։

—Ձեզի գալով, յարեց մանկաբարձը, չեմ գիտեր և մէկ բան մը միայն կ՚ուզեմ գիտնալ։

«Այսինքն թէ Օր. Կառնիէ։ Եւ խոնարհեցաւ դերկոմսուհիին առջև։

«... Եկաւ քանի մ՚օր իմ տունս կեցաւ...։

«Ինչո՞ւ ինծի դիմեց։

«Վասն զի իմ բարեկամուհիներէս մէկուն աղջիկն էր։

Այնպէս չէ՞։

—Ճշդիւ։

—Բայց տղե՞կը, հարցուց Ֆէրնանտ։

—Եթէ հետաքրքիր մը հարցընէ ինծի, կը պատասխանեմ թէ ձեզի վերաբերեալ բան չէ։

—Եթէ դատական իշխանութիւնը ու-

գէ քննութիւն մ՚ընել, ի՞նչ կ՚ընէք, գոչեց Դանիէլ։

Ժիւսթին աչերը կէս մը գոցեց։

—Անհոգ եղիք...։ Ես կը ճանչեմ զայն... ես երէկ չի ծնայ... գիտեմ ինչ պէտք է պատասխանել պարագային համեմատ...։

«Դուք վախնալու բան մը չունիք, այս է կարեւորը։

—Ո՛հ, կը վախնամ, կակազեց Ֆէրնանտ երեսին գոյնը նետելով։

—Պա՛հ, պա՛հ, սիրելի՛ տիկին, ատոնց ո՛չ մէկէն վախ ունիք... ո՞վ պիտի կասկածի երբէք թէ դուք հոս եկած էք։ Դուք չէք ըներ անշուշտ այնպիսի անխոհեմութիւն մը։

«Գիշերը մութ տունս, գիշերը դուրս ելաք. և ոչ ոք տեսաւ ձեզ... ձեր գոյութիւնն իսկ գիտցող չի կայ հոս։

—Բայց սանտո՞ւն, հարցուց երիտասարդը։

—Ձեռքովս ընտրած եմ, սիրելի՛ պարոն, վստահ եմ անոր վրայ, ինչպէս իմ անձիս։

—Եթէ հարկ ըլլայ, կ՚ըսէ թէ իւր զաւակն է այս տղեկը։

«Բայց ես ուրիշ բան մ՚ունիմ հարցընելիք։

—Ի՞նչ է, հարցուց մէկէն Դանիէլ, որ մեկնելու կը պատրաստուէր։

—Թէև չեմ յուսար երբէք... բայց վերջապէս եթէ անակնկալ պարագայ մը վրայ գայ... և ես պէտք ունենամ ձեզի իմացընելու, ո՞ւր պէտք է գրեմ։

Ֆէրնանտ Դանիէլին նայեցաւ։

—Հաճեցէք գրել այն հասցէին զոր պիտի ըսեմ ձեզ. պատասխանեց իսկոյն երիտասարդը։

Ժիւսթին պահարանի մը քով գնաց, որ իւր սենեակին գլխաւոր կահն էր, բացաւ մէջէն հին աղտոտ տետրակ մը հանեց և եկաւ փոքր սեղանի մը քով, որուն վրայ քարիւղի լամպար մը կը վառէր, և հոն կեցաւ փոքրիկ մատիտ մը ձեռքը։

—Պարոն Վառոս, Տուէ փողոց 29, ըսաւ երիտասարդը։

—Լմնցաւ, պատասխանեց Ժիւսթին, գոցելով տետրակը և տանելով նորէն պահարանին մէջ դնելով. զոր կղպեց և բանալիքը գրպանը դրաւ։

—Այսպէս միջոց մը կ՚ունենանք ի հարկին թղթակցելու և հաղորդակցութեան մէջ գտնուելու, աւելցուց կէս ժպիտով մը։

— Անշուշտ, բայց հարկ եղած ժամանակ միայն գործածեցէք։ Երկուքս մէկը կուգանք կը տեսնենք զաւակնիս, գոնէ շաբաթն անգամ մը։

Դանիէլ ուղղուեր էր դէպի դուռը։

— Զե՞մ կրնար անգամ մ'ալ տեսնել Գէորգս, հարցուց Ֆէրնանտ որուն սիրտը լեցուեր էր զաւկէն հեռանալու գաղափարէն, տեսնելով մանաւանդ այն ամէն նախազգուշութիւնները որք լիապէս ցոյց կուտային իրեն թէ որչափ արգելքներ, ո՛րչափ բաժանումներ կը կանգնէին իր և փոքրիկ պաշտելի զաւկին միջեւ.

— Օ՛ն, եկէք, պատասխանեց մանկաբարձը բարեմիտ փութկոտութեամբ մը, բայց կամացուկ քալեցէք որպէս զի չարթնցընէք... որովհետեւ գիտէք որ եթէ մանկիկներուն առաջին քունը ընդմիջուի, շատ դժուար կ'ըլլայ վերըստին քնացընել։

Եւ լամպարն առնելով՝ հայրն ու մայրը միւս սենեակը տարաւ։

Գէորգիկը կը շարունակէր նինջել՝ բռունցքը գոց։

Ֆէրնանտ ծռեցաւ և նոր համբոյր մը դրաւ անոր ճակտին վրայ։ Ցետոյ

ձեռքո՛վ յանձնարարական շարժում մ'ուղղելով դայեակին, փութաց դէպի դուրսի դուռը։

— Ահա ժամը տասը կը զարնէ, ըսաւ Դանիէլ, վայրկեան մը չենք կըրնար այլ եւս կորսնցնել։

Նրբանցէն դուրս ելնելու վրայ էին, յանկարծ դուրսի դուրսի դուռն ուժգնապէս զարնուեցաւ։

Դանիէլ և Ֆէրնանտ ցնցուելով կանգ առին։

— Ո՞վ կրնայ գալ այս ժամուս, մըրմռաց ժիւսթին բաւական մեծ զարմանքով մը, զոր չէր ուզեր ցուցնել։

— Ո՛հ, կը վախնամ, կակազեց Դերկոմսուհին իսկոյն իր տարփաւորին փակչելով։

— Տեսնենք ո՞վ է, պատասխանեց մանկաբարձը։

Եւ բակն ելնելով գոչեց.

— Ո՞վ է ան։

— Ո՞վ կրնայ ըլլալ, բարեկամ մը, պատասխանեց ձայն մը, որուն հարաւային արտասանութիւնը բաւական որոշ էր։

Դերկոմսուհին վեր ցատկեց այն ձայնը լսելով։

—Ի՞նչ ունիս, հարցուց Դանիէլ։

—Կը ճանչեմ այդ ձայնը... Անթօան Բօսսարինն է։

Ժիւսթին Պօնֆօս, որ սուր ականջ ունէր, լսեց Ֆէրնանտին պատասխանը, որովհետեւ աչքը մէկէն անոր ուղղելով ըսաւ.

—Այո՛, Անթօան Բօսսան է։

Դանիէլ իր ընկերուհիին թեւը սեղմեր էր զգացնելու համար ըրած անխոհեմութիւնը, բայց շատ ուշ էր։

—Ո՛վ և ըլլայ այդ մարդը գոչ'ց խելոյն, պէտք չէ որ մեզ հոս տեսնէ...

—Ուրիշ պարտէզին դռնէն ելէք դուրս, ըսաւ Ժիւսթին։ Դուռը սողնակով մը գոցուած է. բացէք, դուրս ելէք, ու ետեւնուդ քաշեցէք գոցեցէք...։ Մնացածը հոգ մի ընէք... շուտով մեկնեցէք։

Դանիէլ եւ Ֆէրնանտ, երկրորդը դողալով, ետ գացին նրբանցին մէջէն, և պարտէզին վրայ բացուող դռնէն դուրս ելնելով, աներեւոյթ եղան գիշերուան մութին մէջ։

Քառորդ մը ետքը շոգեկառքը մտան,

—Ստուգիւ Անթօան Բօսսան էր, ըսաւ դերկոմսուհին սրտայոյզ... Ի՞նչ

ընելու եկած էր Բիէռֆիլթ, այդ կնոջ տունը...։

Արդեօք մայրս... կասկածի երթալով. զիս լրտեսելո՞ւ ղրկած էր։

—Ինչո՞ւ համար, ի՞նչ նպատակով, սիրելիս։

—Ինծի դէմ զէնք մ'ունենալու... ի հարկին զիս ջախջախելու համար, եթէ վտանգ մը կամ սպառնալիք մը տեսնէ իրեն դէմ...։

«Ինծի դէմ գործած յանցանքը շատ մեծ ըլլալով, բնականաբար կ'ատէ զիս... և ամէն միջոց կը փնտռէ զիս անկարողութեան վիճակի մէջ դնելու, երբ նողկալի ճշմարտութիւնն իմանամ...։

—Մի՛ վախնար, պաշտելի Բամբիշս, Ժիւսթին ճարպիկ կին մ'է, իր անձնուիրութիւնը բաւական սուղ վարձատրելուս շնորհիւ կրնանք վստահ ըլլալ իր վրայ։

—Այո՛... այո՛, իրաւունք ունիս... դիպուածը թերեւս հոն բերաւ զայն այս իրիկուն...։ Բայց սա ալ ճշմարիտ է որ կը ճանչէ մանկաբարձը... և մեք չէինք գիտեր զայս...։ Տարակոյս չի կայ որ պիտի տեսնէ մեր Գէորգը...։

Թեթեւ սարսուռ մը պտըտեցաւ դերկոմսուհիին շնորհագեղ մարմնոյն մէջ։

9

ԿԱԹ-ԵՂԲԱՅՐԸ

Անթօան Բօսատ, Սէն-Սիւլբիս եկեղեցիէն դռնէն դուրս նետուելով Ֆէրնիք կոմսին հետապնդումէն ազատելէ ետք՝ կառք մը բռներ Սէն-Լուի-Ան-Իլ փողոցը գացեր էր։

Հոն կառքէն իջեր, քալելով՝ Տէօբոն փողոցը գացեր էր, ուր կը գտնուէր բնակարանը թիւ 15, հինգերորդ յարկին մէջ փոքրիկ սենեակ մը՝ լակեդեմոնեան խեղճուկ պարզութեամբ կահաւորուած։

Փողոցին դռնէն ներս մտնելուն պէս, սանդուղէն վեր վազեց, բացաւ սենեակին դուռը և աթոռի մը վրայ նետուելով, հոն ինկաւ մնաց անշարժ իր մտածութեանց մէջ ընկղմած։

—Կոմսը Բարիզ է, կ՚ըսէր ինքնիրեն. յանկարծակի վերադարձած է։ Այս պատճառաւ է որ կոմսուհին զիս չընդունեց այսօր, և պահարանի մը մէջ թուղթեր դրած ինծի յանձնեց դռնապանին ձեռքով....։

«Այն թուղթերը՝ զորս հարկադրեցայ աղքատաց գանձանակին մէջ խո-

թել որպէս զի ամուսնին ձեռքը չանցնէի... անշուշտ ծանր բաներ կը պարունակէին, զորս ժամանակ չունեցայ իմանալու։

«Ինչ որ ալ է, աղէկ եղաւ զանոնք առ այժմ ապահով տեղ մը դընելս։

«Կոմսը չի կրցաւ ձեռք անցունել զիս...հետքս կորսնցուց և ճանբան փոխեց։

«Թերևս կեղծիք մ՚էր ըրածը...։

«Թերևս եկեղեցիին շրջակաները կը փնտռէ զիս հոն պահուըտած կարծելով...։

«Բայց վերջապէս, աւելցուց պահ մը մտածելէ ետև, յաւիտեան չի կրնար այն տեղուանքը ըլքալ։

«Միւս կողմէ անհնար է որ ես ալ երկար ժամանակ հոն թողում ինծի յանձնուած թուղթերը...։

«Մէջը պանքտոմներ կային...բայց այնչափ կարևոր չէին...աւելի կարևոր էր նամակն և հետը տրուած յատակագիծը...։

«Այս իրկուն կամ վաղ առտու հարկաւ կը բացուի գանձանակը, մէջի թուղթերը կը գտնուին, և պարունաթիւննին կ՚իմացուի։

«Եւ այն ժամանակ կոմսուհիին գաղտնիքը․․․։

«Սարսափելի՜ բան։

«Ի՞նչ աւանակութիւն էր թուղթերուն պահարանը բանալս․․․։

«Պէտք չէ՞ր մտածէի թէ կոմսը կրնար եկած ըլլալ։ Եթէ ոչ, կոմսուհին գիս վեր կ՚ընդունէր, ինծի կը խօսէր ․․․փոխանակ․․․

«Ա՜հ, պիտի ազատեմ զայն, ինչ և պատահի, գոչեց ոտքի վրայ ելնելով, բռունցքը գոցած, դէմքը վայրագ։

«Այո՛ անպատճառ պիտի ազատեմ, ամէն վտանգ աչքս առնելով։

«Կը սիրե՜մ․․․զայն․․․կաթ-քո՛յրս է։

«Միշտ բարիք ըրած է ինծի․․․։

«Եւ Անթօան Քօստա երբ ինքզինք նուիրէ, այնպէս կը նուիրէ ինչպէս շունն իր տիրոջը․․․մինչեւ ի մա՜հ։ Իրեն եղած բարիքը չի մոռնար, ոչ ալ թշնամանքը․․․։ Բայց կոմսը կ՚ատե՜մ ,․

«Իւր մտրակովը հարուածեց զիս անասունի մը պէս․․․և վռնտեց այն տունէն, ուր քսան տարիէ ի վերՏիանի քովն էի․․․ուր կը յուսայի մեռնիլ անոր ծառայութեանս մէջ։

«Ո՜հ, ինչո՞ւ Տիան չի հրամայեց ինծի, որ մեռցունէի զայն։

«Եղած լմնցած էր։

«Ինչո՞ւ համար առջի օրը բերնով չի յանձնարարեց ինծի իր ուզածը։

«Ա՜հ, միշտ գեղեցիկ է․․․։

«Վասն զի այրը կը մեռցրնէր զայն, եթէ գիտնար․․․

«Բայց բան մը չի պիտի գիտնայ․․․

«Ո՛չ, կ՚երդնո՜ւմ։

«Եւ անոր մէկ մազին չի պիտի կրնայ դպչիլ, քանի որ կաթիլ մ՚արիւն մնայ երակներուս մէջ։

«Ո՜հ․ մայրիկս, խե՜ղճ մայրիկս․․․։»

Եւ սիրտը շարժելով, կաթիլ մ՚արտասուք եկաւ չէկ աչերուն մէջ։

«Մահուան անկողնին մէջ պատուիրեց ինծի հսկել անոր վրայ, զոր ինծի հետ միեւնոյն ստինով սնուցած էր, և զոր բուն իսկ իւր աղջկանը պէս կը սիրէր․․․։

«Երդում ընել տուաւ ինծի այն խաչին վրայ, զոր թեւերուն մէջ բռնած էր, որպէս զի հսկեմ իմ կաթընկեր քրոջս վրայ, աղջիկ կամ կին, հաւատարիմ շան մը պէս․․․ միշտ հնազանդիմ անոր, ամէն պարագայի մէջ, ամէն ժամանակ և ամէն տեղ․․․։ Իբրև աղայ, անոր ամէն քմահաճոյքը կը կա-

տարէի, երբ կը խաղայինք ի միասին...։

«Այո՛, ըրի այն երդումը...

«Եւ միշտ պահեցի... և պիտի պահեմ մինչեւ վերջը։

«Ո՛չ, ո՛չ, գոչեց վայրագ ձայնով մը, կամը չի պիտի կրնայ բան մ'իմանալ։»

Բայց պէտք էր նորէն ձեռք անցունել այն թուղթերը...։

Պէտք էր Սէն-Սիւլբիս վերադառնալ, առանց իր անձին վրայ ուշադրութիւն հրաւիրելու, որ շատ դիւրաւ կրնար ճանչուիլ։

Ուստի առաջին նախազգուշութիւնը պիտի ըլլար կերպարանքը փոխել, հետեւաբար փութաց դիւրակեաց քաղքենիի մը հագուստ հագաւ և երկայն փեղոյր մը դրաւ գլուխը։

Ըսել թէ լաւ դիտողի մ'աչքին անճանաչելի կ'ըլլար, չափազանցութիւն էր, բայց հեռուէն անցած ժամանակ բաւական ծպտեալ էր։

Միանգամայն սպասեց որ գիշեր ըլլար։

Ժամը եօթը քանի մը վայրկեան անցած՝ Սէն-Սիւլբիսի հրապարակին մէջ

էր, զոր պարտեցաւ և խնամով աչքէ անցուց նախ տեսնելու համար թէ կասկածելի բան մը կա՞ր։

Այն կողմէն քաջալերուելով՝ որոշեց մտնել եկեղեցին, հոն խռնուած բարեպաշտներուն մէջէն անցաւ, և առանց ուշադրութիւն արթնցընելու հասաւ ձախ կողմին վարի ծայրը, ուսկից սեղանին ետեւի աւանդատունը կ'երթըցուէր, չի յուսալով որ նոյն միջոցին Ռիշմօն դերկոմսուհին հոն իր մօտը կեցեր Դանիէլ տը Բէօրին կ'սպասէր։

Աւանդատունին դրանը մէջ բարապան մը տեսաւ, որ հոնկէ դուրս կ'ելնէր։

—Կը փափաքիմ աւագերէց հայրը տեսնել, ըսաւ անոր Անթօան Բօսատ։

—Դեռ չէ եկած, ժամը ութին կուգայ ժամերգութեան սկսելու համար, պատասխանեց բարապանը։

—Ուրեմն հոս աղօթելով կ'սպասեմ ըսաւ Բօսատ, և գնաց աթոռի մը վրայ նստաւ ստուերին մէջ, ուսկից կրնար աւանդատունին դուռը տեսնել, երբ աւագերէցը հոն մտնէր։

Ժամ ութին տասը մնալով. տարի-

քոտ եկեղեցական մը, դոմինիկեան կրօնաւորի մը հետ, որ իրիկուան քարոզին համար ծանուցուած վարդապետն էր, իր սեւ վերարկուն Ֆոսատի քսելով անցաւ դէպ աւանդատունը ուղղուեցաւ։

Անթուան Ֆոսատ իսկոյն ոտքի վրայ ելնելով՝ ետեւնուն գնաց։

—Ներեցէ՛ք, պարո՛ն երէց, ըսաւ խոնարհ ձայնով մը, երբ քահանան դուռէն ներս կը մտնէր, կը փափաքիմ խօսիլ ձեզ կարեւոր գործի մը համար, եթէ դուք էք այս եկեղեցւոյն աւագերէցը։

—Այո՛, ես եմ, պարոն. բայց հիմա չըլլար . . . ժամերգութիւնը պիտի ըսկըսի . . . ։

—Բայց գործը ստիպողական է, պարոն աւագերէց . . . ։ Ամենափոքր յապաղում մը կրնայ աղէտաբեր հետեւանք ունենալ։

—Ուրեմն ետեւէս եկուր, ըսաւ քահանան։ Եւ աւանդատունը մտաւ, Ֆոսատ ալ ետեւէն։

—Հաճեցէք, եղբայր իմ, ներողամիտ ըլլալ ինծի քանի մը վայրկեան, ըսաւ կրօնաւորին, և Ֆոսատի հետ բաւական

մեծ սրահէ մ'անցնելով՝ փոքրիկ պահարանի մը դուռը բացաւ, որուն մէջ ձեղունէն կախուած կանթեղ մը կը պըլպըլար։

—Օ՛ն, ըսէք նայիմ ի՞նչ է խնդրածնիդ ըսաւ քահանան քաղցրութեամբ։

—Կուգամ տէր հայր, այնպիսի խնդրոյ մը համար, զոր դուք միայն կրնաք կատարել։

—Լաւ, ըսէք տեսնեմ։

—Այսօր, ժամը երեքին միջոցները, կարեւոր թուղթեր պարունակող պատեան մը յանձնուեր էր տան մը կողմէ, զոր չեմ կրնար ծանուցանել. թուղթեր, որք քանի մ'անձանց համար կենաց և մահու գաղտնիք մը կը պարունակեն։

«Մեծ ընտանիքի մը պատիւը կայ անոնց մէջ . . . ։

«Անխոհեմութիւն ունեցայ պատեանը պատռելու, որպէս զի իմանամ մէջի թուղթերուն պարունակութիւնը, երբ մարդ մը, որ բնաւ պէտք չէ գիտնայ անոնց ըրած յայտնութիւնը, զիս տեսնելով ետեւէս եկաւ ձեռքէս կորզելու զանոնք բռնութեամբ կամ դաւով . . .

«Մէկ ժամէն աւելի աշխատեցայ որ

հետքս կորսնցընել տամ այդ մարդուն, բայց ի զուր...

«Տեսնելով որ չպիտի կրնայի պրծիլ ձեռքէն, այս եկեղեցին մտայ. և հոս, յանկարծական ներշնչմամբ մը, դեռ մարդն իմ քով չի հասած և զիս չտեսած, թուղթերը պլորեցի և աջ կողմի առաջին մոյթին վրայ կեցած գանձանակին մէջ խոթեցի...։»

Քահանան ուշադրութեամբ մտիկ ըրեր էր Բօստոնին ըսածները՝ խորազնին նայուածքով մը դիտելով անոր դէմքը։

—Ուրեմն, ըսաւ, գիտէք այդ թուղթերուն պարունակութիւնը։

—Ճշդիւ ոչ, ժամանակ չունեցայ կարդալու և հասկնալու, մանաւանդ գըծագրութիւն մը...։ Բայց կը կասկածիմ ի՛նչ բանի վերաբերեալ ըլլալնին, և տարակոյս չունիմ որ ամենակարևոր հրամաններ կուտան ինծի։

—Կրնա՞ք ըսել ինծի այդ թուղթերուն արտաքին ձևն ու տեսքը։

—Նախ քանի մը տող գիր կայ ճերմակ թուղթի մը վրայ՝ առանց ստորագրութեան. երկրորդ՝ հարևանցի քաշուած գծագրութիւն մը կայ նոյն-

պէս ճերմակ թուղթի մը վրայ։ Երրորդ՝ երեք հազար ֆրանքնոց պանքնոտս կայ։

—Կրնա՞ք երդնուլ թէ այդ ամէնը ձեզի ուղղուած էին և ոչ ուրիշի մը։

Անթօան գնաց պատէն կախուած խաչելութեան մ'առջև, և աջ ձեռքն անոր երկնցընելով.

—Առաջի Աստուծոյ, որ կը լսէ զիս, կ'երդնո՛ւմ, ըսաւ անկեղծ ձայնով մը, որ բնաւ չէր կրնար կասկած թողուլ։

—Կը բաւէ, պարո՛ն, կը հաւատամ ձեզի։ Ըսել է թէ կ'ուզէք ձեռք անցունել այդ թուղթերն՝ առանց ուրիշէ մը տեսնուելու։

—Այո՛, տէ՛ր հայր։

—Այս իրիկուն անհնա՛ր է։

—Ի՞նչպէս։ Բայց ինծի տրուած հրամաններուն կատարման ամէն մէկ վայրկեանի յապաղումը, զանոնք տըւող անձին վտանգը կ'աւելցընէ...։ Բոլոր յոյսն իմ վրա՛յ է։

—Ի՛նչ ընեմ, աղքատաց գանձանակներուն բանալիներն իմ քովս չեն, եւ չենք կրնար կոտրել զանոնք։

—Ո՞ւր տեղ են։

—Առաջին աթոռակալին քովն են,

որ հոս չէ, և կէս գիշերուն հազիւ կը վերադառնայ Փարիզ։

—Ի՞նչ պիտի ընեմ հիմա, գոչեց Բօսատ, ձեռները զալարելով՝ տագնապալից շարժումով մը։

—Պիտի սպասէք մինչեւ վաղ առտու։

—Վաղ առտո՞ւ։

—Ժամը ճիշդ վեցին ես հոս կ՚ըլլամ առաջին աթոռակալին հետ։

«Դուք ալ եկէք այն ժամուն։

«Գանձանակը կը բացուի ձեր առջեւ ...և ձեր ըսած թուղթերը կը յանձնուին ձեզի, առանց պարունակութիւնը մէկէ մը գիտցուելու։

—Ի՛նչ ընեմ, հառաչեց Անթուան, քանի որ ուրիշ կերպ ընել կարելի չէ ...կ՚սպասեմ։

«Շնորհակալ եմ տէր հայր... ոչ ինծի համար, այլ այն անձին համար, զոր ազատելու օգնած պիտի ըլլաք ինծի։ Շնորհակալ եմ մանաւանդ որ զիս աւելի չի հարցաքննեցիք։

—Ձեր գաղտնիքը ձեզի պահեցէք, պարո՛ն, պատասխանեց քահանան, ես գիտեմ ինչ որ պէտք է. այսինքն թէ քրիստոնէի մը փրկութեան վրայ է խնդիրը։

Անթօան Բօսատ, քահանայէն բաժնուելէն ետեւ չի կեցաւ եկեղեցիին մէջ։

Արտորնօք դուրս ելաւ մտածելով թէ ո՛րչափ քիչ կենար հոն, ա՛յնչափ լաւ էր։

—Վաղը՜, վաղը՜, կ՚ըսէր ինքնիրեն սրտայոյզ, Սէն-Սիւլբիս փողոցէն անցած միջոցին։ Ո՞վ գիտէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ մինչեւ վաղը, քանի որ կոմսը վերադարձած է։

«Գոնէ ժամանակ ունեցած ըլլայի կոմսուհիին հրամաններն հասկընալու։

«Ի՞նչ է արդեօք իր վախը։

«Ի՞նչ կ՚սպասէ իմ անձնուիրութենէս։

«Կ՚երեւի թէ Ջուիցերիա ըրած կեղծ ուղեւորութեանը կը վերաբերի։ Անշուշտ կը վախնայ որ կոմսը կասկածի երթալով, կը փնտռէ կ՚իմանայ ո՛ւր և ի՛նչ բանի համար երթալը...։

«Այո՛, այո՛, այս պէտք է ըլլայ վախը, ըսաւ դողահար, քրտինքը ճակատէն վազելով։

«Ո՛հ գէշ է գործը այն ատեն։ կոմսը կրնայ միւսթին Պօնֆօան խօսեցընելու միջոցը գտնել...։ Եւ թէպէտ այդ կինը չի գիտեր կոմսուհիին բուն անունը... բայց վերջապէ՛ս, որչափ և

չեմ գիտեր ինծի տուած հրամանը, պէտք է Բիէրֆիթ երթամ... ժիւսթինը տեսնեմ, և հոն անցած դարձածն իմանամ:»

Անթօան Քօսատ Լիւքսանպուրկէն անցած միջոցին ժամացոյցը նայեցաւ:

Ժամը ինը պիտի զարնէր:

—Դեռ ժամանակ ունիմ, ըսաւ, և կառք մը բռնելով հիւսիսային կայարանը հասաւ:

10

ԱՆԹՕԱՆ ՔՕՍԱՏ՝ ԺԻՒՍԹԻՆԻ ՏԱՆԸ ՄԷՋ

Ժամը տասնին, Անթօան Քօսատ, ինչպէս որ գիտենք, Ժիւսթին Պօնֆօայի դուռը կը բաղխէր:

Մինչ Դանիէլ տը Քէօր և Ֆէրնանտ տը Ռիշմօն կը փախչէին պարտէզին դռնէն, մանկաբարձը կ'երթար տանը դուռը բանալ իր նոր այցելուին, որ երրորդ անգամ դուռը կը զարնէր կըրկին հարուածներով:

Անթօան Քօսատ տեսակ մ'աճապարանքով ներս մտաւ կասկածոտ նայուածք մը նետելով ետին:

—Վերջապէ՜ս բացուեցաւ դուռը բարեբաղդաբար: Կարծեցի թէ կամ մեռած էիք, կամ չէիք ուզեր ձեր դուռը բանալ ինծի:

—Վասն զի այցելութիւններու ժամ չէ, մանաւանդ գիւղի մէջ, պատասխանեց Ժիւսթին՝ իր աղօտաւոր լապտերին լոյսը նորեկին երեսին ուղղելով և իր սև աչերովը զայն դիտելով:

—Մինա՞կ էք, հարցուց Քօսատ:

—Ո՛չ բոլորովին... վարձակալուհի մը ունիմ:

—Պէտք չի կայ որ զիս տեսնէ:

—Ես ալ չեմ ուզեր որ դուք ալ զայն տեսնէք: Ուստի առանց ձայն հանելու ետևէս եկէք:

Եւ խօսակցելով՝ գացին բակէն ներսի նրբանցքը մտան, անկէց ալ զգուշութեամբ քալելով մտան այն սենեակն ուր մանկաբարձը քանի մը վայրկեան առաջ ընդուներ էր Դանիէլն ու դերկոմսուհին:

—Ի՞նչ բանի համար եկած էք, հարցուց Ժիւսթին՝ ձեռքի լապտերը սեղանին վրայ դնելով:

«Անշուշտ իմ առողջութիւնս իմանալու համար եկած չէք հոս կէս գիշերէն

երկու ժամ առաջ, այդ այլայլած դէմքով։

—Արդարեւ, սիրտս անհանգիստ էր, պատասխանեց Անթօան։

—Ի՞նչ պատճառով։

—Կ'ուզէի գիտնալ թէ երէկուընէ ի վեր կասկածելի բան մը նշմարա՞ծ էք,

—Այսինքն...։

—Այսինքն թէ մարդ մ'եկած եւ ձեր տանը շուրջը պտըտա՞ծ է։

—Ի՞նչպէս մարդ։

—Ի՞նչ գիտնամ ես...մարդ մը...։

—Ո՞վ կրնայ ըլլալ։

—Ա՜, չափազանց կը հարցաքննէք զիս։

—Եթէ չէք ըսեր, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ պատասխանեմ, ըսաւ մանկաբարձուհին հեգնական ծիծաղով մը, որ կարծես հաճոյք կ'զգար Թօսատի ակներեւ շփոթութենէն ու վարանումներէն։

—Որովհետեւ չեմ գիտեր ճշդիւ...։ Ենթադրենք յիսուն տարեկանի չափ մարդ մը, մեծղի և քիչ մը չոր. մօրուքն և մազերը ճերմակով խառն... նշանաւոր դէմքով... լամբակին վրայ ալ վարդագոյն ժապաւէնիկ մը... հաւանաբար։

—Ո՛չ, այդ կերպարանքով մարդ մը չեմ նշմարած, ըսաւ Ժիւսթին։

—Ուրեմն վստա՞հ էք թէ ձեր տունը լրտեսող չիկայ մէկ երկու օրէ ի վեր։

—Չեմ կարծեր։

Եւ քիչ մը լռութիւն տիրեց։

—Օ՜ն, կ'ըսէր մտքէն Թօսատ քիչ մը քաջալերուած, դեռ չէ եկած. թերեւս կասկած մը չունի։ Բայց կրնայ գալ...։

Ժիւսթին այս միջոցին ուշադրութեամբ անոր երեսը կը դիտէր իւր խիստ ու հեգնիչ աչերով։

—Դուք խորհրդապա՞հ էք, հարցուց յանկարծ Թօսատ։

—Այնպէս ճանչցուած եմ։

—Եթէ գան ձեզ հարցաքննեն... կրնա՞ք լռութիւն պահել։

—Հարցուած բանէն և հարցաքննողէն կախում ունի, պատասխանեց պառաւը՝ միտքը դնելով որ խօսակիցը հարկադրէ ամէն բան յայտնելու։

Անթօան անհամբեր շարժում մ'ըրաւ, բայց հասկցաւ որ պէտք էր յայտնել։

—Կը յիշէ՞ք, ըսաւ չորս կողմը նայելով՝ ոպպէս զի ապահով ըլլար թէ ուրիշ լսող չի կար... կը յիշէ՞ք այն

տիկինը զոր բերի ձեզի ասկէց երկու ամիս առաջ:

—Տիկին Բէռէ՞նը: Անշուշտ: Ես բան չեմ մոռնար: Ուրի՞շ:

—Մնացեա՞լը, աւելցուց Բօսատ յուզեալ ձայնով մը:

—Ես ձեզնէ աղէկ գիտեմ, պատասխանեց ժպիտին այնպիսի ձայնով մը որ Բօսատի ականջը տնկեցուց: Գեղեցիկ կին մը, որ առաւել Մարքիզուհիի մ'երեւոյթ ունէր քան խանութպանուհիի:

Անթօան ցնցուեցաւ:

—Այն կնոջ վրա՞յ է խնդիրը:

—Այո՛:

—Ի՞նչ բանէ կը վախնաք:

—Կը վախնամ որ կուգան կը հարցաքննեն ձեզ անոր վրայ...:

—Ո՞վ պիտի գայ հարցաքննէ:

—Ո և իցէ մէկը...: Պիտի կրնա՞ք բռնել ձեր լեզուն:

—Երբ լաւ վճարուած եմ, գերեզմանի պէս համր եմ...: Բայց պէտք է դարձեալ որ գիտնամ թէ ո՞վ կրնայ գիս հարցաքննել և ի՞նչ իրաւունքով:

—Եթէ ամուսին մ'ըլլայ:

—Կասկածնե՞ր ունի:

—Ամուսին մը կրնայ միշտ ունենալ...: Եւ այն ժամանակ կը փնտռէ, և փնտռելով կրնայ հետք մը գտնել:

—Ուրեմն, դուք կամ տիկին Բէռէն անխոհեմութիւններ ըրած կամ ձեր ետեւէն կասկածելի շաւիղներ թողած պէտք է ըլլաք...:

—Փարիզի մէջ ո՛չ. բայց հո՞ս:

—Հոս ամէն բան համր է... ինծի պէս:

—Այն ժամանակ կրնանք հանգիստ ըլլալ... գիտէք որ առատապէս պիտի վարձատրուիք:

—Գիտեմ: Գաղտնիքը ոսկի կ'արժէ:

—Անշուշտ, ըսաւ Անթօան Բօսատ, ինչպէս գաղտնիքն այն ամէն ամուսնացեալ կնոջ որ ինքզինքը կը ծածկէ իր ամուսինէն:

—Այդ բանը կնոջ և ամուսնին դիրքէն կամ վիճակէն կախում ունի...:

—Անշուշտ. և տիկին Բէռէն սակարկութիւն չըրաւ:

—Արդարեւ... կոմսուհիի պէս վըճարեց:

—Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, կակազեց Բօսատ բոցավառ նայուածքով մը, որ

յանկարծ սպառնալից երեւոյթ մ՚առաւ։

—Ըսել կ՚ուզեմ, խե՛ղճ տղաս թէ պարապ տեղը ինծի վարպետութիւն կը ծախէք եւ գիս էշու տեղ կը դնէք, պատասխանեց Ժիւսթին հեգնոտ ծիծաղով մը։

«Միթէ կը կարծէք թէ ես ապուշի մը պէս հաւատացի՞ Բէռէն անունին։

«Միթէ հոս եկողներուն ամէնն ալ կեղծ անուն եւ կեղծ հասցէ չե՞ն տար ինծի։

«Ես թող կուտամ որ ընեն, իրենք ալ կ՚զբօսնուն ես ալ...։

«Ի՛նչ ունայնամտութիւն։

«Ես ամէնն ալ կը ճանչեմ, կը հասկընա՞ք, ամէ՛նն ալ։»

Անթօան Բօսատ դժգունեցաւ։

—Անհնարի՛ն է, ըսաւ։

—Դուք այնպէս կարծեցէք։ Ես ալ իմ վարպետութիւնս ունիմ։ Առանց անոր իմ արհեստս չի կրնար յատակ ջուր բերել ինծի։ Քիչ մ՚առաջ կը հարցընէիք ինծի թէ խորհրդապա՞հ եմ։ Լաւագոյն ապացոյցը զոր կրնամ ձեզի տալ, այս է. երկու ամիսէ ի վեր գիտեմ թէ տիկին Բէռէն, որ հոս մանչ զաւակ մը ծնաւ, տը Ֆէրնիք

կոմսուհին է... բայց ես մէկու մըսած չեմ։

—Լռէ՛, թշուառական, գոչեց Բօսատ ձեռներն երկնցնելով՝ որպէսզի գոցէր պառաւին բերանը։

Բայց մէկէն կեցաւ սարսափահար դէմքով։

—Ես ուրիշ բա՛ն ալ գիտեմ, յարեց Ժիւսթին խորամանգ նայուածքով մը։

—Ուրիշ բա՞ն ալ։

—Թէ այն ապօրինաւոր տղեկը, Տիան կումսուհիին փեսին Բօլ տը Ռիշմօն դերկոմսին զաւակն է։

—Բայց լռէ՛, թշուառակա՛ն, կակազեց Անթօան Բօսատ սարսափահար։ Ո՞վ ըսաւ քեզի։

—Ոչ ոք։ Ինչպէս որ ըսի, ես ալ իմ վարպետութիւնս ունիմ։

«Ա՛հ, այո, այդ ամէն անձինք զուռզ տղայամիտներ են, եթէ կը կարծեն թէ իրենց ճերմակ դերձանով կարուած խոշոր սուտերը կը կլլեցընեն ինծի. եթէ կը կարծեն նաեւ թէ Ժիւսթին Պօնփօս իրենց բոլոր գաղտնիքին ծանօթ չէ՛։

«Բայց Ժիւսթին Պօնփօս գերեզմանի պէս համր է. քանի որ լաւ վճարուի ...եւ կը վճարուի միշտ։

«Առանց ասոր, այսպիսի արհեստի մը մէջ, որ շատ վտանգներ ունի, խմելու ջուր անգամ չի վաստըկուիր...։

«Մարդիկ ապերախտ են...մատուցուած ծառայութիւնները շուտ կը մոռցուին։»

Անթօան Բօսատ չանթահար եղածի երեւոյթ ունէր։

Այն գաղտնիքը զոր խնամով թաղուած կը կարծէր, ամբողջովին ծանօթ էր այս կնոջ։

Կոմսուհին՝ և իր հոգին անոր ձեռքըն էր։

Վայրկեան մը մտաբերեց վզին ցատկել և խեղդել զայն, բայց զարմանքն ու սարսափը կը տիրէին՝ վրան։

Ժիւսթին, որ կը դիտէր զայն գոհ ըլլալով իր ըրած յաղթութենէն եւ արտադրած արդիւնքէն, մտածեց քաջալերել զայն։

—Օ՛ն, հանդարտեցէք, ըսաւ անոր։ Ես գիտեմ...բայց այնպէս հաւատա թէ բնաւ չխօսեցայ և չպիտի խօսիմ։ Անցեալս կ'երաշխաւորէ ձեզ թէ՛ ներկան և թէ՛ ապագան։

«Եթէ անխորհրդապահութիւններ ըրնէի, կորսուած էի, ոչ ոք կուգար ինձի։ Ուստի անհոգ եղիք։

«Ես բնաւ շահ չունիմ տիկին Բէռէնը բերան տալու մէջ, ինչպէս նաեւ ուրիշ տիկին Բէռէնները որք ինծի կը դիմեն...։Այս է պէտք եղածը, և ես խենթ չեմ որ ոսկի հաւկիթ ածող հաւը մեռցնեմ։

«Արդ, Պ. տը Ֆէրնիք վերադարձած ըլլալով, կը վախնաք որ կասկածի գացած ըլլայ... և առտու մը հոս գալով, որդերը քիթէս հանել ուզէ։

—Այո՛, այդ է մեր վախը պատասխանեց Բօսատ շլմորած, գրեթէ մեքենաբար։

—Հերիք է որ գիտեմ, այս է պէտք եղածը։

—Չի պիտի խօսիս, այնպէս չէ՞. կ'երդնո՞ւս։

—Խօսքս կը բաւէ, տալիք ամէն երդումներէս աւելի կ'արժէ։

—Բայց եթէ շատ ստակ առաջարկէ ձեզի...։

—Կ'իմացնեմ ձեզի, պատասխանեց պառաւը ժպտելով։

—Այո՛, կը հասկընամ, ըսաւ Անթօան, սրտաբեկ։

—Մնաց որ, ինչպէս քիչ մ'առաջ ըսի, որովհետեւ իմ կողմէ եղած որ և է անգաղտնապահութիւն հաւանաբար

դատական իշխանութեան առիթ կուտայ քիթը գործերուս մէջ խոթելու... և իմ շահս ալ կը պահանջէ որ բնաւ չի զբաղի ինձմով և հնար եղածին չափ մոռնայ իմ գոյութիւնս, իմ ապահովութեանս հոգը ձեր ալ ապահովութեան երաշխիք մ՚է...։

«Ուստի, եթէ ուրիշ բան մը չունիք ինձի ըսելու, արդէն ուշ է ժամանակը, բաժնուինք իրարմէ։»

«Ջանացէք որ դուք ալ խոհեմ ըլլաք ինձ պէս, և բնաւ վախնալու բան մը չունիք։

Զայս ըսելով Ժիւսթին առաջնորդեց Անթօանը մինչև փողոցին դուռը, զոր ամուր մը գոցեց ետեւէն։ Յետոյ անցաւ պարտէզը և գնաց քաշեց կրկին սողնակներն այն փոքր դրան, ուստից մեկներ էին Դանիէլ և Ֆէրնանտ, առանց Քոսատէն տեսնուելու։

Յետոյ դարձաւ մտաւ տունը, և ոտներուն ծայրին վրայ կոխելով հասաւ ստնտուին սենեակը, և կամացուկ մը դուռը բանալով, գլուխը ներս երկընցուց, և երկու անգամ.

—Լուի՞զ, կանչեց ցած ձայնով։

Բնաւ պատասխան։

—Քնացած է, ըսաւ ինքնիրեն, լաւ։

Եւ կամացուկ մը դուռը գոցելով, մտաւ իր ննջասենեակը, առաւ լապտերը, նորէն պարտէզն իջաւ, գնաց աջակողմի անկիւնը գտնուող սայլարանը մտաւ, և պարտիզպանի բահ մ՚առնելով դուրս ելաւ, մրգաստանէն անցաւ բանջարանոցը, որ կանոնաւոր ածուներու բաժնուած էր, ամենն ալ մշակուած և զանազան ընդեղէններու յատկացուած, բացի մէկէն որ անմշակ էր և աղբով ծածկուած։

Ժիւսթին կանգ առաւ հոն, լապտերը վար դրաւ իր մօտը, և բահին օգնութեամբ քառակուսի մը բացաւ գետնին վրայ և սկսաւ փորել, երրորդ անգամ բահը զարնելուն, երկաթը կարծր նիւթի մը հանդիպեցաւ։

—Լաւ, լաւ, մրմռաց պառաւը ինքնիրեն, ոչ ոք կրնայ գալ փնտռել հոս։

«Մէն կը պաշտպանէ մեզ։»

Եւ առանց ձայնի շարունակեց պեղումը։

11

ՀՅԿՈՒՄԸ

Անծանօթը, որ այն ծածկախորհուրդ թուղթերուն աղքատաց գանձանակին մէջ խօթուիլը տեսեր էր, զանոնք ձեռք անցունելու տենչով Սէն-Սիւլբիս եկեղեցւոյն Սէն-Ռօք մատուռին մօտ խորշի մը մէջ կծկուեր մնացեր էր, աչքը գանձանակին վրայ սեւեռած, ուր, կ'ըսէր ինքնիրեն, թերեւս հարստութիւն մը կամ գոնէ գաղտնիք մը կար, որմէ ճարպիկ և յուսահատ մարդ մը կրնար օգուտ քաղել:

Թշուառութեան յետին ծայրն հասած մարդու մը, որ քանի մը վայրկեան առաջ անձնասպանութեան ծրագիրներ կը կազմէր տենդոտ ուղեղին մէջ, և ամէն վտանգ և փորձութիւն աչքն առած էր. աղքատաց գանձանակը բռնաբարելու և մէջը գտնուածը ձեռք անցունելու գաղափարը վերջապէս տիրեր էր մտքին մէջ:

Ի սկզբան այդ գաղափարը վախցուցեր էր զինքը:

—Գանձանակը պարպե՜լ, գողութիւն ընե՜լ:

Այս խօսքը մահագոյժ զանգակի մը նման կը հնչէր մտքին մէջ:

Բայց փորձութիւնն աւելի զօրեղ էր...

Իր ընդերքը նօթութիւն կը գոչէին...:

Գիտէր որ մինչեւ իսկ առանց բնակարանի պիտի մնար:

—Ի՜նչ կ'ըլլայ թող ըլլայ, ըսաւ: Աւելի լաւ է գողնալ քան թէ մեռնիլ...: Եթէ բռնուիմ, այն ժամանակ կը մեռցնեմ զիս:

Բայց ժամանակ չի կար կորսնցնելու, եթէ յաջողութեամբ կ'ուզէր կատարել այդ խորհուրդը:

Թուղթերը գանձանակին մէջ խօթող մարդն անշուշտ պիտի գար զանոնք առնելու, կա՛մ գանձանակը բռնի բանալով, կա՛մ եկեղեցւոյն պաշտօնեաներէն մէկուն դիմելով և գործը հասկցնելէ ետեւ բանալ տալով:

Ուստի մեր թշուառականը՝ նստած տեղէն չխախտելով աչքն իր ապագայ գանձին տնկած, պատեհ առթի կ'սպասէր:

Երբ տեսաւ որ եկեղեցին լցուեցաւ վեր. Դոմինիկեանին քարոզը մտիկ ընելու դիմող բարեպաշտներու բազ-

մութեամբ, ժամանակն յարմար դատեց իր դիտաւորութեան գործադրումը պատրաստելու։

Ամէն բանէ առաջ հարկ կ՚ըլլար առանց նշմարուելու այնպիսի տեղ մը գտնել, ուր կարենար իր ներկայութիւնը ծածկել, մինչեւ որ եկեղեցին պարպուելով՝ դռները գոցուէին։

Այն ժամանակ, մինակ մնալով, գիշերը կը գործադրէր իր դիտաւորութիւնը. որ էր գանձանակին մէջի ծածկախորհուրդ թուղթերը ձեռք անցունել, առանց արհամարհելու նաև մէջը գտնուած հնչուն դրամները, որք, կ՚ըէր դժգոյն և վայրագ ժպիտով մը, աղքատաց համար դրուած էին, և ինքն ալ ո՞չ ապա՞քէն աղքատներուն աղքատն էր։ Օգուտ քաղելով բազմութեան խռնումէն, կամացուկ մը պտըտեցաւ եկեղեցւոյն մէջ և աչքէ անցուց բոլոր մթին խորշերը։

Ցանկարծ մութ մատուռ մը տեսաւ, ուր շատ մը նստարաններ ու աթոռներ դրուած էին իրարու վրայ։

Աւասիկ ամէնէն յարմար տեղը, ըսաւ ինքնիրեն։

Եւ լաւ մ՚ստուգելէ ետեւ, որ մարդ չէր նայեր այն կողմը և զէնքը տես-

նել, կամացուկ մը ներս մտաւ, դիզուած նստարաններուն ու աթոռներուն մէջտեղի նեղ անցքերէն սողալելով։

Ցանկարծ զանգակը հնչելով սաղմոսերգութիւնն սկսաւ։

Անծանօթն այս առիթէն օգուտ քաղելով, կամացուկ մը երկու աթոռ մէկ կողմ քաշեց, և նստարանի մը տակը մտնելով՝ երեսի վրայ պառկեցաւ, պաղ գետնին վրայ, և դողալով սպասեց արարողութեան աւարտելուն։

Վերջապէս սաղմոսերգութիւնը վերջացաւ, օրհնութիւնը տրուեցաւ և հաւատացեալներն հետզհետէ մեկնեցան։

Ցետոյ աւագերէցն ու քարոզիչը, երգեցիկ տղայքն, և ամէնէն վերջը բաբապանը դուրս ելան։

Միայն պահապանը մնաց, որ աւանդատան մօտ փոքրիկ խորշի մը մէջ կը պառկէր։

Անծանօթը տեսաւ որ պահապանը մոմերը մարեց, և լապտեր մը ձեռքը գնաց դռները գոցեց, և ամէն կողմը խնամով աչքէ անցունելէ յետոյ՝ աներեւոյթ եղաւ։ Մութն ու լռութիւնը տիրեց այն ահագին շէնքին մէջ։

Միայն հեռուէն կառքերուն խուլ

որոտումը կը լսուէր, որ այն մեծ շէնքին գետինն ու պատերը կը սարսեցնէր։

Քիչ քիչ այն դղորդն ալ դադրեցաւ, և կէս գիշերին տասներկուքը զարնուեցաւ։

—Ժամանակն է, ըսաւ անծանօթը։

Եւ մեծ զգուշութիւններով դուրս սահեցաւ պահուըտած տեղէն։ Բայց երբ ուզեց ոտքի վրայ ելնել, թմրած սրունքը դողդոջել սկսան, այնպէս որ հազիւ պատին կրթնելով կրցաւ ինքզինք բռնել։ Վերջապէս ցաւերուն ու տկարութեանը դէմ ինքզինք ձկտելով՝ քիչ քիչ իւր կորովը գտաւ։

Այն ատեն, դասին մէջ պլպլացող կանթեղի մը լոյսէն առաջնորդուելով, կամացուկ մը եկեղեցիին վարի կողմը իջաւ, ուր գանձանակը դրուած էր աջ կողմին առաջին մոյթին վրայ։

Հակառակ իւր վերջին ծայր զգուշաւորութեան, իւր տարտամ քայլերը թեթև արձագանգ մը տալով կը զարհուրեցնէին զինքը, այս պատճառաւ կանգ կ'առնէր ամէն քայլափոխի։

Պահ մը վարանելէ ետև, գետինը նստաւ, և իւր հին ու ծակծկած կօ-

շիկները հանելով ձեռքն առաւ, և այնպէս քալել սկսաւ պաղ և խոնաւ քարերուն վրայ, որք չարաչար կը կճէին իւր մերկ ոտները։

Վերջապէս հասաւ գանձանակին քով։

Հոն կանգ առաւ դողալով, ճակատը քրտնաթոր, հակառակ ցուրտին որ անարիւն անդամները կը մորակէր․

—Օ՛ն, գործի սկսինք, ըսաւ ինքնիրեն, և կօշիկները գետինը դնելով՝ գրպանէն բանալիքներու տրցակ մը հանեց։

—Ասոնք միայն մնացած են իմ հարստութեան ժամանակէս, ըսաւ, երբ կահեր ունէի։

Բայց ձեռքը գանձանակին վրայ դըրած վայրկենին կանգ առաւ դողալով։

—Ապո՛ւշ, ըսաւ ինքնիրեն, ինձի այնպէս կը թուի թէ կը վախնա՛մ։

«Կը վախնամ, բայց նօթի՛ եմ, և վաղը մեռնիլ միայն կը մնայ ինձի։

«Ի՞նչ արժէք պիտի ունենայ իմ խղճմտութիւնս։

«Ո՞վ նախաճաշի ստակ պիտի տայ ինձի պարկեշտութիւնս վարձատրելու համար։

«Ոչ ոք։»

Եւ գլուխը ցնցելով՝ բանալիքներուն մէկը գանձանակին կղպանքին մէջ խոթել ուզեց, բայց չի մտաւ:

—Դժբաղդութի՜ւն, արդեօք կոտրե՞լ հարկ պիտի ըլլայ: Բայց ի՞նչպէս պիտի կոտրեմ, գործիք չունիմ, և ձայն կ'ելնէ...:

Երկրորդ բանալիք մը խոթեց, յետոյ երրորդ մը:

Վերջինը մտաւ, դարձուց զայն... բուռն ձիգ մ'ըրաւ... և գանձանակը բացուեցաւ:

Մէկէն երկու ձեռքը մէջը խոթելով ինչ որ կար ժողվեց հանեց դուրս. մանր ու խոշոր, արծաթ, պղինձ, ոսկի թերևս, վասն զի նայելու ժամանակ չի կար, և ամէնն ալ տաբատին գըրպանը լցուց:

Յետոյ ծալլած ու պլորած փոքրիկ թղթածրար մը գտնելով՝ ուրախութեան խուլ մռունչ մ'արձակեց, և թիկնոցին քովի գրպանը խոթեց:

Գանձանակը պարպուած էր:

—Չի մոռնանք աղքատներն ալ, ըսաւ ծիծաղելով:

Եւ գրպանէն տասն սանթիմնոց մը հանելով գանձանակին մէջ դրաւ, և յետոյ կամացուկ մը գոցեց զայն.

Գործը կատարուելէ ետեւ, գոհու-

թեան կամ մանաւանդ յաղթութեան զգացումով կօշիկներն առաւ, սեղանին մօտը գնաց, զորգին վրայ նստաւ, թիկնոցին գրպանը շօշափեց ապահով ըլլալու համար թէ գողցած թուղթերն հոն էին:

Ժամն երկուք զարկաւ:

ԳՈՂՆ ՈՒ ԳՈՂՑՈՒՈՂԸ

Դռները ժամը վեցին կը բացուէին:

Հարկ կ'ըլլար սպասել տեսնելու համար թէ ի՛նչ էր գանձանակէն գողցած թուղթերուն պարունակութիւնը, ինչպէս նաեւ գրպանած դրամներուն գումարը, վասն զի սեղանին առջեւի կանթեղին աղօտ լոյսը բաւական չէր թուղթերը կարդալու: Գրպանին մէջի դըրամներն ալ չէր համարձակեր համրել՝ վախնալով որ մետաղներուն շռինդը կրնար արթնցընել մօտը պառկած պահապանը.

Հիմա որ գործողութեան ծանր սըրտայուզումն անցած էր, յոգնութիւն ու սաստիկ նօթութիւն միայն կը զգար: Աղիքը կը գալարէին:

Ուստի անշարժ մնաց, աչերը բաց, մաքառելով քունին դէմ որ մերթ ընդ մերթ կը ծանրացնէր իր թարթիչները:

ինքզինք սրտապնդելու և ստամոքսին բողոքը լռեցնելու համար ստէպ կը յեղյեղէր․

—Վաղ առտու, դռները բացուելուն պէս առաջին գործս պիտի ըլլայ ճաշել։

Երբ լոյսին ճեղքուիլը տեսաւ, մէկէն տնկուեցաւ շմորելով և գնաց մտաւ նորէն այն մառանին մէջ, եւ աթոռներուն ու նստարաններուն տակը սողոսկեցաւ։

Եւ ժամանակն էր։

Քանի մը վայրկեան ետքը, պահապանն երեւցաւ բանլիքներու տրցակ մը ձեռքը, և դէպի դռներն ուղղուեցաւ։

Գողն սպասեց որ պահապանը եկեղեցիին հակառակ կողմն երթար, եւ իսկոյն վազեց դէպի դուրսի մեծ դուռը որ բացուած էր։

Երբ դուրս ելնելու վրայ էր, մարդ մ'ելաւ դէմը, որ վազելով ներս կը մտնէր։

Մէկ նայուածքով ճանչեց զայն, Թուղթերը գանձանակին մէջը խոթողն էր։

—Օ՜, օ՜, ըսաւ ինքնիրեն, իր աւան-

դը գտնելու կուգայ… բայց չա՛տ ուշ։

Եւ իսկոյն աստիճաններէն վար իջնել սկսաւ Սէն-Սիւլբիսի հրապարակը մտնելու համար, որպէս զի իր անձը շատ չի ցուցնէր իր գիշերային շահատակութեանց ասպարէզին վրայ։

Յանկարծ կանգ առաւ։

—Պէտք է գիտնամ թէ ո՛վ է այս մարդը․ ըսաւ ինքնիրեն ճակտին զարնելով․— Գիտնամ թէ ո՛ւր կը բնակի։

«Կրնայ օգտակար, հարկաւոր ըլլալ…։

«Մարդ չի գիտեր գալիքը, ոչ ալ թէ ի՛նչ պիտի յայտնեն ծոցին թուղթերը»։

Եւ ձեռքը թիկնոցին ձախ կողմի գրպանը տարաւ։

Բայց զգաց միանգամայն որ եթէ քիչ մը բան չուտէր, պիտի մարէր։

Սրունքը կը դողդողջէին․ առտուան պաղ հովը զինքը կը գլխագարէր։

Բարեբաղդաբար Սէն-Սիւլբիս փողոցին ու հրապարակին անկիւնը գինեվաճառի խանութ մը կը բացուէր։

Մեր անծանօթը զայս տեսնելուն պէս հոն դիմեց։

կտոր մը պանիր հաց և կէս շիշ գինի խնդրեց։

Յետոյ փոքրիկ սեղանի մ'առջեւ նստաւ, խանութին առջեւօքը, ուսկից կրնար դիտել եկեղեցիին մեծ դուռը։

Հարկաւ քանի մը վայրկեան պիտի տեւէր, մինչեւ որ եկեղեցի մտնող մարդը մէջի պաշտօնեաներէն մէկուն խօսէր և գանձանակին դատարկ ըլլալը ստուգէր։

—Ժամանակ ունիմ քիչ մը բան ուտելու, ըսաւ, և խենդի պէս կերաւ ապսպրած պանիր հացը, ետքն ալ կէս շիշ գինին մէկ շունչով խմեց։

Յետոյ գրպանը խառնելով մանր դրամ հանեց, կերածը վճարեց և ինքզինքը կազդուրուած զգաց։ Բայց չի համարձակեցաւ իր գրպանի հարստութիւնը համրել և գողցած թուղթերուն պարունակութիւնն ստուգել գինեվաճառին առջեւ, որ կասկածոտ աչքով կը դիտէր այդ ցնցոտազգեստ յաճախորդը, որ քսանչորս ժամէն աւելի նօթի մնացած ըլլալու երեւոյթ ունէր։

—Հիմա պիտի իմացուի եկեղեցիին մէջ կատարուած գողութիւնը, կ'ըսէր

ինքնիրեն... ամենափոքր անխոհեմութիւն մը կրնայ զիս մատնել։

Այս մտածութեամբ գնաց դարանեցաւ հրապարակին վրայ կառքերու կայարանին մօտը։

Նոյն միջոցին Անթօան Բօսատ, անհամբերութեամբ վազեր մտնէր եկեղեցիին աւանդատունը, որ դեռ պարապ էր։ Միայն պահապանը աւելով աթոռները կը շարէր․

—Բարեկամ, ըսաւ Անթօան Բօսատ, կ'ուզեմ տեսնել Պ. Աւագերէցը և հետը խօսիլ։

—Դեռ չեկաւ, ժամը եօթնի պատարագին կուգայ։

—Բայց ժամը վեցին հոս գտնուելու խօսք տուաւ ինծի, ըսաւ Բօսատ յուսախաբ։

—Ուրեմն սպասեցէք, հիմա կուգայ։ Պ. Աւագերէցը շատ ճշդապահ է։

Եւ արդարեւ նոյն վայրկենին աւագերէցն ալ ներս կը մտնէր ուրիշ քահանայի մը հետ։

Իսկոյն տեսաւ Բօսատը։

—Ահա այն մարդը որուն համար խօսեցայ ձեզի, ըսաւ քահանային որ առաջին փոխանորդն էր․ և Բօսատի մօտենալով․

—Կը տեսնէք, բարեկա՛մ, որ չի մոռցայ ձեզ, ըսաւ։ Պարոն առաջին փոխանորդը, որուն իմացուցի գործը, պատրաստ է բանալու ձեր ցուցնելիք գանձանակը, և ձեզի յանձնելու այն թուղթերը զորս նկարագրեցիք։

—Մեծապէս շնորհակալ եմ ձեզի, հայր, ըսաւ Անթօան։ Կեանքէս աւելին կը փրկէք։

Եւ դէպի աջակողմեան առաջին մոյթըն երթալով.

—Ահաւասիկ գանձանակն, ըսաւ։

Փոխանորդ հայրն, առանց դիտողութեան, բանալիներու տրցակ մը հանելով, հատ մը ընտրեց և գանձանակին կողպին մէջ խոթեց։

Բանալին դժուարաւ դառնալ սկսաւ։

—Օ՜, ըրաւ եկեղեցականը, այս կողպը աւրուեր է, կամ բռնաբարելու փորձ մ'եղեր է։

Քօսատ սարսեցաւ այս խօսքը լսելով։

Վերջապէս կողպին լեզուակը դժուարաւ դառնալով՝ գանձանակը բացուեցաւ։

Քահանան ձեռքը մէջը խոթելով պտտցուց։

Անթօանին շունչը բռնուեր էր։

—Բայց մէջը բան մը չիկայ. գոչեց փոխանորդ հայրը։

«Ա՜, կայ եղեր, ներեցէք, աւելցուց տասն սանթիմնոց մը հանելով, զոր անծանօթը ձգած էր մէջը։

—Բան մը չի կա՛յ, չի կա՛յ, կրկնեց Անթօան Քօսատ սարսափահար, անհնարի՛ն է։

—Դուք ալ նայեցէք, ըսաւ քահանան։

Քօսատ ալ դողդոջուն ձեռքը գանձանակին մէջ խօթելով զննեց։

—Չի կայ, ըսաւ և շանթահար եղածի պէս մնաց, աչերը խոլոռած, ոտքէն մինչև գլուխը դողալով։

—Բայց, ես երէկ ժամին երեքին թուղթ մը խօթեցի մէջը, կ'երդնո՜ւմ, գոչեց վերջապէս կակազելով։

«Խենթ չե՛մ ես...ըրածս լաւ կը յիշեմ...։

«Ուրեմն տարակոյս չի մնար որ գողցուած է։

—Ես ալ այնպէս կը կարծեմ, ըսաւ քահանան կողպը քննելով. անշուշտ քիչ մ'աւելի հաստ բանալի մը խօթուեր է մէջը։

—Գողցուա՞ծ է. այո՛, գողցուա՞ծ, ինծի յանձնուած գաղտնիքն ուրիշի մը ձեռքն անցա՞ծ է...

—Օ՛ն, հանդարտեցէք, բարեկամ. ընդմիջեց զայն աւագերէցը քաղցրութեամբ։ Աղմուկ, գայթակղութիւն ներելի չեն Աստուծոյ տաճարին մէջ։

—Ո՞հ, Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, շարունակեց Բօսատ՝ զսպելով իր յուսահատութեան պայթումը։

—Եթէ մէկը բռնաբարեց գանձանակը, ըսաւ աւագերէցը, և այդ թուղթերը գրաւեց, ձեր այն ըսած մարդը միայն կրնայ ըլլալ, որ ձեր ետեւէն կուգար և տեսեր է ձեր ըրածը...։

—Ինքը՛, գոչեց Բօսատ դէմքը կապարի գոյն առած, ա՜հ դժբաղդ Տիան, ամէն բան կորսուած է այն ատեն։

—Բայց դուք կը ճանչէք զայն, յարեց քահանան, բողոքեցէք իշխանութեան...։

—Ո՛չ, ո՛չ, կարելի չէ, ըսաւ Անթօան սարսափահար, գաղտնիքը ոստիկանութեան յայտնել... ուշադրութիւն հրաւիրել... անունը իմացնել... երբե՛ք, երբե՛ք կարելի չէ... աւելի դէշ կ'ըլլայ...։

«Արդէն առանց ատոր՝ վտանգը բաւական մեծ է։

—Բայց... ըսաւ աւագերէցը, յուզուելով Բօսատի յուսահատութենէն...։

—Կ'աղաչեմ, տէ՛ր հայր, մի հարցաքննէք զիս, չեմ կրնար և պէտք չէ որ պատասխանեմ ձեզ, մանաւանդ մի բողոքէք այս գողութեան համար... մեծ ընտանիքի մը պատի՜ւը, քանի մը հոգիի կեա՜նքը կայ մէջը։

«Շնորհակալ եմ, տէ՛ր հայր, շնորհակալ եմ...։»

Անթօան Բօսատ դուրս ելաւ եկեղեցիէն, դանդաչելով գինով մարդու մը պէս։

Զինքը հեռուէն դիտող մարդը տեսաւ զայն, և ծածկուած տեղէն մեկնելով սկսաւ ետեւէն երթալ հեռուէն, հետքը չի կորնցնելու կերպով։

13

ԹՈՒՂԹԵՐՈՒՆ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Անթօան Բօսատ նորէն Տէօ-Բօն փողոցին ճանբան բռնեց։

Կը քալէր գլուխը կախած, չգիտ-

նալով ինչ ընելիքը, հարցընելով ինքն իրեն թէ պէտք չէ՞ր, ամէն վտանգ աչքն առնելով իմացնէր կոմսուհիին այս նոր և մեծ վտանգը որ գլխուն վրայ կը կախուէր,

Բայց ի՞նչպէս կրնար իմացնել, հիմա որ կոմսը վերադարձած էր։

Ապարա՞նը երթալ։ Մտքէն անգամ պէտք չէր անցունէր։

Ինքզինքը ցուցնե՛լ, ամուսնին ձեռքը յանձնել էր։

Գրե՛լ։

Պահ մը մտքէն անցաւ։

Բայց ի՞նչ գրել, ի՞նչպէս գրել։

Նամակը կրնար կոմսին ձեռքն իյնալ, որ անշուշտ պատուէրներ տուած էր տանը մէջի մարդոց։

Արդեօք ա՞ն էր աղքատաց գանձանակին մէջի թուղթերն առնողը։

Այս գաղափարը կը սարսափեցնէր զինքը։

Ո՛չ, չէր հաւատար, չէր ուզեր հաւատալ։

Անհնարին էր։

Կոմսը չէր կրցած նշմարել իր ըրածը։

Եւ ասոր լաւագոյն ապացոյցն այս

էր որ ետքն ալ չարունակեր էր հետապնդումը,

Ասկէ զատ, Ֆէրնիք կոմսը սրբապղծութիւն ընող, գողութիւն ընող, աղքատաց գանձանակը բռնակալող մարդ չէր, ոչ ալ ստորին կարգի մարդ մը կրնար վարձել այնպիսի զազիր եւ պիղծ գործ մը կատարել տալու համար։

—Վերջապէս բան մը չունիմ ընելիք, ըսաւ, միայն սպասել որ կոմսուհին հնար մը գտնէ իրեն հետ վերստին յարաբերութեան մտնելու, առանց ինքզինքը վտանգի մ՚ենթարկելու։

«Ես կը ճանչեմ զինքը...կրնայ հնար մը գտնել։

Այսպէս մենախօսելով Անթօան Բօսատ իր բնակարանը հասեր էր, ուր իր սենեակը փակուեցաւ՝ հոն մնալու որոշմամբ մինչեւ որ երկրորդ հրաման մը գար տիրուհիին կողմէ։

Ասկէց զատ բաւական մտածելիք ունէր միայնութեանը մէջ։

Ժիւսթինին ըրած յայտնութիւնները բաւական չէի՞ն, ի հարկին իր մտածութիւնն զբաղեցնելու և իր բոլոր վախերն արթնցընելու։

Այդ կինն իրենց գաղտնիքն ամբողջապէս գիտէր։

Մինչեւ իսկ իրմէ աւելին գիտէր, ինչպէս որ կռահեր էր անոր քանի մը խօսքերէն։

Վերջապէս անոր ձեռքին մէջն էին։

Այդ սպառնալիքն ալ միւսներէն պակաս սարսափելի չէր թէ՛ իրեն եւ թէ կոմսուհիին համար։

—Քու գիտցածդ չափէն աւելի է, կը մրմռար ակռաներուն մէջէն, ըռունցքը գոց, աչերն հրացայտ, գըլխուդ փորձանք պիտի բերէ։ Երբ Անթօան Քօսատ սպառնալիք մը տեսնէ իրեն դէմ, առաջ ինք կը զարնէ, բայց հոս ինծի դէմ չէ...անոր դէմ է, կոմսուհիին դէմ, հետեւապէս անոր կը վերաբերի որոշել... հրամայել...։

Անծանօթը տեսեր էր Քօսատին 15 թիւ տունը մտնելը։

—Եթէ դուրս չելնէ հոնկէց, ըսել է թէ հոն կը բնակի, ըսաւ ինքնիրեն։

Սակայն դեռ կը վարանէր, եւ չէր համարձակէր դռնապանին հարցընել, երբ աչքը վեր առնելով Քօսատին գըլուխը տեսաւ ամէնէն վերի յարկին պատուհաններէն մէկուն մէջ, ուստից փողոցը կը դիտէր։

—Լաւ, ըսաւ գողն ինքնիրեն, գիտեմ բնակարանը, եւ հոն կրնամ գըտնել զինքը եթէ պէտք ըլլայ։

«Այժմ կը մնայ գիտնալ քովի թուղթերուս ինչ ըլլալը, միանգամայն համբել ձեռքս անցած գումարը։»

Զայս ըսելով քալեց հասաւ Թունէլի կամուրջը, գետեզրէն շարունակելով անցաւ Մօպէռ հրապարակը, եւ Պիէվռի մութ ու ցեխոտ փողոցին մէջ թիւ 9 տան դիմացը եռայարկ գձուձ տան մը դռնէն ներս մթին բակ մը մտնելով՝ երբ կը յառաջանար դէպի խարխլած նեղ սանդուղ մը, բակին ծայրէն կքած մէջքով մարդուկի մը ձեւը տեսաւ որ տանը դռնապանն էր։

—Պարոն Շամպէզի, գոչեց մարդուկը, եօթանասուն տարեկանի մօտ ծերունի մը։

—Ի՞նչ կ'ուզէք, պարոն Պիրու, պատասխանեց մեր անծանօթը, որ Շամպէզի անունը կը կրէր, դժգոհ շարժում մ՚ընելով։

—Վայրկեան մը սենեակս մտէք, խօսք ունիմ ձեզի։

—Ստակի համար է, այնպէս չէ՞։

—Այո՛, տանտէրն եկաւ...բայց ո-

րովհետեւ երկու օրէ ի վեր հոս չէիք, չկրցի իր որոշումը ձեզի հաղորդել։

—Ի՞նչ է որոշումը, հարցուց Շամպէզի։

—Ապրիլի ամսականին անմիջապէս վճարումը կը պահանջէ ; ապա թէ ոչ՝ ձեզ դուրս պիտի նետէ։ Շատ աշխատեցայ զինքը կակուղցնելու... վասն զի գիտեմ որ ձեր կողմէ դժկամակութիւն չկայ...բայց մտիկ չըրաւ։

—Լաւ...զինքը գոհացնելու համար պէտք եղածը կ՚ընենք...։

—Այսօ՞ր։

—Այսօր թերեւս...։

—Ներեցէք ձեզ այսպէս ստիպելս, աւելցուց դռնապանը. բայց հարկադրեալ եմ, վասն զի բացարձակ հրամաններ տուած է ինծի...։ Նոր պայմանաժամ կարելի չէ։

—Սենեակս ելնեմ...մէկ պահէն կը ստանաք պատասխանս։

Զայս ըսելով չորս առ չորս մագլեց երեք յարկին սանդուղները։

—Դեռ չեմ գիտեր ի՛նչ տուաւ ինծի աղքատաց գանձանակը, կը մրմռար ակռաներուն մէջէն. անշուշտ մեծ բան մը չկրնար ըլլալ։

Տխուր տեսարան մ՚էր իր սենեակին կերպարանքը։ Նեղ ու երկար մանսարտ մը պատռտած աղտոտ որմաթուղթերով։

Միակ պատուհան մ՚ունէր առանց վարագոյրի։

Կարասիներն էին անկողնի երկաթ մը, վրան պատռտած յարդանկողինով, առանց սաւանի. ծուէն ծուէն ծածկոյթով, խոտէ աթոռ մը, ճերմակ փայտէ սեղան մը, դարակաւոր պահարան մը, երբեմն մարմարով ծածկուած, այժմ մերկ։

Ոչ վառարան կար, ոչ ալ ամենափոքր հայելի։

Թշուառութեան յետին ծայրը։

Եւ սակայն Ժիւլ Շամպէզի օր տեսած մարդ մ՚էր։

Բարեկեցիկ քաղքենիի մը զաւակ, ազատական կրթութիւն մ՚առած էր։

Մայրը, երկար ժամանակէ ի վեր այրի, մեռած ժամանակ վեց հազար ոսկիի կալուած թողուցեր էր իրեն։

Գործը գիտցող երիտասարդի մը համար, փոքրիկ հարստութիւն մ՚էր, մանաւանդ որ Շամպէզի մեծ գործարանի մը մէջ տեսուչ էր 300 ֆրանք ամսականով։

Բայց խաղամոլ էր։

Երեք տարուան մէջ կերաւ հատցուց իր դրամագլուխը, եաքն ալ իր պաշ-տօնին մէջ թերանալով ճանչուեցաւ։

Եւ որովհետեւ ծուլութեան ու չուայ-լութեան վարժուած էր, անկարող որ և իցէ կանոնաւոր և պարկեշտ աշխա-տութեան, կասկածելի և վերջն ալ վատահամբաւ խաղարաններու մէջ կը-նալով, իր ամէն ունեցածը կորսըն-ցուց, մինչեւ իսկ շապիկն և հացին վերջին պատառը։

Ձինքը մեր ընթերցողներուն ներկա-յած ժամանակնիս, թշուառութեան անդունդին վերջին աստիճանն իջած էր, որուն տակը անդունդ էր, անձ-նասպանութիւն կամ ոճիր։

Ընտրութիւնն ըրած էր արդէն։

Ժիւլ Շամպէգի, սենեակէն ներս մըտ-նելուն պէս, աթոռն առաւ սեղանին մօտեցուց.

—Օ՛ն, ըսաւ դողալով, տեսնենք ի՞նչ կը ներկայէ իմ այս գիշերուան չահա-տակութիւնս։

Նախ թուղթերը գննեց։

Իրարու վրայ փաթթուած էին։

Բացաւ առաջինը։

Նամակի թուղթ մ՚էր, որուն վրայ

քանի մը խօսք գծուած էր աղնուա-պետական նուրբ գիրերով։

—Կնոջ գի՛ր, մրմնջեց։

Եւ կարդաց.

«Վերադարձաւ, չեմ կրնար յետ նորէն տեսնել. պէտք է որ ինքզինքս ազատեմ այն կասկածներէն, որք կրնան ծագիլ անոր մտքին մէջ:

«Քննեցէք այն նամակին հետ դրած յատա-կագիծը:

«Գնացէք... նշանակուած տեղը և անհետ ըրէք գաղտնաբար ինչ որ գտնուի հոն:»

Ստորագրութիւն չի կար։

—Ի՞նչ կը նշանակէ այս, ըսաւ Ժիւլ Շամպէգի։

«Վերադարձաւ։

«Անշուշտ հայրը կամ ամուսինը։

«Գնացէք նշանակեալ տեղը և անհետ ըրէք ինչ որ կը գտնուի հոն։

«Ո՞րն է նշանակեալ տեղը։

«Տարակոյս չի կայ որ ընտանեկան գաղտնիքի մը վրայ է խնդիրը։

«Ո՞վ են այդ գաղտնիքին կամ ոճ-ռամին դիւցազունները,

«Տեսնենք ծրագիրը։

Եւ մէկէն երկրորդ թուղթը բա-ցաւ։

Մէջէն պանքտոմններ թափեցան։

Իսկոյն անոնց վրայ ինկաւ, ինչպէս առիւծ մ'իւր որսին վրայ։

—Օ՜, օ՜, կակազեց, հազարնոց պանքտոմններ... մէկ... երկու... երեք հազար ֆրա՜նք։

Դէմքը դժգունեցաւ, ակռաները կը կափկափէին։

—Երեք հազար ֆրա՜նք, կրկնեց, հոս, ձեռքի՜ս մէջ, և ես կ'ուզէի մեռցընե՜լ զիս։

Եւ պանքտոմնները բերնին տանելով համբուրեց սիրահարի մը խանդով։

—Ո՜վ նախախնամութիւն, քու շընորհդ է այս, ըսաւ։ Երեք հազար ֆըրանք կանխիկ... և անոնց հետ ալ գաղտնիք մը, որ թերեւս միլիոններ պիտի արժէ...։

«Երթամ նախ բնակարանիս վարձքը վճարեմ, ելնեմ այս գձուձ սենեակէն և նորէն մարդավայել կեանք մ'սկսիմ։

«Բայց չի կորսնցնենք յատակագծի քարտէսը. զայն ալ աչքէ անցունենք, խնամով ուսումնասիրենք։ Թերեւս պիտի յայտնէ ինձի ճշմարտութիւնը և բացնէ բաղդս. նախազգացում մը կը աւաստէ ինձի..։»

Եւ վերստին ձեռքն առնելով այն թուղթը, որուն մէջէն թափեր էին պանքտոմնները, զննել սկսաւ։

—o—

14

ԱՅԼԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

—Արդարեւ յատակագիծ մ'է, մըրմընջեց ուշադրութեամբ զննելէ ետեւ։

«Ճակտի պատէն մինչեւ տասներորդ մէդր, աջ կողմի պատէն ալ մինչեւ եօթներորդ մէդր, աւասիկ գաղտնիքին մեկնութեան կէտը։»

Եւ պահ մը կեցաւ լուռ ու մտախոհ։

—Այս ամէնը աղէկ, բայց բան մը չեմ իմանար։

«Կղպանքին բանալին ձեռքս է, բայց ի՛նչ տեսակ կղպանք է և ո՛ւրտեղ է։

«Ո՞ր տան կամ ո՛ր տեղի վրայ է խնդիրը։

«Աշխարհի ո՛ր մասին մէջ պէտք է փնտռել։

«Փարիզի՞ մէջ...չեմ կարծեր...։

«Փարիզի մէջ պարտէզներն հաշուագիւտ են։

«Թերեւս Փարիզէն դուրս...թերեւս Ֆրանսայի միւս ծայրը...։»

Ժիւլ Շամպէզի ճակատը քերեց։

—Այս թուղթերը գանձանակին մէջ խօթող մարդը գիտէ անշուշտ, ըսաւ։

Եւ մէկէն ոտքի վրայ ելնելով աւելցուց.

—Գիտեմ այս մարդուն տունը, պէտք է լրտեսեմ զինքը. ետեւէն պտըտիմ...

«Օր մը չէ օր մը զիս կը տանի հոն...։

Եւ տենդոտ մատով մը զարկաւ իւր փոքրիկ սեղանին վրայ բաց դրուած յատակագիծին։

—Գալով միւսին, այն դժգոյն, մեծղի ազնուական դէմքով, և չքանշանաւոր մարդուն որ անոր ետեւէն ինկած էր և այնչափ բուռն սարսափ կ'ազդէր անոր...անշուշտ ամուսին մը պէտք էր ըլլար։

«Բայց առ այժմ պէտք եղածը զայն գտնել կամ ճանչել չէ, վասն զի ամուսինը...ինծմէ աւելի բան մը չգիտեր անշուշտ այդ մասին, որովհետեւ կը վախցուի միայն թէ «կասկածներ կըրնան ծագիլ մտքին մէջ»։

Այո՛, այո, միւսը պէտք է դիտել, անոր ետեւէն պտըտիլ, մարմինի մը ստուերին պէս։

«Անոր միջոցով տռամին բուն դերակատարները կրնամ գտնել...։ Երբ անուննին իմանամ, կրնամ բացում ստակ քաշել անոնցմէ, եթէ հարուստ են, և եթէ խաղն ալ ծանր է, ինչպէս որ կ'երեւի։»

Քանի մ'անգամ դարձաւ սենեակին մէջ իւր նիհար ձեռներն իրարու հետ շփելով.

—Արդէն պատերազմին ջիղն ունիմ ձեռքիս մէջ, ըսաւ, երեք հազար ֆրանք գործի սկսելու համար։

«Ա՛, քիչ մնաց պիտի մոռնայի...աղքատաց գանձանակն ուրիշ բան ալ կը պարունակէր, զայն ալ տեսնենք։

Եւ տաբատին գրպանը դարձունելով՝ մէջի դրամները սեղանին վրայ պարպեց.

—Վաթսունհինգ ֆրանք և տասնեւհինգ սանթիմ, գոչեց։

«Օ՛ն, պատուական գիշեր մ'անցուցի, բնակարանիս վարձն ալ պիտի վճարեմ առանց մեծ շահաբաժինին ձեռք դըպցնելու։

«Ստուգիւ պէտք է հաւատալ թէ նախախնամութիւն մը կայ... պարկեշտ մարդոց համար, ըսաւ քրքջալով։

—Բաւական խօսեցանք, գործի սկը-

սինք առանց աւելի ժամանակ կորսնցունելու։

Եւ պահարանին դարակներուն մէկէն հին, աղտոտ, բորբոսած թղթապանակ մը հանելով, մէջը դրաւ նամակը, յատակագիծն և երեք պանքատոմսները։

Քառորդ ժամ ետքը, բնակարանին ընկալագիրը ծոցը դրած կը հեռանար իւր խշտիկէն՝ գլպանը լեցուն մարդու մը վստահ քայլերով։

Դէմն եղող առաջին կառքը նստելով գնաց Պէլ-Ժառտինիէռի հանդերձատունը, և ձեռք մը բաւական վայելուչ զգեստ գնեց, և ծրարել տալով կառքին մէջ դրաւ։

Յետոյ գնաց շապկավաճառի մը խանութը. և վերջին նորաձեւութեամբ տասներկու շապիկ, գուլպաներ, փողկապներ և թաշկինակներ գնեց։

Անկէց ալ գնաց գլխարկավաճառի մը խանութը, և մետաքսէ երկայն փեղոյր մը գնեց։

Երբ մուճակագործի մը խանութը կը կը մտնէր, միտքը եկաւ որ ոտքը գուլպայ չունէր, ոտքերը մերկ էիր, ամչցաւ, և չուզեց ներս մտնել։

Ուստի բաւական սեպեց առ ժամն

ղոյգ մը պարզ մոյկ գնել, որ անշուշտ աւելի մաքուր էր և նուազ անհաճո երեւոյթ ունէր քան իւր ոտքի ցեխոտ ու ծակծըկած կօշիկները։

Վարսայարդարի մ'ալ երթալով մազերը կտրտել և մօրուքը յարդարել տըւաւ, առանց մոռնալու սանտրեր, խոզանակներ, անուշահոտութիւններ և արդուզարդի վերաբերեալ մանր մունր նիւթեր, որոց տեսքը միայն հաճոյք կը պատճառէր, իւր հին փափկաճաշակ մարդու սովորոյթները յիշեցնելով։

Վերջապէս նորէն կառքը մտնելով Սամարիթէնի բաղնիքը տանել տուաւ զինքը։

Երեք քառորդ ետքը դուրս կ'ելնէր անկէց թեթեւ, զուարթ, ոտքէն մինչեւ գլուխը նորոգուած, գրեթէ վայելչագեղ, ի բաց առեալ ոտքին մոյկերը, որք շատ պարզ էին իւր հագուստներուն հետ բաղդատելով։

Իսկ հին ցնցոտիները բաղնիքին խըցիկին մէջ թողուցեր էր։

Հիմա կրնար համարձակ մտնել մուճակավաճառի մը խանութը և իր նոր գուլպայով աղնուապետաբար ծածկուած ոտքը ներկայել անոր։

—Հիմա․ ըսաւ գոհութեամբ դիտելով զինքը՝ հանդիպած առաջին հայելիին մէջ, ժամանակ է շնորհքով նախաճաշ մ'ընելու։ Եւ ճաշարան մը մըտնելով փառաւոր ճաշ մ'ըրաւ ընտիր կերակուրներով և գինիներով, հաճոյք մը զոր քանի տարիներէ ի վեր վայելած չէր։

Կերած միջոցին որոշած էր ընելիքը, հետեւապէս ճաշարանէն ուրախ զըւարթ դուրս ելնելով, շտկուեցաւ դէպի Տէ-Տէօ-Բօն փողոցն, ուր կը բնակէր Անթօան Ֆօսատ։

15

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ

Ժիւլ Շամպէզի, առաւօտուն Սէն-Սիւլբիս եկեղեցիէն դուրս ելնելով Անթօան Ֆօսատի ետեւէն գացած ժամանակ, անոր բնակած տանը դիմացը դեղին տախտակ մը տեսեր էր ծանուցանող թէ կահաւոր սենեակ մը կար վարձու։

Տունը բաւական լաւ երեւոյթ մը ունենալով, Շամպէզի չէր կրնար աւելի յարմար դիրք մը գտնել իր ա-

պագայ ծրագիրներուն գործադրութեան համար։

Ուստի ուղղակի հոն գնաց։

—Առաջին յարկի ձախակողման դուռը նայեցէք պատասխանեց դռնապանը։

Եւ վերը ելնելով՝ զինքը փոքր սենեակ մը մտցուցին բաւական վայելչապէս կահաւորուած, ուր երեսուն տարեկանի մօտ խարտեաշ երիտասարդուհի մը տեսաւ բաւական գեղեցիկ, խոշոր կապոյտ աչերով և ժպտուն բերանով, որուն մէջ մարգարիտի պէս սիրուն ակռաներ կը տեսնուէին։

Ժիլ Շամպէզի, յուսահատութեան ճիրանէն յանկարծ ազատած՝ շնորհիւ գրպանին մէջի դրամներուն, ապագային վրայ լիովին վստահ, փորն ալ լաւ մը կշտացուցած ըլլալով՝ իր առաջին զուարթութիւնը վերստին գըտած ինքզինք ամէն մասամբ տրամադիր կը գտնէր կենաց հաճոյքները վայելելու, հետեւաբար այս դեռատի կինն յոյժ ախորժաբեր երեւցաւ իրեն։

—Զա՛ր սատանայ, ըսաւ ինքնիրեն, չեմ գիտեր թէ այս սենեակը պիտի յարմարի՞ ինծի, բայց տանտիրուհին փառաւորապէս և սքանչալի սիրա-

տենչիկ նայուածք մ'ուղղեց անոր, այնպիսի նայուածք մը, որուն նշանակութիւնը շուտով կը հասկընան տիկնայք։

Շատ անգամ կը պատահի որ համակրութիւնը փոխադարձ կ'ըլլայ երկու կողմէ։

Տիկինն ալ նոյն միջոցին հաճոյքով կը նայէր այդ մարդուն, որ դեռ երիտասարդ էր, և որուն ի ծնէ վայելչադիմութիւնը, իւր կենաց փոթորիկներուն և կրած տառապանքներուն հակառակ, տակաւին ազնուութեան համակրելի երեւոյթ մը կուտար իրեն։

Այնպէս որ, դեռ խօսք մը չի փոխանակած՝ երկու կողմէ բաղձանք կը զգային իրարու հետ համաձայնելու։

—Ներեցէք, տիկի՛ն, ըսաւ Ժիւլ Շամպէզի իւր առջի քաղաքավարական փափուկ ձեւերովը և ընտիր դարձուածներով, գրական գործերուս պատճառաւ Փարիզ եկած եմ ամիսի մը չափ կենալու մտօք, և տեսայ որ այս տան մէջ, որուն դիրքը հաճելի կը թուի ինծի, կահաւոր սենեակ մը կայ վարձու։

—Արդարեւ, պարո՛ն, պատասխանեց տիկինը թեթեւ մը կոտրտուելով, միայն մէկ պարապ սենեակ մ'ունիմ առայժմ, բայց տանս ամէնէն աղէկ, ամենէն հաճելի սենեակն է։

—Փողոցի վրա՞յ կը նայի, հարցուց մէկէն Շամպէզի։

—Այո՛. պարո՛ն, առաջին յարկին մէջ։

—Շատ աղէկ կը յարմարի ինծի, պատասխանեց ուրախ ըլլալով որ իւր դիտումներուն յաջողութեան համար պէտք եղածը կը գտնէր։

—Կրնա՞մ տեսնել։

—Հիմա, պարո՛ն։

Տիկին Շաթլէն, այս էր տանտիրուհւոյն անունը, ոտքի վրայ ելաւ, փոքրիկ գրասեղանի մը դարակէն բանալիք մ'առաւ և իւր ապագայ վարձակալին հետ դուրս ելնելով սանդղագլխին աջ կողմի դուռը բացաւ։

Ժիւլ Շամպէզի ներս մտնելուն պէս, դիմեց պատուհանին քով, և ակնարկ մը նետեց դուրս։

Չէր կրնար աւելի լաւ երազել։

Քօսատի տունը հոն աչքին առջեւն էր, և քիթը վեր առնելով՝ տեսաւ

զայն պատուհանին մէջ, տխրադէմ, աչքը փողոցին վրայ, մարդու մը կամ լուրի մ'սպասելու պէս։

Եւ արդարեւ որ Ֆէրնիք կոմսուհիին կաթընկերը կ'սպասէր և կը յուսար միշտ որ Տիան միջոց մը կամ հնար մը կը գտնէր իրեն հետ յարաբերութեան մտնելու, քանի որ ինք չէր համարձակեր դուրս ելնել՝ վախնալով որ կոմսը զինքը կը տեսնէր և նորէն եռեւէն կ'իյնար։

Ժիւլ Շամպէզէ իւր փափաքին հասած ըլլալով, սկսաւ սենեակն աչքէ անցունել։

Բաւական ընդարձակ և մաքուր էր, պատշաճապէս կամ մանաւանդ ճոխապէս կահաւորուած։

—Այս սենեակը կը յարմարի՞ ձեզի, հարցուց տիկին Շաթլէն, իւր հեշտալի ժպիտովը։

—Գինէն կախում ունի, պատասխանեց այցելուն իւր ամէնէն նուաղուն նայուածքն ուղղելով անոր։

Տիկինին ժպիտը չէր կրնար շատ դահանջկոտ ըլլալ այցելուին այն նայուածքին առջեւ, ուստի փութաց մէկէն պատասխանել։

—Գինը չափազանց չէ, ես կ'ուզեմ աւելի ընտրել վարձակալներս քան թէ սուտակ քաշել անոնցմէ։ Բաւական անկախ է վիճակս։

—Ուրե՞մն, ըսաւ Շամպէզի տիկինին մօտենալով։

—Ուրեմն պարոնն ամուրի՞ է։

—Կատարեալ ամուրի։

—Եւ տակաւին պիտի մնա՞յ ամուրի։

—Մինչեւ վերջը թերեւս, ըսաւ Շամպէզի բոցավառ նայուածք մ'ուղղելով գիրուկ խարտիշուհիին, որ խըրտչուն՝ բայց բարեգուշակ դէմքով մը աւելցուց.

—Օրը երեք ֆրանք, սպասարկութիւնն ալ միասին։

—Կ'ընդունիմ, և անմիջապէս կը վըճարեմ առաջին ամսականը։

«Բայց աղէկ միտքս եկաւ. հոս մօտը շնորհքով ճաշարան մը կա՞յ, որպէս զի առանց անկէց հեռանալու ճաշս ընեմ։

—Օ՛, այս թաղին մէջ ձեզի յարմար ճաշարան չի կայ...

—Ցաւալի՛ բան...։ Գոնէ դուք հիւրասեղան ունի՞ք հոս։

—Ո՛չ, պարո՛ն...։ Ես պանդոկապան չեմ, այս տունին տէրն եմ։ Առաջին յարկը կը բնակիմ, որմէ զատեցի այս սենեակը։

Եւ անկողնին ոտքի կողմը դիմելով սրահակ մը վեր առաւ, որ հանդերձակալ մը ծածկելու երեւոյթ ունէր։

—Կը տեսնէք ահա, որ իմ բնակարանիս հետ հաղորդակցող դուռ մը կայ....

—Դատապարտուա՛ծ, ըսաւ Շամպէզի տրտում ձայնով մը, որ բնաւ չի գայթակղեցուց տանտիրուհին։

—Այո՛, պարո՛ն. իմ կողմէս, երկու ամուր սողնակներով։

—Հա՛ւ, ըսաւ Շամպէզի, ութ օր չանցած կը քաշես կը բանաս զանոնք, աղուո՛ր տիկինս, կամ ես աւանակ մ'եմ։

—Ես կահաւորեցի այս սենեակն եւ վրայի յարկը, յարեց տիկին Շաթլէն աչքին բիբերը խաղցընելով։

«Մնացեալները վարձու տուած եմ։

«Բայց...։

Եւ վարանեցաւ։

—Եթէ համարձակէի...

—Համարձակեցէք, կ'աղաչեմ։

—Կ'առաջարկէի ձեզ, որ եթէ ու-

րիշ յարմար տեղ չի գտնէք, ձեր ճաշն ալ հոս ինծի հետ ընէք...։

—Տիկի՛ն, գոչեց Ժիւլ Շամպէզի, դուք ոչ միայն ամենասիրուն կին մ'էք, այլ հրեշտակ մը։

—Եթէ կը յարմարի ձեզ, այն ժամանակ օրն երեք ֆրանքի տեղ եօթն ֆրանք կուտաք, ամէնուն համար, այն է սենեակ, կերակուր և սպաս։

—Տիկինն այրի՞ է, հարցուց յանկարծ Ժիւլ Շամպէզի, ելեքտրական նայուածք մ'ուղղելով անոր։

—Այո՛, պարոն, պատասխանեց տիկին Շաթլէն աչերը խոնարհեցնելով։

Շամպէզի մէկէն բռնեց անոր ճերմակ ու գիրուկ ձեռքը, որ թանկագին մատնիներով ծածկուած էր, և շըրթունքին տարաւ։

—Օ՛ն, կ'ըսէր մտքէն, գործս ամէն կերպով յաջող կ'երթայ։ Բնակարան մը, ուսկից կը տեսնեմ միշտ Բօսաֆը, միանգամայն ուտելիք, սպաս, եայլն... քիչ օրէն։

16

Գ. ՎԱՌՕՍ

«Գ. Վառօս, 29. Տուէ փողոց» պատասխաներ էր Դանիէլ տը Բէօր՝ երբ մանկաբարձն հարցուցեր է իրեն թէ ի՛նչ անունով ու հասցէով կրնար բանակցիլ իրեն հետ, երբ պէտք ըլլար։

Արդարև Գ. տը Բէօր փոքրիկ բընակարան մը վարձեր էր Տուէ փողոցին մէջ, թիւ 29, ընդարձակ բակի մը ծայրը. գետնայարկին վրայ։

Հոն կ'ընդունէր Ռիշմօն դերկոմսուհին, որ չէր համարձակեր մտցնել զայն իւր Կուրնէլ փողոցի օթեւանը —մինչև իսկ ամուսնին տարակայութեան միջոցին—որպէս զի ծառաներն իսկ չի գիտնային իւր գաղտնիքը, մանաւանդ վախնալով որ հայրը կ'իմանար։

Այս վերջինը գիտնալով որ աղջիկը Բօլ տը Ռիշմօնի հետ ամուսնանալէն առաջ կը սիրէր Դանիէլ տը Բէօրը, հարկաւ կրնար կասկածի երթալ, և և աղջիկն ալ գիտնալով կոմսին վերջին ծայր դիւրազգածութիւնը՝ պատուոյ վերաբերեալ խնդիրներու մէջ, սաստիկ կը վախնար այնպիսի յայտնութեան մ'ահռելի հետևութիւններէն։

Երկու անգամ միայն Դանիէլ մտեր էր Ֆէրնանտի տունը՝ գիշեր ժամանակ այն աստիճան զգուշութեամբ, որ մարդ չէր նշմարած այդ երկու գիշերային այցելութիւնները։

Դանիէլ, ինչպէս ամէն ճշմարիտ սիրահար, ուզեր էր ճանչել այն միջավայրն ուր կ'ապրէր իւր պաշտածը, որպէս զի աւելի դիւրաւ հետամուտ ըլլար անոր մտածութեամբ, երբ կենաց դժնդակ հարկերը զինքը կը վտարէին իւր սիրուհիէն։

Ֆէրնանտ ալ, որ նոյն խանդավառ սիրով կը սիրէր զԴանիէլ, ուզեր էր իւր բնակարանն ընդունիլ զայն, զինքը շրջապատող բաները ցուցընել անոր, և իւր ներքին կեանքին վերաբերեալ անշունչ իրերն իւր տարփածուին ներկայութեամբը տոգորել։

—Հիմա, ասոնք ամէնը քու վրադ պիտի խօսին ինծի. կ'ըսէր անոր։ Երբեք չի պիտի նստիմ այս նստարանին վրայ՝ առանց յիշելու որ դուն հօս քու թեւերուդ մէջ սեղմեցիր զիս. Երբեք

չի պիտի տեսնեմ սա Թիկնաթոռը՝ առանց յիշելու թէ դուն նստար անոր մէջ՝ լափելով զիս քու գորովալից աչերուդ բոցափայլ նայուածքովը, երբէք նաեւ այս հայելին չպիտի ցոյց տայ իմ դէմքս, առանց յիշեցընելու քու կինդ։

«Ա՛հ, եթէ երբեք փորձուիմ զքեզ մոռնալու կամ նուազ սիրելու, այս ամէն իրեղէնները լեզու ելլելով պիտի պոռան ինծի.—

«Ապերա՛խտ. ուր պիտի գտնաս մարդ մը որ քեզ այնչափ սիրէ, և քեզնէ ալ սիրուելու այնչափ արժանի ըլլայ։»

Վերջապէս երկու անմոռանալի գիշերներ եղած էին, և այն ժամանակէն ի վեր աւելի միացած կ՚զգային զիրար. կը թուէր իրենց թէ երկուքին ալ ճակատագիրներն աւելի մտերմութեամբ, աւելի կատարելապէս միացած խառնուած էին իրարու հետ։

Տուէ փողոցին բնակարանը երեք սենեակէ կը բաղկանար, վերջին ծայր նուրբ ճաշակով կահաւորուած ուր ամէն բան կնոջ մը—սիրուած կնոջ—ներկայութիւնը կը յայտնէր։

Առաջինը, տեսակ մը փոքրիկ նա-

խասենեակ էր հազուագիւտ ծաղիկներով լի, ճոխ սրահակներով, հաստ գորգով և բեհեզապատ աթոռներով։

Մէջ տեղը քառակուսի սեղան մը կար հին փայլուն ընկուզենիէ, վրան նռնագոյն ընտիր թաւիշէ ծածկոցով։

Դրանը դիմացը, միւս սենեակը տանող դրան երկու կողմը, երկու քանդակաւոր պնակադարաններ կային հին ժամանակէ մնացած, որոնց մէջ քմահաճ և ցայտուն գոյներով վաղեմի հին սպասներ դրուած էին։

Ֆէրնանտ յաճախ հոն կուգար ճաշելու Դանիէլի հետ գլուխ գլխի։

Երկրորդ սենեակը ննջարանն էր արուեստեան ճաշակով պճնուած. Ձեղուն, որմ, գետին, ամէնն ալ ծածկուած էին Չինական և Ճաբոնական ոսկեթել և արծաթաթել բեհեզներով։

Թռչուններ, երեւակայական արձաններ, պատկերներ, չի տեսնուած ծաղիկներ կ՚ոգեւորէին, կը զուարթացընէին այդ սիրոյ բոյնը, այնպէս որ տեսնողն ինքզինք Հազարումէկ գիշերներուն մէջ նկարագրուած դիւթահրաշ տեսարաններէն մէկուն առջև կը կարծէր։

Երրորդն էր արգուզարդի ընդարձակ խուց մը, որուն մէջ ծաղկատի կինը ծայրայեղ առատութեամբ կը դնէր իգական պչրանաց ամէն նըրբութիւնները։

Դանիէլ երկար ժամանակէ ի վեր կը ճանչէր դռնապաններն այդ ահագին շէնքին, որ լայն բակով մը բաժնուած երկու ընդարձակ յարկերէ կը բաղկանար։

Իւր հօրը վաղեմի ծառաններն էին, որոց անձնուէր հաւատարմութեան վըրայ կատարեալ վստահութիւն ունէր։

Ահա այս սիրոյ առանձնարանին մէջ պիտի մտնենք Ֆէրնանտի և Դանիէլի՝ Բիէռֆիթ այցելնուն յաջորդ օրը։

Իրիկուան ժամը տասը զարկեր էր։

Դանիէլ դռնէն ներս մտաւ։

Ֆէրնանտ անոր հոն կ՚սպասէր։

Դէմը վազեց թեւաբաց։

—Ո՜հ, անգո՛ւթը, այսչափ պէ՞տք էր ուշ մնայիր, սիրտս անհանգիստ ըլլալ սկսեր էր...։

Եւ՝ խօսքը կտրելով՝ իւր շրթունքն երիտասարդին շրթունքին փակցուց։

—Ներէ ինձի, սիրունի՛կս, ըսաւ Դանիէլ իւր կապոյտ աչերուն նայ-

ուածքը տարփուհիին սեւ աչուկներուն մէջ սուզելով։

«Ուշ մնացի արդարեւ, բայց քեզմով կ՚զբաղէի։

«Աղէկ գիտես որ քեզ բնաւ միտքէս չեմ հաներ, իմ կեանքս քու կեանքովըդ շինուած է, և երբ ես քովդ չեմ, գիտցիր որ քեզի համար կը գործեմ...։»

—Այո՛. գիտեմ որ զիս կը սիրես, խենթի պէս կը սիրես, ըսաւ Ֆէրնանտ սիգապանծ և միանգամայն տխրոտ ձայնով մը։

—Գուշակէ նայիմ ո՛ւրկէ կուգամ։ Բիէռֆիթէ՞ն։

—Ա՜։

—Այո՛, Անթօան Քոստին երէկ իրիկուան այցելութիւնը քեզ անհանգիստ կ՚ընէր...։

—Շատ...այս գիշեր չեմ քնացած։

—Միտքէս կ՚անցնէր, ուստի գացի տեսայ Պօնֆօան։

—Խե՜ղճ սիրելիս, ամէն բան կը մըտածես, ամէն ինչ որ կրնայ հաճելի ըլլալ ինձի, սրտիս մէջ ուրախութիւն մ՚արթնցնել, վիշտ մ՚ամոքել, ցաւի մը կամ տրտմութեան մ՚առաջքն առնել։ Հիմա պատմէ նայիմ։

—Ուզեցի նախ մեր զաւակը պատնել սիրել...շատ աղէկ է։

—Անթօան Քօսատ չի՞ գիտեր հոն ըլլալը։

—Մանկաբարձն երդում ըրաւ։

—Գիտե՞ս ինչու կը վախնամ, այդ թշուառականը...կոմսուհիին չար հոգին է, դժոխքի սատանան է...ամէն չարութիւն, մինչեւ իսկ ամէն ոճիր կը գործէ անոր համար...։

«Եւ...մայրս...թերեւս լրտեսել կուտայ անոր...։ Ինծի դէմ չափազանց յանցաւոր ըլլալով, կ'ատէ զիս...գիտեմ...Հետեւաբար կ'աշխատի զիս իր ճանկն անցունել որպէս զի ջախջախէ, կամ գոնէ լռութեան դատապարտէ երբ գիտնայ թէ իր սոսկալի գաղտնիքը ծանօ՛թ է ինծի...։

—Ես ալ ատոր համար գացի հարցաքննեցի Պօնֆօան.

—Ի՞նչ պատասխան տուաւ։

—Ոչինչ։

—Ոչի՛նչ։

—Օ՜հ, անթափանցելի կին մ'է։ Առաջին հարցումներուս՝ խօսքս կտրեց ըսելով.

«Եթէ Անթօան Քօսատ ձեզ տեսած

ըլլար երէկ, ինչպէս նաեւ օրիորդ Կոռնիէն, և հարցաքննէր զիս, կ'ուզէի՞ք որ պատասխանէի։

«Անշուշտ ոչ։

«Ուրեմն ներեցէք ինծի որ լուռ կենամ անոր մասին, ինչպէս որ լուռ պիտի կենամ ձեր մասին...։

«Ի՞նչ պատասխան կրնայի տալ։»

—Եւ սակայն կը ճանչէ զայն։

—Զուրացաւ ճանչելը։ Երկար ժամանակէ ի վեր կը ճանչէ եղեր։

«Բայց երդում ըրաւ ինծի թէ անձնական գործի մը համար եկած էր, որ մեզի բնաւ վերաբերութիւն չունէր։

—Կը հաւատա՞ս։

—Այո՛...մինչեւ մէկ աստիճան։

—Գէորգը չէ՞ տեսեր։

—Կը հաստատէ թէ ոչ...։ Եւ պատճառ մը չունիմ չի հաւատալու։

—Բայց որովհետեւ Պօնֆօա կը ճանչէ այդ Անթօան Քօսատը...կրնայ նորէն գալ...և պիտի գայ...։ Հետեւապէս կրնանք նորէն հանդիպիլ անոր...և տարակոյս չի մնար որ օր մը չէ օր մը կը տեսնէ մեր զաւակը...։ Այս մտածումս սարսափելի մտահոգութիւն կուտայ ինծի։

—Միտքէս անցաւ, պաշտելի՛ս։

—Իրա՞ւ...։

—Այո՛, և ատոր համար կուգայի առաջարկել քեզի։

—Ըսէ տեսնեմ։

—Կ'ուզեմ Գէորգը վերցընել Բիէռֆիթէն։

—Օ՜հ, այո՛, այո՛, եթէ հնար է...։

—Շատ դիւրին։

—Ի՞նչպէս։

—Ծծմայրին կաթը շատ լաւ ըլլալով, զայն ալ կ'առնենք և կը փոխադրենք ...ո՞ւր...գուշակէ։

—Ձեր գիւղը, պատասխանեց Ֆէրնանտ անհամբեր աչերով։

—Հո՛ս։

—Հո՞ս։

Եւ ձեռքերն իրարու զարնելով ցատկեց Դանիէլի ճիտին փաթթուեցաւ։

—Որչափ բարի ես, մրմնջեց համբոյրներուն մէջէն, դէմքն անպատում ուրախութեամբ և գորովագին շնորհակալութեամբ ոգեւորուած։

—Հո՛ս, հո՛ս, կը յեղյեղէր, իմ մօտս, քու մօտդ... ամէն օր պիտի տեսնեմ... ճշմարտիւ մայր պիտի ըլլամ... սիրտս բովանդակապէս պիտի փակուի այս նեղ

յարկին մէջ...։ Երկուքդ ալ պիտի տեսնեմ... Իմ համբոյրներս անոր պիտի տանիս, անոր համբոյրներն ալ ինծի պիտի բերես...օ՜հ, կը խենթենամ ուրախութենէս։

—Ուրեմն երջանիկ ես... գոհ ես ինձմէ։

—Կը պաշտեմ քեզ։ Մարդոց ամենէն պատուականն ես։ Քեզ չի սիրելը ոճիր է...։

«Քեզ ճանչելէս ի վեր, ո՞ր բաղձանքս չի գուշակեցիր, չի կատարեցիր։

«Եթէ կեանքդ ալ, պատիւդ ալ, համբաւդ ալ խնդրէի, պիտի ըսէիր.

«Ա՛ռ, ամէնն ալ քեզի... ամէնն ալ քո՛ւկդ է։»

—Ես ուրիշ բան չեմ խնդրեր քեզնէ, բայց միայն սիրել զիս, ինչպէս որ ես կը սիրեմ քեզ...։

—Եւ իրաւունք ունիս...։ Եթէ քեզ պակաս սիրէի, կամ քու սիրածէդ տարբեր կերպով, անարժան կ'ըլլայի քու սիրոյդ։

Քանի մը խօսքով ամէն բան կարգադրուեցաւ։

Օրը շաբաթ էր։

Որոշեցին երեքշաբթի օրը Բիէռ-

փիթ երթալ, տղան առնել բերել և տանը մէջ զետեղել։

—Բայց ու՞ր, հարցուցեր էր Ֆէրնանտ։

—Անհոգ եղիր սիրելի՛ս։

«Վերի յարկին մէջ պարապ բնակարան մը կայ, մեր այս բնակարանին նման։

«Պիտի վարձեմ զայն և երկու օրուան մէջ պատրաստեմ Գէորգին և սպասուհին բնակութեան համար։

«Այսպէս միշտ մօտը պիտի ունենաս զայն, և տեսնելու կամ վրան հսկելու համար քանի մը ոտք սանդուղ պիտի ելնես։

17

ԿՆՈՋ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այսպէս խօսակցելով ննջասենեակը մտեր էին, որ բազմաթիւ վարդագոյն մոմերով լուսաւորուած՝ ակնապարար և պճնազեղ տեսարան կ՚ընծայէր, հեշտաբոյր և գգլիչ։

Դանիէլ, հանճարեղ տարփաւորի ընազդումով, յարմարագոյն միջոցները

գտեր էր Ռիշմօն դերկոմսուհիին հրաշալի գեղեցկութիւնն արժանապէս ցայտեցնելու։

Թէեւ միշտ և ամէն առթիւ սիրուն, իւր հրապուրիչ ազդեցութիւնը կը բազմապատկուէր և պաշտելի երեւոյթ մը կ՚առնար՝ երբ սէրը բոց կը դնէր իւր սեւուկ բիբերուն մէջ. երբ հաճոյքը թեթեւ կարմրութիւն մը կուտար իւր ընդհանրապէս գունատ այտերուն, անփայլ գունատութիւն մը որ հարաւային գաւառաց կիներուն յատուկ է։ Երբ կիրքը կէս մը բանալ տար շրթունքը, հասուն նուռի մը կարմրութիւնը կը յիշեցնէին։

Այն իրիկունը, Դանիէլին սպասելու համար ճերմակ մուսլինէ պարզ աւօտեայ մը հագած էր, թանկագին ժանեակներով և շատ մ՚ալ վարդագոյն բեհեզէ մանր հանգոյցներով զարդարուն, օձիքն աղեղնաձեւ կտրուած. և թեւերը կարճ, որոցմէ դուրս կ՚ելնէին իւր դիցուհիի ճիտն և սքանչելի բազուկները, ա՛յնչափ ճերմակ և ա՛յնչափ բարեձեւ, որ Հոմերոսի նկարագրած Ոլիմպոսի դշխոյին՝ Հերայի՝ ճիտն ու թեւերը կը յիշեցնէին։

Աւօտեայն հիանալի կերպով վայլած

էր իրեն, և Ֆէրնանտ գիտէր որ Դանիէլ կը պաշտէր զինքը այն կերպարանքին մէջ։

—Եկու, ըսաւ անոր փաղաքուշ ձայնով մը, իր քովը նստեցնելով երկայն աթոռին վրայ. պէտք է որ խօսակցինք...։

«Սրտիս վրայ հազար բան ունիմ, զորս չեմ կրնար պահել աւելի երկար ժամանակ...։

—Ի՞նչ են նայինք, ըսաւ երիտասարդը ժպտելով, մինչ նայուածքը կը հարցաքննէր զայն նոյն գորովալից մտահոգութեամբ, որ սրտանց սիրողներուն յատուկ է։

—Զիս չափազանց կը սիրես, Դանիէ՛լ, այո՛, քու սէրդ չափազանց փափկութիւն ու անձնուիրութիւն ունի. դուն շատ բացառիկ բնաւորութիւն մ'ունիս, չափազանց մեծ սիրտ մը, որ երբեմն վախ կուտայ ինծի...։

—Ի՞նչ բանէ վախ։

—Այո՛, կը վախնամ որ զիս քեզի արժանի չես համարիր։

—Ե՞ս, Ֆէրնա՛նտ։

—Այո՛, այն կինը որ քեզ սիրէ որ և է հասարակ սարփածուի մը պէս, այն կինը որ ինքզինք քեզի չի տայ

ամբողջովին, այն կինը քեզնէ սիրուելու արժանի չէ...։

«Կ'զգամ որ պարագաները կը ծանրանան իմ շուրջս... մեր որդւոյն ծնանիլը... մօրս գործակատար Անթօան Քօսատի յարաբերութիւնները մեր մանկաբարձուհիին հետ... ամուսնիս մօտ ժամանակէ վերադարձը... հօրս կասկածներն ու սրտատանջութիւնները...։

«Աւասիկ բազմաթիւ սպառնալիք, սարսափելի սպառնալիք մեր գլխուն վրայ...։

«Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ հետեւանք պիտի ունենան այս ամէնը...

«Բայց ահագին վտանգ մը կայ օդին մէջ...։

Դանիէլ շարժում մ'ըրաւ,

—Ո՛չ, մի վախնար, ըսաւ Ֆէրնանտ, ես չեմ կրնար առանց քեզի ապրիլ, և բան մը չի կրնար ստիպել զիս որ զոհեմ քեզ...։

«Թերեւս օր մը հօրմէս անիծուելով, տունէս վռնտուելով, քու սիրտէդ զատ ուրիշ ապաստան չունենամ, քու տալիք կեանքէդ զատ ուրիշ կեանք չունենամ...։

—Օրհնեալ ըլլայ այն օրը պատասխանեց Դանիէլ, կը վախնա՞ս անկէ...։

—Ոչ. դուն ամբողջ տիեզերք մ'ես ինծի համար, և այս աշխարհիս վրայ երջանկութենէ վեր ի՞նչ կայ։

«Ո՜հ, չես կրնար գիտնալ երբեք ի՛նչ ահռելի ցաւ կ'զգամ, երբ հարկ ըլլայ մեզի բաժնուիլ իրարմէ...։

«Երբ հարկադրուիմ ժամացոյցը նայելով ըսել քեզի, «բաժնուի՜նք իրարմէ»

«Երբ քեզ թողլով տունս վերադառնամ, երբ ապրիմ այնպիսի կեանքով մը որ չի խառնուի քու կեանքիդ հետ, երբ մտածեմ, գործեմ առանց քեզի, հեռու քեզմէ...։

«Եւ տակաւին, հիմա բան մը չէ. որովհետեւ ամուսինս հոս չէ։

«Ազատ եմ և քուկդ եմ, մինչեւ իսկ քեզմէ հեռու մնալով...։

«Բայց երբ վերադառնա՜յ։

«Երբ ամուսնական կենաց ամենէն պարզ գործերը կատարել հարկ ըլլայ... թեւը մտած դուրս ելնել... թատրոն երթալ, այցելութիւններու պտտիլ... սեղան նստիլ ի միասին... համարձակ եմ սենեակս մտնելը տեսնել...բոլոր այս և ուրիշ ամուսնական յարաբերութիւններու մէջ գտնուելու հարկադրիլ...։

«Ամէնն ալ տանջանք պիտի ըլլան ինծի համար։

«Ամէնն ալ մէկ մէկ գողութիւն պիտի երեւան ինծի մեր սիրոյն։

«Ամէնն ալ ծանր տագնապ և նախատինք պիտի պատճառեն իմ արժանապատուութեանս և կնոջական պատկառանաց. և ես պատկառանք ըսելով՝ հասարակութեան հասկցած պատկառանքը կամ ամօթխածութիւնը չեմ հասկընար, այլ սրտի և զգացմանց պատկառանքն այնպիսի կնոջ մը, որուն համար սէրը գեհիկ զգացում մը կամ արգիլեալ զբօսանք մը չէ։

«Ես չեմ ըսեր քեզի ինչ որ շատ ամուսնացեալ կիներ կ'ըսեն իրենց տարփածին՝ այսպիսի պարագաներու մէջ.

«Թո՛ղ զայդ...ականջ մի՛ կախեր... ինչո՞ւդ պէտք է... ես քեզ միայն կը սիրե՜մ։»

«Ո՛չ, ո՛չ, Դանիէլ, ես չպիտի ըսեմ քեզի զայդ։

«Այլ միայն պիտի ըսեմ։

«Կը հասկնամ քու վիշտդ, վասն զի ես ալ բաժանորդ եմ։

«Ամօթ կ'զգամ ինծի եթէ դուն ալ չի վշտանաս. և նուազ կը յարգեմ քեզ։»

Եւ ժպտեցաւ տխրաբար։

—•—

18

ՀՈԳԻԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒՄԸ

—Բայց չեմ ուզեր և պէտք չէ որ ամենափոքր կասկած մ'ունենաս իմ սիրոյս վրայ, յարեց Ֆէրնանտ, կարճ լռութենէ մ'ետեւ։

«Պէտք է գիտնաս իմ ի՛նչ ըլլալս, ինչպէս քեզի եկած ըլլալս, ինչո՛ւ համար իմ ամուսինս խաբած ըլլալս, վերջապէս պէտք է գիտնաս թէ ինչպէս կին է քեզի անձնատուր եղողը։

—Ես չե՛մ գիտեր։

—Ո՛չ բոլորովին։

—Ինծի եկար, վասն զի կը սիրէիր զիս...։

—Այդ ճշմարի՛տ է։

—Եւ վասն զի ամուսնիդ վատ զաւաճանութիւնը որուն զոհ եղար, քու վերջին խղճմտութիւններուդ յաղթեց։

—Անշուշտ, բայց ամէնն այդ չէ...։

Դանիէլ երեսը նայեցաւ զարմանքով,

—Ես ուրիշ չքմեղիչ պատճառներ ալ ունիմ...զորս պէտք է յայտնեմ քեզի, որչափ և ծանր կուգայ ինծի...։

Եւ թեթեւ մը դժգունեցաւ։

—Յետոյ պիտի ըսես ինծի թէ զիս կը սիրես միշտ նոյնչափ, և թէ արժանի եմ քուկդ ըլլալու, բոլորովին քուկդ։

—Ուրեմն, խօսէ տեսնեմ։

Ֆէրնանտ բռնեց Դանիէլի երկու ձեռքն, և իր գեղեցիկ աչերն անոր սրտատանջ աչերուն վրայ սեւեռեց։

—Երբ ես հաճեցայ Բօլ Ռիշմօնի հետ ամուսնանալ հօրս և մանաւանդ մօրս ...ստիպելովը...

«Ետքը հասկըցայ պատճառը...։

«Հայրս կասկածներ ունէր, զորս պէտք էր փարատել... և մայրս ինքզինքը փրկելու համար զիս զոհեց...։

«Արդ, երբ ես հաւանութիւն տուի այն ամուսնութեան, ասկէց երեք տարի առաջ, մեք արդէն կը սիրէի՛նք զիրար...։

«Բայց ես կը սիրէի քեզ իբրեւ վանքը մեծցած անչափահաս աղջիկ մը, որ ոչ կամք ունի, ոչ կորով... որ կեանքի վրայ գաղափար չունի... որ կոյ հնազանդութեան միայն վարժուած է։

«Յանձն առի... և դուն ետ քաշուեցար... ըսելով անշուշտ իրաւամբ թէ ես լաւագոյն բաղդի մ'արժանի չէի։

«Իսկ ես շատ լացի․ բայց ուրիշ կերպով չէի կրնար ընդդիմանալ, և ամէն մարդ նշմարեց իմ դժգոհութիւնս պըսակի արարողութեան միջոցին։

Սակայն մտքիս մէջ որոշած էի հաւատարիմ մնալ ամուսինիս․ եթէ ուրիշ մարդ մ'ըլլար և ուրիշ կերպ վարուէր։

«Դեռատի աղջիկ մը, Դանիէ՛լ, անկատար, շատ փափուկ․ շատ դիւրաբեկ էակ մ'է, յորմէ հանճարեղ և խղճամիտ ամուսին մը կրնայ, ուզածին չափ սէր, գորով և անձնուիրութիւն քաղել։

«Կրնայ զարգացընել զայն, կենաց և խորհրդածութեան ամենէն ընդարձակ հորիզոնները բանալ անոր առջև, վերջապէս կին մ'ընել զայն՝ արթնցընելով անոր սիրտը, գործունէութիւն դնելով անոր ուղեղին մէջ, զայն իւր իմացական և բարոյական մակարդակին վրայ դնելով, զօրեղ և պատկառելի դիրք մ'անոր տալով՝ ազատութեամբ եւ պատասխանատուութեամբ։

«Այս տարտամ զգացումն և ջերմ իղձն ունէի։

«Ամուսնութիւնը տեսակ մ'ազատագրութիւն կը թուէր ինծի․․․։

«Կ'ըսէի ես ինծի թէ կեանքը պիտի

սովրէի, թէ այլ եւս փոքրիկ աղջիկ մը, փոքրիկ գերի մը չէի, կին մը պիտի ըլլայի, մարդու մը լծակիցն ու ընկերը, այնպիսի մէկու մը որ իմ չգիտցածներս գիտէր, և զիս կատարեալ էակ մը պիտի ընէր։

«Թէեւ չէի սիրեր, բայց պատրաստ էի սիրելու, և եթէ սիրտ կամ ազնուութիւն ունեցող մարդու մը պարտականութիւնը կատարէր ինծ նկատմամբ, պիտի նոյնանայի իրեն հետ, պիտի պաշտէի զինքը։

«Սակայն յուսախաբութիւնս սոսկալի եղաւ։

«Ամուսնութեան առաջին օրէն զիս այնպիսի մարդու մ'առջեւ տեսայ որ միտքը դրեր էր զիս հնար եղածին չափ պզտիկցընել, իւր միակ մտահոգութիւնն էր զիս իր լուծին տակ պահել, հոգիս մարել, կամքս խորտակել, հեռացընել ինձմէ ամէն ինչ որ կրնար զիս կրթել, զարգացընել, խորհելու վարժեցընել կամ ազատագրել, դրապէս որոշած ուրիշ բան չէր տեսնել իմ վրայ բայց եթէ իւր քմայքին ենթարկուած իր մը, իւր հաճոյքը գոհացընելու միայն սահմանուած։

«Ա՜հ. հիմա կը հասկընամ թէ ինչո՛ւ համար այսպէս կը վարուէր: Կոմսուհիին հետ ունեցած անօրէն գաղտնիքը ծածկելու համար կրկին նպատակի կը ծառայէր: Այն էր նախ զիս ստրկութեան վիճակի մէջ դնել, իր առջեւ դողալու, խօսիլ կամ խորհիլ չի համարձակելու վարժեցընել, որպէս զի գլուխ վերցընելու գաղափարը բնաւ միտքէս չանցնէր՝ եթէ երբէք իմանայի սոսկալի ճշմարտութիւնը:

«Երկրորդ՝ մարել իմ մտաւորական կարողութիւնս՝ միմիայն զգայարանքներուս հետ խօսելով, որ իւր միակ մտահոգութիւնն էր, վասն զի օգուտ կը քաղէր:

«Ոտքս իւր տանը մէջ դրած օրէս՝ բան մը միայն սորվեցայ:

«Այսինքն թէ կին մ'երբէք ոչ չպիտի ըսէ, երբէք բան մը չի պիտի գըլանայ իւր ամուսնին:

«Եւ այս սկզբունքին զօրութեամբ, առանց բնաւ գիտնալ ուզելու թէ իմ քովս ալ սիրտ մը և միտք մը կար, ընդհակառակն՝ զանոնք խեղդելու համար ամէն ջանք ըրաւ, իւր լեզուով, ձեւերով, խօսակցութիւններով, ապա-

պրած ընթերցումներով, ձեռքս տուած գիրքերով երեւակայութիւնս խճողել ցոփութեան քմայքներով. ինչպէս որ խճողուած էր իւր երեւակայութիւնը. և իմ փութաջանութիւնս միակ մտազբաղութեան մը ծառայեցնելու...:

«Այսպէս ընելուն մէջ հաշիւ կար, և դիւրաւ կը հասկցուի, որովհետեւ ո՛րչափ զիս աւելի պզտիկցընէր բարոյապէս և մտաւորապէս, այնչափ զիս հեզ, մեղկ և պատուոյ զգացումէ զուրկ արարած մը, իր մը կը դարձունէր իւր ձեռքին մէջ. հետեւապէս ո՛րչափ աւելի տիրէր վրաս, այնչափ քիչ վախ կունենար թէ օր մը կրնայի զինքը դատել:

«Բայց իւր բնականն ալ մաս ունէր այս վարմունքին մէջ:

«Այն տեսակ մարդոցմէ էր, որք սիրոյ ու կնոջ մասին մէկ կէտի մը միայն ծանօթութիւն կամ հասկըցողութիւն ունին, որոց համար ամէն կին միեւնոյնն է, հաւասար է. խոհարարուհիէն մինչեւ դքսուհին, որք իրենց լծակիցն այնպէս կը սիրեն ինչպէս որ և է աղջիկ մը, և նոյն դիրքը կուտան անոր:

«Ի սկզբան այս վարմունքը զիս զարմացուց և վիրաւորեց։

«Կը թուէր ինծի թէ ուսեալ, բարեկիրթ, կենցաղագէտ մարդ մ'ուրիշ յայտնութիւններ․ խորհուրդներ, ուրիշ հրահանգներ պէտք էր ունենար իր լծակցին համար։

«Կը թուէր ինծի թէ այն միակ խօսակցութեան նիւթը, որուն կոպտութիւնը կը զարմացընէր զիս, և այն պահանջումները չէին կրնար և պէտք չէին ըլլալ իրենց կեանքը միացընող երկու էակներու մտերմութեան պայմանը։

«Կը թուէր ինծի թէ ես ուրիշ բաներ ունէի սովրելիք, ուրիշ բաներ ունէի ընելիք իմ կեանքիս մէջ։

«Եւ յուսացեր էի որ ամուսինս, ուսեալ կրթեալ դասակարգէ մ'ըլլալով, շատ մը նոր գաղափարներ պիտի հաղորդէր ինծի, և պիտի փութար բարձրացընել զիս մինչև այն մտաւորական աշխարհն, որուն մէջ կը կարծէի թէ կրթուած էր, և վերջապէս զիս արժէք մ'ունեցող, խորհող, մտածող, տրամաբանող կին մը պիտի ընէր։

«Երբ այս իղձս հասկըցուցի իրեն․ չոր

կերպով, յոխորտ արհամարհանքով մը պատասխանեց ինծի թէ՝ կանանց վերաբերեալ բան չէր... թէ ինք ինչպէս որ էր ինծի հետ, ուրիշ ամէն ամուսիններ ալ այնպէս էին իրենց օրինաւոր լծակցին հետ։

«Ի՞նչ ըսեմ քեզի, Դանիէլ։

«Տգէտ, յուսաբեկ, հաւատացի խօսքին, կամ մանաւանդ հաւատալ փորձեցի, և ինկայ նախ տեսակ մ'ապուշ համբերատարութեան մէջ, զոր սիրոյ տեղ դրի կամ դնել փորձեցի, որովհետև կը պնդէր թէ իւր վարմունքն ապացոյց էր իւր սիրոյն, և թէ այն էր սիրելու կանոնը։

«Խաղաղ ապրելու համար անձնատուր եղայ, ամէն պարագայի մէջ իրեն հլու, չի համարձակելով գաղափար, ուշիմութիւն և մինչև իսկ զըւարթամտութիւն ունենալ իւր առջև, երբ ներկայ ըլլար ինքը․ վասն զի ինչ որ իմ վրայ անկախութեան կամէութիւն կամ նախաձեռնութիւն և կամ որ և է բարոյական կորով ցուցընելու երևոյթ ունենար, կասկած, երկիւղ, անհանգստութիւն կը պատճառէր իրեն։

«Ինծմէ ծածկածը չափազանց պըժ-

գալի, չափազանց վատ ըլլալով, իր շահը կը պահանջէր զիս խոնարհեցընել. նուաստացնել. վերջապէս անզգայացնել։

«Ես ալ կ՚ըսէի միտքէս.

«Այս է եղեր ամուսնութիւնը»։

«Ա՛հ, շատ տառապեցայ, Դանիէ՛լ, քանի մը տարի, խղդուելով միայն վանդակին, այն բանտին մէջ, ուր կ՚զգայի թէ իմ համակ զգայուն, ուշիմ, խանդավառ էութիւնս պարզ մեքենայի մը վիճակին մէջ դնել կ՚ուզուէր։

«Բայց ես ուելին կ՚արժէի։

«Վերջապէս տաղտկացայ, և նողկանքը կոկորդս ելնել սկսաւ.

«Դատարկ սիրտս կը բողոքէր։

«Անյագուրդ հոգիս կը սեղմուէր ու կը ճմլուէր տեսակ մը օրհասական յամր տագնապի մէջ։

«Կը զգայի թէ աւելի արժէք մը ունէի ես, և թէ լաւագոյն բաղդի մ՚արժանի էի քան հաճոյքի պարզ գործիք մը ըլլալու այդ մարդուն համար, որ իմ եռանդուն երեւակայութեանս հետ յուռի տեղերու լեզուով միայն գիտէր խօսիլ. որ չէր կրնար ոչ հասկընալ,

ոչ ալ գոհացընել միս այն ըղձանքէն զորս ճշմարիտ կին մը... —և ես ալ ճշմարիտ կին մ՚էի. գիտես, Դանիէ՛լ. ըստ պանծանաց դէմքով մը—կը բովանդակէ իր սրտին մէջ, սպասելով այնպիսի մէկու մը որ կրնայ և գիտէ երջանկութեան գործիք ընել զայն թէ՛ իրեն և թէ՛ անոր համար։

«Իմ ամէն նայուածքս, ամէն խօսքերս, ամէն ժպիտներս բռնազբօսեալ էին և խծբծանաց ենթակայ։

«Իմ բնութենէս նուազ զօրեղ բնութիւն մը կրնար չդիմանալով ընկճիլ։

«Ուրիշ բան չէր մնար ինծի բայց միայն վարժուիլ այդ կեանքին, և լմնցած էի, կրնար խաղաղութեամբ իր սէրը շարունակել... գիտես որու հետ... ծիծաղելով այն լաւ կրթուած կենդանիին վրայ, զոր իր տանը մէջ ուզածին պէս կը գործածէր։

«Բայց կին մը, որչափ և տհաս, որչափ և կուրցած ըլլայ ճարտար հաշիւով մը, երկար ժամանակ խաբուած չմնալու չափ սրամտութիւն ունի։

«Ամուսին մը չի կրնար իր կինը խաբել իր ճշմարիտ արժէքին վրայ։

«Շուտով հասկցայ իր անձնամոլու-

թիւնը, կեղծաւորութիւնն և ախորժակներուն վայրագութիւնը։

«Այն ատեն խորին կորանք մը տիրեց վրաս, յետոյ գգուանք այն տըխմար կեանքէն և անդուլ պարտականութիւններէն որոց կ՚ենթարկէր զիս։

«Ծանր ձանձրոյթ մը կոխեց իմ վրայ։

— «Կ՚զգայի թէ կեանք չէ՛ր իմ կեանքս։

«Քեզի հանդիպեցայ, և այդ հանդիպումը փրկեց զիս։

«Դուն ուրիշ կերպով սիրեցիր զիս, ամբողջովին սիրեցիր, սիրտ, հոգի, մարմին։

«Պաշտումով սիրեցիր, այն սիրով որ կը բարձրացնէ։

«Զիս կանգնեցուցիր, արժէքս և արժանապատուութիւնս ինծի սովրեցուցիր։

«Կրցածիդ չափ աւելի զգացում արթնցուցիր, հոգւոյս մէջ ուղեղիս մէջ։

«Ինչ որ կը ննջէր հոգւոյս մէջ, մարած, արհամարհուած և ճնշուած էր, արթնցուցիր, ինչպէս որ գարնան արեւը կ՚արթնցընէ երկիրը, որպէս զի ծոցին մէջ փակուած բոլոր գանձերը՝

բոլոր հարստութիւններն երեւան հանել տայ։

«Շնորհակա՜լ եմ, Դանիէ՛լ, շնորհակա՛լ եմ այդ բարեգործութեանդ համար։

«Եւ դուն ալ կը չահիս ատով, վասն զի Ֆէրնանտ, որ այսօր քուկդ է, աւելի կ՚արժէ քան այն աղջիկը, որ ինքզինք քեզի տուաւ անկէց տարիուկէս առաջ, և որ անխորհուրդ սէր մը միայն կը բերէր քեզի։»

Եւ ճիտն իյնալով, շրթունքը երիտասարդին շրթունքին վրայ դրաւ։

Յետոյ ետ քաշուելով.

—Հիմա որ ամէն բան յայտնեցի քեզի, մրմնջեց աւելի ցած ձայնով և տագնապալից աչերով, հիմա որ գիտես ի՛նչ էի ես, ուսկի՛ց անցայ քեզի գալէս առաջ, միշտ պիտի սիրե՞ս զիս այսպէս, միշտ պիտի յարգե՞ս զիս՝ ընդունելու համար օր մը, եթէ…

—Կը պաշտե՜մ քեզ, գոչեց Դանիէլ խանդավառ, ո՛չ մէկ կին արժանի է աւելի յարգանաց, աւելի սիրոյ։ Հիմա…

—Հիմա, գոչեց Ֆէրնանտ անպատում ուրախութեամբ, ցկեանս իրարու ենք, և ոչինչ կրնայ բաժնել մեզ։

19

ՖԷՐՆԱՆՏԻ ԳՏԱԾԸ ԵՐԲ ԻՒՐ ՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

—Ո՛չ, բան մը չի պիտի կրնայ մեզ զատել, պատասխանեց Դանիէլ։ Ինչո՞ւ կը կասկածիս դուն քու վրադ, եւ ինչո՞ւ համար պիտի պզտիկնաս իմ աչքիս։

«Այնպիսի մարդու մը ձեռք ինկած ըլլալուդ գաղափարը վշտացընէ քեզ ինծի համար, այդ կարելի է։

«Բայց քո՞ւկդ է յանցանքը։

«Եւ կը կարծես թէ ես առջի օրէն չի նշմարեցի՞ զայդ։

«Քու ամուսինդ մինակ չէ իր տեսակին մէջ... Նախատիպն է այն մարդոց որք կինը պարզապէս էգ մը կը համարին, և անոր զգայարանքները գրգռելով կ'ապականեն, անոր հոգին կը մարեն միտքը կաշկանդելով, երեւակայութիւնը կը մոլորեցնեն յօգուտ իրենց զըւարճութիւններուն. և կը կարծեն թէ այդ կերպով զանոնք մտաւորական ստորնութեան մէջ կը պահեն, որ զիրենք կ'ապահովցնէ, և ֆիզիքական գերութեան, որ զիրենք կը զուար-

ճացնէ։ Այդ նախատիպը հազուագիւտ չէ, ինչպէս ամէն ստորին, գռեհիկ ու կոշտ բան։

«Հաւատա ինծի, պաշտելի գեղուհիս, շատ կանայք որոց տարփային արկածները կը յիշուին, այդպիսի ամուսիններու ձեռքով գլխէ ելած են ամուսնական ս՛նեակին գաղտնիքներուն մէջ։

«Կին մը գրեթէ միշտ այն է ինչ որ ըրած է զայն ամուսինը, որ առաջին անգամ կենաց ասպարէզը կը մտցնէ զայն։

«Քու բնութեանդ ի ծնէ ազնուութիւնը, սրտիդ փափկութիւնն ու գոռոզութիւնը պէտք եղաւ․ այդ կեանքին հեշտութիւններէն քեզ կորզելու համար։

«Եւ կը վախնաս որ քեզ պակա՞ս կը սիրեմ, պակա՞ս կը յարգեմ։

«Խե՛նթ, կը պաշտեմ քեզ ու քուկդ եմ...։»

. . . .

Կէս գիշերին հարկադրեցան բաժնուիլ։

—Ըսի թէ օրէրս պիտի երթայի բարեկամուհիի մ'օթեակը, ըսաւ տխրութեամբ ինքզինքը ետ քաշելով անոր թեւերուն մէջէն. պէտք է որ տեսա-

րանին աւարտման ժամուն տուն վերադառնամ։

Եւ իսկոյն հագուեցաւ Դանիէլի օգնութեամբը,

Երբ մեկնելու պատրաստուեցաւ.

—Ես ալ հետդ պիտի գամ ըսաւ երիտասարդը։

«Գիշեր է կառք մը կը նստինք...։ Քու ապարանիդ մօտ ես կ'իջնեմ կառքէն...։ Մարդ չի կրնար ճանչել մեզ. ոչ իսկ տեսնել այս ժամուս։»

Թեւ թեւի տուած հասան մօտակայ կայարանը, և կառք մը նստան։

—Ես ամէն օր կուգամ, ըսաւ Ֆէրնանտ։

Ապարանին յիսուն մէթր մնացած, Դանիէլ իջաւ կառքէն, եւ մայթին վրայ կենալով՝ կառքին ետեւէն դիտեց։

Հեռուէն ընկերացաւ սիրուհիին շնորհագեղ դիմաստուերին, որ կառքին պատուհանէն վար ցատկելով դրան բոժոժը հնչեցուց, ոչ առանց իր սիրուն ձեռքը շրթունքին վրայ դնելու, որպէս զի վերջին համբոյր մը ղրկէր անոր, զոր չէր տեսներ թերեւս մութին մէջ կորսուած ըլլալուն պատճառաւ, բայց կը գուշակէր։

Դանիէլ անոր ներս մտնելը տեսնելէն ետեւ՝ կառք մը բռնեց, և խոշորկէկ պարգեւ մը խոստանալով կառավարին, նորէն Տուէ փողոցը վերադարձաւ։

Կէս գիշերը ժամ մ'անցած էր երբ դռնապաններուն սենեակը մտաւ։ Ընդարձակ բնակարանին վարձակալները, որք հարուստ մարդիկ էին, տակաւին մեծ մասամբ դուրսն ըլլալով, դռնապաններն արթուն կ'սպասէին։

Դանիէլ տը Քէօրը տեսնելուն պէս այր եւ կին, երկուքն ալ փութացին ոտքի վրայ ելան, թէեւ քունը կը կոխէր վրանին։

—Օ՜, Աստուա՜ծ իմ, գոչեց դռնապանուհին, Տիկին Պընօա, որ յիսուն տարեկանի մօտ վայելչադէմ կին մ'էր, ի՞նչ գործ ունիք հոս այս ատեն. արդեօք բա՞ն մը մոռցաք։

—Ո՛չ, բան մը չի մոռցայ, բարի տիկին Պընօա, պատասխանեց Դանիէլ ժպտելով։

«Այլ միայն խօսելիք մ'ունիմ ձեզի։

—Ի՞նչ բանի վրայ։ Գիտէք որ այրս եւ ես միշտ պատրաստ ենք ձեզի ծառայելու։

—Գիտեմ... եւ կը տեսնէք որ այս վստահութիւնս կը գործածեմ։

«Խնդիրը սա մեր բռնած բնակարաննի վրայի յարկին մէջի փոքրիկ բնակարանն ալ վարձելու վրայ է, որուն խօսքը կ'ընէիք անցեալ օր։

—Շատ աղէկ։

«Ինչպէս որ պատիւ ունեցայ ըսելու ձեր մեծութեան, հոն բնակող այրի տիկինը, օդափոխութեան պատճառաւ գիւղ գացած ըլլալով, ուր երկու ամիսէ ի վեր կը բնակի, իր վարձակալութեան շարունակութիւնն ուրիշի տալ կ'ուզէ։

—Այդ բնակարանը կահաւորուած է, այնպէս չէ՞։

—Այո՛, պարոն, վայելչապէս կահաւորուած։

—Քանի՞ սենեակ ունի։

—Երկու, և խոհարան մը։

—Ինձի պէտք եղածն ալ այդչափ է։ Վարձագինն ի՞նչ է։

—Տարին ութ հարիւր ֆրանք։

—Կատարեալ։ Այդ կինը կ'ուզէ՞ ծախել կարասիներն ալ։

—Այո՛, շատ կը փափաքի։

—Ի՞նչ գին կ'ուզէ։

—Երկու հազար ֆրանք։

—Կ'ընդունիմ։ Վաղը կ'առնէք ըստակը։

«Բայց կրնա՞մ բնակարանը շուտով ձեռքս անցունել։

—Վաղը, եթէ կը կամիք։

—Ուրեմն ընկալագիր մը պատրաստեցէք Պօնէ անուան։

—Պօնէ՞, կրկնեց դռնապանը զարմանքով։

—Այո՛, սիրելի Պ. Պընօա, և թէպէտ Պ. Վառօա և Պ. Պօնէ միեւնոյն անձն են, որ Դանիէլ տը Քէօր անունին կը պատասխանեն, շնորհակալ կ'ըլլամ ձեզի եթէ զանոնք իրարու հետ չի շփոթէք։

—Հասկըցայ, պարոն Դանիէլ։ Դուք գիտէք մեր խորհրդապահութիւնը։

—Այո՛, և վստահ եմ։

Քիչ մը լուռ կենալէ ետեւ յարեց.

—Յառաջիկայ երեքշաբթի օրը, ըստնտու մը՝ գրկի տղեկին հետ պիտի գայ այդ նոր բնակարանը նստելու։

«Պէտք կ'ըլլայ որ անոր ճաշերն ալ պատրաստէք, և սենեակը տանիք նշանակած ժամերուն։

«Ես ձեր աշխատութիւնը լիապէս կը վարձատրեմ։

—Օ՛, պարոն Դանիէլ, գիտէք ո՛րչափ անձնուէր ենք ձեզի։

—Այն ստնտուն զիս Վառօա և Պօնէ անուններով միայն պէտք է ճանչէ։

—Ջենք մոռնար։

—Ա՛, կրնա՞ք մինչեւ երեքշաբթի օրոց մը գտնել ինծի ամէն կազմածներովը։

—Շատ դիւրութեամբ։

—Աւասիկ երկու հարիւր Ֆրանք։

«Կարծեմ թէ կը բաւէ։

«Կը խնդրեմ որ այդ բնակարանին մէջ նստելիք անձին զետեղմանը համար ի՛նչ ծախք որ պէտք ըլլայ կամ օգտակար գտնէք, անոնց հաշուեցոյցը ներկայէք ինծի։

—Շատ աղէկ... անհոգ եղիք։

—Ուրեմն գիշեր բարի...։ Ես վաղը կէսօրին միջոցները նորէն կուգամ։

Դանիէլ այսպէս տղեկին տեղաւորման համար պէտք եղած միջոցները ձեռք առնելէն ետեւ՝ իր բնակարանը գնաց Սէն-Ժէռմէն պուլվառին վրայ Քլիւնիի թանգարանին մօտիկը։

Նոյն միջոցին Ֆէրնանտ ալ, ինչպէս որ տեսանք, իր ապարանը վերադարձած էր։

Դունապանը գիտնալով որ կէս գիշերէն կէս ժամ ետքը պիտի վերադառնար, արթուն կ՚սպասէր իր օթեակին մէջ։

Դրան բոժոժն հնչելուն պէս՝ չուանը քաշեց և տիրուհիին դէմը գնաց դուռը ետեւէն գոցելու համար։

Երբ Ֆէրնանտ դէպի սանդուղը կը յառաջանար, որուն ստորոտը սպասաւոր մը կեցած էր ձեռքը ճրագով, դռնապանը կեցուց զայն։

—Տիկի՛ն, ըսաւ, պէտք է իմացընեմ ձեզի, թէ Պ. դերկոմսը վերադարձած է։

—Ամուսի՞նս, կակազեց Ֆէրնանտ դող ելնելով և դժգունելով երբ այս անակնկալ լուրը լսեց։

—Այո՛, տիկին, Պ. դերկոմսն յանկարծ եկաւ ժամը տասնին միջոցները... և ձեզի կ՚սպասէ։

20

ԲՕԼ ՏԸ ՌԻՇՄՕՆ

Սակայն Ֆէրնանտ, ինչպէս որ արդէն տեսնուեցաւ և աւելի պիտի տեսնուի ապագային մէջ, քաջարի կին մ՚էր։

Հակառակ այն բուռն յուզման որ սիրտը կը գալարէր, իր բոլոր ուժը, բոլոր բարոյական կորովն օգնութեան կանչեց, և անշփոթ դէմքով մ'և անդողդոջ քայլերով յառաջացաւ դէպի ներքնադաւիթը։

—Վերադարձե՛ր է, կ'ըսէր ինքնիրեն անզուսպ սրտատանջութեամբ։ Ի՞նչ ձախող պատճառի մ'արդիւնք է արդեօք այդ անակնկալ վերադարձը։ Տակաւին քանի մ'ամիս պիտի մնար...։ Ինչո՞ւ կանխաւ չիմացուց ինծի։

«Կասկածնե՞ր ունի արդեօք։

«Զիս յանկարծ կոխե՞լ ուզեց։

«Ի՞նչ ծանր վտանգ կ'սպառնայ մեզ արդեօք։

«Ո՜հ, ուրախութիւններս, երջանկութեան երկար օրերս կ'անցնին յանկարծ... և կ'սկսի պայքար, կռիւ, սոսկալի, ահռելի կռիւ...։

«Ի՞նչ ընեմ, պէտք է ընդունիմ...

«Կանուխ կամ ուշ՝ այդ օրը պիտի գար։»

Եւ արագ քայլերով վեր ելաւ իր բնակարանը տանող սանդուղէն։

Առաջին սենեակին մէջ գտաւ սենեկապանուհին, որ արթուն կ'սպասէր իր հանուելուն օգնելու համար։

—Տիկինը գիտէ՞ պարոնին վերադառնալը, հարցուց դերկոմսուհին՝ փեղոյրն ու թիկնոցն առած միջոցին,

—Այո՛, ո՞ւր է պարոնը։

—Տիկինին սենեակն է։

Ֆէրնանտ բոլոր մարմնովը դողաց սոսկալի խորշումով մը։

—Պ. դերկոմսը, թէև շատ յոգնած իր երկար ուղևորութենէն, ուզեց սպասել տիկինին։

—Լա՛ւ, Ժիւլի՛... կրնաք մեկնիլ։

Սենեկապանուհին խոնարհելով դուրս ելաւ զգուշաւոր ժպիտով մը, առանց հարցնելու թէ տիկինը տակաւին պէտք ունէ՞ր իր ծառայութեան։

Ֆէրնանտ նշմարեց այն ժպիտը հասկըցաւ այն լռութիւնը, որք մէկ մէկ խարազանի հարուած եղան իրեն։

—Ճշմարիտ է, մրմնջեց, կոկորդը ցամքած և մորթը փշաքաղ։

«Ամուսինս չէ՞ վերադարձած, և զիս չի՞ սպասեր... իմ սենեակիս մէջ։»

Եւ մէկէն վեր առնելով իր գեղեցիկ, դժգոյն և գոռոզ գլուխը, և անցնելով այն փոքրիկ դահլիճէն ուր կանգ առեր էր, մտաւ միւս սենեակը։

Բօլ տը Ռիշմօն դերկոմսը, ոտքին

ձայնը լսելով՝ ասդին դարձաւ, որով երկու ամուսին դէմ առ դէմ գտնուեցան։

Դերկոմսը գեղեցիկ սենեկազգեստ մը հագած, ոտքը թանթուֆներով՝ իր կնոջը կ'սպասէր, իբրեւ մարդ մը որ ինքզինք իր տանը մէջ զգալով՝ անհոգ կը նստի։

Ֆէրնանտ իր բուռն սրտայուզութեամբ հանդերձ, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։

Տանը բացարձակ տէրը կը տեսնէր իր դէմը։

Այն սենեակին մէջ, որ Ֆէրնանտի ննջարանն էր, այն մասնաւորապէս ծածուկ և նուիրական տեղն, ուր բարեկիրթ և ազնուական կին մը կը սիրէ իր սեփական առանձնոցին մէջ զգալ ինքզինք, այր մը, թէև իր ամուսինն ըլլար, զետեղուեր նստեր էր, իբրև նուաճուած երկրի մը մէջ, առանց բնաւ փոյթ ընելու, ըստ իր սովորութեան, թէ կինը պատշաճ կը դատէ՞ր զինքը հոն ընդունիլ։

Այսպէս, այն վայրկեանէն որ այրը դռնէն ներս կը մտնէր, այդ ապարանին մէջ չի կար անկիւն մը, խորշ

մը, որ կնոջը վերաբերէր, անոր յատուկ ըլլար, հոն ինքզինքն առանձին, ազատ զգար, և ուր ուրիշ աչք մը, մինչև իսկ ամուսնին աչքը զինքը չի դիտէր։

Եթէ սիրէր իսկ իր ամուսինը, այդ անփութութիւնը կը վիրաւորէր զինքը։

Բարեկիրթ, ազնուաբարոյ մարդ մը երբէք իրաւանց պահանջում ցոյց չի տար սիրազեղ կնոջ մ'առջև, չգիտնալ կը ձևանայ, և իբրև շնորհ կամ պարգև կ'ընդունի անկէ ինչ որ անկիրթ մարդիկ իբրև իրաւունք կը պահանջեն։

Որ և է հակառակ վարմունք կը նըւաստացնէ թէ՛ տուողը և թէ՛ ընդունողը։

Սակայն մարդը տեսնողը, այս բարեկրթական պակասութեան վրայ չէր զարմանար։

Միջահասակ, նիհար, չոր, մաղձագոյն դէմքով, սև մազերով և մարած խաժ աչերով մարդ մ'էր։

Իր կլոր, անթարթ և սովորաբար անարտայայտ աչերը, մերթ ընդ մերթ յայրատ բոցով մը վառելով՝ վաղանցուկ փայլ մը կ'ստանային։

Սև, պարզ ընչացք մը, երկայն, ցան-

ցառ, կարծր և կատուի ընչացքին պէս ցցուած մազերով, ստուեր կը ձգէր այդ ամոյն ամբողջին վրայ։

Գլխուն սև մազերը կ՚սկսէին ցանցառիլ և իր տափակ ճակատը երեւան կը հանէին։

Ճերմակ ձեռքերը, երկայն մատներով և կենդանիներու ամենէն վաւաշոտին կապիկի՝ մատներու պէս մազոտ մատոսկրներով, ինչպէս նաև մանր ու բարեձև ոտքերը միայն կը յայտնէին իր բարձր դասու պատկանիլը։

Վերջապէս, զայն տեսնողը, դիւանագիտական լուրջ կերպարանքով, որմէ բնաւ չէր զատուեր, և իր տկարակազմ երևոյթին ամբողջ զննողը՝ երբէք չէր կրնար կասկածիլ այդ նըկուն մորթին տակ որոտացող կիրքերուն վայրագ կոշտութեան վրայ։

Բայց իր մարած աչքերը, որ մերթ ընդ մերթ պակշոտութեան փայլակներ կը ցայտէին, իր տժգոյն դէմքը. և իր չոր խռչափողին մէջ տեղը տընկուած ոսկորը, այն խառնուածներէն կամ բնաւորութիւններէն մին կը յայտնէին, զոր մաղձին չափազանցութիւնը կը լնու կծու տարրերով, որոց եռ-

քը սաստկապէս կը գրգռէ հիւանդոտ կիրքերն և մարմնական տենչերու անյագութեան կը դատապարտէ։

Այդ խառնուածներն հազուադէպ չեն այն մարդոց քով, որոց պաշտօնը չափազանց կեղծ զգաստութիւն հարկ կը դնէ իրենց վրայ աշխարհի առջեւ, ինչպէս են մեծաւ մասամբ եկեղեցականները. դատաւորները, դիւանագէտները, որք զիրենք լափլիզող անբարոյական շանքաղցը կեղծ ժուժկալութեան դիմակին ներքեւ կը ծածկեն։

Ասով հանդերձ, շնորհիւ առած կըրթութեանն և արտաքին բարեվայելուչ ձեւերուն. որք ընկերութեան մէջ յաճախելով կ՚ստացուին, իր դէմքի լըրջութեան. զոր մտքի կեղծ զուարթութիւնը չէր լուսաւորեր երբէք, սովորական յարաբերութեանց մէջ ցոյց տուած մեծ զգուշաւորութեան, Բօլ տը Ռիշմօն յաջողեր էր վերջապէս ծանրաբարոյ և լուրջ մարդու մը համբաւ ստեղծել, որ մեծապէս կը դիւրացնէր ընտրած ասպարէզին գործածութիւնը, որուն մէջ, չի մոռնանք յիշել, գերակշիռ կամ նշանաւոր կա-

րողութիւն մը ցոյց չէր կրնար տալ։

Սակայն տանը մէջ բոլորովին կը փոխուէր։ Իգամոլը դիւանագէտին տեղը կ՚անցնէր։

Միակ մտահոգութիւն մը կ՚առաջնորդէր իւր ամէն գործերուն, և իւր կնոջ հետ վարմունքը կը ներշնչէր։

Ծեկնոցը հանելով և իւր գիշերազգեստը հագնելով ճշմարիտ բնաւորութիւնը երեւան կ՚ելնէր, և Ռիշմօն գերկոմսը, պաղարիւն դիւանագէտը, առանց աւելի զուարթ, աւելի սիրուն ըլլալու, իւր վաւաշոտ կրից ներշնչումներուն դրապէս անձնատուր, անպարկեշտ ընթերցումներէ և խօսակցութիւններէ միայն հաճոյք զգալով, ինքզինք և ընկերը կը գրգռէր ու կը բորբոքէր՝ թէ՛ իւր անձնական կրից յագուրդ տալու և թէ՛ ընկերին բարքը ապականելու կրկին հաշիւով, և այսպէս կը յուսար թմրեցնել անոր բարձր ու վեհ բնազդներն, և միայն հլու էգ մ՚ըլլալու վիճակի մէջ դնել զայն։

Ֆէրնանտ, ի բնէ նշանաւոր իւր ազնիւ ձիրքերովն, եւ միայն մաքուր ու անարատ սէրը ճանչելու համար ըս-

տեղծուած, այն ճշմարիտ սէրը որ հոգի և մարմին, սիրտ և ըզգացում է, և զոր արժանի էր ներշնչելու բարեբարոյ մարդու մը եւ ինքն ալ զգալու, չէր համարձակած ամէն բան ըսել իւր տարփաւորին, ոչ ալ իւր գձուձ մերկութեամբ յայտնել այն տխուր կենաց իրականութիւնը որուն վարպետութեամբ զինքը վարժեցնել ուզեր էր այն մարդը, որուն անունը կը կրէր. և որուն կամովին զեղծ բարքն և մոլեկան ցածութիւնն աշխարհ չէր գուշակէր։

Հիմա, ուրիշ սէր մը, որուն մէջ իրենք զիրենք իրարու տալու հաճոյքին բորբոքը՝ երկու հաւասարապէս ազատ կամքերու ծնունդն էր, ուր խանդավառ սէրն իւր մաքրող զտող բոցերը կը դնէր, ուր ընդունելու ձեւը կ՚ազնուացնէր տալու կերպը, ուր սիրուհին ինքզինք կ՚զգար, տարփածուին գուրգուրանքին առջեւ, ոչ թէ ինքզինք յանձնող ստորին կին մը կամ հլու գերի մը, այլ հաճոյքի սեղանին վրայ պաշտօն կատարող քրմուհի մը, այսօր, որ ուրիշ սէր մը յայտներ էր ի-

րեն առաջինին նուաստացումներն ու վատթարումները, գաղափարը միայն արիւնը ճակատը կը ցայտեցնէր, և բոլոր մարմնովը կը դողար միտքը բերելով այն կեղծ զգուանքը, որ զինքը կը խածատէր ամուսինը տեսած ժամանակ։

Դանիէլ տը Բէօր շատ կ'անիրաւէր եթէ կասկածէր անոր վրայ, և վախնար թէ տկարութիւն մը կ'ընէր այն իրիկունը։

Անկից էր այն ցասման փայլակը որ անցաւ Ֆէրնանտի գեղեցիկ աչքերուն մէջէն, երբ տեսաւ ամուսինը զետեղուած իր սենեակին մէջ՝ իրեն սպասելով, ինչպէս որ գնորդ մը՝ ստակը վճարած ապրանքին իրեն յանձնուելուն կ'սպասէ։

—•—

21

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

—Վերջապէս, գոչեց Բօլ տը Ռիշմօն ոտքի վրայ ելնելով, երբ տեսաւ իր կինը, եկաք, դուք, սիրելի բարեկամուհիս։

—Դո՛ւք, դո՛ւք, պատասխանեց Ֆէրնանտ, այնպիսի նայուածք մ'ուղղելով ամուսնին, որ հոն, կեցած տեղը դամեց զայն։

—Կը հասկնամ ձեր զարմանքը, ըսաւ դերկոմսը, բայց կը յուսամ որ անհաճոյ բան մը չունիս։ Իսկ ես կը փափաքէի ժամ մ'առաջ տեսնել... տարուան մը բացակայութենէ ետև...։

Աչերը վառեցան այն բոցով, որ շատ ծանօթ էր Ֆէրնանտի, և որուն փայլատակումը դողացուց զինքը։ Դերկոմսը քայլ մ'առաջ գնաց ձեռքերն երկնցուցած։

Դերկոմսուհին ետ քաշուեցաւ։

Դերկոմսն ալ կանգ առաւ զարմանքով։

—Ի՞նչ ունիս, ըսաւ աչքին տակէն նայելով անոր, ինչպէս որ սովոր էր ամէն անգամ որ գրգռութիւն կամ սրտայուզութիւն մը կ'զգար։

«Ձեզ բոլորովին փոխուած, բոլորովին պաղ կը գտնեմ ինծի հետ...։

«Արդեօք վերադարձս ձեզի չիմացընելուս համա՞ր է։

«Ա՛յնչափ յանկարծ, ա՛յնչափ շուտ կատարուեցաւ որ ժամանակ չունեցայ իմացընելու...։

«Մնաց որ ամուսին մը երբ ալ գայ, ի՛նչպէս ալ գայ, միշտ սիրով կ՚ընդունուի, այնպէս չէ՞, սիրելի Ֆէրնանտ։»

Նորէն երկու քայլ առաջ գնաց բերանը կիսաբաց, ռունգերն ուռած, աչքերովը լափելով զայն։

—Հաւատա որ, յարեց, քեզ աւելի աղուոր կը գտնեմ, չեմ գիտեր ի՛նչ նոր բան մ՚ալ աւելցած․․․։

Եւ վրան վազելով ուզեց թեւերուն մէջ առնել զայն։

—Թողէ՛ք զիս, թողէ՛ք, գոչեց Ֆէրնանտ բոլոր մարմինովը ձգտելով և ուժով մը ետ հրելով զայն․․․։

—Ի՞նչ է այս, ի՞նչ ունիք, ի՞նչ կը նշանակէ այս ընդունելութիւնը, ըսաւ դերկոմսը։

Ու երկու քայլ ետ քաշուեցաւ, շրթունքը կծկած, յօնքերը պռստած, և աչերը խոժոռած։

—Տկար եմ․․․ հանգչելու պէտք ունիմ, կակազեց Ֆէրնանտ, որ երկար ժամանակ վարժուած ըլլալով կրաւորական հնազանդութեան իր ամուսնին առջեւ, կը վարանէր անկեղծ և անվեհեր կերպով ըմբոստանալու։

—Ա՛, պատճառ մը չէ այդ, սիրելի՛ աղջիկս, վաղը կը հանգստանաս․․․։ Եւ՝ երկար ճանապարհորդութենէ մը

յոգնած ըլլալով հանդերձ՝ կը տեսնէք որ ձեզի կ՚սպասէի անհամբեր։

Եւ յանկարծական շարժմամբ վրան նետուելով, իր թեւերուն մէջ առաւ, ուժով մը գրկեց և շրթունքը Ֆէրնանտի շուրթերուն վրայ դնել ուզեց։

Բայց ծաղկատի կինը արթննալու։ այս անգամ իր թմրութենէն, ուժգնապէս մաքառեցաւ, յուսահատ ճիգով մը ետ մղեց զայն և իր ձիւնափայլ ձեռքովը ջնջեց համբոյրին հետքը, այնպիսի զզուանքով մը, որ ամուսինին դէմքը կապարի գոյն առաւ բարկութենէն։

—Ի՞նչ կը նշանակէ այս, գոչեց ապշութեամբ խառն զայրոյթով մը, ինչ որ կ՚զգայ տէր մը երբ տեսնէ իր գերին, որ շղթաները կոտրտելով կ՚ըմբոստանայ իրեն դէմ։

«Այդպէ՞ս կ՚ընդունի կին մը իր ամուսինը։

«Ե՞րբ և ո՛ւր տեսնուած է այդ։

«Բացատրութի՛ւն կ՚ուզեմ, կը պահանջեմ. բացատրութի՛ւն, հի՛մա, ա՛նմիջապէս․․․։»

Ֆէրնանտ կը վարանէր միշտ։

Երկար ժամանակ հնազանդած, գը–

լուխ ծռած, երկար ժամանակ կլաուրական հպատակութեան վարժուած, ինքզինք իբրեւ տեսակ մը անկամք կենդանի նկատելու սովրած ըլլալով, որուն ոչ կամքը կը հարցուի, ոչ ըղձանքը, ոչ ճաշակը, այլ միայն տէրոջը քմահաճոյքէն կախում ունենալով. այդ հին տկարութիւնը չկրցաւ մէկէն թօթափել իւր այդ բացարձակ տէրոջն առջեւ:

Պայքարը կը վախցընէր մօտէն, որչափ չէր կարծեր հեռուէն:

Ասկէց զատ, խռովեալ միջավայրի մը մէջ մեծցած ըլլալով,—հօրը նախանձոտութիւնն ու կասկածները, ինչպէս նաև մօրը յոռի վարքը մէկէն աւելի փոթորիկներ հաներ էին իւր շուրջը, տղայութենէն ի վեր,—երդում ըրեր էր խաղաղութիւն պահել իւր սեփական միջավայրին մէջ, և այդ խաղաղութիւնը պահելու համար, Դանիէլ տը Բէօրը ճանչելէն առաջ, ամէն զոհողութիւն յանձն առած էր, մինչև իսկ լքանելով իւր բոլոր իրաւունքն ու անկախութիւնը, մինչեւ իսկ կրելով ամէն ծածուկ ստորնացում և ջլատիչ բռնադատութիւն. զորս Պ.

տը Ռիշմօնի պէս ամուսին մը հարկ կը դնէր իւր վրայ:

Ուստի վերահաս բաղխումէն խուսափելու համար՝ նորէն պատասխանեց.

—Արդէն ըսի ձեզի թէ տկար եմ և հանգչելու պէտք ունիմ...:

«Դուք յանկարծ կուգաք, առանց կանխաւ իմացընելու... և կ՚ուզէք որ պատրաստ գտնուիմ ձեր հրամաններուն...:»

—Տկա՞ր, պատասխանեց Բռ. տը Ռիշմօն հեգնութեամբ, տկար ինծի համար վասն զի թատրոն գացած էիք, ինչպէս որ ըսին ինծի... և կէս գիշերը մէկ ժամ անցած տուն կը վերադառնաք միայնակ, որ բոլորովին անպատշաճ է և չի պատշաճիր ինծի:

—Է՜հ, պարո՛ն, ձեր տարակայութեան միջոցին մենակեացի կամ փոքրիկ աղջկան մը պէ՞ս կեանք վարէի:

—Բայց խնդիրն ատոր վրայ չէ, գոչեց դերկոմսը բարկութեամբ. դուք պարզապէս խորշում մ՚ունիք ինծմէ:

«Դուք նոյն կինը չէք ինչ որ էիք տարի մ՚առաջ, երբ մեկնեցայ...

«Խորին, արմատական փոփոխութիւն մը կատարուած է ձեր վրայ:

«Այդ փոփոխութիւնը պատճառ մ'ունի անշուշտ... եւ ես կ'ուզեմ գիտնալ, և պիտի գիտնամ...։»

Ֆէրնանտ սարսուռ մ'զգաց։

Մէկէն Դանիէլ և զաւակը մտքէն ելան։

—Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք. ըսաւ։

—Ըսել կ'ուզեմ թէ պիտի փնտռեմ, քննեմ, իմանամ թէ ի՞նչ անցած դարձած է իմ տարակայութեանս միջոցին։

«Դուք ուղեւորութիւն մ'ըրեր էք, գրեր էիք ինծի, Թուրքէն գացեր էք իբր թէ...։

«Պիտի քննեմ իմանամ ինչ ըլլալը, և վայ ձեզի, եթէ մոռցաք այն ակնածանքը զոր կին մը կը պարտի իր ամուսինին, անոր անուանը զոր կը կրէ, և ամուսնական յարկին։»

Այս սպառնական խօսքերուն ներքեւ ծածկուած սարսափելի վտանգին առջեւ Ֆէրնանտ մոռցաւ իր բոլոր երկչոտութիւնը։

Հարկ էր փրկել իր երջանկութիւնը, ազատել Դանիէլը, ազատել զաւակը։

Ուստի քաջարար տոկուեցաւ, դէմքը զայրոյթէն մոխիր կտրած.

—Ա՛, ձեզի մնաց, ձեզի՛, գոչեց,

ամուսնական յարկի խօսք ընել, ամուսիններուն իրարու նկատմամբ ունենալիք ակնածանաց վրա՞յ խօսիլ։

—Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, տիկի՛ն։

—Ըսել կ'ուզեմ, պարո՛ն, թէ դուք իրաւունք չունիք իմ գործերուս համար ինծմէ պահանջելու։

—Ե՛ս. ձեր ամուսինը՛։

—Այո՛, դուք, իմ ամուսինս, ճշդիւ այդ պատճառաւ որ իմ ամուսի՛նս էք։

Եւ այս խօսքերն ըրաւ այնպիսի արհամարհոտ նայուածքով մը, որ դերկոմսը վայրկեան մը ապշած մնաց։

Բայց երկար չի տեւեց։

Կատաղութիւնը կը տիրէր վրան։

Պէտք էր արգիլել այս ապստամբութեան սկզբնաւորութիւնը։

—Ա՛, զգուշացէք, ըսաւ, բարկացայտ դէմքով, ակռաները սեղմած։

—Ի՞նչ բանէ։

—Զէք տեսներ որ զիս ծայրայեղութեան մը պիտի մղէք։

«Զէ՞ք տեսնէր որ ինծի այնպէս կարծել պիտի տաք թէ դուք տարփաւոր մ'ունիք։

—Ա՛, դուք էք որ կը համարձակիք նախանձոտութիւն ծախել, զիս ամ-

բաստանել, ինձի սպառնալ... դուք որ զիս կնութեան առիք մի միայն... ծածկելու համար...։ »

Եւ կանգ առաւ հեւալով։

—Ի՞նչը ծածկելու համար, հարցուց Բոլ, յանկարծ վրդովելով իր բարկութեանը մէջ։

—Ա՜, զիս մի՛ ստիպէք ըսելու... թէ՛ ձեզի և թէ՛ անոր համար աւելի՛ քան ինձի՛ համար։

—Անո՞ր համա՜ր։ Ա՜, պէտք է բացատրէք, գոչեց, ինքիրմէ ելած, Ֆէրնանտի վրայ վազելով և թեւերէն ուժով մը բռնելով, որ ցաւագին ճիչ մ'արձակել տուաւ անոր։

—Զիս մի բռնադատէք խօսելու, կը զղջաք ետքը. թոթովեց Ֆէրնանտ գալարուելով թեւերուն ցաւէն։

—Այո՛, այո՛, պիտի խօսիս անզգա՛մ, ապա թէ ոչ քեզ հօրդ տունը պիտի տանիմ և պիտի խնդրեմ հօրմէդ, որ Ֆէրնիք կոմսէն որ օգնէ ինձի ճշմարտութիւնն երեւան հանելու, խոստովանցնելու մեղապարտ կինը, որ կ'ըմբոստանայ և կը թշնամանէ իր ամուսինը որ վստահութեամբ կնութեան առած է զինքը, և իր պատիւն ու

երջանկութիւնը անոր ձեռքն յանձնած։ Կոմսը, ձեր հայրը կատակ չըներ այս բաներուն հե՛տ։

Այս սպառնալիքն ամենէն սարսափելին էր որ կ'ընէր Ֆէրնանտի։

Գիտէր թէ ո՛րչափ կը սիրէր իր հայրն և կ'ակնածէր ու կը վախնար անկէ, որուն պատուոյ վերաբերեալ կէտերու մէջ ունեցած անողոք դիւրազգածութիւնը ծանօթ էր զինքը ճանչողներուն.

Հարուածը հասաւ նպատակին։

Շա՛տ իսկ էր։

—Հա՜յրս, գոչեց Ֆէրնանտ, հա՜յրս, դուք կը համարձակիք հայրս բերանի՛դ առնել... դուք, դո՛ւք...

Եւ կորովի ցունցով մը, որուն ուժը կը տասնապատկէր զայրոյթէն, Ֆէրնանտ ինքզինքը կորզեց դերկոմսին ձեռքէն։

—Այո՛, ես, ինչո՞ւ չէ, ես։

—Դուք որ իր աղջիկն առիք ծածկելու համար ձեր ապօրէն սէրը, ձեր վատ շնութիւնը... որ Ֆէրնիք կոմսուհիին... իմ մօրս հետ։

Բոլ տը Ռիշմօն ետ ետ գնաց դողդողելով այս չանթահարիչ ամբաստանութեան առջև։

—Դուք խե՜նթ էք, կակազեց խեղդուկ ձայնով մը։ Եւ պէտք էր որ յիմարանոց դնել տայի ձեզ։

—Օ՜, եթէ կարենայիք, անշուշտ կ՚ընէիք, թէ՛ ինքզինքնիդ ազատելու և թէ՛ վրէժ առնելու համար։ Տարակոյս չունիմ։

—Դուք սուտ կը խօսիք, ըսաւ Բօլ տատանելով սարսափի և կատաղութեան միջև։

—Սուտ չեմ խօսիր, ճշմարտութի՜ւն է խօսածս։

—Ո՞վ դրաւ այս այլանդակ գաղափարը ձեր ուղեղին մէջ։

—Արդարեւ շա՜տ այլանդակ է ձեր այդ գործը, պատասխանեց Ֆէրնանտ, ա՛յն աստիճան այլանդակ, որ եթէ ձեռքս նիւթական ապացոյցներ չունենայի, չի պիտի ուզէի հաւատալ։

—Ապացոյցնե՞ր, հարցուց դերկոմսը ցած ձայնով, դէմքը սոսկալի տագնապով մ՚այլայլած։

—Այո՛, ապացոյցներ...։ Ա՜, ալ չէք սպառնար հիմա... կը դողա՜ք... վասն զի քաջ գիտէք թէ ճշմարիտ է ըսածս։

«Ես մէկ նիւթական ապացոյց մ՚ունիմ... բայց ջախջախի՜չ։

—Ի՞նչ ապացոյց.— անհնարի՜ն է.— Սուտ կը խօսիք։

—Ապացո՞յցս.— Նամակ մ՚է։

—Ինձմէ՞։

—Ոչ, ԱՆԿԷ՜

Եթէ հնարաւոր ըլլար այս. դերկոմսը աւելի եւս պիտի դժգունէր։

—Սու՜տ է, գոչեց։

—Եւ այդ ապացոյցը ձեռքս անցաւ ձեր չուելուն հետեւեալ օրը... ասկէց տասներեք ամիս առաջ։

«Ձեր սենեակը մտեր էի տեսնելու համար թէ՛ կարգի դրուա՞ծ էր, վասն զի շատ աճապարանքով մեկնած էիք ստիպողական պաշտօնի մը համար, և գիշերը ձեր թուղթերը կարգի դնելու և մեծ մաս մ՚ալ անշուշտ թղթակցութիւն... այրելու զբաղած էիք...։

«Այնպիսի բաներ կան... որոց հետքը չկրնար մարդ իւր ետեւը թողուլ։

«Ձեր գրասեղանին վրայ նայելով, յանկարծ թուղթի ծայր մը նշմարեցի ծծատետրէն դուրս ելած։

«Ձեր աճապարանաց միջոցին մոռցեր էիք կամ ծծատետրէն դուրս սահիլը չէիք նշմարած։

«Առի տեսնելու համար թէ ի՛նչ էր...։

«Սպասաւոր մը կրնար կարդալ զայն, եթէ տեսնէր:

«Աչքս վրան նետելով մօրս գիրը ճանչեցի:

—Անէ՛ծք, մրմռաց դերկոմսը:

—Եւ հետաքրքրութիւնս չարժելով հարդացի...

«Ո՜հ սոսկալի՜ բան:

«Նոյն վայրկենին բոլորովին մեռաւ ձեր վրայ ունեցած սէրս, արդէն մասամբ դարձեր էի ձեզ:

«Ձեր սիրելու կերպը, բարոյապէս ճնշելու... և ուրիշ նկատմամբ գրգռելու դրութիւնը, իմ իրաւանց և ըզգացմանց մասին ցոյց տուած արհամարհանքը... այդ ամէնը զիս վիրաւորեր, զզուեցուցեր և պաղեցուցեր էր ձեզնէ...: Բայց հեռու էի ենթադրելէ թէ խայտառակութեան ո՛ր աստիճանն իջած էիք. և թէ ձեզի ամուսին ըլլալով... գրեթէ ազգապիղծ մը կ՚ըլլայի»:

Բօլ տը Ռիշմօն, կնոջը շրթունքէն կախուած, բոլոր մարմնովը ցնցուեցաւ:

—Այն նամակը, յարեց Ֆէրնանտ, գիտէ՞ք ի՛նչ կ՚ըսէր:

22

ՖԷՐՆԱՆՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Այս շանթահարիչ յայտնութեան առջեւ, որ հիմնայատակ կը կործանէր այն ճարտար կեղծաւորութեան և անբարոյութեան շէնքը, որուն վրայ կեցած էր իր կեանքը, իր ապահովութիւնը, այն ահեղ վտանգին առջև որ կ՚սպառնար իրեն, Բօլ տը Ռիշմօն յուսահատ պաղարիւնութեան նըշոյլ մ՚առաւ:

Այլ ևս կարելի չէր սպառնալ, ըստել, կատակերգութիւն խաղալ. պէտք էր ճշդիւ իմանալ ինչ որ գիտէր իր կինը, և հասկընալ թէ մինչև ո՛ր աստիճան անոր ձեռքին մէջն էր ինքը. և ի՛նչ կրնար ընել իրեն:

—Կը պահանջեմ որ յիշէք ինձի այն թուղթին մէջի խօսքերը, ըսաւ խեղդուկ ձայնով մը. վասն զի դուք երբէք չէք կրնար տեսած ըլլալ այդպիսի նամակ մը որ գոյութիւն չունի:

—Շատ աղէկ, ըսաւ Ֆէրնանտ վստահ ձայնով մը. որովհետեւ զիս կ՚ստիպէք, յիշեմ ձեզի ոչ թէ ամբողջ նամակը, որ ամենասոսկալի յայտնութիւններ կը

պարունակէ, այլ մէկ խօսք մը, զոր իսկոյն պիտի ճանչէք, որովհետեւ թէ՛ ձեզ կը նկարագրէ եւ թէ՛ զայն որ մտածեր ու գրեր է...։

Բայց մէկէն կանգ առաւ, եւ յուսահատ շարժումով մ՚իր գեղեցիկ ձեռքերը քրտնաթոր ճակտին տանելով.

—Ո՛հ, այո՛, գոչեց, խեղդելով կոկորդին մէջ ելած հեծկլտանքը, շատ նողկալի, շատ վատ բան է ձեր ըրածը, նաեւ այս վայրկենիս, ստիպելով զիս որ երեւան հանեմ ամօթալի խայտառակութիւնն... անոր... իմ մօրս, զոր կ՚ուզէի արիւնիս գինովը սիրել, յարգել. մեծարել...։

—Այն խօ՛սքը, կրկնեց խստիւ Բօլ տը Ռիշմօն, վայրկեան մը քաջալերուելով Ֆէրնանտի սրտին մէջ ծագող տկարութենէն։

—Այն խօ՛սքը, որ կը վերջացնէր նամակը, եւ որ մէկէն լուսաւորեց ձեր ինծի հետ ունեցած վարմունքին բովանդակ գաղտնիքը. ահաւասիկ։

«Պաշտելի՛ Բօլս... կնոջդ վերաբեր-
«եալը դուն վրադ առ, ամուանիս վե-
«րաբերեալն ես վրաս կ՚առնեմ...։»

«Եւ ստորագրուա՛ծ էր... Տիան։

24

ՏԻԱՆ

Կնոջը հետ տեսակցելէ ետք, Բօլ տը Ռիշմօն արտորնօք դիմեր էր տը Ֆէրնիք կոմսին բնակարանը։

Անշուշտ կոմսը տեսնելու համար չէր։

Թէեւ խղճմտութիւն չունէր այնչափ նողկալի կերպով խաբելու այնպիսի պատուաւոր մարդ մը, որ հօր պէս կը վարուէր իրեն հետ եւ ձեռքէն եկած բարիքը չէր զլանար իրեն, բայց եւ այնպէս մեծ նեղութիւն եւ երկիւղ կ՚զգար իր աներոջն առջեւ, որուն բընաւորութիւնը կը ճանչէր։

Մինչեւ իսկ Տիանի ազդեցութիւնը պէտք էր, որ իր երեւակայութեան ամէն յօռութիւններուն պատասխանելով եւ մինչեւ իսկ աւելի անդին անցնելով, համարձակութիւն տար իրեն յարատեւելու այդ վտանգաւոր մեքենայութեան մէջ։

Ասկէց զատ Տիանէն ալ կը վախնար։

Այն տեսակ կիներէն էր, որք առանց հաւատարիմ, առանց հաստատամիտ ըլլալու, եւ միշտ իրենց վերա-

պահելով ճամբել իրենց տարփաւորն երբ ձանձրանան անկէ, չէին ուզեր որ թողու զիրենք. հետեւապէս Բօլ որ Ռիչմօն քաջութիւն չէր զգար իւր վրայ խորտակելու շղթայ մը, որ երբեմն ծանր կուգար իրեն կոմսուհիէն հեռու գտնուած միջոցին, երբ չէր կրեր այն հրապուրիչ կախարդանքը զոր կը գործածէր իւր վրայ երբ քովը գտնուէր։

Վերջապէս վտանգաւոր էր իրեն համար վիրաւորել կոմսուհին և թողուլ զայն, առանց անոր հաւանութիւնն ըստանալու։

Գիտէր թէ Տիան կրնար հնար կամ միջոց մը գտնել իւր վիրաւորեալ անձնասիրութեան վրէժն առնելու, առանց ինքզինքը վտանգի մ'ենթարկելու։

Առաւօտեան պահուն, ուր պիտի ներկայանար Պօնաբարթ փողոցի ապարանը, կը յուսար որ կոմսը դեռ տեսանելի չէր ըլլար, և հետեւապէս ինքը ժամանակ կ'ունենար Տիանի հետ խօսակցելու։

Եւ արդարեւ այնպէս եղաւ։

Սպասաւորը պատասխանեց թէ կոմսը դուրս ելած էր, և նախաճաշ ընելու համար պիտի վերադառնար,

բայց կոմսուհին ելած էր և իւր սրսկապանին մէջ նստած, ուր տեսանք զինքը այս պատմութեան սկիզբը։

Սպասաւորը, որ կը ճանչէր զՌիչմօն և տունէն ըլլալը գիտէր, իսկոյն ներս մտցուց զայն. առանց կոմսուհիին իմաց տալու, որ իւր սենեկապանուհիին հետ էր։

Տիան չէր սպասեր բնաւ դերկոմսին վերադարձին, հետեւապէս այս վերադարձն ոչ միայն անակնկալ մ'էր իրեն համար, այլ և տեսակ մը սրտայուզում։

Այսու հանդերձ Ռիչմօն դերկոմսը տեսած ժամանակ թունդ չելաւ, դէմքին մուշկերէն ոչ մին չի շարժեցաւ, ջիղերէն ոչ մին չի սարսռեցաւ։

Այս միայն բաւական էր բնութիւնը նկարագրելու։

Տիանի պաղարիւնութիւնը վրդովիլ չէր գիտեր, բայց միայն իւր անձին համար վտանգի մը սպառնալիքէ։

Իւր հիւրանոցին մէջ եթէ լսէր իւր սիրած կամ սիրել կարծուած մարդուն մեռնիլը. անվրդով կը շարունակէր խօսակցութիւնը, առանց ճակտին վրայ տխրութեան նշան մը ցոյց տալու,

Նոյն ժպտուն շըթունքով, նոյն անշըփոթութեամբ, և իրիկունը ամուսնին հետ գլուխ գլխի խօսակցած միջոցին. ամուսինը բնաւ որ և է փոփոխութիւն չէր կրնար նշմարել անոր վրայ։

Տիանի համար ամէն մարդոց արժէքը մէկ էր, և արգիլուած հաճոյքներն արգելք չէին կրնար ըլլալ ներելի հաճոյքներուն։

Այնչափ ուրախութիւն կ'զգար տարփաւորն ամուսնին համար խաբելէ, որչափ ամուսինը տարփաւորին համար։

Ծնած ժամանակ պարիկները, որ ամէն սխրանք, ամէն նրբութիւն, ամէն խորամանգութիւն տուեր էին անոր, երկու բան միայն մոռցեր էին։

Սիրտ և խիղճ։

Մնացեալին համար ամենակատարեալ համբարու մ՝էր։

Ասոր հետ մէկտեղ հարաւայինի մը տաք արիւնն ու երևակայութիւնն ունէր, վասն զի Բրօվանսցի էր, մանկութենէն սկսեալ խելքը միտքը գեղեցիկ ամուսնութիւն մ'ընելու տուած էր։

Նախ բարձր դիրք մ'ունենալ կ'ու-

զէր, վաճառքը պաշտպանող դրօշակ մը, և յետոյ զբօսնուլ։

Այն աստիճան վարպետութեամբ աշխատեցաւ որ վերջապէս ձեռքն անցուց Ռաուլ տը Ֆէրնիք կոմսը. վեհ սրտի և ասպետական գաղափարներու տէր մարդ, որ կուրաբար ամուսնութեան տուաւ զայն պարզապէս, որովհետև հրապուրեր էր զինքը, և գրաւեր էր սիրտը։

Տիան յաջողեր էր. երազած ամուսինը ձեռքն անցուցեր էր, թերևս երազածէն աւելին։

Ազնուական և հարուստ, բարձր դիրքի տէր և միանգամայն երիտասարդ։

Այս էր որ մերթ ընդ մերթ զինքը կը զարհուրեցնէր քիչ մը։

Աւելի դժուարին չէ՞ր ըլլար խաբել զայն։

Արդարև գործին մէջ փոխարինութիւններ կային, զորս կոմսուհին չէր արհամարհեր երբէք, ուսկէց ալ գային։

Ասկէ զատ, ո՛րչափ դժուարութիւնը մեծ ըլլար, ա՛յնչափ հաճոյքն ալ աւելի կ'ըլլար։

Սակայն ինքը շատ հասարակ խելք

մ՚էր. լուրջ գաղափար մը չունէր. մտաւորական մշակութիւն չունէր, միայն դահլիճներու դատարկախօսութիւններ և գլուխ գլխի սիրաբանութիւններ գիտէր։

Անկէ դուրս խօսք չէր գիտեր, և արժէք կամ հանճար ունեցող մարդ մը եթէ զինքը սիրէր, երբէք չէր կրնար շահեկան, խելացի, գողտրիկ խօսք մ՚ընել, որ երկու իրար պաշտող և միևնոյն բարոյական և մտաւորական հաւասարութեան մէջ գտնուող էակներու գլուխ գլխի տեսակցութեան ամենէն մեծ հմայքներէն մին են։

Արդ, Տիան բազմաթիւ մեքենայութիւններ ունեցեր էր ամուսնանալէն ի վեր։

Բայց զգայութիւն միայն ունենալով և ոչ հոգի, երբէք ծանր անխոհեմութիւն մը կամ սխալ մը գործած չէր իր հնարիմացութեանց մէջ, այնպէս որ կոմսը, իր բարձր խելքովը և յաճախ նախանձոտ ու կասկածոտ նրբամտութեամբն հանդերձ, չէր կրցած իր մոլեգնաբար սիրած լծակցին անարժանութեան նիւթական և ստոյգ ապացոյց մը ձեռքն անցունել։ Տիան գիտէր այս մասին բոլոր պէտք եղածն ընել։

Իր ձեռքն անցուցած տարփաւորներէն միայն Բօլ տը Ռիշմօնը պահե էր երկար ժամանակ, և ամէնէն աւելի անոր յարած էր։

Արդարեւ չէր արժեր տը Ֆէրնիք կոմսը, և բարոյապէս ալ շատ վար էր անկէ։

Բայց այդ նկուն երևոյթով բնութիւնն այնպիսի միջոցներ կը ծածկէր, զորս փորձառու կինը շատ լաւ գուշակեր էր, և ուրիշ զգացում մը, աւելի ցած, առաւել ամօթալի, որ, պէտք է ըսել, աւելի կը կապէր զինքը դերկոմսին։

Տիան իր զաւկին՝ Ֆէրնանտի դէմ ալ նախանձութիւն ունէր, այն դեռատի և սիրուն Ֆէրնանտին, որ սրտի տէր մարդ մը երջանիկ ընելու կոչում ունէր, բայց կոմսուհին, իր տարփահիի անձնատիրութեան լրբանքին մէջ, մասնաւորապէս հաճելի յաղթանակ մը կը համարէր մաքառիլ այդ ծաղկափթիթ գեղեցկութեան, այդ փափուկ սխրանաց, այդ էապէս բարի շնորհաց դէմ։

Մնաց որ, այդ նախանձութիւնը մանրամասնութեանց վրայ չէր, կը

համկընար որ իւր փրկութիւնը կը պահանջէր որ Ֆէրնանտ հաւատար թէ իւր ամուսինը կը սիրէր զինքը, ինչպէս որ պիտի տեսնուի ետքը։

Ներուի մեզ այս աղօտ զգացումները այսպէս վերլուծելնիս․ բայց խընդիրը ճշմարիտ անձնաւորութեանց վրայ է, որովհետեւ այդ զգացումները գոյութիւն ունին, եւ վիպագրող մը չի կրնար եւ պէտք չէ որ խուսափի զանոնք ցոյց տալէ։

Արդ, երբ իմացաւ Տիան իւր փեսին գալը, ընաւ չզգածուեցաւ։ Բաւական սեպեց միայն դէմը ելնել ժպտուն շըրթունքով, եւ անգղիական ձեւով ձեռքը թօթվել, ընական ձայնով մ'ըսելով․

—Օ՜, դո՛ւք էք, դերկոմս, ահաւասիկ հաճելի անակնկա՜լ մը։

Ցետոյ աչք ըրաւ սենեկապանուհիին որ դուրս ելնէ։

25

ՈՒՐԻՇ ՏԱՐՓԱՆՔ

Բայց երբ դուռը գոցուեցաւ սենեկապանուհիին ետեւէն, երբ Տիան մի-

նակ մնաց Բօլ տը Ռիշմօնի դէմ, տեսարանը փոխուեցաւ։

—Օրհնեալ է Աստուած, ըսաւ Տիան, վերջապէս վերադարձա՜ր։

Եւ թեւը ճիտին նետելով՝ կախուած մնաց անոր շրթունքէն, այնպիսի խանդով մը, որ մէկէն տաքցուց Ֆէրնանտի ամուսինը, որ քիչ մը պաղած էր կընոջը հետ ունեցած տեսարանէն եւ անցուցած ցաւագին անքունութենէն։

—Ե՞րբ եկաք․ յարեց կամացուկ մը զատուելով անկէ։

—Այս գիշեր։

—Ինչո՞ւ չիմացուցիր ինծի։

—Ժամանակ չունեցայ․ ինչպէս որ ճանապարհանքով դացի, անանկ ալ եկայ անակնկալ հրամանով մը։

—Ինչ որ է, եկար, ան պէտք է… բայց ո՛րչափ երկար տեւեց։

—Օ՜, այո՛, շատ երկար։

—Զիս չի մոռցա՞ր։

—Եւ դուն՝ մոռցա՞ր զիս։

—Օ՜, Աստուած չընէ։ Մնաց որ, ի՞նչպէս կրնայի մոռնալ, գիտես ի՞նչ վիճակի մէջ թողուցիր զիս…։

—Այո՛, ճշմարիտ է։

—Եւ կինդ… ի՞նչ ըսաւ քու այսպէս յանկարծ գալուդ համար։

Բօլ տը Ռիչմօնի դէմքը տխրեցաւ։
—Աւելի զարմացած երեւցաւ ին-
ճի... քան ուրախացած։
—Ա՜, ըրաւ կոմսուհին՝ Բօլի դէմքը
զննելով։
—Արդարեւ... կոտրած և... դըժ-
գոհ դէմք մ'ունիս։
—Բայց մեր վրայ խօսինք նախ, ը-
սաւ Բօլ մէկէն։
Եւ, ձայնը ցածցընելով, իր շուրջն
արագ նայուածք մը նետելէ ետեւ ա-
ւելցուց։
—Տղե՞կը։
—Լո՜ւռ, ըսաւ Տիան ձեռքն անոր
բերնին վրայ դնելով. կո՜մսն ալ վե-
րադարձաւ։
—Գիտեմ. Ֆէրնանտ ըսաւ ինծի.
կասկած մը չունի, այնպէս չէ՞։
—Բուն ճշմարտութիւնը չի գիտեր,
բայց տարտամ կասկածներ ունի, զորս
դեռ չի գիտեր ի՛նչ բանի և որո՛ւ վը-
րայ հիմնէ։
—Ա՜, կակազեց դերկոմսը դժգու-
նելով, վտանգաւոր է։ Բան մը փըն-
տռուած ատեն... ուրիշ մը կը գըտ-
նուի... և գէշ կ'ըլլայ մեզի... վասն
զի ներող մարդ չէ՛։ Բայց ո՞վ կրնայ

նոր կասկածներ պատճառած ըլլալ ի-
րեն։
—Անթօան Բօսատ։
Դերկոմսը ցնցուեցաւ։
—Տեսա՞ւ զայն։
—Այո՛, ասկէց դուրս ելած միջոցին։
—Ի՞նչ առթիւ։
—Ես պէտք ունէի անոր։
—Ի՛նչ անխոհեմութիւն։
—Այդ մէկն էր որ գործեցի կեան-
քիս մէջ... չափազանց խոհեմութիւն
ընել ուզելով։
«Գիտէի որ Ռաուլ պիտի վերադառ-
նար։ Հրամաններ ունէի Բօսատին տա-
լու։
«Զէի համարձակեր անոր տունն եր-
թալու... հոս բերել տուի, և կոմսն
ալ վրայ գալով տեսաւ զայն։»
Դերկոմսը կը դողար։
—Օ՜, մի՛ վախնար, կոմսը չի գիտեր
անոր բնակարանը, և եթէ նորէն չի
հանդիպի անոր. իր կասկածները
մարդու չի յայտներ, ոչ ալ ոստիկա-
նութեան կը դիմէ զայն գտնել
տալու համար։
—Ինքը մինակ կը գործէ։
—Բայց վերջապէս ի՞նչ ունէիք այդ

մարդուն հետ, ըսաւ Բօլ, դող ելնելէն մոռնալով եզակի խօսիլը։

«Զե՞ն ըսեր թէ պատերն ականջ ունին։»

—Մեր տղեկին և ինծի համար էր։

—Վտա՞նգ մը կայ տղեկին համար։

—Ո՛չ... չի կայ առայժմ... եթէ Անթուան կատարեց իմ հրամաններս.

—Ո՞ւր է տղեկնիս։

—Ծնելէն ութ օր ետքը հեռացուցի։

—Մանչ մ'է... գրեր էիք ինծի...։

—Այո՛... մանչ մը...։

—Ո՞ւր ղրկեցիք։

—Զուիցերիա։

Դերկոմն սփոփանքի հառաչ մ'արձակեց.

—Շա՛տ աղէկ, մրմռաց, գոնէ հոն չի նեղեր մեզ։

—Ես ինքս տարի հոն... բայց եթէ Ռաուլ կասկածի երթայ իմ այդ ուղեւորութեանս վրայ...։

«Վասն զի տեսայ որ տարօրինակ կը թուէր իրեն... և գոհ չէր, ինչ և ալ ըսի իրեն։ Ասոր հետ մէկտեղ Անթօան Բօսատի հանդիպիլը... և գիտես մնացածը։ Շատ կասկածոտ է։

—Օ՜, այո՛, եթէ գտնէ տղեկը...

—Ո՛չ, չի կրնար գտնել, պատասխա-

նեց կոմսուհին խստութեամբ թօթվելով գլուխը։

«Բայց... այս բաւական չէ... մանկաբարձ կինը կայ, որուն տանը մէջ ծնայ...։

«Արդարև չի ճանչեր զիս...

«Բայց ես անոր նկատմամբ հրահանգներ տուեր էի Բօսատին... թուղթի մը մէջ, զոր մեր դռնապանէն ստացաւ։

—Ի՞նչ հրահանգ։

—Քու ինչո՞ւդ պէտք, հերիք է որ մեզ ազատէ։

—Եւ Բօսատ կատարե՞ց։

—Չեմ գիտեր. անկէց ի վեր չի տեսայ զինքը։

—Պէտք է իմանալ։

—Ես չեմ կրնար տեղէս շարժիլ։ Թէև կոմսը բան մը չըսեր, բայց տարակոյս չունիմ որ իմ ամէն շարժումներս կը դիտուին։

—Գէշ չէ, մրմնջեց դերկոմսը, մտածելով որ կինն ալ չի կար այնուհետև զինքը մխիթարելու համար։

«Ես կ'երթամ կը տեսնեմ զայն, ըսաւ բարձր ձայնով։

—Ես ալ պիտի խնդրէի քեզնէ, և հնար եղածին չափ շուտ։

—Օ՜, այո՛, ըսաւ Բօլ տրտում ձայ-

նով մը, պէտք է շուտով երթամ տեսնեմ զինքը, մէկէն աւելի պատճառներով։

—Ուրիշ ի՞նչ պատճառ կայ, ըսաւ Տիան մօտն երթալով սրտատանջ։

—Մինակ կոմսը չէ կասկածողը։

—Ուրիշ ո՞վ

—Ֆէրնանտ։

—Ֆէրնա՜նտ, գոչեց Տիան դժգունելով։

Դերկոմսը ցնցուեցաւ։

—Գիտես դուն, ապերա՛խտ։ Կ'ուզես որ ես երթամ ճշմարտութիւնն ըսե՞մ իրեն կամ գուշակե՞լ տամ։

—Օ՜, ո՛չ...։

Եւ կապարի գոյն առաւ թշուառականը։

—Ուրեմն հոգ մի՛ ըներ իմ վարմունքիս վրայ...։

—Ահա վերադարձար, և ես կ'իմացնեմ քեզի թէ՝ ես հիմա ամէն ժամանակէ աւելի հնար եղածը պիտի ընեմ զայն կուրցընելու համար։

«Դուն առաջինը պէտք էր ըլլայիր զիս այս բանին մղող. աւելցուց Տիան քիչ մ'արհամարհոտ կերպով, եթէ ըսպառնալիք մը կ'զգայիր քեզի դէմ....

Ուստի ծաղրելի նախանձոտութիւն պէտք չէ։

«Կարեւորն է մեզ ազատել... և մեծ ցաւ կ'ըլլայ ինծի, կը հասկնա՞ս, և ամէն բան վտանգի մէջ կ'իյնայ, եթէ կինդ և դու... իրարու հետ աւրուած ըլլալու երեւոյթ ունենանք։

—Կը յուսամ որ չըլլար։

—Աւելի լաւ, բայց ժամանակ չէ կորսնցընենք անօգուտ խօսքերով։

«Ամուսինս կրնայ գալ հիմա. ուստի որոշենք ընելիքնիս։

«Դուն այսօր Բօսատին կ'երթաս։

—Ո՞ւր կը բնակի։

—Նոյն տեղը։

—Լաւ։ Ի՞նչ պիտի ըսեմ իրեն։

—Պիտի հարցնես թէ հրամաններս կատարե՞ց։

—Այսչա՞փ է։

—Այո՛, այսչափ։ Այս իրիկուն պիտի բերես ինծի պատասխանը։

—Ո՞ւր պիտի բերեմ։

—Հոս, ճաշը մեզի հետ պիտի ընես։

—Արդէն նախաճաշս հոս պիտի ընեմ Ֆէրնանտի հետ։

—Շատ աղէկ։ Ջանա՛ սիրով վարուիլ հետը, վերջին ծայր փութկոտ ըլլալ, ինչպէս որ ես պիտի ըլլամ կոմսին հետ, ընտանեկան պաշտելի ակումբ մը... կազմենք։ Հասկցա՞ր։ Մանա-

ւանդ նախանձոտութիւն մի՛ ցուցըներ, մե՛ծ տղայ։

Եւ թեւերովը գգուեց զայն։

—Չեմ ըսեր թէ բնաւ նախանձոտ մի՛ ըլլար, վասն զի նախանձն ալ իր լաւ կողմերն ունի, այնպէս չէ՞։ Քիչ մը նախանձը չարգիլեր սէրը... ընդհակառակն...։ Շատ անգամ եղի կաթիլ մ'է կրակին վրայ...։

«Եւ քիչ մը վշտակրութիւնն աւելի համ կուտայ զուարճութեանց...։»

Տիան բարձր ձայնով ծիծաղիլ սկըսաւ, երբ Բօլ տեսակ մը խանդով կը համբուրէր զինքը, հասկըցընել ուզելով թէ լաւ կը ճանչէր այդ անարգ հոգիին ցած կողմերը։

Նոյն միջոցին ուռնակի մը ձայնը հնչեց։

—Կոմսն է, ըսաւ Տիան եւ քաշուելով իւր տարփաւորին թեւերուն մէջէն։

Արդարեւ ան էր։

Երբ իւր փեսին եկած ըլլալն իմանալով՝ Տիանի սենեակը մտաւ, տեսաւ իւր կինը, որ բազմոցի մը վրայ անմեղօրէն նստած, հանդարտ դէմքով, անդորր աչերով, պարկեշտ և քիչ մ'ալ մայրական ժպիտով կը խօսակցէր Բօլ

տը Ռիշմոն դերկոմսին հետ, որ լայն թիկնաթոռի մը վրայ նստած էր դէմը, բաւական հեռու։

26

ԴԻՄԱԿՆԵՐԸ

Կոմսը մինակ չէր։

Դրանն առջեւ Ֆէրնանտին հանդիպեր էր որ կառքէն վար կ'իջնէր, և միասին ներս մտեր էին։

Պ. տը Ֆէրնիք վերջին ծայր սիրալիր ընդունելութիւն մ'ըրաւ իւր փեսին, ոչ թէ անոր բնական ստորնութիւնն և նկարագրին տկարութիւնն երկար ժամանակէ ի վեր գնահատած ըլլալով, այլ որովհետև իւր աղջկան ամուսինն էր, կ'ուզէր գոնէ դեռատի զաւկին երջանկութիւնն ապահովող քաղցր տպաւորութիւններ թողուլ ընծակցին նկատմամբ։

Այս կէտին կարեւորութիւն կուտար մանաւանդ սա պատճառաւ, որ, ինչպէս գիտեն ընթերցողք, անձնական զգացման մը տեղի տուեր էր ամուսնացընելով զայն դերկոմսին հետ, և

տոր համար իր խիղճը բոլորովին հանդարտ չէր։

Միւս կողմէ ծանօթ չէր երկու ամուսիններուն ներքին կեանքին. կը կարծէր թէ Բօլ տը Ռիշմօն քիչ մը պաղ և խրոխտ ձեւ մ'ունէր մինչեւ իսկ ամուսնական մտերմութեան մէջ։

Գերկոմը կատարելապէս տէր ըլլալով իրեն, և վերջին ծայր կեղծաւոր, շատ աղէկ խաղաց իր դերը թէ՛ աներոջն և թէ՛ Ֆէրնանտին նկատմամբ։ Ֆէրնանտ ալ, իր կողմէ, հաւատարիմ իր ըրած խոստումին, առանց չափազանց սիրուն ձեւեր գործածելու իր ամուսնին հետ, գոնէ այն քաղաքավար անտարբերութիւնը ցոյց տուաւ, զոր ամուսնացեալ կանանց մեծ մասը կ'զգան իրենց էրկանը նկատմամբ՝ ամուսնանալնէն քանի մը տարի վերջը։

Քիչ մարդիկ կան որ գիտեն անհանդուրժելի կամ ձանձրալի չըլլալ իրենց տանը մէջ։

Հարեւանցի դիտող օտարականի մը համար, այս տեսակցութիւնը շատ սիրալիր էր և ամենասերտ միութիւն ցոյց կուտար սոյն ընտանեկան եղերերքին ներկայ գտնուող չորս անձերուն միջեւ։

Բայց աւելի լուրջ դիտող մը կրնար նշմարել այն տատամսոտ նայուածքը, որով տը Ֆէրնիք կոմսը կը դիտէր Պ. տը Ռիշմօնին և կնոջն յարաբերութիւնները, ինչպէս նաև այն նայուածքներն ու ձայնի շեշտերն որով մայր ու աղջիկ կը խօսակցէին։

Կրնար նմանապէս նշմարել թէ կոմսուհին աչքը չէր զատեր Ֆէրնանտէն երբեք, և թէ վերջինը՝ իր մայրն համբուրած միջոցին դժգունելը էր։

Այս ամէն նշանները չէին վրիպած կոմսին ուշադրութենէն, և հակառակ իր ճիգերուն՝ թեթեւ ամպ մը մերթ ընդ մերթ կ'անցնէր իր ուշիմ ճակտին վրայէն։

—Իրիկուան ճաշն ալ մեզի հետ պիտի ընէք, ըսաւ կոմսուհին աղջկանը՝ երբ նախաճաշն աւարտելով սեղանէն կ'ելնէին։

—Ամուսնիդ հետ որոշուած է։ Քանի մ'ալ բարեկամներ պիտի ունենանք, որք ուրախ պիտի ըլլան Բօլը տեսնելով։

Ֆէրնանտ դժգոհութեան աննշմարելի շարժում մը ունեցաւ, որ կոմսուհիին աչքէն չվրիպեցաւ։

Իր ամբողջ օրը կը գրաւուէր...։

Չի պիտի կրնար Դանիէլը տեսնել, որուն սրտատանջութիւնն ու ներքին տագնապը կը գուշակէր...։

Ինքն ալ չի պիտի կրնար գիտնալ թէ Գէորգը, իրենց զաւակը, նոյն օրը Փարիզ բերուելով զետեղուա՞ծ էր նոր բնակարանին մէջ։

Բայց հնար չէր չընդունիլ, գոնէ այս անգամ։

Եւ ընդունեց դ՚գոհ սրտով, անիծելով այն շղթան, որ զինք իր սիրածներէն հեռու պիտի պահէր նոյն իրիկունը։

Կոմսը դուրս կ՚ելնէր։

Խնդրեց փեսայէն որ իրեն հետ ելնէ, վասն զի կ՚ուզէր այնչափ երկար տարակայութենէ ետեւ, տեղեկութիւն ստանալ դերկոմսին յանձնուած կարեւոր պաշտօնին արդիւնքին վրայ, եւ գիտնալ թէ կառավարութիւնը գոհ եղա՞ծ էր անոր ընթացքէն։

—Ուրեմն իրիկուան նորէն պիտի գտնուինք հոս, ըսաւ դերկոմսը քծնաբար պագնելով զոքանչին ու կնոջը ձեռքը։

—Ես ալ ձեզի հետ կ՚իջնեմ, ըսաւ

մէկէն Ֆէրնանտ, որ չէր ուզեր մինակ մնալ մօրը հետ. մեր տունը կը վերադառնամ կառքովս... որպէս զի իրիկուան համար պէտք եղած արդուզարդս ընեմ։

—Ցտեսութիւն, մայրի՛կ, ըսաւ ճակատը ներկայացնելով մօրը, եւ կոմսին նայուածքը զգալով անոր վըրայ։

—Ցտեսութիւն սիրունի՛կս, պատասխանեց Տիան, եւ երկու կիներն իրարու ձեռք սեղմեցին գորովով։

Այդ համբոյրին պարունակած թոյնը այդ ձեռնասեղմումին պարունակած ատելութիւնը, արհամարհանքը, սոսկումը, ցաւը, կասկածներն ու ստութիւնները, նա միայն կրնայ գիտնալ, որ սիրտերուն խորերը կը քննէ ու կը կարդայ։

Ժամ մը ետքը, Բօլ տը Ռիշմօն բաժնուեցաւ իր աներէն, եւ վազեց գնաց Անթօան Քօստի բնակարանը, զոքանչին հրամանները կատարելու։

Նոյն միջոցին Տիան կը մտածէր։

Բօլ տը Ռիշմօն իր կնոջը կասկածներուն վրայ խօսելով՝ հաստատութիւն տուեր էր կոմսուհիին կասկածներուն եւ

աղջկանը վրայ ըրած դիտողութիւններուն։

Տիկին տը Ֆէրնիք շատ նրբամիտ և սուր դիտող ըլլալով, նշմարեր էր Ֆէրնանտի փոխուած ըլլալը իր մասին, և հետեւապէս այդ փոփոխութեան գաղտնի պատճառները փնտռել գտնալու հետամուտ։

Միայն թէ, այդ փոփոխութիւնը դերկոմսին չուած միջոցին կատարուած ըլլալով, Տիան չէր կրցած ենթադրել թէ անոր հետ ունեցած ամօթալի բայց խիստ ծածուկ յարաբերութենէն ծագում առած էր։

Միւս կողմէ, ամուսնին նկատմամբ ունեցած պաղութիւնն ալ, որուն վրայ խօսեր էր իրեն Բօլ տը Բրիւշօն, կրնար ուրիշ պատճառ մ'ունենալ։

Զարմանալի՞ էր որ Ֆէրնանտի պէս դեռատի ու գեղեցիկ կին մը, երկար ատեն հեռի մնալով իր ամուսինէն, առանձին և ազատ ապրելով, տարփաւորէ մը դարպասուէր և անոր ոստղէն բռնուէր։

Տիան այս բաներուն վրայ զարմացող կամ տարօրինակ գտնող կին չէր՝ եւ կ'ըսէր ինքնիրեն։

—Աստուա՜ծ տայ։

Այն օրը կոմսուհիին սիրտը կը հանդարտէր։

Այլ եւս վախ չէր ունենար կինէ մը, որ հոգ չէր ըներ իր ամուսնին դուրսը ըրածներուն վրայ։

Այն օրը հասա՞ծ էր։

Ի՞նչ կը նշանակէր Ֆէրնանտի պաղ վարմունքը իր ամուսնին հետ։

Այս վերջինը կը վախնար որ Ֆէրնանտ կասկածներ ունէր։

Թերեւս պարզ յաւակնութիւն մ'էր ըրածը... վասն զի Տիան շատ աղէկ կը ճանչէր իր տարփաւորն և բնաւ պէտք չունէր յարգանք կամ սքանչացում անոր ցոյց տալու որպէս զի ձեռքէն չի փախցընէր և հետը համոյք վայելէր, քաջ գիտէր անոր սմսեղուկ սնափառութիւնն ու վատութիւնը, և ըստ այնմ կը վարուէր անոր հետ։

Զինքը զարմացընող միակ բանը սա էր թէ ամուսնին նկատմամբ Ֆէրնանտի պաղութիւնը տարփաւորի մը հետ գաղտնի մեքենայութեան մ'արդիւնք եղած ըլլար։

Իբրեւ տարփող կին՝ կը մտածէր թէ հակառակը պէտք է ըլլայ։ Տիան չու-

ներ բնաւ այն խղճմտութիւնը, այն փափկանկատութիւնը, այն ամչկոտութիւնը զոր կ'զգար Ֆէրնանտ և կը բացատրէր Դանիէլի։ Տը Ֆէրնիք կոմսը միշտ աւելի գործովասիրտ, աւելի խանդավառ կը գտնէր զայն, որչափ աւելի կը խաբէր նա զինքը, առանց որ և է ճիգ մը կամ դժկամակութիւն մ'ունենալու։ Այն հռովմայեցի կայսեր նման, որուն համար արծաթը հոտ չունէր, կոմսուհին ալ այնպէս կը դատէր թէ հաճոյքը բնաւ անուն չունի։

—Ինչ որ ալ է՝ ըսաւ Տիան ինքնիրեն, բան մը կը դառնայ արդարև Ֆէրնանտի վրայ, ինձի և ամուսնոյն նկատմամբ։

«Եթէ կասկածներ ունի՞․․․ վա՜յ իրեն։

«Եթէ միայն տարփաւոր մ'ունի, որ անհրաժեշտ կը թուի ինձի, օր մը չէ օր մը կը բռնեմ զինքը, և ի հարկին կը ջախջախեմ։»

27

ԴԱՐԱՆԱԿԱԼ

Բայց ժամանակ է վերադառնալու Ժիւլ Շամպէզիի և գեղաշուք տիկին Սօֆի Շաթլէնի քով։

Այն օրէն ի վեր որ աղքատաց գանձանակին անձնատուր եղեր էր իրեն, այն օրէն ի վեր որ իր սիրուն տանտիրուհիին պաշտպան թեւին տակ զետեղուեր էր, Ժիւլ Շամպէզի ոսկիէ ու մետաքսէ թելերով հիւսուած օրեր կ'անցունէր։

Իր ամէն փափաքը կատարուած էր։

Ուտելիքը շատ համով էր և աժան, իր և տիկնոջ սենեակներուն հաղորդակցութեան դուռը, ինչպէս որ գուշակեր էր, երկրորդ օրը բացուեր էր։

Երկուքն ալ շատ ուրախ էին։

Տիկին Շաթլէն թերեւս բարձր ընկերութեանց վերաբերեալ կին մը չէր, բայց պատուական անձ մ'էր, բարեսիրտ և դիւրագորով, որ միշտ հոմանիշ չեն։

Գայթակղական զրոյցներ կը հաւաստեն թէ, հանգուցեալ Պ. Շաթլէն բնաւ գոյութիւն ունեցած չէր, և թէ Սօֆի պարզապէս տարփուհի մ'եղած էր։

Վերջին տարփաւորը, մեծահարուստ ծերունի մը, որ շատ զարնուած էր

անոր գիրուկ խարտեաշ գեղեցկութեան, մեռած ժամանակ փոքրիկ հարստութիւն մը թողած էր անոր։

Եւ որովհետեւ քաջ տնարար էր ի բնէ․ եւ միայն պարագաները մղած էին զինքը… անբարոյութեան, ինքզինք անկախ տեսածին պէս՝ որոշեց այնուհետեւ ինք իրեն համար միայն ապրիլ, եւ իր հրապոյրներն իր անձնական հաճոյքին համար միայն գործածել։

Այս նպատակաւ գներ էր մեղի ծանօթ տունը, եւ հանգիստ կ՚ապրէր իր կահաւոր սենեակներուն եւ անկահ բընակարաններուն հասոյթովը։

Շամպէզի հոգեբանական վայրկենին համեր էր անոր տունը։ Բռնած սենեակին նախորդ վարձակալը, ապաշնորհ մարդ, օրին մէկին յանկարծ չուեր էր… ամուսնանալու համար։

Տանտիրուհին սիրան ալ սենեակին հետ միասին պարպուեր էր։

Շամպէզի երկուքն ալ գրաւեր էր․ բարեբաղդութիւն մը։

Աւելցընենք ի գովեստ Սօֆիի, թէ շատ տրամադիր էր անձնուիրութեան եւ մինչեւ իսկ հաւատարմութեան եթէ

հանդիպէր այնպիսի մարդու մը, որ անկեղծաբար իրեն յարելու երեւոյթ ունենար։

Ըսել էր թէ լիովին հասած էր նըպատակին։

Սօֆի ամէն բան ժիւլ Շամպէզիի աչքովը կը տեսնէր, անոր անունովը կ՚երդնուր։ Շամպէզի ալ նոյն աչքով եւ նոյն հոգիով կը վարէր գործերն ու սիրոյ պայմանները։

Գործերն էին պարզապէս հսկել Անթօան Բօսատի բոլոր շարժումներուն վրայ, եւ ետեւէն պտըտիլ՝ երբ իր հինգերրորդ յարկի աղաւնոցէն մեկնէր դիպուածով։

Մինչեւ հիմա սակայն արդիւնք մը ձեռք բերուած չէր։

Անթօան Բօսատ օրն երկու անգամ դուրս կ՚ելնէր մօտակայ գինետան մը մէջ ճաշելու համար, որուն մուտքը կրնար դիտել Շամպէզի իր պատուհանէն։

Մնացեալ ժամանակը Բօսատ իր բնակարանին մէջ կ՚անցունէր, գրեթէ միշտ փողոցը դիտելով իր լուսամուտէն։

—Մարդու կ՚սպասէ, կ՚ըսէր Շամպէ-

գի ինքնիրեն ։ Կը վախնայ ինքզինքը ցուցընելու, որպէսզի զինքը հետապընդող մարդը չի տեսնէ ։

«Հիմա որ գիտէ աղքատաց գանձանակին մէջ խօթած թուղթերուն մէկու մը ձեռք անցած ըլլալը... կը կրկնապատկէ խոհեմութիւնը, և նոր լուրի կամ հրամանի կ'սպասէ այն կնոջ կողմէն, որու գործակատարն է ։

«Սպասէ, մարդուկս, սպասէ՜ ։

«Ես ալ կ'սպասեմ և պիտի սպասեմ, տեսնենք թէ որերնիս նախ պիտի յոգնինք կամ ձանձրանանք ։»

Սակայն չարունակ պատուհանի մը քով նստիլ և մարդ մը դիտել՝ ընկերական դիրք մը չէ. և Շամպէզի դեռ չէր համարձակեր վստահիլ գեղանի տիկին Շամթլէնի, թէեւ կը գուշակէր թէ սիրտը բարի էր, ուստի պատրուակ մը պէտք էր գտնել իւր այդ վարմունքն արդարացնելու ։

Վերջապէս ուզեց յայտնել թէ ինքը գրական մարդ մ'էր, վիպասան մ'էր ։

Ասով պիտի մեկնէր օրն ի բուն տունէն դուրս չելնելն և պատուհանին մօտը դրած փոքրիկ սեղանին առջեւ նստած մնալը, ուսկից աչքէն չէր վը-

րիպէր Անթօան Բօսատի բնակած տունը ։

Իւր սուտը ճշմարտութիւն մ'եղաւ, վասն զի չի կրնալով բացարձակապէս անգործ նստիլ, սկսաւ իւր կեանքէն Յիշատակներ գրել, մտածելով որ ոչ մէկ մտացածին վէպ կամ առասպել իւր գլխէն անցածներուն չափ ուշագրաւ կամ հետաքրքրաշարժ չէր կրնար ըլլալ ։

Երեք օր անցած էր, և Շամպէզի կ'սկսէր զարմանալ թէ Անթօան Բօսատը գործածող կինը կենաց նշան մը չէր տար. յանկարծ փողոցին մէջ վայելուչ կերպարանքով մարդ մը տեսաւ, որ աչքը տուներու թուահամարներուն ուղղած ծանր ծանր կը քալէր բնակարանի մը հասցէն փնտռելու կերպով ։

Անթօան Բօսատի բնակած տան առջեւը հասնելով՝ անծանօթը մէկէն կանգ առաւ փնտռածը գտածի պէս, և իսկոյն ներս մտաւ ։

—Օ՜, ըսաւ Շամպէզի ինքնիրեն, ասանկ մարդ մը որ կարեւոր անձնաւորութեան մ'երեւոյթ ունի, և այդ

վարնոց տունը կը մտնէ, ի՞նչ գործ կրնայ ունենալ հոն։

«Արդեօք մեր մարդը տեսնելո՞ւ կուգայ։

«Ինչ և է, պատրաստ գտնուինք։»

Եւ, առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, ոչ ալ հեռանալու իր դիտարանէն, իսկոյն թիկնոց մը հագաւ և փեղոյրն ալ սեղանին վրայ դրաւ ձեռքին մօտ։

Շամպէզլիի տեսած անծանօթը, դիւրաւ կը գուշակուի, ուրիշ մարդ չէր, բայց եթէ Բօլ տը Ռիշմօն, Տիան տը Փէրնիքի տարփաւորը։

Հաւատարիմ իր խոստման, և յոյժ սրտատանջ, կուգար իմանալ Բօսատէն թէ ի՞նչ եղեր էին կոմսուհիին տուած հրամանները։

Տանը մէջ մտնելուն պէս՝ շուտով վեր ելաւ հին աղտեղի սանդուղներէն, և շունչն հինգերորդ յարկին մէջ դրան մ'առջեւ առնելով՝ երեք անգամ բախեց կամացուկ մը։

Դուռն իսկոյն բացուեցաւ։

Անմիջան Բօսատ գոչեց մէկէն.

—Ա՜հ, պարոն դերկոմս, վերջապէս

վերադարձաք։ Անոր կողմէ՞ն կուգաք։

—Այո՛, պատասխանեց դերկոմսը, բայց կամաց խօսինք։

—Արդեօք բա՞ն մը պատահեցաւ իրեն։

—Ոչինչ. կուգամ միայն իմանալու թէ կատարեցի՞ք տուած հրամանները։

—Աւա՜ղ, պարո՛ն դերկոմս, պատասխանեց Բօսատ յուսահատ ձայնով մը, հրամանները կատարելու համար գիտնալ պէտք էր։

—Ի՞նչպէս, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք. իր գիրը չառի՞ք Պոնաբառթ փողոցին դռնապանէն։

—Այո՛, առի, կակազեց Բօսատ, քրտինքը ճակտէն վազելով. բայց չկրցի կարդալ մէջի թուղթերը, որպէս զի իմանայի տուած հրամանները...։

—Բայց թուղթերը ձեր քովն են անշուշտ։

—Գողցուեցա՜ն։

—Գողցուեցա՜ն, կրկնեց դերկոմսն երկու քայլ ետ երթալով զարհուրած։ Ո՞ւրկէ... ո՞վ գողցաւ։

—Չեմ գիտեր... ապա թէ ոչ կը սատկեցընէի։

—Կը յուսամ որ կոմսին ձեռքն անցած չէ, ըսաւ գերկոմսը թոթովելով։

—Ձեմ կարծեր... գոնէ կը յուսամ, որովհետեւ կոմսուհիին բան մ՚եղած չէ...։

—Ոչ, ոչ... բայց տեսնենք ի՞նչպէս գողցուեցան։

—Ա՛հ, ի՞նչպէս։ Կոմսուհին բան մը չի կրցաւ ըսել ձեզի, վասն զի չի գիտեր. բայց կոմսն ալ բան մը չըսա՞ւ անոր։

—Կոմսուհին ըսաւ ինծի միայն թէ կոմսը ձեզի պատահելով՝ կասկածներ ծագեր են մտքին մէջ... բայց աւելի բան մը չի յայտնեց...։

—Եթէ կոմսուհին աւելի բան մը չի յայտնեց ձեզի, ըսել է թէ թուղթերը կոմսին ձեռքն անցած չեն. ուրիշ մը ձեռք անցուցած է զանոնք... ո՞վ... ի՞նչպէս կրնայ գիտցուիլ, ի՛նչպէս կրնանք գտնել թշուառականը։

Եւ սպառնական անհուելի շարժում մ՚ըրաւ, զոր Ժիւլ Շամպէզի եթէ տեսնէր, սարսափահար կ՚ըլլար։

—Օ՛ն, պատմեցէք նայինք, ի՞նչպէս գողցուեցան թուղթերը։

—Օ՜, ես պակասութիւն մը գործած

«Մօրս անունն որ կը շողշողէր. որ աչերս կ՚այրէր, որ գլխս կը խենթեցընէր զգացած ցաւէս ու սոսկումէս, որ կը բացատրէր ինծի իմ կեանքս, որ կը հասկըցընէր ինծի թէ ինչո՛ւ համար, ամուսնութեանս օրէն ինծի հետ միայն մէկ տեսակ խօսակցութիւն ունեցաք որ պիղծ նիւթերու եւ գաղափարներու վրայ միայն կը դառնար, ինչո՞ւ համար մի միայն բղջախոհական կոշտ պատկերներ կը ներկայէիք աչերուս. իբր թէ ուրիշ գաղափարներ կամ զգացումներ չէին կրնար գտնուիլ ամուսինէ մ՚և իր օրինաւոր կնոջը միջեւ, կը ջանայիք ապականել երեւակայութիւնս, եւ միայն տեսակ մ՚ամուսնական ցոփութեամբ զբաղեցընել, զոր սիրոյ անունով կը զարդարէիք։

«Եւ այսպէս կը յուսայիք թմրեցընել, անասնացընել զիս, եւ ձեր դուրսի վատ վարմունքին վրայ ամէն կասկած վերցընել ինձմէ...։

«Անկէց հասկըցայ նաեւ թէ ինչո՛ւ մայրս այնչափ ուժով պնդեր էր զիս ձեզի տալու... ինչո՛ւ հայրս, տխուր, կասկածոտ, յուզեալ, սրտատանջ, յան-

կարծ զուարթացեր էր. երբ մայրս ըսեր էր իրեն.

«Պարոն տը Ռիշմօն դերկոմսը մեր աղջկան ամուսնութեան կը խնդրէ։»

«Ինչո՞ւ համար հայրս այնչափ ուրախ եղեր էր, երբ ես տկար ընդդիմութենէ մ'ետեւ հաճեր էի ձեր կինն ըլլալ։

«Բաւական նողկալի չէ՞, պարո՛ն, ձեր ընթացքը, կա՞յ պարկեշտ մարդոց լեզուին մէջ բառ մը, որ կարենայ արժանապէս նշաւակել։»

Բօլ տը Ռիշմօն լուռ կը կենար ընկճած, ջախջախուած, ոչ թէ ամօթէն. այլ սարսափէն։

—Վայրկեան մը կորսնցուցի ես զիս, շարունակեց Ֆէրնանտ. մոռցայ զիս, հայրս միայն տեսայ, խեղճ հայրս, որուն կ'ըլլար այս գարշելի թշնամանքը, կինն ու աղջիկը ձեռքէն առնելու նախատինքը. հայրս, պատույն համար հոգին տուող հայրս, որ այդ տիղմին մէ՛ջ կ'ապրէր։

«Հայրս զոր կը սիրեմ, կը յարգեմ, որուն պատույն ես համերաշխ եմ... որ ձեզ կ'ընդունի, որ ձեր ձեռքը կը սեղմէ, որ իր բարձր ազդեցութեամ-

բը ձեզ կը պաշտպանէ, և որ ձեզի պէս խեղճ ու հետեւակ մարդ մը կը ծածկէ իր մեծ անունին և բարձր կարողութեան շուքին տակ։

«Այն ատեն կատաղութիւն եկաւ վրաս...։

«Զգացի որ երակներուս մէջի արիւնը կը բողոքէր այս նախատինքին դէմ, վրէժխնդրութիւն կը պահանջէր... և դուրս վազեցի երթալու իրեն ձեռքը տալու այն նամակը և ըսելու.

«Կարդա և տես ինչ ըրին քեզի, ինչ ըրին մեզի։»

—Ա՜հ, թշուառակա՛ն... կականեց դերկոմսը, սարսափահար վախէն ու վատութենէն. կ'սպաննէ՞ր զիս։

Այս անամօթ ահաբեկութեան աղաղակը յուզեց Ֆէրնանտի սիրտը։

Վայրկեանի մը չափ իր սև աչերն անոր վրայ սեւեռելով, ոտքէն մինչև գլուխը տարրալուծեց, այդ ցած սրտին խորերը պրպտեց. յետոյ ծանր բայց արհամարհոտ ձայնով մ'աւելցուց.

—Այդ չէ որ զիս արգիլեց, պարո՛ն. այլ գթացի հօրս վրայ։ Զարիքն անդարման էր, ի՞նչ օգուտ կ'ըլլէր այն ազնիւ սիրտը չարչարելէ։

«Ասկէց զատ՝ աղջկան մը գո՞րծն է ամբաստանել իր մայրը... ինչ և ըլլայ։

«Ուստի լռեցի։

— Եւ այն նամակը՞... ի՞նչ ըրիք, հարցուց այրը քաջալերուելով այն գաղափարէն թէ որդիական ակնածանքը՝ գոնէ առայժմ՝ կ'երաշխաւորէր Ֆերնանտի լռութիւնը։

— Ապահով տեղ է։

— Պահեցի՞ք ուրեմն, հարցուց նորէն, վայրագ և արիւնալից աչերով։

— Իմ քովս չէ։

— Սուտ կ'ըսէք, ո՞ւր է. կ'ուզեմ։

— Չեմ ըսեր ձեզի։

— Զգուշացէ՛ք... ես այնպիսի մարդ մ'եմ, որ կրնամ սպաննել ձեզ այդ գաղտնիքը ձեզի հետ թաղելու համար։

Եւ արդարեւ, դէմքը կապարի գոյն առած, ակռաները սեղմած, թեւերն երկնցուցած, պատրաստ կ'երեւնար վրան յարձակելու, կարող, ինչպէս ամէն վատ մարդիկ, ոճիր մը գործելու տկար արարածի մը վրայ, երբ վախը զիրենք զգլխէ ու կուրցնէ։

— Աւելի գէշ կ'ընէք, պատասխա-

նեց Ֆերնանտ արհամարհոտ նայուածքով մը, վասն զի. ես մեռնելուս պէս, հետեւեալ օրը նամակը հօրս ձեռքը կը տրուի։

— Սո՛ւտ կը խօսիք, կրկնեց Պ. Ռիշմոն, շրթունքը փրփրած. բայց ինքզինքը բռնեց Ֆերնանտի հանդարտ պատասխանին առջեւ. այդ նամակը պահուած է տեղ մը, հոս կամ ձեր քով։

— Իմ քովս չէ, հոս չէ։

— Ուրիշի՞ յանձնեցիք. կակազեց թշուառականը, թիկնաթոռի մը յենակին կրթնելով։

— Նօտարիս յանձնեցի կտակագրիս հետ, զորս ձեռքէն չպիտի հանէ. բայց միայն ինծի տալու, կամ եթէ ես տարաժամ մեռնիմ, հօրս յանձնելու համար... վասն զի ճանչելով ձեզ, ինչպէս նաեւ մայրս, նախազգուշութիւններ ձեռք առնելու պարտաւորուեցայ։

Բօլ տը Ռիշմօն յաղթուած էր։

Իսկոյն կոյր կատաղութիւնը գձուձ հլութեան փոխուեցաւ։

— Ի՞նչ ընել է հիմա ձեր միտքը, հարցուց դողահար և գրեթէ աղերսելով.

—Ձեր խայտառակութեանը կը թողում ձեզ, պատասխանեց Ֆէրնանտ:

«Արգիլել ձեզի... ինչ որ գիտէք... անօգուտ է:

«Հարկ կ'ըլլայ աղօր համար իմացընել մօրս թէ գիտեմ ճշմարտութիւնը...

«Եւ ես կ'ուզեմ, կը հասկնա՞ք, Կ'ՈՒԶԵՄ որ չի գիտնայ:

«Որչափ ժամանակ որ կարելի ըլլայ, չեմ ուզեր որ կարմրի իմ առջեւս:

«Հասկըցա՞ք միտքս:

—Այո՛, պատասխանեց Բօլ, և կ'երդնում որ չի պիտի խօսիմ:

—Աղէկ կ'ընէք, վասն զի եթէ խօսիք իրեն, եթէ ձեզնէ պահանջելիք բաներէս մէկուն մէջ թերանաք, հօրս իմաց կուտամ գործը, ինչ և ալ ըլլայ հետեւանքը, դուք եղած կ'ըլլաք պատճառ:

Բօլ դողաց:

Յայտնի էր որ Ֆէրնանտ կ'ընէր ըսածը:

—Հիմա, յարեց, քանի որ դուք յարգէք իմ կամքս, հայրս բան չի պիտի գիտնայ:

«Ասոր համար, մեր մարդոց առջեւ, աշխարհի առջեւ, մանաւանդ հօրս առ-

ջեւ, պիտի շարունակենք իբրեւ կանոնաւոր ամուսիններ ապրիլ, ոչ թէ զիրար պաշտելու, այլ յարգելու ձեւով:

—Ո՛հ, իմ ալ ուզածս է այդ, ըսաւ Բօլ գոհութեամբ:

—Միայն թէ, յարեց Ֆէրնանտ ձեռքովը սենեակին դուռը ցուցընելով, անգամ մ'ալ այս դուռնէն ներս չի պիտի մտնէք:

«Դուրս ելէ՛ք ուրեմն:

Բօլ վարանեցաւ, բայց կնոջը խիստ նայուածքին առջեւ ճակատը խոնարհեցընելով ծանր ծանր դուրս ելաւ:

—Ա՜հ, մրմնջեց Ֆէրնանտ անոր հեռանալը տեսնելով, այս մարդը մինչեւ ծուծը ցած և վատ է:

Եւ թիկնաթոռի մը վրայ ինկաւ, այս ծանր կռուին մէջ ըրած բուռն ճիգէն ընկճած, և երկու գեղեցիկ թեւերը կըրօնական ջերմեռանդութեան շարժումով մ'իրարու կցելով.

--Աստուա՛ծ իմ, ըսաւ, դուն ինծի ուժ և քաջութիւն տուիր, քու շնորհիւդ անձս և սիրոյս պատիւը փրկեցի... վերջապէս տէ՛ր եղայ ես ինծի...: Եւ սարսուռ մ'զգաց:

—Մտածել սակայն թէ իմ ամուսին-

էր․․․ կրցեր էր հաւատալ թէ կը սիրէի զինքը կամ թէ ուրախութեամբ և հաճոյքով կ՚ընդունէի այն ֆիզիքական և բարոյական ստրկութիւնը որուն կ՚ենթարկէր զիս․ և հիմա, իմ այս հրաժարմանս առջեւ, թերեւս այնպէս դատէ թէ աւելի չէի արժեր, և թէ չափազանց երջանիկ էի իր ամուսինն ըլլալով․․․։

—Ո՛հ, Դանիէլ․․․ թերեւս նախանձեցար անոր վրայ․․․ թերեւս վշտակրեցար անով․․․ վախցար կամ կարծեցիր թէ այն կինը որ քեզ կը ճանչէր, կը սիրէր, կրնար տակաւին բան մը պահել անոր համար։

«Ինչ տեսակ կին եղած կ՚ըլլայի, եթէ կարող ըլլալով բաղդատութիւն ընելու ձեր երկուքին միջև, զայրոյթ չի ծագէր սրտիս մէջ, ամբողջ էութիւնս, հոգիս ու մարմինս չի յուզուէր, եթէ տակաւին բան մ՚անոր թողուի այն Ֆէրնանտէն, զոր քու սէրդ կերպարանափոխ ըրաւ, բարձրացուց և հմտացուց ճշմարիտ սիրոյ զգացումին, ինչպէս իր անկախութեան և իսկական արժանիքին։»

23

ՖԷՐՆԱՆՏԻ ՏՈՄՍԱԿԸ

Նոյն միջոցին Բօլ տը Ռիչմօն իր անձնական սենեակը մտեր էր, ընկճած, ջախջախուած, չուարած։

Կը վախնար, վասն զի վերջին ծայր վատ էր, ինչպէս որ կրցաւ նշմարուիլ, և Ֆէրնանտ ալ գիտէր երկար ժամանակէ ի վեր։

Մարդ մը, ինչ որ ալ ընէ, չի կըրնար իր տկարութիւններէն բան մը ծածկել հետը ապրող կնոջմէն։

Ֆէրնանտի սիրտը վիրաւորող առաջին հարուածն այս եղած էր։

Մարդու մը վրայ քաջասրտութիւն չի գտնուիլը, կնոջ մը արհամարհանք ներշնչող առաջին բանն է։ Որչափ և ստորնացած ըլլայ կին մը, չի կրնար համակրութիւն զգալ այնպիսի մարդու մը վրայ․ կը զզուի անկէ, չուզեր հընազանդիլ անոր։ Ամուսնի մը վրայ տեսնուած կորովի և քաջասրտութեան առաւելութիւնն է այն միակ նկատողութիւնը, որ կրնայ քաղցրացընել ամուսնացեալ կնոջ մը գերութիւնը,

որուն դատապարտուած է օրէնքով, մանաւանդ սիրտ և խելք ունեցող կընոջ մը համար, ինչպէս էր Ֆէրնանտ ի ծնէ, և ինչպէս որ Ֆէրնանտ մնացեր էր՝ հակառակ այն տարկական կեանքին, որուն վարժեցընել ուզէր էր ամուսինը։

Վախ ունէր, ըսինք. բայց միանգամայն կատաղութիւն կ'զգար իւր կնոջ ընդվզելուն և զինքն ա՛յն աստիճան նուաստ վիճակի մը մէջ դնելուն վըրայ։

Իւր գաղտնիքին տէր, կրնայ մէկ խօսքով ոչնչացընել զինքը։

Սպառնացեր էր, և ինքն ալ գլուխ ծռեր էր։

Փոխուեր էին դերերը։

Այսուհետեւ ինք էր ստրուկը։

Ուրիշ զգացում մ'ալ կը խառնուէր իւր կատաղութեանն ու սարսափին հետ։

Ֆէրնանտ կը պրծէր ձեռքէն։

Արդ, Ֆէրնանտ դեռատի էր և գեղեցիկ, և՝ առանց զայն սիրելու՝ որովհետեւ Տիանը կը սիրէր, —եթէ կրնայ սիրել կոչուիլ զգայութեանց և երեւակայութեան կրկին վատթարումը,

որ զինքն իրմէ տարւօք կնկան մը ձեռքը կը մատնէր, —սովորութիւն ըրեր էր տիրել Ֆէրնանտի վրայ, եւ կ'ուզէր իւր տանը մէջ գտնել այն զբօսանքը, երբ իւր ապօրէն յարաբերութիւնն ամէն աչքէ ծածկելու հարկը զրկէր զինքը կոմսուհւոյն տարփանաց ապացոյցներէն։

Մէկուն հետ աշակերտ. միւսին հետ վարպետ, այս էր իւր կենաց ամբողջութիւնը։

Հիմա, լմնցած էր, բոլորովին լըմնցած....։

Ֆէրնանտ գիտէր, բայց ոչ ամէն բան...բարեբաղդաբար։

Գիտէր ապօրէն յարաբերութիւնն, բայց չէր գիտեր անկէ զաւակ մը ծընած ըլլալը։

Եթէ գիտնար, անշուշտ անոր ալ խօսքը կ'ընէր, կամ գէթ ակնարկութիւն մը։

Այսպէս, Ֆէրնանտի հետ ամուսնութիւնը, որ կոմսուհւոյն և իրեն ապօրէն յարաբերութիւնը ծածկելու, գըլխուն վրայ կախուած չանթը հեռացնելու ծառայած էր, այն ամուսնութիւնը որ ամուսնին և հօր կա-

կածները թմրեցնելու, անդորրելու, ծառայած էր, այժմ իրեն դէմ կը դառնար, և կը դադրէր ապահովութիւն մ'ըլլալէ, այն վայրկենին որ Ֆէրնանտ գիտէր ամօթալի գաղտնիքը։

—Եւ խօսք տուի որ չիմացնեմ երբեք Տիանի, կ'ըսէր ու կը կրկնէր ինքնիրեն իւր անզօր կարողութեան բորբոքին մէջ։

«Արդարեւ ալ այնպէս պէտք էր, թերեւս այս էր լաւագոյն միջոցը... վասն զի բուռն հոգի մ'է...։

«Ո՜վ գիտէ ի՛նչ ծայրայեղութեան կը դիմէ երբ գիտնայ թէ ի՛նչ սպառնալիքի ներքեւ պիտի ապրինք այսուհետեւ։

Բօլ սարսափի սարսուռ մը զգաց։

«Այնպիսի կին մ'է, որուն անվեհերութիւնը զարհուրեցուցած է զիս։

«Ո՛չ, ո՛չ... աւելի լաւ է որ չ'ի գտնայ...։

«Վասն զի շատ հաւանական է նաեւ որ ինծի ալ բարկանայ... իմ անխոհեմութեանս... իմ մոռացումիս վերագրէ...։

«Անիծեա՜լ նամակ։

«Պէտք է սակայն զգուշացընել զինքը... առանց իրեն ըսելու թէ Ֆէր-

նանտ իմացած է ինչ որ պէտք էր միշտ անգիտանար, նշմարել տամ իրեն թէ կը վախնամ որ կասկածի գացած ըլլայ...։»

Բօլ տը Ռիշմօն զարհուրելի գիշեր մ'անցուց, դառնալով և դառնալով իւր առանձին անկողնին մէջ ամենադժնակ անքնութեամբ և ահռելի տեսիլներով, զորս սարսափը կը ներկայէր իւր յուզեալ երեւակայութեան, անիծելով զՖէրնանտ, զոր կ'ատէր հիմա այն ցած ու վայրագ ատելութեամբ զոր իրեն պէս վատ մը կրնար զգալ այն կնոջ դէմ որ կը պրծէր իւր ձեռքէն, և միանգամայն վտանգաւոր կ'ըլլար իւր ապահովութեանը համար։

Հետեւեալ օրը սակայն դահլիճը իջաւ ժամը տասնին, և հարցընել տուաւ սենեկապանուհին թէ տիկինը կրնա՞ր տեսնել։

Քանի մը վայրկեան ետքը Ֆէրնանտ երեւցաւ, արդէն հագուած, բայց իւր սխրալի դէմքին, ինչպէս նաեւ ամուսինին դէմքին վրայ կը կարդացուէր անքուն գիշերի մը խոնջանքը։

Երկուքն ալ սպասեցին որպէս զի մինակ մնային իրարու հետ խօսելու համար։

—Ինչո՞ւ տեսնել կ'ուզէք զիս, պա-

րո՛ն, հարցուց Ֆէրնանտ հանդարտ ձայնով մը։

—Պարտաւորուած եմ այս առտու աներոջս երթալ, ըսաւ Բօլ խոնարհաբար։

«Շատ հաւանական է որ մեզ վար դնէ նախաճաշի։ Չէ՞ք կարծեր, որ պատշաճ կամ հարկ ըլլայ ձեզի հետ ի միասին երթալ։

—Ես պիտի ըսէի ձեզի թէ անհրաժեշտ իսկ է։

—Ուրեմն հետս կուգա՞ք, հարցուց վարանելով, վասն զի նախ կոմսուհին կ'ուզէր տեսնել, և կը հասկցուի ինչո՛ւ համար։

—Ո՛չ, պատասխանեց Ֆէրնանտ։ Ես կուգամ ձեզ հոն կը գտնեմ։ Դուք իմացուցէք... մօրս... և կոմսին։

Զայս ըսելով Ֆէրնանտ կրնակը դարձուց և իր բնակարանը վերադարձաւ։

Հինգ վայրկեան ետքը ապարանին մեծ դուռը կը գոցուէր Պ. տը Ռիշմօնի ետեւէն, որ Պոնաբառթ փողոցը կ'երթար աներոջը տունը։

Նոյն միջոցին Ֆէրնանտ իր սենեակը մտնելով, և վստահ թէ ամուսինն այլ ևս չի համարձակիր ոտքը ներս

դնել, կը նստէր փոքրիկ գրասեղանի մ'առջև, և թերթ մը թուղթ առնելով՝ հետեւեալ տողերը կը գրէր Դանիէլ տը Քէօրի։

«Պաշտելի՛ս,

«Ամուսինս վերադարձած է։ Վայր-
«կեան մը մի՛ կորսնցըներ, վազէ ուր
«որ գիտես, և անհետ ըրէ ապացոյ-
«ցը...։

«Միշտ քուկդ, յաւիտեան քուկդ։»

Եւ ստորագրութեան տեղ իր անունին սկզբնատառը դրաւ Ֆ... մը։

Յետոյ ծալլեց թուղթը, պատեանի մը մէջ դրաւ, և վրան հետեւեալ հասցէն գրեց։

Պառօն Վառօս

Տուէ փողոց 29

Փարիզ

Ժամը տասնուկէօին փեղոյր մը դըրաւ գլուխը, և թեթեւ թիկնոց մը վրան առնելով՝ ինքն ալ դուրս ելաւ և կառքը նստաւ, որ պատրաստ կ'ըսպասէր իրեն։

Բայց, փոխանակ ուղղակի Պոնաբառթ փողոցն երթալու, կառքը Սէն-Սիւլբիս քշել տուաւ, և եկեղեցիին առջեւ իջնելով ներս մտաւ աղօթելու։

Արդէն գիտենք թէ Ֆէրնանտ կրօնասէր էր իւր ծնած միջավայրին և առած կրթութեանը շնորհիւ։

Ծունկի վրայ գալով կարճ աղօթք մ՚ըրաւ, յետոյ ձախ կողմի դռնէն դուրս ելաւ։ Հոն, իւր կառապանէն տեսնուելու վախ չունենալով, վասն զի մեծ հրապարակին վրայ կ՚սպասէր կառքին հետ, բեռնակիր մը գտաւ։

—Սա նամակս հիմա իւր հասցէին տանէիր ըսաւ, թուղթն անոր տալով։ Տանը դռնապանին ձեռքը պիտի տաք, և ոչ ուրիշի։

—Հասկըցայ, ըսաւ բեռնակիրը։ Պատասխան կ՚ուզէ՞ք։

—Ո՛չ, բայց շուտ գացէք։ Ահաւասիկ ձեզի հինգ փրանք։

Բեռնակիրը արագապէս հեռացաւ ուրախութեամբ։

Ֆէրնանտ նորէն եկեղեցին մտաւ, մէջէն անցաւ, և հրապարակին վրայի մեծ դռնէն դուրս ելնելով՝ կառքը նստաւ, ուղղակի տը Ֆէրնիք կոմսին ապարանը գնաց, որ քանի մը մեդր միայն հեռու էր։

Մենք ալ իրմէ առաջ պիտի երթանք հոն։

չեմ... ինչ որ մարդկաբար հնար էր, զայն ըրած եմ։ Պատմեմ ձեզի, պարո՛ն դերկոմս, և դատեցէք։

Եւ սկսաւ Բօսատ մանրամասնաբար պատմել Ռաուլ տը Ֆէրնիք կոմսին հանդիպիլը, իրեն ետեւէն հետապնդումը, իւր խորհած հնարքը, աղքատաց գանձանակին մէջ խոթած թուղթերն առնելու համար ըրած ջանքը, վերջապէս գանձանակին բռնաբարուած և թուղթերուն վերցուած ըլլալը՝ անծանօթ ձեռքով մը։

Սոյն պատմութեան միջոցին Բօլ տը Ռիշմոնի կրած սոսկալի տագնապը կարելի չէ նկարագրել։

—Ըսել է թէ, գոչեց ճակտէն վազած պաղ քրտինքը սրբելով. Տիանի գաղտնիքը, իմ գաղտնիքս, երկուքիս ալ երջանկութիւնը, պատիւը, թշուառականի մը ձեռքն են, որ կրնայ ուզածին պէս գործածել և ահռելի փորձանքնե՜ր բերել մեր գլխուն։

—Օ՜, մի՛ ըսէք զայդ, մի՛ ըսէք, ըսաւ Անթօան Բօսատ յուսահատութենէն կծկած դէմքով մը, որ կոմսուհիին անկեղծապէս յարած ըլլալը կ՚ապացուցանէր։ Ի՞նչ կը պարունակէին այդ անիծած թուղթերը։

—Ես ալ չեմ գիտեր ճշդիւ. այսչափ մը միայն ըսաւ ինծի տիկին տը Ֆէյրնիք թէ մանկաբարձ կնոջը վերաբերեալ էին....։

—Միտքէս կ'անցնէր, պատասխանեց մէկէն Թօմաս աւելի տխուր և յուսահատ, ուստի մինչեւ իսկ գացի տեսնել այն դժոխային արարածը։

Եւ սեղմեց բռունցքը։

—Ի՞նչ կայ այն կողմէն, կակազեց դերկոմսը զարհուրելով Թօմասի ըսպառնալից երեւոյթէն։

—Սա կայ որ ամէն բան գիտէ թըշուառական կինը։

—Ամէն բա՞ն... ի՞նչ։

—Կոմսուհիին բուն անունը։

—Ի՛նչ կ'ըսէք։

—Ձե՞րն ալ։

—Ո՛հ, սարսափելի բան։

—Եւ թէ դուք էք տղեկին հայրը։

—Գէշ է գործս, մրմռաց դերկոմսը դողահար, երեսին գոյնը մոխիր կըտրած և ակռաները կափկափելով։

—Եթէ խօսի... բայց մինչեւ հիմա խորհրդապահ գտնուած է։

—Բաւական չէ այդ։

—Ես ալ այդպէս կը կարծեմ։ Եթէ

կոմսուհին ալ մեզի համակարծիք է...

—Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք։

—Ըսել կ'ուզեմ թէ յաւիտենական խորհրդապահ մնալուն ճարը կը գըտնենք, աւելցուց Թօմաս այնպիսի դէմքով մը, որ սարսռեցուց իր թշուառական խօսակիցը։

—Բայց տղեկը... միակ նիւթական ապացոյցը վերջապէս... գիտէ՞ անոր ալ ո՛ւր ըլլալը։

—Անոր խօսքը չըրաւ ինծի, պատասխանեց Անթօան Թօմաս, կոմսին այլայլած դէմքը դիտելով։

—Ա՛հ, այդ աղէկ, մըմնջեց։

—Դուք գիտէ՞ք ուր ըլլալը հարցուց Անթօան։

—Զուիցերիոյ մէջ է... կարծեմ... բայց դարձեալ մեր վիճակը զարհուրելի է։

«Դանակը դլուխնուս վրայ է, քանի որ այդ ժիւսթին Պօնֆօային թուլբերանութեան կամ մատնութեան վախը կայ։

«Միւս կողմէ պէտք է գիտնալ այդ ձեղնէ գողցուած թուղթերուն պարունակութիւնը, որպէս զի տեսնենք թէ անոնք ալ կրնա՞ն վտանգ մ'սպառնալ մեզի։

«Ուստի հիմա երթամ իմացընեմ կոմսուհիին: Աստուած տայ որ մինակ գտնէի զինքը:

—Այո՛, պէտք է փութալ...: Իսկ ես... ի՞նչ պէտք է ընեմ:

—Հոս սպասել... առանց երեւնալու... առանց շարժելու, որպէս զի անսպասելի հոս գտնեմ ձեզ. ո՛ր ժամուն որ գամ:

—Այսօր պիտի կրնա՞մ տեսնել ձեզ:

Դերկոմսը ժամացոյցը հանեց:

—Ժամը հինգն է, ըսաւ: Կը վախնամ որ չի կրնամ վերադառնալ, եթէ տեսակցութիւնս երկար տեւէ կոմսուհիին հետ:

—Ես դուրս չեմ ելներ հոսկէց մինչեւ որ չի տեսնեմ ձեզ:

«Ըսէք կոմս-քրոջս թէ զինքը ազատելու համար ինչ որ հրամայէ ինծի, պատրաստ եմ կատարել:»

Այս վերջին խօսքն ըսած միջոցին Անթօան Բօսատ տնկուեր էր, աչերն հրացայտ, և բռունցքն ահռելի կերպով մը խաղցընելով:

Դերկոմսն արտորնօք վար իջաւ, և երբ տունէն դուրս կ'ելնէր, ձեռք մը ուսին վրայ դրուելով՝ արգիլեց զինքը:

Անթօան Բօսատն էր որ վար վազելով՝ հասեր էր ետեւէն:

—Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կուզէք. հարցուց դերկոմսը զարմանքով:

—Եթէ վաղը զիս չի գտնէք սենեակիս մէջ, թէ՛ առտուն և թէ՛ իրիկուան, ես սա մօտի ճաշարանը կը գտնուիմ: Այն ատեն դռնապանին կը հարցընէք և կուգայ կը կանչէ զիս:

—Հասկըցայ, ըսաւ Պ. տը Ռիշմօն, և մօտակայ կայարանը դիմելով՝ կառքի մը մէջ ցատկեց:

«Պոնարատթ փողոց, ըսաւ կառավարին, և շուտով:»

—o—

28

ԺԻԼ ՇԱՄՊԼԷԶԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ ՄԸ ԿԸ ԳՏՆԷ

Շամպլէզի չէր զատուեր պատուհանին քովէն, ուր պահուըտած էր վարագոյրներուն ետին:

Ուստի նշմարեր էր Անթօան Բօսատի կիսադէմը՝ երբ Բօլ տը Ռիշմօնի ետեւէն հասեր էր դրանը սեմին վրայ:

—Ա՜, ա՜, ըսաւ ինքնիրեն ուրա-

խութեամբ, չէի սխալած, ահա գտայ հետք մը, կին մը կ'սպասէի, այր մ'եկաւ... բարձր դասակարգէ մա՛րդ մը,

«Հոգ չէ, արդիւնքը միշտ նոյն պիտի ըլլայ

«Պատգամաւոր մ'է... որ անշուշտ տեղեկութիւններ, նոր հրամաններ կը բերէր անհետացած թուղթերուն մասին...:

«Մեկնած միջոցին շատ մտազբաղ... վրդոված և սրտատանջ երեւոյթ մ'ունէր:

«Կ'երեւի թէ ծրագրէն օրինակ մ'ալ բերաւ տուաւ:

«Արդեօք նորէն երեք հազարնոց թղթադրամ կա՞ր հետը:

«Տարակոյս չի կայ որ այս անգամ ձեռքս չի պիտի անցնին: Բայց ես համոզուած եմ թէ անկէ աւելին պիտի ունենամ:»

Եւ մտածեց պահ մը:

—Եթէ չեմ սխալիր, հինգերորդ յարկի մարդը՝ շատ չանցած՝ նորէն շահատակութեան պիտի ելնէ:

«Ուր որ երթայ, պէտք է որ ես ալ հոն ըլլամ:

«Ետքը կը տեսնենք:

«Ուստի պէտք չէ որ վայրկեան մը բաժնուիմ այս պատուհանին քովէն, որպէս զի տեսնեմ դուրս ելնելը:»

Այս մտածութեանց մէջ ընկղմած, Ժիւլ Շամպէզի չէր լսած հաղորդակցութեան դրան կամացուկ մը բացուիլը Սոֆի Շաթլէնի զգուշաւոր ձեռքով:

—Ի՞նչ կ'ընէք հոս, ըսաւ յանկարծ թեւերն անոր պարանոցին շուրջը նետելով:

—Կ'երազէի ըսաւ Ժիւլ ցնցուելով:

—Գրած վէպիդ գլուխներէն մէկո՞ւն վրայ:

—Ճշդիւ... ինչպէս նաև անոր տալիք տիտղոսին վրայ:

—Ի՞նչ տիտղոս է:

—Գողօնի՜, պատասխանեց Շամպէզի:

—Գէշ չէ, հետաքրքրութիւն կը գրգռէ:

—Այնպէս չէ՞:

—Եւ գլուխը ո՞ւր հասած է:

—Գլուխը պիտի կոչուի գողօնակալ:

—Բա՞ն մը գտնելու համար:

—Այո՛, գաղտնիք մը և մարդ մը:

—Ի՞նչ գաղտնիք:

—Ա՛, չափազանց կը պրպտէք: Ճահեկանութիւնը կը կորսուի: Ճըշ-

մարիտն ըսելով՝ ես ալ չեմ գիտեր։

—Մա՞րդը, ան ալ չէ՞ք գիտեր։

Շամպէզի ուշադրութեամբ տիկին Շաթլէնի նայեցաւ, որ կեցեր իրեն կը նայէր ա՛յնպիսի փաղաքուշ գորովով մը, որուն չէր կրցած երբէք դիմանալ։

Յանկարծ երկու ձեռքը բռնելով ա՛յնչափ խանդով սեղմեց, որ այն զգայուն կնոջ երակները սարսռեցան։

—Սօֆի՛, ըսաւ մէկէն, դուք հանճարեղ էք։

—Կ'ըսեն։

—Խորամա՞նդ ալ էք։

—Փորձեցէք, պատասխանեց Սօֆի ժպտելով։

—Եւ կ'ուզէ՞ք հաճոյ ըլլալ ինծի։

—Կը կասկածի՞ք։

—Ոչ, վասն զի կը հաւատամ որ զիս կը սիրէք, և բարի սիրտ ունիք։

—Արդէն ցոյց տուի։

—Ուրեմն ինչ որ կրնայ իմ երջանկութիւնս աւելցնել, ապահովել և ինծի օգտակար ըլլալ, ձեզի հաճոյք կը պատճառէ, այնպէս չէ՞։

—Անտարակոյս։

—Խորհրդապա՞հ էք։

—Փորձեցէք։

—Կ'ընէ՞ք ինչ որ ըսեմ ձեզի՝ առանց ինծմէ բացատրութիւն ուզելու, զոր չեմ կրնար տալ հիմա։

—Հրաման ըրէք և հնազանդիմ։

—Սօֆի՛, սքանչելի՛ էք։

Եւ գորովանօք համբուրելով՝ պատուհանին մօտեցուց։

—Հիմա մտիկ ըրէք զիս։

«Դիմացի տանը մէջ մարդ մը կը բնակի... ան մարդը միայն կրնայ գտնել տալ ինծի փնտռած գաղտնիքս», Ք. (անծանօթն) այն գրահաշուական խնդիրին, որուն լուծմանը կ'աշխատիմ։

—Չեմ հասկընար։

—Հասկցընեմ։

«Գրած վէպս երեւակայական գործ մը չէ. ճշմարիտ իրողութեան մը, կենդանի տռամի մը հաւատարիմ պատմութիւնն է, որուն մէջ... պարագաներուն դիպուածը... զիս ալ մըտցուց։

«Սկիզբը միայն ձեռքս ունիմ, և ոչ հետեւութիւնը. այն հետեւութիւնն է փնտռածս»։

—Տարփակա՞ն գործ է, հարցուց տիկին Շաթլէն մտահոգ դէմքով մը։

—Ուրիշներու համար թերեւս․ ինծի համար... հարստութեան խնդիր է։

—Հարստութիւնը մեզ կը ղատէ իրարմէ, ըսաւ տիկին Շաթլէն տրխրութեամբ։

—Ընդհակառակն։ Ամէն բան հաւասար չէ՞ մեր մէջ մշտնջենապէս։

—Կ'երդնո՞ւք։

—Կ'երդնում։

—Ի՞նչ կ'ուզէք ինծմէ․ ձեր աշխատակի՞ցն ըլլալ։ Պատրաստ եմ։

—Եւ հեղինակի իրաւունքին կէսը ձեզի պիտի ըլլայ։

—Խօսեցիք ուրեմն։

—Պէտք է որ նա դիմացի տունը բնակող մարդուն ոչ մէկ շարժումը չի վրիպի մեր աչքէն․ ոչ ցերեկ, ոչ գիշեր, առանց ինքը նշմարելու։

«Ասոր համար չէ՞ր որ ընտրեցի այս սենեակը, ձեզ ճանչելէ առաջ․ ասոր համար է որ չեմ շարժիր տեղէս։

«Երբ այս մարդը տունէն դուրս ելնէ, ես ալ ետեւէն պիտի երթամ, ուր և երթայ։

«Մի զարմանաք ուրեմն, եթէ այս վայրկեանէն սկսեալ, ճաշս ալ այս սեղանին վրայ պիտի ուտեմ, աս պատուհանին մօտը։

—Իմ գործս ի՞նչ պիտի ըլլայ։

—Անմիջապէս տեղեկութիւններ առնել կամ առնել տալ, զորս ես ինքս չեմ համարձակիր առնել․ ինքզինքս չի մատնելու համար։

—Դիւրին է։ Այդ տանը դռնապանը որ վերջին ծայր խեղճ է, շատ անգամ կուգայ մեր ճաշերուն մնացորդը կ'առնէ։

—Ըսել է թէ, պէտք եղած ժամանակ տեղեկութիւն կուտայ մեզի... եթէ քիչ մ'ալ ստակ տանք։

—Անտարակոյս։

—Լաւ։

Ժիւլ Շամպէզի կամացուկ մը վարագոյրին մէկ կողմը բանալով․

—Կը տեսնէ՞ք սա երդիքի լուսամուտը։

—Այո՛, մարդ մ'ալ կայ։

—Նոյն ինքն է։

—Օ՛, տեսած եմ և կը ճանչեմ... սարսափելի գլուխ մ'ունի, զոր տեսած ատենս կը սոսկամ։

—Ուրեմն հարցուցէք իմացէք դռնապանէն, ինչ որ կարելի է գիտնալ այդ մարդուն վրայ...։

Քառորդ մը հազիւ անցած էր երբ

Սօֆի հետեւեալ տեղեկութիւնը բերաւ իր տարփաւորին։

«Անունը Անթօան Բօռատ է, Գաղղիոյ հարաւային կողմէն եկած, բնակարանին վարձքը կանոնաւորապէս կը վճարէ, քիչ դուրս կ՚ելնէ, եկող գացող չունի, բան մը չըներ։»

—Մեծ բան մը չէ այդ տեղեկութիւնը, ըսաւ Ժիւլ Շամպէզի, բայց գո՛նէ անունը գիտեմ... Մնացածն ալ կը ջանամ հասկընալ։

29

ՀՆՀՆՈՒՔ

Դահլիճն արդէն լեցուն էր Ֆէրնիք կոմսին հրաւիրած հիւրերովը, երբ Բօլ տը Ռիշմօն դռնէն ներս մտաւ։

Տիան, որ քանի մը տիկիններու հետ կը խօսակցէր, զայն տեսնելուն պէս՝ հարցական արագ նայուածք մ՚ուղղեց անոր, Դերկոման ալ ոչ նուազ արագ բայց սրտատանջ նայուածքով մը պատասխանեց։

Կոմսուհին հասկըցաւ նշանակութիւնը, և իսկոյն տարտամ բայց բուռն անհանգստութիւն մը տիրեց վրան։

—Բան մը կը դառնայ, ըսաւ ինքնիրեն, ի՛նչպէս կրնամ գիտնալ։

Իր կացութեան հարկէն վերջին ծայր զգուշութեամբ վարուելու դատապարտուած էր, որպէս զի փեսին հետ չափազանց մտերմական յարաբերութիւններ ունենալու կասկած չտար։

Ուստի շարունակեց խօսակցութիւնը քովի տիկիններուն հետ յոյժ բնական ձևով, թէև անհամբերութիւնն ու հընհնուքը կը լափէին զինքը։

Դերկոման ալ գացեր մտեր էր այն խմբակին մէջ, ուր Ռաուլ տը Ֆէրնիք կոմսը կը խօսակցէր քանի մը բարձրաստիճան դիւանագէտներու և Սէն-Ժէռմէն արուարձանի ազնուականներու հետ։

Հոն բաւական ժամանակ կենալէ և խօսակցութեան մասնակցելէ ետև․ մեկնեցաւ և տիկիններուն կողմն երթալով՝ կոմսուհիին մօտեցաւ։

—Շատ ուշ մնացիք, ըսաւ Տիան ժպտելով։

—Արտաքին գործոց պաշտօնատունն էի, ուր յուսացածէս աւելի կենալ հարկ եղաւ։

—Ծա՞նր գործի համար անշուշտ, ըսաւ Տիան շեշտելով․

— Շա՜տ ծանր, որ կրնայ աւելի ծանրնալ։

—Ա՜հ, Աստուա՜ծ իմ, գոչեց դեռատի կին մը, որ չէր հասկնար այս խօսքերուն խորհրդաւոր իմաստը. արդեօք պատերազմի սպառնալի՞ք մը կայ մեր գլխուն վրայ։

— Ո՛չ, ո՛չ, ըսաւ Բօլ տը Ռիշմոն։ Ամէն ջանք պիտի ընենք առաջն առնելու համար։ Մեք խաղաղութիւն կ'ուզենք և հետևապէս ամէնուն հետ ալ պիտի պահենք մեր բարեկամական յարաբերութիւնները։

Իր տարփաւորին խօսքերը լսած ժամանակ, Տիանի սիրտը կը սեղմուէր, թէ և շրթունքը կը ժպտէին։

Նոյն միջոցին Ֆէրնանտ ներս մտնելով, կոմսուհին ոտքի վրայ ելաւ աղջիկը դիմաւորելու համար, և երբ դերկոմսին քովէն կ'անցնէր.

—Ձեզի հետ խօսիլ կ'ուզեմ, ըսաւ դերկոմսը կամաց մը։

Տիան ցնցուեցաւ, բայց շարունակեց իր աղջկան քով երթալն՝ առանց պատասխանելու։

—Խոշոր սպառնալիք մը կայ օդին մէջ, կ'ըսէր ինքնիրեն։ Բայց ի՞նչպէս

պիտի կրնամ հարցաքննել Բօլն այս իրիկուն։

Իմաց տուին վերջապէս թէ ընթրիքը պատրաստ էր։

Երկար և շքեղ եղաւ։

Կոմսուհին յուզեալ ըլլալով՝ չէր կրնար ուտել, բայց և այնպէս իր տանտիրուհիի պարտականութիւնը ճշդիւ կը կատարէր։

Ֆէրնանտ ալ մտահոգ և յուզեալ կ'երևնար՝ հակառակ ինքզինքը զըսպելու համար ըրած ամէն ջանքերուն, զբաղեալ ականջով մ'և բռնազբօս ժպիտով մը մտիկ ընելով դահլիճի սիգանագուհի մը, որ անհամ գովեստներ կ'ուղղէր իրեն. և որոնց Ֆէրնանտ՝ կատարելապէս անուշադիր՝ միավանկ տարտամ բառերով միայն կը պատասխանէր։

Իւր մտածութիւնը Դանիէլի վրայ էր, իւր սիրած մարդուն, որ անշուշտ կը վշտանար իրմէ հեռու գտնուելուն վրայ, և որուն համար միայն կ'ուզէր գեղեցիկ ըլլալ։

Ո՜րչափ պիտի խօսէր, փայլէր, ներկայ գտնուողներն զմայլեցնէր իւր հրամայիչ գեղեցկութեամբ, իւր փայլուն

սրամտութեամբ և սիրուն զուարթու-
թեամբ, եթէ հոն ըլլար իր սիրելին,
եթէ զգար անոր գորովալից և խան-
դավառ նայուածքին իր վրայ։

Անկէ հեռու, մինչեւ իսկ հաճոյ ըլ-
լալու բաղձանքը կը կորսնցնէր, և ա-
մենէն անմեղ պչրանքը մեղք կը հա-
մարէր իրեն, վասն զի Դանիէլ էապէս
ամէն բան էր իրեն համար, իր կե-
նաց լոյսն ու հրապոյրն էր։

Իր զաւկին՝ Գէորգին վրայ ալ կը
մտածէր, ինչպէս նաեւ անոր նկատ-
մամբ Դանիէլի ցուցած նամակին վրայ։

Խեղճ Դանիէլ, ո՜րչափ տրտում և
յուզուած էր դերկոմսին վերադարձն
իմանալէն ի վեր, այն դերկոմսին որ
իր դէմը նստած էր։

Կը դիտէր անոր անշնորհ և սմսե-
ղուկ գլուխը, այն անհաճոյ ամբողջը,
որ երեւակայութեան ամէն յայրատու-
թիւններն ու հոգեկան զեղծումները
կը ծածկէր, և իր մտածութիւնն ա-
ւելի եռանդով դէպի Դանիէլ տը Թէօր
կը դիմէր։

Անոր ազնիւ, հանճարեղ և սիրավառ
գլուխը կը յիշէր, և այդ երկու մար-
դոց բնազդեցիկ բաղդատութիւնը խուլ

զայրոյթ մը կուտար իրեն երբ կը լը-
սէր տիկին դերկոմսուհի կամ տիկին տը
Ռիշմօն կոչումները, տխուր և անուն,
որք իր ատելի շղթան կը յիշեցնէին
իրեն, որք աւելի զգալի կ՚ընէին իր
սրտին այն արգելքը, զոր օրէնքը
կանգնած էր իրեն և Դանիէլի միջեւ։

Այն ատեն իր աչերը կը դառնային
կոմսուհիին, իր մօրը վրայ, որ նոյն-
պէս զինքը կը դիտէր, և նայուածք-
նին իրարու հանդիպելով, այդ երկու
կիներն, առանց ճշդիւ կարդալու ի-
րենց սրտին մէջ անցածը, կը գուշա-
կէին իրենց փոխադարձ յուզումը, փո-
խադարձ հնհնուքը, որք չէին նշմա-
րուիր ներկայ գտնուողներէն, մինչեւ
իսկ կոմսէն։

Ճաշէն ետեւ դահլիճը վերադարձան։

Ֆէրնանտ, ձանձրանալով այն դա-
տարկ խօսակցութիւններէն որոց մաս-
նակցելու պարտաւորուած էր, և որք
կը կորզէին զինքը իր մտածումներէն
առանց զբաղեցնելու կամ զբօսցընելու
գնաց դաշնակին առջեւ նստաւ։

Քաջ դաշնակահար էր։

Մեծ հաճոյքով մտիկ ըրին զինքը։

Այնպիսի հատուածներ կը զարնէր,

որք Դանիէլի սիրածներն էին, և զորս շատ անգամ նուագեր էր, երբ Դանիէլ իր ուսին վրայ ծռած, անոր զաղջ շունչը կ'զգար իր մերկ ծոծրակին վրայ, ուր իր սեւ մազերը վեր դարձած ըլլալով, քանի մը թեթեւ գանգուրներ միայն թողած էին։

Այս հատուածները խանդով զարկած միջոցին՝ կը մոռնար իր շուրջը գտնուողները, մինչեւ իսկ կարծելու չափ թէ իր սիրելիին հետն էր. անուշ սարսուռներ կը քալէին երակներուն մէջէն, որպէս թէ իր տարփաւորին շրթունքն իր խրոխտ և շնորհագեղ վիզին վրայ պիտի հանգչէին։

Օգուտ քաղելով ընդհանուրին ուշադրութենէն, զորս Ֆէրնանտի ճարտար և ոգելից նուագածութիւնը գըրաւած էր, Բօլ տը Ռիշմօն կամացուկ մը կոմսուհիին ետին սողոսկեցաւ, որ դիտմամբ դահլիճին քիչ մը մութ կողմը նստած էր։

Կոմսը ծխարանը նստած էր քանի մը բարեկամներու հետ։

—Է՜, ի՛նչ լուր, ըսաւ Տիան առանց դերկոմսին նայելու։

—Տեսայ զինքը։

—Կատարե՞ր է հրամաններս։

—Ոչ։

Տիան դժգունեցաւ հակառակ իր պաղարիւնութիւնը պահելու ճիգին։

—Ինչո՞ւ, հարցուց հեւալով։

—Չեմ կրնար հիմա ըսել... շատ ծանր է։

Նոյն միջոցին Ֆէրնանտ կը մեկնէր դաշնակին առջեւէն ջերմ ծափահարութեանց մէջ։

Դերկոմսը հեռացաւ Տիանի քովէն։

Բայց ծաղկատի դերկոմսուհին նըշմարեր էր այդ արագ խօսակցութիւնը և իր մօրը դժգունիլը։

—Ի՞նչ խօսեցան իրարու, ըսաւ ինքնիրեն։

Կէս գիշերին մեկնեցան կոմսին հիւրերը։

—Վաղ առտու, ըսաւ Տիան իր փեսին երբ հրաժեշտ առաւ իրմէ։

Ան ալ գլուխը խոնարհեցնելով մեկնեցաւ կոմսուհիէն ոչ նուազ շփոթած, ոչ նուազ վշտահար, իրենց դէմ ելնող սպառնալից յապաղումներէն և հետզհետէ ծանրացող վտանգներէն։

30

ՈՒՐ ԴԱՆԻԷԼ Կ'ՍՏԱՆԱՅ ՆԱՄԱԿԸ

Սակայն նոյն օրը Դանիէլ որ Բէօր ստացեր էր Ֆէրնանտի նամակն, որով կ'իմացընէր ամուսնին վերադարձն և կ'սպասէր որ փութացընէ իրենց զաւկին զետեղումը Տուէ փողոցի տանը մէջ։

Դերկոմսին հետ ունեցած տեսարանէն ետև յայտնի էր թէ Ֆէրնանտ ամէն զգուշութիւն ի գործ դնելու հարկին մէջ էր, և թէ մեծ անխոհեմութիւն կ'ըլլար իր սխալին ապացոյցը ժիւսթին Պոնֆօյի քովը թողուլ, որ ծանօթ էր իր հօրը գործակատար և Բօլ տը Ռիշմոնի հետ ունեցած տարփական յարաբերութեանց համախոհ Անթօան Բօսատի։

Երբ կարդաց այն համառօտ նամակը, զոր դռնապանուհին տուեր էր իրեն Տուէ փողոցի տունն հասած վայրկեանին, ուր ուրախալի վստահութեամբ կը յուսար գտնել իր սիրելին որմէ հեռու կեանք չի կար իրեն համար, և որ երբէք չէր թերանար իր ժամա-

դրութեան մէջ, Դանիէլ ծանր հարուած մը կրեց սրտին։

—Վերադարձե՞ր է, մրմռաց։

Եւ իր զաւկին վրայ խորհելէ, իրենց գլխուն վրայ կախուած սպառնալիքներուն վրայ մտածելէ առաջ, իրեն ծանուցուած կոշտ իրողութիւնը միայն տեսաւ։

—Ամուսինն եկե՞ր էր։

Վերջացեր էր ներկայ տարւոյն գեղեցիկ երազն, ուր Ֆէրնանտ ամբողջովին իրենն եղած էր, իր բոլոր էութիւնն իրեն նուիրած էր, և ուր ինքը բնաւ չէր նեղուեր այն մտածութեամբ թէ ուրիշ մարդու մը հետ կապուած էր ամուսնական կենաց կապով։

Իր պաշտած կնոջ գիրը կարդալու համար մեր նկարագրած փոքրիկ յարկին մէջ գնաց փակուեցաւ, և թիկնաթոռի մը վրայ ինկաւ տխուր ու մտագրաւ։

Ոչ թէ կը կասկածէր Ֆէրնանտի հաւատարմութեանը վրայ, կը ճանչէր զայն։ Գիտէր թէ երբէք չէր ստեր, իր ամէն խոստումները կը կատարէր։

Գիտէր այն բազմաթիւ վճռական պատճառներն որոնք կը պատէին զայն իր օրինաւոր լծակցէն:

Գիտէր թէ չափէն աւելի ճշմարիտ կին մը, չափազանց բարձր հոգի մը, չափազանց փափուկ սիրտ մը լալով, չէր կրնար չի զգալ ու չի քաշուիլ իր ամուսինէն այն օրն ուր դատեր էր զայն, իմացեր էր սոսկալի իրականութիւնը, այն օրն ուր ինքն ալ ուրիշ մարդ մը սիրեր էր:

Եւ զինքն ամէն խոստումներէ, ամէն երդումներէ աւելի քաշքշող բանը Ֆէրնանտի բնութիւնն էր, ուղիղ և անկեղծ բնութիւն, որուն նողկանք կ'ազդէին ամէն ստութիւններն ու կատակերգութիւնները:

Ատկէ զատ, երբ իր զզուանքին և հետեւապէս ապագային համար ըրած որոշումներուն խօսքը ըրեր էր իրեն, իր մարմնին մէջ դող մ'զգացեր էր. անոր գեղեցիկ աչերուն մէջ ճշմարիտ ացասման փայլակը տեսեր էր, անոր ձայնին մէջ խուլ բարկութեան արձագանգը լսեր էր:

Այս նշանները չէն խաբեր, և Դանիէլ, որ մէկէն աւելի տարփուհի ու-

նեցեր էր, որ կիները կը ճանչէր, վասն զի կը սիրէր, դիւրաւ խաբուող չէր:

Պալզաք չէ՞ ըսած իր Բնախօսութիւն Ամուսնութեան գործին մէջ թէ «մարդ մը որ իր կնոջը ձեռքին դպած ժամանակ չի կրնար գուշակել անոր քով բռնելիք ընթացքը երեկոյին առանձնութեան մէջ, այն մարդն արժանի չէ ամուսնանալու:»

Ամուսնական կոչունքին ներկայ գտնուիլ, երբ կոչնականներէն մին նօթի չէ, ամենէն կոշտ յանցանքն է զոր կրնայ գործել մարդ մը. որովհետև ամեն մարդ անձնական փորձով գիտէ թէ ամենէն անախորժ, ամենէն անհանդուրժելի բանն է ներկայ գտնուիլ նօթի մարդու մը ճաշին, երբ ինքը պահք բռնելու կամ ծոմ պահելու հարկին մէջ կը գտնուի:

Դանիէլի փորձառութիւնն ու բնական փափկանկատութիւնը չէր ներէր իրեն այնպիսի կոպտութիւններ ընել, և այդ փորձառութեամբ կարող ըլլալով հազար մանր նշաններ կարդալ, որք շատ մարդոց աչքէն կը վրիպին, զինքը կը քաշքշէր Ֆէնանտի մա-

սին, որուն աննենգ քաջասրտութիւնըն ու իգական քաղցր դիւցազնութիւնը կը ճանչէր։

Այսու հանդերձ կացութիւնը ոչ նուազ դժնդակ էր։

Ֆէրնանտի այցելութիւններն աւելի քիչ և աւելի կարճ պիտի ըլլային։

Անդուլ մտահոգութեամբ մը պիտի վրդովէին։ Եթէ բոլորովին թողուր զայն, խնդիրը կը փոխուէր։

Բայց հիմա մարդ մը կայ իր տանը մէջ, զայն սիրէ կամ ոչ, անոր ներկայութիւնն անտանելի ըլլայ կամ ոչ, չի կրնար զլանալ անոր այնպիսի ընտանեկան համարձակութիւններ, որք բնակակցութեան անհրաժեշտ հետեւանքն են։

Այցելութիւններու պիտի երթայ անոր հետ։ Նախ ան պիտի տեսնէ զինքը ճաշի, թատրոնի կամ պարահանդէսի թարմ արդուզարդովը...։

Եւ տարփաւորն հոն չի պիտի ըլլայ՝

Այլ մինակ, անկէ հեռու, մտքովը զայն իր երեւակայութեանն առջեւ բերելով, զայն տեսնելու փափաքելով՝ պիտի ըսէ ինքնիրեն.

Կը խօսակցի, կը խնդայ, կը պարէ՝

կը փայլի խելքովը շնորհքովը ու գեղեցկութեամբը...։

Հարիւրաւոր օտարներ ներկայ կը գտնուէին անոր յաղթանակին, կը բերկրին, կը զուարճանան, մէկը կամ միւսն անոր կը մօտենան, կը խնդակցին, կը քծնին, անոր գեղեցիկ աչերուն բոցէն կը բռնկին, դիւթիչ ձայնին անուշութենէն կը գգլխին...։

Իսկ ես միայնակ, իրմէ հեռու, տըխուր, վշտահար, ըղձակէզ, սրտատանջ կը մնամ հոս...։

Արտասուքի կաթիլ մ՚եկած էր Դանիէլի աչքին մէջ։

Մէկէն ցատկեց ոտքի վրայ ելաւ։

—Օ՛ն ըսաւ, մարդ ըլլանք, գիտեմ որ կրնամ վստահիլ իրեն, գիտեմ որ ան ալ ինծի չափ կը վշտակրի։

Իրողութիւնները նայինք։

«Դերկոմսն եկեր է։

«Կրնայ կասկածներ ունենալ...

«Որչափ ալ անարժան ըլլայ իր վարմունքը, ո՛րչափ ալ քիչ իրաւունք ունենայ բարոյապէս իր կնոջը վրայ, օրէնքով ամէնն ալ ունի, և որչափ ինք յանցաւոր է անոր նկատմամբ, այնչափ աւելի պիտի փափաքի որ զայն

-ալ յանցաւոր գտնէ, ուրպէս զի անկէ կրած արհամարհանքին վրէժն առնէ։

«Պէտք է հնազանդիմ Ֆէրնանտի։

«Իրաւունք ունի։

«Գէորգնիս չի կրնար այլ եւս մնալ Բիէւֆիթի մէջ փոխանակ վաղայաջորդ օրը երթալու, վաղը պէտք է երթամ...։ Այսօր ուշ է։»

Իսկոյն կանչեց դռնապանուհին։

—Ձեզի ապսպրածներս ի՞նչ ըրիք, հարցուց։

—Ամէնն ալ պատրաստ կ'ըլլան վաղ առտու, պարոն Դանիէլ, պատասխանեց տիկին Պրնօա։

«Օրօցն առնուած եւ վերը դրուած է, ինչպէս նաեւ պէտք եղածները։

«Բայց բնակարանին մէջ վերջին փոքրիկ յարդարանքի մը պէտք կայ։»

—Շատ աղէկ հոն բնակելու անձը վաղը պիտի գայ։

«Եւ ինչ որ ալ ըլլայ, կը լսէ՞ք ըսածս, մարդ չի պիտի գիտնայ թէ՝ Պ. Պօնէ եւ Պ. Վառօա մի եւ նոյն անձն են։

—Այո՛, մարդ չպիտի գիտնայ, կ'երդնում ձեզի, պարոն Դանիէլ։

—Լաւ. հիմա կարգադրենք ձեր փոքրիկ հաշիւը։

Դանիէլ գրպանէն թղթապանակ մը հանեց եւ գնաց նստաւ կնոջական գեղեցիկ գրասեղանի մ'առջեւ, փառարանին մօտ, որու վրայ դռնապանուհին լամբար մը դրած էր։

—Աւասիկ նոր վարձուած յարկին անդորրագիրը, ըսաւ տիկին Պրնօա, գնուած կահերուն ընկալագիրը, եւ ձեր հրամանով մեր գնած այլեւայլ իրեղէններուն գումարը։

Դանիէլ իսկոյն գումարեց զանոնք։

—Ահա ձեր հաշիւը, ըսաւ, քանի մը պանքտոմսներ տալով.

—Բայց հարիւր ֆրանք աւելի կայ, ըսաւ տիկին Պրնօա։

—Ան ալ ձեր աշխատութեան վարձքն է։

Բարի կինը ջերմապէս շնորհակալ ըլլալով մեկնեցաւ առանձին թողլով երիտասարդը։

Դանիէլ, որ նստած էր, քանի մ'ուրիշ պանքտոմսներ ալ հանեց թղթապանակէն եւ գրասեղանին դարակներէն մէկուն մէջ դրաւ Ֆէրնանտին նամակին հետ, որուն պարունակութիւնը ծանօթ է։

Յետոյ գրասեղանը գոցելով՝ ոտքի

վրայ ելաւ, չուրջը նայեցաւ, ուր տեսած բաներուն ամէնն ալ սիրեցեալ կնոջ անուշ հոտը կը բուրէին, ամէնն ալ զայն կը յիշեցնէին։

Բայց հոն չէ՛ր։

—Ո՛հ, չի պիտի գայ։

Եւ հառաչ մ'արձակելով դուրս նետուեցաւ։

Արդարեւ շատ տխուր են այն ամեն բաներն որք սէր և հաճոյք կը հրծծեն, երբ զանոնք իր ներկայութեամբ ոգեւորող պարիկը բացակայ գտնուի։

Գիտնալով որ չպիտի տեսնէր զՖէրնանտ, Դանիէլ ուղղակի իր տունը գնաց Պուլվառ Սէն-Ժէռմէն, վասն զի առանց անոր զբօսնուլ չէր գիտեր, համ չէր գտներ անոր չի գտնուած տեղը։

—Երկու անուն առնելու և սէր տըղեկը վերի յարկին մէջ դնելու գաղափարն, ըսաւ ինքնիրեն երբ իր աշխատութեան սենեակը մտեր էր, կ'աւելցընէ մեր ապահովութիւնը։

«Եթէ երբէք Պ. Վառօայի հետքն և անոր Տուէ փողոցի բնակարանը գտնուի, բնաւ չեմ վախնար մեր զաւկին և Պ. Պօնէի համար, քանի որ

դռնապանները խորհրդապահ մնան...։

Եւ ես վստահ եմ անոնց վրայ։

«Օ՛ն ուրեմն, վաղն ամէն բան կը լըմըննայ, և բոլոր վտանգներուն առջևն առած կ'ըլլամ։

31

ՈՒՐ ՏԻԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆՆԵՐ ԿՈՒՏԱՅ

Տիան տը Ֆէրնիք կոմսուհին, այն ընթրիքէն ու երեկոյթէն ետև, որոց մանր միջադէպերը պատմեցինք, յառաջընթացներ եղերական անցքերու որք հետզհետէ պիտի պարզուին մեր աչաց առջև, դժնդակ գիշեր մ'անցուցեր էր սոսկալի տեսիլներով, բայց վերջապէս յոգնութիւնը փակեր էր աչերը։

Հակառակ ինքզինքը զսպելու հզօր կարողութեան, դժուարաւ պիտի կրնար ծպտիլ իր ամուսինին, եթէ ազատութիւն չունենար՝ ի հարկին՝ իր ննջասենեակին մէջ առանձնանալու։

Տը Ֆէրնիք կոմսն, ինչպէս ամէն բարեկիրթ տոհմիկներ, իր յատուկ բնակարանն ունէր, կնոջը բնակարանէն զատուած, ուր. իբրև փափկանկատ և

աղնիւ ճաշակի տէր մարդ, երբեք չէր մտնէր՝ երբ զգար թէ կոմսուհին չէր փափաքեր։

Հետեւաբար, Տիան կրցաւ՝ երկար ժամեր առանձին մնալով՝ իր մտածմանց պարապիլ, առանց հետազօտիչ աչքերէ վախնալու։

—Այսպէս, Անթօան Քօսատ չէր կատարած իր հրամանները, կ՚ըսէր մտքէն։

Ինչո՞ւ համար։

Ի՞նչ արգելք պատահեր էր։

Իր կաթընկերին անձնուիրութիւնը ճանչելով, կը հասկնար թէ ծանր դէպքեր պատահած պէտք էին ըլլալ, որպէս զի չի կարենար իր հրամանը կատարել։

Իր տարփածուին առջի իրիկուն ըսած քանի մը խօսքը բաւական էր ծանր վտանգներ ենթադրել տալու։

Այլ եւ այլ կողմերէ սպառնալիք կ՚զգար իրեն դէմ. և ինչպէս ամէն յանցապարտ, երեւակայութեանը մէջ կ՚ստուարացնէր իր գլխուն վրայ կախուած վտանգներն, առանց իսկ գիտնալու թէ ի՛նչ էր խնդիրը։

Կոմսին բացակայութեանը միջոցին աներկիւղ գործեր էր.

Անոր վերադարձին լուրն առած ժամանակ դող ելեր էր, բայց հիմա դողը զարհուրանքի փոխուելով սարսափահար կ՚ընէր զինքը։

Եթէ Ժիւսթին Պոնփօա թուլբերանութիւն ընէ՞ր...։

Զայս մտածած ժամանակ մազերը կը տնկուէին գլխուն վրայ...Ջղային սարսուռ մը կուգար վրան, ակռաները կը կափկափէին, և թուխ աչերը վայրագ շողեր կը ցայտեցնէին...արիւնռուշտ շողեր...։

Ի՞նչ էր ԲրիէռՖիթի մանկաբարձին գիտցածը։

Երբ տիկին տը Ֆէրնիք առաւօտուն անկողինէն ելաւ, իր գունատ երեսը, կծկած դիմագիծերը կը պատմէին գիշերուան տագնապը։

Քանի մը ճարտար խնամք, քիչ մը շպար, ճերմակ ու կարմիր, շուտով ծածկեցին իր քնհատութեան ամբաստանիչ հետքերը։

Ա՜հ, եթէ կոմսը Փարիզ չըլլար, ինք անձամբ կը վազէր Անթօան Քօսատի տունը։

Բայց այրը հոն էր, պաղ, գոց և կասկածոտ... այնպիսի ձեռնարկ մը

մտքէ անցունել անգամ ներելի չէր։

Ուստի իր բնակարանին մէջ մնաց, դժնդակ հնհնուքի մը մէջ, զոր ծածկել հարկ էր ամէն աչերէ, մինչեւ որ Բօլ տը Ռիշմոնի վերադառնար։

Գալու ժամը կը մօտենար։

Ուստի բոցակէզ ճակատը իր պատուհանին ապակիին փակցուց, աչքը Պօնաբառթ փողոցին դրանը վրայ սեւեռած։

Վերջապէս լսեց դրան մեծ բոժոժի հնչումը։

Դուռը բացուեցաւ և դռնապանը դուրս ելաւ այցելուն դիմաւորելու։

Եկողը հեռագրական պաշտօնեայ մ'էր, որ հեռագիր մը բերեր էր։

Տիան սարսուռ մ'զգաց։

Որմէ՞ էր այն հեռագիրը, և ո՞ւ համար։

Ականջ դրաւ իմանալու համար թէ իր բնակարա՞նը կ'ելնէին։

Բայց ոչ... կոմսին ուղղուած էր։

Կէս մը քաջալերուեցաւ, սակայն շարունակեց դերկոմսին գալուստը դիտել, հետզհետէ աւելի անհամբերութեամբ։

Եւ կոմսին սենեկապան ծառան տե-

սաւ որ ախոռը կ'երթար կառավարին հրաման տանելու։

—Դուրս պիտի ելնէ, ըսաւ ինքնիրեն լայն շունչ մ'առնելով։ Ալ կրնամ հանգիստ խօսակցիլ Բօլի հետ։

Արդարեւ կառքը լծուելով, կոմսը երեւցաւ թղթածրար մը ձեռքը. դուռը բացուեցաւ և կառքը ճանբայ ելաւ։

Նոյն վայրկենին Բօլ տը Ռիշմոն ալ երեւցաւ։

—Վերջապէ՛ս, մրմնջեց Տիան։

Կոմսն ու դերկոմսն իրար տեսնելով մէկ քանի խօսք փոխանակեցին, և բաժնուեցան իրարմէ։

—Հեռագիր մը զիս պաշտօնատունը կը կանչէ, ըսեր էր կոմսն իր փեսին. նախաճաշս նախարարին հետ պիտի ընեմ. ըսէք սենեկապանիս որ դրասեղանիս վրայ ձեր անունով կնքուած նամակի պահարան մը կայ, ձեզի տայ։

Զուիցցերիոյ հիւպատոսարանին համար ձեր խնդրած ծանօթութիւնները կան մէջը։

Կոմսը հազիւ հեռացեր էր, դերկոմսը Տիանին սրսկապանը մտաւ։

—Բեզի կ'սպասէի ա՛յն աստիճան անհամբերութեամբ որ պիտի խենթե-

ցընէր գլխս, ըսաւ սենեակին մէջտեղը քաշելով զայն։ Օ՛ն, խօսէ, հասկցո՛ւ ի՞նչ կայ, ի՞նչ վտանգ կ՚սպառնայ մեզի։

—Ամէն կողմէ, պատասխանեց Բօլ։

—Ամէն կողմէ՜, չեմ հասկնար ...։ Ես կը ճանչեմ քեզ շատ եւ միշտ վախկոտ ես... և վախն ալ ամէնէն չնչին բանը կը մեծցնէ։ Ի՞նչ պատճառով Բօսատ չի կատարեց իմ հրամաններս։

—Վասն զի չի գիտցաւ ձեր տուած հրամանները։

—Եւ սակայն նամակս և անոր հետ թուղթը...

—Գողցուեցան իրմէ...

—Գողցուեցա՜ն։

Կոմսուհիին ծունգերը կտրեցան։

—Ո՞վ գողցաւ, կո՞մսը, հարցուց կակազելով։

—Ո՛չ, բարեբաղդաբար ...։ Հիմա գլխս մտիկ ըրէ կրցածիդ չափ հանդարտութեամբ...։ Եթէ կիրք ելնես, գէշ կ՚ըլլայ մեզի։

—Խօսէ... խօսէ՜ ուրեմն։

Բօլ ձայնը ցածցընելով, պատմեց տարփուհիին ինչ որ իմացեր էր Անթօան Բօսատէն, այսինքն թէ ի՛նչպէ

կոմսուհիին տուած թուղթերն ելեր էին անոր ձեռքէն և տօքն ալ անյայտ եղեր էին։

Տիան մտիկ կ՚ընէր այլայլած դէմքով, անթարթ աչերով, և երեսին բոլոր գիծերը ձգտած։

—Ո՞վ կրնայ առած ըլլալ այն թուղթերը, ըսաւ վերջապէս տարակուսեալ ձայնով մը։ Ամուսինս առած չէ անշուշտ... անոր ձեռքէն նշմարած կ՚ըլլայի արդէն։ Բայց գողցողը կրնայ անոր յանձնել... եթէ կասկածի անոնց ուսկի՛ց գալն և ի՛նչ նպատակի սահմանուած ըլլալը։

Լռեց վայրկեան մը խորին մտածութեամբ։

—Նամակս ստորագրուած չէր, ըսաւ ինքնիրեն խօսելու պէս. միւս թուղթն ալ իմաստ չունի, բայց միայն Անթօան Բօսատի համար, որ կրնայ հասկընալ... գործին ինչ ըլլալը...։

«Եթէ թուղթերը ձեռքն անցունողը չի ճանչեր իմ գիրս, օգուտ մը չի կըրնար քաղել անոնցմէ...։

—Կը կարծե՞ս, հարցուց դերկոմսը քիչ մը քաջալերուած։

—Կը յուսամ։

—Ի՞նչ կը հրամայէիր Բօսատին։

—Կը հրամայէի որ երթար այն տունն ուր ծնայ... մեր զաւակը... և առնել Ժիւսթին Պօնփօայէն... բան մը որ կրնայ զիս վտանգի մէջ ձգել...։

Այս խօսքը ցած ձայնով մ՚ըսած միջոցին ճակատը քրտնեցաւ։

—Բայց, յարեց քիչ մ՚աւելի քաջալերուած դէմքով մը, տունը նշանակուած չէ չի գիտցողին համար... եւ մանկաբարձուհիին անունն ալ տրուած չէ...։

—Ըսել է թէ այդ կողմէն թէև վտանգի կասկած մը կայ, բան մը կորսուած չէ։

—Ո՛չ, ուստի կրնամ կրկնել Բօսատին տուած հրամաններս... և պիտի կըրկնեմ։

—Սպասէ ըսաւ դերկոմսը։

—Այս չէ՞ ամէնը։

—Ո՛չ, աւելի գէշը կայ։

—Աւելի գէ՛շը, ի՞նչ է նայիմ։

—Այն մանկաբարձ կինը, որուն կեղծ անունով մը ներկայացեր էիր, կարծելով թէ ինքզինքդ կը ծածկէիր անկէ... քու բուն անունդ գիտէ... ինչպէս նաև գիտէ թէ իր տանը մէջ ծնած զաւկիդ հայրը ե՛ս եմ։

Այս սարսափելի խօսքերը լսած ժա-

մանակ, Տիանի դէմքը կապարի գոյն առաւ, և աչերը, խոշոր բացուած, այնպիսի վայրագ երեւոյթ մ՚առին, որ դերկոմսը վախնալով ետ քաշուեցաւ։

—Իրա՞ւ է այդ ըսածդ, հարցուց Տիան խեղդուկ ձայնով մը։

—Բօսատ կը հաստատէ։ Եւ եթէ այդ կինը խօսի...

—Չի պիտի խօսի... պէտք չէ որ խօսի, գոչեց Տիան ա՛յնպիսի ձայնով մը, որ սոսկում տուաւ տարփածուին։

—Ի՞նչպէս կրնանք արգիլել...

—Ինչպէ՛ս, կրկնեց կոմսուհին՝ արհամարհոտ նայուածք մը նետելով անոր վրայ. ինչպէ՛ս, խե՛ղճ միամիտ։

Ծանր լռութիւն մը տիրեց։

Դերկոմսին սիրտն ուժգին կը բաբախէր. չարաչար կը զղջար այնպիսի մեքենայութեան մը մէջ մոլորելուն վրայ, որ զինքը կը սարսռեցնէր, և որուն հետեւանքն եւս քան զեւս եղերական հանգամանք մը կը ստանար։

—Ի՞նչ ըսաւ Բօսատ այդ վտանգը քեզի յայտնելէն ետև, հարցուց Տիան։

—Ըսէք կոմսուհիին թէ զինքն ազատելու համար ինչ որ պէտք է կ՚ընեմ... եթէ ուզէ, ըսաւ։

Յաղթական չարագոյժ ժպիտ մը լուսաւորեց Տիանի տխուր դէմքը, որ կրնար վախ պատճառել նոյն մէջոցին ամէն անոնց, որոնք կ'զմայլէին կամ զմայլած էին անոր գեղեցկութեանը վրայ։

—Շատ աղէկ, ըսաւ։

Եւ իսկոյն գրասեղանի մ'առջեւ փակելով, բացաւ, գրիչ եւ թուղթ առաւ, եւ դողդոջուն մատներով հետեւեալ խօսքերը գրեց.

«Եղբա՛յր

«Պէտք է ազատե՛լ զիս։

«Անպատճառ պէ՛տք է։»

«Բոյրդ.»

—Ի՞նչ գրեցիր, հարցուց Բօլ սրտատանջ,

—Կարդա՛։

Եւ անոր երկնցուց թուղթը։

—Բայց, ըսաւ դերկոմսը. եթէ տալով թուղթը դողահար, կարդալէ ետեւ պարունակութիւնը, այդպիսի տարտամ եւ ստիպողական հրամանով մը Անթօան Բօսսատ ամէն բան ընելու կարող է...։

—Կը յուսամ, պատասխանեց Տիան հեգնոտ ժպիտով մը։

«Եւ դուն, խղճալի մարդուկս, գոնէ այս տոմսակս անոր տանելու քաջութիւնը պիտի ունենա՞ս։

—Եթէ կը պահանջես՝ կը տանիմ... կակազեց Բօլ դիւթուելով անոր նայուածքէն եւ միանգամայն հասկնալով մանկաբարձուհիին լռութիւնն ապահովելու հարկը։

—Եթէ Ժիւսթին Պօնֆօա թուլրեբանութիւն ընէ, եթէ ամուսինս՝ Տը Ֆէրնիք կոմսն՝ իմանայ ճշմարտութիւնը, իմ ալ, քուկդ ալ տեսնելիքը մահ է։

«Իսկ եթէ՝ ընդհակառակն՝ համր մնայ, աւելցուց ինքնիրեն խօսելով. Ի՞նչ փոյթ համբաւը, հերիք է որ փառքին մէջընդմէջ-դէս նայուի՛...։

«Գողցուած թուղթերը նշանակութիւն չունին։

«Գողցողին կամ գտնողին համար անլուծանելի հանելուկ մ'է...։

«Գիրը կայ միայն։

«Բայց գիրն ամէն ժամանակ կրնայ ուրացուիլ, ասկէց զատ՝ գիրը անուն տուած չէ...

«Բովանդակ իմաստը սա է.

«Մանկաբարձուհիին [illegible] լռութիւնը,

«Հասկցա՞ր, ըսաւ տարփածուին մօտենալով, և սառած ձեռքն ուժով մը սեղմելով։

—Այո՛...։

—Եւ պիտի երթա՞ս։

—Հիմա։ Բայց եթէ Քօսատ բացատրութիւն խնդրէ ինծմէ...,

—Զի խնդրեր։

—Սակայն... ի՞նչ պիտի ըսեմ իրեն։

—Պիտի ըսես իրեն.

«Տիան կորսուած է եթէ մանկաբարձուհին խօսի...

«Պէտք է որ լուռ մնայ...։

«Քօսատ կը հասկնայ։»

Եւ գրասեղանին քովը վերադառնալով, հինգ հատ հազար ֆրանքնոց պանքնոտս հանեց, նամակին պահարանին մէջը խոթեց նամակին հետ, Անթօան Քօսատի հասցէն գրեց և դերկոմսին տուաւ ըսելով.

—Հինգ հազար ֆրանք դրի մէջը. բոլոր ունեցածս էր այս միջոցիս, և գիտեմ որ քիչ է Քօսատին կատարելիք գործին համար...։

Բօլ կը դողար միշտ դժգոյն, վարանոտ, թուղթը ձեռքին մէջ բռնած այն կերպով որ կարծես թէ կ'այրէր մատները։

—Օ՛ն, շուտ ըրէ, ճամբայ ել, ըսաւ անոր Տիան, իր սովորական փաղաքուշ ձայնովը և խոստմնալից նայուածքով, և անոր ճիտը նետուելով՝ իր շրթունքը թշուառ մեղսակցին ցամքած շուրթերուն վրայ փակցուց։

Այս գգուանքին տակ դերկոմսը քիչ մը հոգի առաւ, և երբ Տիան թող տուաւ զինքը, դէպի դուռն ուղղուեցաւ։

Բայց դուրս ելնելու միջոցին կանգ առաւ։

—Ի՞նչ կայ տակաւին, հարցուց կոմսուհին։

Մանուկնիս կը մնայ, ըսաւ, եթէ գտնեն զայն...։

—Օ՜, անհոգ եղիր. այն կողմէն վախու բան չիկայ։

—Ո՞ւր արձանագրուած է,

—Ո՛չ Ֆրանսայի... այլ Զուիցերիոյ մէջ...։ Հետեւաբար...։

—Կուտա՞ս ինծի արձանագրութեան թուղթը։

—Կը կարծես որ քո՞վս պահած ըլլամ։ Ես պէտք եղածն ըրեր եմ... անհոգ եղիր։ Ետքը, կը հասկնա՞ս, ետքը... կը խօսակցինք այդ ամենուն վրայ...։ Բայց շուտ ըրէ... ճամբայ

ել...։ Վայրկեանները դարեր են... և դանակը վիզերնուս վրայ է։

Բօլ տը Ռիշմօն դուրս ելաւ։

Տիան ալ թիկնաթոռի մը վրայ ինկաւ ուժաթեկ։

32

ԱՆԹՕԱՆ ՔՕՍԱՏ ԿԸ ՀԱՍԿՆԱՅ

Տիանի քովէն բաժնուած միջոցին Բօլ տը Ռիշմօն խենթի պէս բան մ'էր։

Կոխած տեղը գրեթէ չէր գիտեր։ Կը հարցընէր ինքնիրեն թէ դժբաղդութիւն չէ՞ր իրեն համար այս կացութիւնը, որ շատ բարձր էր իր բարոյական կորովէն, և որուն կը դատապարտէին զինքը իր մեղապարտ տարփանքն և ցած մոլութիւնները։

Սակայն դուրսի զով օդն և վտանգին զգացումը քիչ մը զօրացուցին զինքը, և արագ քայլերով դիմեց դէպի Անթօան Քօսատի բնակարանը։

Տիանի կաթ-եղբայրը, առաւօտէն ի վեր կ'սպասէր իր լուսամուտին առջև, դերկոմսին գալը տեսնելու համար։

Ուստի երբ վերջինը հեւալով հին-

գերորդ յարկին սանդղադլուխն հասաւ, Քօսատի դուռը կէս բաց էր արդէն։

Բօլ տը Ռիշմօն ներս մտաւ․

Բայց ուրիշ դիտող մ'ալ կար․ Ժիւլ Շամպէզի։

Ան ալ նոյն գիշերին հանգիստ չէր քնացեր։

Մինչև կէս գիշեր արթուն հսկեր էր, աչքերը Քօսատի լուսամուտին վըրայ սևեռած, որուն ետին աղօտ լոյս մը միայն կը տեսնուէր։

Յետոյ տեսնելով որ չպիտի կրնայ անքունութեան դիմանալ, Սօֆիին յանձներ էր հսկելու պաշտօնը և ինք առանց հանուելու անկողնին վրայ նետուեր էր, որպէս զի քիչ մը քնանալով ուժ գտնէր որ և է պատահականութեան առջև։

Արշալոյսին նորէն իր հսկողութիւնը ձեռք առնելով, վերջապէս նշմարեց դերկոմսին գալը։

—Երէկուան մարդն է, ըսաւ ինքնիրեն․ ո՛րչափ դժգոյն է և ո՛րչափ յուզեալ երևոյթ մ'ունի․ կ'երևի որ գործին վիճակը ծանր է...։ Օ՛ն աւելի աղէկ, ո՛րչափ աւելի ծանր ըլլայ,

ա՛յնչափ աւելի շահ կը բերէ ինծի։

Եւ կրկնապատկեց հսկողութիւնը։

—Է՛, ըսաւ Անթօան Քօսատ Պ. տը Ռիշմօնի՝ երբ երկուքն ալ փակուեցան խցիկին մէջ, նոր հրամաններ բերի՞ք ինծի։

—Այո՛, բերի։

—Գողցուած թուղթերուն կողմէն վտանգ մը չի կա՞յ։

—Ո՛չ... առ այժմ վտանգն այն կողմէն չի գար։

—Անոնց պատճէ՞նը բերիք։

—Ո՛չ, պէտք չի կայ առ այժմ։

—Ա՛։

—Հիմա... ուրիշ բան կայ... աւելի ծանր... աւելի սպառնալից... վտանգ մը, որուն անպատճառ առաջն առնել հարկ է։

—Ի՞նչ է նայինք։

—Մանկաբարձ կի՛նը։

—Այն թշուառակա՜նը, այո՛, ճշմարիտ է, մրմռաց Անթօան վայրագ քրքիջով մը։

—Եթէ այն կինը խօսի, Տիան կորսուած է... ես ալ... դո՛ւն ալ։

—Ուրեմն։

—Ուրեմն պէտք է որ լուռ մնայ։

Դերկոմսին ձայնը կը խղդուէր կոկորդին մէջ այս խօսքն արտասանած միջոցին... որուն ահռելի նշանակութիւնն երկուքն ալ կը հասկընային։

—Կոմսուհիին հրամա՞նն է, հարցուց Անթօան։

—Այո՛։

—Շատ աղէկ...։ Ես ուրիշ շատ բաներ ալ ըրած եմ անոր համար...։ Բայց ո՞վ կ'ապացուցանէ թէ անոր կամքն է, ճիշդ, բացարձակ կամքը։

—Ահաւասիկ ապացոյցը, ըսաւ դերկոմսը՝ դողդոջուն ձեռքով մ'անոր տալով Տիանի գիրը։

—Այո՛, անո՛րն է, գոչեց թշուառականը ճանչելով կոմսուհիին գիրը պահարանին վրայի հասցէէն։

Բացաւ և նախ պանքտոմսները գրտնելով, սեղանի մը վրայ նետեց կատարեալ անտարբերութեամբ։

Յետոյ ուշադրութեամբ կարդաց կոմսուհիին գրած խօսքերը։

Կարդացած միջոցին, իր դժնեայ և միանգամայն սմսեղուկ դէմքն անձնուէր գոլով մ'արտայայտել սկսաւ։

—Այո՛, մրմնջեց ինքնիրեն խօսելով, առանց փոյթ ընելու թէ խօսա–

կիցը կը լսէր կամ ոչ. այո՛, եղբայրդ պիտի ազատէ՛ քեզ։

Եւ արտասուքի պէս բան մը թրջեց իր կոպերը.

Տիան իր եղբայրը կը կոչէր զայն, և եզակի կը խօսէր հետը...։

Ինքզինք վարձատրուած կը գտնէր իր բոլոր անցեալ անձնուիրութեանց, իր ամէն գործերուն, ամէն ոճիրներուն համար զորս կատարած էր կամ ապագային պիտի կատարէր անոր համար։

—Է՛, ըսէք նայինք, ի՞նչ պիտի ընէք, հարցուց կոմսուհին տարփաւորը, զարմացած, սրտատանջ այն յանկարծական փորձանքին վրայ, զոր իբրեւ տկարութիւն կը մեկնէր մտքին մէջէն։

—Պիտի ազատի՛, պատասխանեց մէկէն Անթօան Քօսսա իր վայրագ գլուխն երերցնելով։ Մանկաբարձուհին պիտի լռէ՛։

Այնպիսի կերպով մ'արտասանեց այս խօսքն, որ բնաւ տարակոյս չէր թողուր իր միտքը դրածին անյողդողդ բնութեանն ու անվկանդ զօրութեան վրայ։

Դերկոմսը թեթեւ սարսուռ մ'զգաց. որ կը կճէր մարմնոյն միսերը։

Տեսնելով որ գործը որոշուած էր, հաւատարիմ իր վատ ու ծածկամիտ բնաւորութեան, ուզեց տեսակ մը փախուստի ճամբայ պատրաստել իրեն, որպէս զի կարենար օր մը ուրանալ իր մեղսակցութիւնը գործուելիք ոճիրին մէջ։

—Մանկաբարձին լռութիւնը գնելու համար է, կարծեմ, որ կոմսուհին այդ հինգ հազարնոց տոմսերը դրաւ նամակին մէջ...։ Եթէ չի բաւէ... ես ալ չեմ նայիր գումարին...։

Քօսսա տնկեց գլուխը նախ զարմանքով և իր փոքրիկ արիւնացայտ աչերը դերկոմսին վրայ ուղղեց։

Արդեօք ստուգիւ չէ՞ր հասկընար, ըսաւ ինքնիրեն։

Արդեօք ստուգիւ կը կարծէ թէ...։

Բայց դերկոմսին խուսափուկ նայուածքը, կապարագոյն դէմքը, շփոթած ու սքլած երեւոյթը, ճարտարօրէն կը յայտնէին անոր բուն միտքը։

Ուստի արհամարհոտ ժպիտով մ'եւ կեղծանուշ ձայնով մը.

—Այո՛, պարոն Դերկոմս, պատասխանեց, մանկաբարձուհիին լռութիւնը գնելու համար է... և կը բաւէ։

Բօլ տը Ռիշմօն զգաց այս պատասխանին արհամարհոտ խարազանի հարուածը

Բայց հոգ չէր։

Կրնար, եթէ գործը կատարուէր, պնդել թէ ինք բնաւ մաս չունէր նիւթուած դաւին մէջ, և թէ բնաւ չէր կրցած նախատեսել ըլլալիքը։

—Ուրիշ հրամաններ, ուրիշ յանձնարարութիւններ չի կա՞ն, հարցուց Անթօան Բօսատ պաղ կերպով մը։

—Անհետացընել կոմսուհիին այդ կնոջ տունը գացած ըլլալուն բոլոր նշանները։

—Որոշուած է։

Անթօան Բօսատ վառարանին քով գնաց. և լուցկի մ'առնելով բռնկցուց կոմսուհիին գիրը և իր ափին մէջ բռնեց մինչև որ կատարելապէս այրեցաւ՝ առանց բոցերէն իր մատներուն կծիլն զգալու երևոյթի։

Դերկոմսը ակներև ուրախութեամբ դիտեց թուղթին այրիլը։

Երբ մոխիրը միայն մնաց, սփոփական հառաչ մ'արձակեց, և թղթապանակը գրպանէն հանելով՝ քանի մը պանքնոտ առաւ մէջէն և դրաւ այն պանքնոտներուն քով, զորս Բօսատ սեղանին վրայ նետած էր։

Այս վերջինը գլուխը կուրծքին վրայ կախած ըլլալով չի տեսաւ, կամ չի տեսնել ձևացուց։

—Կարծեմ թէ, ըսաւ Բօլ, ամեն ըսելիքնիս ըսինք իրարու։

—Պիտի տեսնէ՞ք կոմսուհին, հարցուց Բօսատ գլուխը վեր առնելով։

—Անշուշտ...։

—Ուրեմն ըսէք իրեն... թէ այս գիշեր ամէն բան կը կարգադրուի. և վաղը բնաւ վախնալու բան չի մընար։

—Շատ աղէկ. շնորհակա՛լ եմ։

Եւ աննշմարելի վարանումէ մը ետև ձեռքը Բօսատին երկընցուց։

Այդ մարդը կը վախցընէր զինքը. միանգամայն տեսակ մ'ակնածանք և սքանչացում կ'ազդէր, զոր վատ մարդիկ բնականաբար կը զգան այն կորովի և խիզախ հոգիներու վրայ որ օգտակար կ'ըլլան իրենց։

Անթօան Թօսաա իր մատներուն ծայրին իրեն երկնցած նուրբ և ազնուապետական ձեռքին մէջ գրաւ յայտնի խորշումով մը և անմիջապէս ետ քաշեց:

Տարակոյս չի կար որ այդ նկուն ու կեղծապատիր էակը, որ իր մոլութիւններուն մէջ իսկ յանդգնութիւն չունէր, նողկանք կը ներշնչէր անոր, և միայն կոմսուհւոյն նկատմամբ ունեցած անձնուիրութիւնն էր որ այդ վատ կեղծաւորին դէմ ունեցած հակակրութիւնը զսպել կուտար:

—Եթէ այն կնոջ տունը թուղթեր, որ և է վտանգաւոր գրուածներ գըտնեմ, ի՞նչ պէտք է ընեմ, հարցուց:

—Պէտք է պահէք և կոմսուհիին իմացընէք, որպէս զի հարկ եղածը տնօրինէ:

—Հասկցուեցաւ: Ուրեմն բաժնուինք իրարմէ, և ես երթամ նախաճաշս ընեմ:

Դերկոմսը մեկնեցաւ առանց խօսք մ'աւելցնելու:

—Ի՜նչ սարսափելի ազդեցութիւն է որ Տիան կը գործածէ ամէնուն վրայ, կ'ըսէր մտախոհ, մութ և լպիրծ սան-

դուխէն վար իջած միջոցին: Ամուսինը. այն ահեղ Ֆէրնիք կոմսը, հակառակ իր նրբամտութեան կը խաբուի անկէ և կը պաշտէ:

«Երբ զինքը տեսնեմ, երբ խօսի հետս, երբ ձեռքը վրաս դնէ, ալ ես ինձի տէր չեմ, ուր որ ուզէ կը տանի զիս... մինչեւ...:

«Գալով այս ամէնէն գազանին, որուն քովէն կը մեկնիմ, այս ալ անոր աչքովը կը տեսնէ...: Խօսք մր, ակնարկ մը անկէ... և ահա պատրաստ է ամէն ոճիր գործելու:

«Անշուշտ գաղտնիքներ կան մէջերնին... զորս ես չեմ գիտեր... այնչափ անձնուէր է անոր, որչափ շուն մ'իր տիրոջ...: Անոր գերին է: Եթէ Տիան ուզէ... այդ մարդը զիս ալ կը խեղդէ առանց վարանելու:»

Այս վերջին գաղափարը սարսափեցուց դերկոմսը:

Սակայն երբ Պօնաբարթ փողոցը հասաւ, Տիանի տեսքը փարատեց այս մղձաւանջը, և ուրիշ զգացումներու վերադարձուց զինքը:

—Հասկըցա՞ւ, հարցուց կոմսուհին կտրուկ ձայնով մը:

—Այո՛ ։

—Պիտի կատարէ՞ ։

—Այո՛ ։

—Ե՞րբ ։

—Այս գիշեր ։

—Ուրեմն վաղը․․․ ։

—Ալ վախնալու բան չիկայ ։

Տիան՝ մէկէն դէմքը փոխելով՝ դեր-կոմսին փաղթթուեցաւ և ծածկեց զայն գգուանքով ։

—Ժամէ մը կ'ըսէր անոր, ֆէտեօ սօր ։ Խենդի պէս պիտի սիրե՛նք զիրար ։ Օ՛ն վռնտէ այն անշահ ամպերն որք կը տխրեցնեն նայուածքդ ։ Ահա տարի մ'է որ իրար տեսած չենք․․․ ։ Գրեթէ նոր սէր մը պիտի ըլլայ․ Այլեւս վըտանգ չիկայ ։ Մեք միշտ իրարու ենք․․․ Միացածը հոգ չէ ։ Յիշէ ինքզինքդ․․․ միտքդ բեր անցեալը․․․ ։ Մէկ ժամէն ։

Եւ տեսնելով որ Ռիշար կը զուար-թանար այս խօսքերուն մէջ մթերուած խոստումներէն, և մարած աչքերը փայլիլ կ'սկսէին հասկնալով որ իւր հնազանդութիւնն և ոճրին մէջ առած առաջին քայլն անվարձ չի պիտի մնա-յին, վերջին ելեքտրացայտ նայուածք մ'անոր ուղղելով մեկնեցաւ ։

—Պէտք է որ ազդեցութիւնս նորէն զգացընեմ իրեն, կ'ըսէր մտքէն ։ Այս առտու չափազանց կը վարանէր․․․ Տա-րակայութեանը միջոցին գլխ մռայեր էր քիչ մը․․․ ։ Բայց իմ ձեռքէս պրծիլը դիւրին չէ, պարո՛ն դերկոմս, երբ ես կամք կ'ընեմ ։

33

ԱՅԼԵՒԱՅԼ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դերկոմսին մեկնելէն ետև Անթօան Քօսաս գրեթէ անմիջապէս դուրս ե-լաւ մօտի փոքրիկ ճաշարանն երթա-լու և փորը կշտացնելու ։

Նախաճաշի ժամանակն էր ։

Ժիւլ Շամպէզի, որ դերկոմսին ա-ռաջին այցելութենէն ի վեր հսկողու-թիւնը կրկնապատկեր էր, իսկոյն տե-սաւ զայն ։

Թշուառականին ծռած ճակտին վրայ տարօրինակ որոշման մը ցոլքը նշմա-րել թուեցաւ իրեն․ և տեսակ մը նա-խազգացում իմացուց իրեն թէ վճռա-կան ժամը եկած էր ։

Առանց վարանելու դուրս նետուե-

ցաւ իր սենեակէն, և փողոցն ելաւ, որպէս զի Անթօան Քօսատի ոչ մէկ շարժումն ու գործը չի վրիպեցնէ աչքէն:

Ինչպէս որ տեսանք, Քօսատ վարնոց գինետուն մը մտեր էր նախաճաշ ընելու համար:

Ժիւլ Շամպէզի ալ գնաց նոյն գինետունը մտաւ, և իրեն համար ալ ճաշ հրամայեց միևնոյն ուտելիքներն ապսպրելով, որպէս զի Քօսատի հետ միեւնոյն ժամանակ ուտէ լմնցնէ:

Երբ Քօսատ դուրս ելաւ, Շամպէզի ալ անմիջապէս ելաւ, և առանց զայն աչքէն վրիպեցնելու, սկսաւ ետեւէն երթալ բաւական հեռուէն, որպէս զի չի նշմարուէր:

Կոմսուհիին գործակատարը Սէն գետն անցաւ, և մինչեւ Ռիվօլի փողոցը քալեց:

Հոն չուան ծախողի մ'առջեւը կենալով, խանութին ճակատը զննեց քանի մը վայրկեան և յետոյ ներս մտաւ:

Շամպէզի զարմանալով մէկէն մայթը քալեց անցաւ, որպէս զի հեռուէն դիտէ զայն:

—Ի՞նչ գործ ունի այդ խանութին

մէջ. ըսաւ ինքնիրեն, արդեօք ինքզինքը կախելու դիտաւորութի՞ւն ունի...: Ժամանակը չէ հիմա...,

«Թող նախ նշանակուած տեղը տանի զիս, ետքը ի՛նչ կ'ուզէ թող ընէ... կախուի, սատկի... թերեւս աւելի լաւ կ'ըլլայ:»

Նոյն միջոցին խանութպանը երկու մէթր երկայնութեամբ բարակ և կակուղ չուան մը չափելով թուղթի մը մէջ փաթթեց ու Քօսատին տուաւ:

—Հիմա ո՞ւր պիտի երթայ նայինք, ըսաւ ինքնիրեն Ժիւլ Շամպէզի:

Քօսատ պարզապէս իր բնակարանը վերադարձաւ:

—Կ'երեւի թէ գործը իրիկուան պիտի մնայ, ըսաւ Շամպէզի իր դիտարանն եղած միջոցին: Բայց ի՞նչ կը նշանակէ այն չուանը գնելը: Հարկաւ բանի մը պիտի ծառայէ.

Նոյն օրը, մինչ Ժիւլ Շամպէզի հըսկողութիւնը կը շարունակէր, Դանիէլ տը Քէօր ալ իր կողմէ, հնազանդելով Ֆէրնանտի ստիպողական հրամանին, իրիկուան ժամը վեցին միջոցները կառք մը նստելով՝ հիւսիսային երկաթուղւոյն կայարանը կ'երթար, և կառախումբին

մեկնելէն առաջ կը ճաշէր հապճեպով։

Ժամը եօթը քառորդ անցած՝ առաջին կարգի տոմսակ մը կը գնէր Բիէռֆիթի համար, և գիշերուան մութին հոն կը հասնէր։

Երկինքը, ցերեկը պարզ էր, արեւմուտքէն եաքը ամպերով գոցուեր էր, և արեւմտեան բուռն հով մը կը փչէր՝ մօտալուտ անձրեւի մ'սպառնալիքով։

Դանիէլ դաշտի ճանբան բռնեց շուտով հասնելու համար մանկաբարձուհիին տունը։

Անձրեւի խոշոր կաթիլներ թափիլ կ'սկսէին, զորս մրրկալից հովը մէկ կողմէ կ'աւլէր, երբ Դանիէլ հասաւ Ժիւսթին Պոնփօայի դրան առջեւ։

Արագ նայուածք մը նետելէ ետեւ իր շուրջը, զարկաւ դուռը։

Ժիւսթին կէս մը բացաւ իր գետայարկի սենեակին պատուհանը փակող հաստ արտափեղկը, և գոչեց.

—Ո՞վ է ան։

—Վառօ՛, պատասխանեց Դանիէլ։

—Ա՛, ա՛, ըսաւ ինքնիրեն Ժիւսթին, նորէն ա՛ն. սիրտը հանգիստ չէ...։ Գրաւ կը դնեմ որ տղեկը տանելու կուգայ...։ Նոր բան մը կայ անշուշտ։

Այս մտածութիւնն ընելով հանդերձ, պառաւը բակէն անցնելով գնաց դուռը բացաւ։

—Մտէք, ըսաւ, ահա կ'անձեւէ։ Ի՞նչ ընելու կուգաք այս օդով։

—Կուգամ մանկիկս տանելու, պատասխանեց Դանիէլ։

—Մտքէս անցաւ երբ տեսայ ձեզ, արդեօք անվստահութի՞ւն ունիք իմ վրաս։

—Ամենեւին...։ Բայց անակնկալ պարագաներ կը հարկադրեն մեզ այսպէս ընելու։

—Ձեր գիտնալու բանն է։

Եւ անհոգ դէմքով մ'ուսերը թոթվեց։

—Սոնտուն պատրա՞ստ է արդեօք։

—Ո՛չ, կը հսկէ մանկիկին քով։

—Ուրեմն իմաց տուէք իրեն...։ Զինքն ալ հետ պիտի տանիմ։

—Ա՞յս իրիկուն։

—Այո՛, հիմա։

—Այս օդի՞ն։

—Հոգ չէ։ Մանկիկը տաքուկ ծրարելով կը փաթթենք, և ճամբան ալ երկայն չէ ասկէց մինչև կայարանը։ Փարիզ հասնելնուս պէս ալ կառք մը կը նստինք։

—Լաւ, կամքը ձերն է։

—Ա՛, չես վստահիր ինծի, կ'ըսէր մտքէն Ժիւսթին։ Պիտի տեսնես թէ պիտի կրնա՞ս այս կերպով ձեր հետքը կորսնցընել տալ ինծի։

Եւ առանց նոր դիտողութիւն մ'ընելու, ծծմարին սենեակը տարաւ զայն։

Տղեկը հանդարտ կը քնանար։

Հայրն անոր նայեցաւ. յետոյ համբուրեց գորովով։

—Ձեզ տանելու կ'ուզան, ծծմա՛ր, ըսաւ Ժիւսթին։

—Ա՞յս օդին, առանց կանխաւ իմաց տալու ինծի, գոչեց գեղջկուհին դէմքը ծռմրկելով։

—Հարկ է, բարի Լուիզա, պատասխանեց Պ. տը Բէօր։

Եւ որովհետեւ առատաձեռն էր, և Լուիզ ալ կը կռահէր որ այս անակընկալ տեղափոխութիւնն և աւելորդ յոգնութիւնն անվարձ չէր մնար, համակերպող երեւոյթ մ'առաւ։

—Ուրեմն պատրաստուիմ և մեկնինք, ըսաւ։

—Երկար կը տեւէ՞ պատրաստութիւննիդ։

—Կէս ժամու չափ, որպէս զի լա-

թերս պայուսակի մը մէջ դնեմ, եւ տղեկին ալ շորերը ծրարեմ։

—Աղէկ ծածկեցէք տղեկը։

—Մի վախնաք այդ մասին, բայց ո՞վ պիտի տանի պայուսակն ու ծրարը։

—Ես, եթէ շատ ծանր և խոշոր չեն։

Սանտուի պատրաստութիւնները երեք քառորդէն աւելի չի տեւեցին։

Նոյն միջոցին Դանիէլ ըսաւ Ժիւսթինի։

—Ներեցէք տիկի՛ն, ձեզի հետ այսպէս վարուելնիս..., ձեր բարի խընամքէն և խորհրդապահութենէն գոհ ըլլալով՝ կուզէի տղեկը ձեր քով թողուլ...։

«Բայց անակնկալ պարագաներ վրայ գալով... խոհեմութիւնը զիս հարկադրեց տղեկը հեռաւոր գաւառ մը ղրկել...։

—Անշուշտ կ'իմանամ, կ'ըսէր պառաւը մտքէն։ Ես կը գուշակեմ այդ անակնկալ պարագաները...։ Երիկը վերադարձեր է դուրսէն։

—Ինծմէ ներում խնդրելու պէտք չունիք, պարո՛ն Վառօա. պատասխանեց Ժիւսթին բարձր ձայնով։ Իմ վարձքս վճարուած է, և տղեկը ձերն

է... կը տանիք... ձեր իրաւունքն է։

—Կը ներէք ինձի սակայն որ ձեր բարի խնամոցը և ապագայ խորհրդապահութեանը համար ունեցած շնորհաւորութեանս վերջին նշան մը թողում ձեզի ,ըսաւ Դանիէլ պանքնոտս մը դնելով անոր ափին մէջ։

—Ընդունեցէք զայս... յանուն Գէորգիս։

—Շնորհակալ եմ, պարոն ըսաւ Պօնֆօա պարզապէս. պանքնոտը իսկոյն իր լայն գրպանին մէջ խօթելով։

Նոյն միջոցին ստնտուն ներս մտաւ կնգղաւոր թիկնոց մը վրան առած, և Պ. Գէորգն ալ գրեթէ աներևոյթ եղած լայն ու թեթև ծածկոյթի մը տակ։

Ժիւսթին ստնտուին ծռեցաւ ,և երեսը մասամբ ծածկող քօղիկը վեր առնելով.

—Երթաս բարեաւ՝, սիրելի՛ս, ըսաւ անոր տեսակ մը ժպիտով մը, յաջողութիւն կը մաղթեմ քեզի։

Եւ երկու կիներն համբուրեցին զիրար։

Յետոյ մանկաբարձուհին, առջևնին իյնալով ճրագ մը ձեռքը, բացաւ դուռը, մինչ Դանիէլ ծանրկէկ պայուսակն և խոշոր ծրարը կը վերցունէր։

Վերջին ողջոյն մ'ալ փոխանակելէ ետև, հայրը, ծծմարն ու տղեկը աներևոյթ եղան մութին մէջ, անձրևին

տակ որ կը տեղար թանձր ու կուռ, և հովին որ մերթ ընդ մերթ կը փչէր մռնչելով։

Նոյն միջոցին, այնպիսի արագութեամբ մը, որ չէր սպասուէր այն տարիքն ունեցող կինէ մը, Ժիւսթին ներս վազեց, հաստ մուշտակ մը քաշեց առաւ կախուած տեղէն, սև բուրդէ թաշկինակ մը ձգեց գլուխը, ճրագը մարեց և պարտէզ դիմեց մրմռալով.

—Պիտի տեսնեմ ուր տանելնին։

Եւ պարտէզին դուռը կամացուկ մը բանալով՝ դուրս ելաւ, խնամով գոցեց և Դանիէլին ու ծծմարին ետևէն վազել սկսաւ։

34

ՈՒՐ ԺԻՒԼ ՇԱՄՊԷՋԻ ՓՆՏՌԱԾԸ ՆՇՄԱՐԵԼ Կ'ՍԿՍԻ

Կը յիշեն ընթերցողք թէ՝Ժիւլ Շամպէզի աչքէն ընաւ վրիպեցուցած չէր Անթօան Բօսատի տունը։

Երբ գիշեր եղաւ, այսինքն ժամը եօթնուկէսին միջոցները, լուսամուտն յանկարծ լուսաւորուեր էր։

Բայց քանի մը վայրկեան ետքը լոյսըն աներևոյթ ըլլալով, նորէն մութը տիրեց։

— Դուրս պիտի ելնէ, ըսաւ ինքնիրեն Շամպէզի, վասն զի չեմ կարծեր որ հիմա քնանայ հաւերու պէս։

Ուստի պատրաստուինք։

Բարակ մոյկերն զգեստին գրպաններէն մէկուն մէջ խոթեց. ծնօտաւոր գլխարկ մը դրաւ գլուխը, որպէսզի ուզած ժամանակ կարենար երեսը ծածկել, և վար իջաւ առանց իսկ իմացընելու տիկին Սօֆիի։

Եւ ժամանակն էր։ Անթօան Բօսաա ալ նոյն միջոցին դռնէն դուրս կ'ելնէր։

Շամպէզի թող տուաւ որ քանի մը քայլ յառաջանար, և ցերեկուան ըրածին պէս՝ ետեւէն երթալ սկսաւ։

Փարիզի մէջ մանաւանդ գիշերը, շատ դիւրին է մարդու մ'ետեւէն երթալ, մանաւանդ երբ լրտեսուած անձը չի ճանչեր ձեզ։

Անթօան Բօսաա, մերթ ընդ մերթ ետին կը նայ ր, բայց Փէրնիք կոմսին համար էր, որմէ կը կասկածէր, և ոչ ուրիշ որ և իցէ մարդու մը համար, որ ուրիշ անցորդներու հետ նոյն ճանբէն կ'երթար։

Ուստի առանց կասկած մ'ընելու,

վստահ քայլերով Հիւսիսային կայարանը հասաւ։

Դեռ տասն վայրկեան կար կառախումբին մեկնելուն։

Անթօան դռնակին մ'առջեւ գնաց տոմսակ գնելու։

Շամպէզի ալ գնաց անոր ետին կեցաւ, որպէսզի լսէր ըսածը։

— Հերիք է որ զիս Պելճիքա չի տանի, կ'ըսէր ինքնիրեն։

Բայց սիրտն հանգչեցաւ, երբ լսեց որ Բօսաա երկրորդ կարգի տոմսակ մ'ուզեց Սէն-Տընիի համար։

Հարկ չի կայ ըսելու թէ Շամպէզի ալ նոյն կայարանին համար տոմսակ մը գնելով, նոյն կառքին մէջ Բօսաաի նստած տեղին մօտի բաժնեակին մէջ զետեղուեցաւ։

Շոգեկառքը Սէն-Տընի հասնելուն Բօսաա իջաւ, Շամպէզի ալ ետեւէն։

Այս անգամ, որովհետեւ արձակ դաշտի մէջէ կ'երթային, ուր անցորդ շատ չէր գտնուեր, ժիւլ Շամպէզի թող տուաւ որ Բօսաա քսանըհինգ քայլի չափ յառաջանար, որպէսզի չէ կարենար նշմարել իր ներկայութիւնը, թէեւ մութ էր և օդն ալ անձրեւոտ։

Անթօան, գտնալով իր երթալիք տեղը, վստահ քայլերով երթալ ըսկըսաւ կէս լուսաւոր փողոցէ մը, որ երկուքի կը բաժնուէր, և ձախ կողմը դառնալով Բիէռֆիթի ճանբան բռնեց։

Շամպէզի հարկադրեցաւ մօտենալ անոր, որպէս զի չի կորսնցնէր մութին մէջ. բայց շոգեկառքին մէջ՝ նախահոգութեամբ՝ հաստ կօշիկները հաներ, և բարակ մոյկերն հագեր էր, որպէս զի ոտքին ձայնը չի հասնէր Քօսատի ականջը։

Հանած կօշիկները՝ հին լրագրի մը մէջ փաթթելով ձեռքը բռնած էր, որով Փարիզէն գնումներ ընելով վերադարձող մարդու մ'երեւոյթ կ'ունենար։

Սակայն Քօսատ՝ առանց որ և է կասկածի՝ գլուխը կախած կ'երթար, մտքովը բովանդակապէս անձնատուր եղած այն ահռելի գործին՝ որուն ծրագիրը կը կազմէր։

Շամպէզի կը դողար ցուրտէն՝ ոտքէն մինչեւ գլուխը թրջած. և որ աւելին է որովայնն ալ դատարկ էր, որովհետեւ ճաշելու ժամանակ չէր ունեցեր։

Բայց ի՞նչ փոյթ, աչքին ոչ ցուրտ կ'երեւար, ոչ խոնաւութիւն, ոչ ալ նօթութիւն։

Խնդրոյն Ք.ն (անծանօթը) գտնելու կ'երթար, որուն լուծումը հարստութիւն պիտի տար իրեն։

Բիէռֆիթի ճամբուն վրայ, որ կնձնիներով հովանաւորուած էր, մութն աւելի թանձր էր, մանաւանդ անլուսին և անաստղ երկինքին պատճառաւ, այնպէս որ, Շամպէզի հազիւ կրնար տեսնել Քօսատի կիսաստուերն, որ աւելի կը փութացնէր քայլերը։

Այսպէս երկուքն ալ քալեցին մէկ ժամու չափ։

Յանկարծ Քօսատ կանգ առաւ։

Շամպէզի ալ նոյնն ըրաւ. ինքզինք ծառի մը բունին ետին ծածկելով։

Տուներու առջեւ հասեր էին։

Հետեւաբար գիւղի մը մէջէ պիտի անցնէին։

Քօսատ նախ զննեց գետինը, տեսնելու համար թէ մարդ կա՞ր։

Բնակիչները տուներնին քաշուած էին փոթորկին պատճառաւ։

Հետեւապէս կատարեալ ամայութիւն

կը տիրէր։

Անթօան Բօսատ նորէն շարունակեց ճամբան։

Բիէռֆիթի գեղը մեծ բան մը չէ։

Երկու ճամբորդները շուտ մ'անցան միակ փողոցը որ գեղին մէջէն կ'անցնի հիւսիսէն հարաւ, և նորէն դաշտը մտան։

—Ո՞ր սատանային ծակը կը տանի զիս, կը հարցընէր ինքնիրեն Շամպէզի, տեսնելով որ քալելու վերջը չէր գար։

Վերջապէս գիւղական ճամբայ մը մտան, որուն մէջ էր Ժիւսթին Պօնֆօայի տունը, դարուփոս և տղմուտ ճանբայ մը, որուն մէջ Ժիւլ Շամպէզի դիւցազնաբար կը ցխցխար յուսով քաջալերուած։

Բայց իւր կակուղ մոյկերը կ'արգիլէին զինքը և թող չէին տար քալել. իւր ճիգերուն հակառակ Բօսատը կորսընցուցեր էր աչքէն, յանկարծ դրան մը բաղխիլը լսեց, զոր չէր կրնար որոշել մութին մէջ։

Կանգ առաւ քրտինքի մէջ թաթխուած, և ականջ դրաւ։

Նորէն բաղխեցաւ դուռը։

Ժամպէզի կամացուկ մը երկու երեք քայլ մօտեցաւ, և մթին կոյտ մը նշմարեց։

—Տո՞ւն մը, ըսաւ ինքնիրեն. կ'երեւի որ եկանք։

Այն ատեն ծռեցաւ, և գրեթէ սողալով ցեխին մէջէն համբուն եզրը հասաւ, ուր փոս մը փորուած էր։

Այս անգամ կրցաւ նշմարել Անթօան Բօսատը, որ դրան մ'առջեւ կը դոփոտէր։

Շամպէզի փոսին մէջ իջաւ։

Ջուրը մինչեւ սրունքին կէսը կ'ելնէր։

Բայց փոյթ չընելով կծկեցաւ, առանց իւր մարդն աչքէն վրիպեցընելու։

Այս վերջինը երրորդ անգամ դուռը բաղխեց աւելի ուժգին, այնպէս որ ծանր բռունցքին հարուածները տխուր կերպով արձագանգ կուտային գիշերուան մութին մէջ։

Եւ հայհոյութիւն մ'արձակեց, իւր սուր ակռաներուն մէջէն։

—Կը քնանա՞յ միթէ այս ժամուս, զարմանալի՛ բան... արդեօք դո՞ւրս ելած է... գալս պարա՞պ պիտի ըլնէ։

Ականջ կը դնէր, ոտքի մատներուն վրայ կը տնկուէր, դրանը ճեղքերէն ներս կը նայէր, տանը բակն ու պատուհանները դիտելու և ճրագի լոյս նշմարելու համար։

Բայց ի զուր։ Մահուան լռութիւն կը տիրէր։

Անթօան Քօստա ձեռները կը գալարէր կատաղաբար։

—Նորէն պիտի սկսինք, կ'ըսէր ինքնիրեն։ Նե՛րս մտնել. ի՞նչ օգուտ կ'ունենայ եթէ հոն չէ։ Բնակարանը խուզարկե՛լ... ամէն բան տակն ու վրա՛յ ընել ... որպէս զի վերադարձին նշմարելով զիս ամբաստանէ... կամ իրեն դէմ սպառնալիք զգալով, ամէն բան յայտնէ...։

«Ո՛չ, ո՛չ, օգուտ մը չունենալէ զատ վտանգաւոր ալ է։

«Ինքը պէտք է ինծի... իր անիծեալ մարմի՛նը...։

«Խօսք տուի որ պիտի լռէր...։

«Եւ պիտի լռէ։»

Խուլ ձայն մը հանեց բորենիի մըռունչին նման, որուն արձագանգը դողացուց Շամպէզին իր Թագստոցին մէջ, ուսկից չէր կրնար որոշել խօսքերը։

—Ո՞ւր կրնայ ըլլալ...։ Անշուշտ գաղտնի ծննդաբերութեան մը գացած է... ուր կրնայ գիշերն ի բուն մնալ...։ Ուստի անօգուտ է սպասել, մինչև իսկ վտանգաւոր է, որովհետեւ անցորդ մը կրնայ զիս տեսնել ու մատնել։ Ուստի նորէն սկսելէ զատ գործ չի մնար ինծի։

Եւ սպառնալից բռունցքը ճօճեետև համր տունին դէմ. մեկնեցաւ և նորէն կայարանին ճամբան բռնեց։

Շամպէզի քառորդի մը մօտ սպասեց իր Թագստոցին մէջ, ուր սառած ոտքերը լիալիր լոգանք մը կ'առնէին։

—Վերջապէ՜ս, ըսաւ կամացուկ մը, փոսին մէջէն վեր ելնելով, ահա գնաց։ Տարակոյս չունիմ որ այս տունն է, որուն յատակագիծը գտայ Սէն-Սիւլբիսի գանձանակին մէջէն։

«Հոս է անծանօթ կէտը, և դժուարին չէ սրուգել...։

«Մարդ չի կայ մէջը...։ Քօստաի ետ դառնալէն յայտնի եղաւ։

«Եթէ յատակագիծը կրցի հասկընալ, անծանօթ կէտը պարտէզին մէջ տեղերը է, և պարտէզն ալ շէնքին ետեւն է։

«Բայց տունն ա՞յս է ստուգիւ։

«Ստուգենք նախ։

«Շէնքին ու պարտէզին հողը, մէկ կողմէն երսուն, միւս կողմէն քառսուն մեթր պիտի ըլլայ։

«Ուստի չափենք։

Եւ ուշադիր աչքով մը յառաջանալով, պատին աջակողմեան անկիւնը հասաւ, և անկից սկսաւ մեթրաչափ քայլերով յառաջանալ պատին երկայնութեամբը։

—Քառսուն, ըսաւ ուրախութենէն սիրտը բաբախելով։

Այն կողմէն ճիշդ էր հաշիւը։

Նոյն անկիւնն ալ դառնալով քալեց մինչեւ ծայրը և հոն ալ գտաւ երսուն։

—Այս ալ կատարելապէս ճիշդ է, ըսաւ, ուրախութենէն զգլխած։

Եւ սրբեց երեսին քրտինքը։

Այս միջոցին ո՛չ ցուրտ կ'զգար, ո՛չ անձրեւ... հովին ձայնն ալ չէր լսեր։

«Հիմա կը մնայ պարտէզին մէջը մըտնել։ Ձախ անկիւնէն երթալով տասներկու մեթր...։ Պատէն ալ ութ մեթր...։ Եւ այս երկուքին միացած տեղը պէտք է փորել ու խուզարկել։

«Փորե՛լ, պեղե՛լ... ըսելը դիւրին է... բայց ես եղունգներս միայն ունիմ...։

«Բահ... բրիչ... գործիք մը պէտք է...։

«Թերեւս սայլատունին մէջ գտնուին, եթէ ան ալ գոց չէ...։»

Եւ ճակատը քերեց։

—Ինչ և ալ ըլլայ, նայինք...։ Տունը պարապ է, աւելի լաւ առիթ չեմ կրնար գտնել, ըսաւ։

Եւ պատն աչքէ անցուց, բարձր չէր։

Ցանկարծ տեսաւ այն փոքրիկ դուռն ուսկից փախեր էին Դանիէլ և Ֆէրնանտ մանկաբարձին այցելութեան եկած իրիկուննին։

—Պատէն անցնիլը դիւրին է...բայց ես աւելի կ'ուզեմ դռնէն մտնել, եթէ կարելի է, ըսաւ մուտքին մօտենալով։

Աւա՜ղ, դուռը բանալու համար ըրած ճիգը չի յաջողեցաւ։

Ոչ մղաղ կար, ոչ կոճակ, և ներսէն ալ ամուր մը գոցուած էր։

—Ուրիշ ճար չի կայ, պատէն պէտք է անցնիլ, ըսաւ։

Եւ նորէն պատին բարձրութիւնը չափելով, երբ վրան ցատկելու կը պատրաստուէր, հաղալու ձայն մը լսեց։

Մէկ․ կուգար դէպի տունը, անորոշ ստուեր մ'երեւցաւ ճանբուն կողմէն։

Շամպէզի մէկէն ետ փախաւ։

Դէմը գետնախնձորի արտ մը կար։

Առանց վարանելու հոն մտաւ և կըծկեցաւ կանանչ թուփերուն մէջ, որք բաւական կը ծածկէին զինքը գիշերուան մութին օգնութեամբ։

35

ՈՒՐԻՇ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

Դանիէլ տը Քէօրը թողուցինք այն միջոցին ուր Բիէռֆիթի կայարանը կ'երթար ծծմարին ու տղեկին հետ։

Երբ կայարանը հասան, Դանիէլ ծծմարն առաջին կարգի սպասման սըրահը մտցնելով տոմսակները գնեց Փարիզի համար։

Մանկաբարձուհին գիտնալով ուր երթալնին, հեռուէն ետեւնուն գընաց. և երկու վայրկեան ետքը կայարանը հասաւ ճիշդ այն վայրկենին ուր Դանիէլ տոմսակներն առնելով ներս կը մտներ։

Ինքն ալ մութին մէջ ինքզինքը ծածկելով, Դանիէլի մեկնելէն ետեւ երկրորդ կարգի տոմսակ մը գնեց և

կառախումբին գալուն սպասեց, որ չէր կրնար ուշանալ։

Ժամն ութ ու կէսն էր երբ մեր ուղեւորները Փարիզ հասան։

Ժիւսթին Պօնֆօա բազմութեան մէջ պահուըտելով, ետեւնուն գնաց, և տեսաւ որ կառք մը կը նստէին։

Իսկոյն ինքն ալ կառք մը նստելով հինգ ֆրանք պարգեւ խոստացաւ կառավարին՝ եթէ առջեւէն գացող միւս կառքը աչքէ չկորսնցընէր։

—Ա՛, պիտի գիտնամ ուր պիտի տանին պահեն մկնարջը, ըսաւ Ժիւսթին լռիկ քրքիջով մը, ինչպէս որ սովոր էր։ Այս բարձր ընկերութեանց մարդիկը վարպետորդի չեն, Դանիէլ տը Քէօրէն սկսեալ... թէեւ այդ պարոնն ինծի խաղ խաղալ կը կարծէ։ Որո՞ւ պէտք է վստահիլ։

Դանիէլն և Ֆէրնանտի գաղտնիքը տանող կառքը ծանր ծանր երթալով, Ժիւսթինի կառքն անոր հետեւելու դժուարութիւն չէր կրեր։

Քսան վայրկեան չանցած՝ Տուէ փողոցը մտան, և երկու կառքերը կանգառին իրարմէ բաւական հեռու։

Դանիէլ վար իջաւ, մեծ դուռ մը

զարկաւ, զոր մանկաբարձուհին տարտամ կերպով կը նշմարէր․ յետոյ ծըծմարը վար իջեցուց մանկիկը գիրկը և դռնէն ներս մտցընելով՝ ինքն ալ կառավարին ստակը վճարեց։

Մարդ մը, անշուշտ դռնապան, դուրս ելնելով՝ բեռները առաւ կառքին մէջէն։

Ժիւսթին լսեց դրանը գոցուիլը, և առաջին կառքն ալ մեկնեցաւ։

Այն ատեն ինքն ալ վար իջաւ կառքէն։

—Ո՞ր փողոցին մէջն ենք, հարցուց իր կառավարին։

—Տուէ փողոցին մէջ, պատասխանեց ան ալ։

—Ա՜, ըսաւ Ժիւսթին ինքնիրեն, Պ․ Վառօայի տունը բերաւ տղեկը։ Թուահամարը նայինք։

Եւ քանի մը քայլ առաջ երթալով՝ քիթը վեր վերցուց․․․։

—Թիւ 29, ըսաւ․ ճշդիւ այն տունն է։ Ցիրաւի շատ պարզմտութիւն է այնպիսի մարդու մը համար։

«Կրնայի խնայել ժամանակիս և ըստակիս․․․։ Բայց պիտի թողո՞ւ հոս։ Հասկընալ պէտք է։»

Եւ գնաց կառքը մտաւ։

—Հիւսիսային կայարանը պիտի վերադառնանք, ըսաւ կառավարին։

Հոն մէկ ժամէն աւելի սպասեց վերջին կառախումբին ելնելուն, և շուտ հասաւ Բիէռֆիթ․ մինչեւ ոսկորը թըրջած, ճիշդ այն վայրկենին, ուր Ժիւլ Շամպէզի, Անթօան Քօսատի մեկնելէն ետեւ․ կը պատրաստուէր պարտէզին պատէն անցնելով ներս մտնել։

Ժիւսթին իր տանը առջեւ հասնելուն․ պարտէզին փոքրիկ դուռը գընաց, բացաւ, և փողոցին վրայ ակնարկ մը նետելէ ետեւ ներս մտաւ, դուռը վրայէն գոցեց խնամով, և անմիջապէս իր սենեակն երթալով մոմ մը վառեց։

—Ո՜ւֆ, յոգնեցայ, խխում եղայ, բայց սորվեցայ տեղերնին։

Եւ վառարանին քով երթալով ածուխի կտոր մը մէջէն առաւ, և պատին մէկ անկիւնը «Տուէ փողոց 29» գրեց։

—Ա՜յնչափ հասցէ կայ գլխուս մէջ մրմռաց․ և ես ալ պառաւելու վրայ եմ․ ո՞ր մէկը միտքս պիտի մնայ, եթէ չի գրեմ։ Վաղը իր տեղը կը փոխադրեմ․․․։

Ժամանակն ուշ ըլլալով, ճրագը մարեց և պառկեցաւ, առանց բնաւ կասկածելու գլխուն վրայ կախուած ահեղ վտանգէն, որմէ իր հետաքրքրութիւնը միայն ազատեց զինքը։

Ժիւլ Շամպէզի, գետնախնձորի արտին մէջ պահուըտած, ուր կծկտեր էր մանկաբարձին ոտնաձայնը լսելով, տեսեր էր անոր տունը մտնելն, առանց մէկ շարժումն աչքէն վրիպեցնելու։

Երբ տանը դուռը գոցուեցաւ, երբ անոր ոտնաձայնին հեռանալը լսեց, ոտքի վրայ ելաւ։

—Այս իրիկուն պարապ ելանք, ըսաւ դողդողալով։

«Երթալ սայլատունը խուզարկել... առանց բնաւ ծանօթ ըլլալու... չափազանց անխոհեմութիւն է։

«Վաղը՝ինչ որ պէտք է կը հայթայթեմ, ես ալ պատշաճ կերպով կը ծըպտիմ։

«Հաւանական չէ որ Անթօան Քօսատ մութ գիշերէն առաջ գայ։

«Կ'երեւի որ սրիկան չափազանց փոյթ ունի ինքզինքը ծածկելու։

«Բայց ես անկէ առաջ կուգամ և անծանօթին աչքէ կ'անցունեմ։ Հիմա չի սառած մեկնիմ։»

Թրջած, սրսփուն, ցեխով ծածկուած չորս կողմը նայեցաւ։

Եւ հեռուն կլոր լոյս մը տեսնելով, որ կը պլպլար մութին մէջ։

—Կայարանն է, ըսաւ։ Պէտք է հասկընալ թէ՝ տակաւին կառախումբ կա՞յ Փարիզ գացող, և թէ ի՞նչ է այս անիծած գեղին անունը. վասն զի սատանան տանի զիս եթէ գիտեմ Սէն-Տընիէն մինչեւ հոս այն սրիկային հետեւելով ուր եկած ըլլալս։

«Նախ գետնին տեղագիրն առնեմ։

Եւ աչքովը քանի մը ցցուած կէտեր դիտելով միտքը պահեց։

Ցետոյ ճանբայ ելաւ մանկաբարձուհիին եկած փողոցէն, և քանի մը վայրկեանէն կայարանը հասաւ, որուն ճակատը ԲԻՆՈՑԻԹ գրուած էր։

Տասն վայրկեան չանցած՝ կառախումբը հասաւ, և Շամպէզի շոգեկառք մտնելով՝ կէս գիշերին իր բնակարանը մտաւ սաստիկ յոգնած, պարտասած, տղմաթաթաւ։

Գորովասիրտ Սօֆի որ արթուն նըստած անոր սպասեր էր մտատանջ, զարմացական ճիչ մ'արձակեց երբ տեսաւ զայն։

—Հանդարտէ, սիրելիս, ըսաւ Ժիւլ

Շամպէզի եաքը կը խօսինք։ Շուտով մեծկակ աման մը տակ գինի բեր ինծի. առատ շաքարով, կասիայով և քանի մ'ալ մեխակով, որպէս զի խըմեմ ու անկողին մտնեմ...։ Այժմ ամենէն ստիպողականն այս է։

Սօֆի, խսկոյն խոհարանը վազելով իւր գիրուկ ձեռքովը պատրաստեց կազդուրիչ ըմպելին, և բերաւ։

Շամպէզի, որ արդէն անկողին մըտած էր, առանց բառ մ'արտասանելու՝ երկու խոշոր գաւաթ տաք գինի խմեց։

Ակռաները դեռ կը կափկափէին։

—Ա՛հ, դժբա՛ղդ մարդ, ո՞ւր գացեր է, կը մրմնջէր սիրուն տանտիրուհին, անկողնին վրայ փետուրէ մեծ վերմակ մը ծածկելով։

—Ուր գացեր էի՞, ըսաւ վերջապէս ժիւլ ինքզինքը գտնելով։

«Սատանային, կարծեմ...ուր՝ կրակի տեղ... պաղ ջուր գտայ։

—Ըսել է թէ կուրծքի՛դ իջած է, երթամ բժիշկ մը կանչել տամ։

—Ո՛չ, ո՛չ, սիրելի Սօֆիս, կ'աղաչեմ... ուշադրութիւն չի հրաւիրենք ըրած ձեռնարկիս վրայ...։

—Բայց վերջապէս ո՞ւր գացիք առանց ինծի ալ իմացընելու։

—Գիւղ գացի... զօվանալու համար ... ինչպէս որ կը տեսնես, սիրելի աղջիկս։ Մինչեւ իսկ առիթէն օգուտ քաղելով նստուկ լոգանք մ'ըրի, քիչ մը երկար արդարեւ, բայց բացարձակապէս ձրի... ճանրու մ'եզրը... փոսի մը մէջ... ի՛նչ հեշտալի բան։

Ժիւլ Շամպէզի, որ տաքնալ սկսեր էր, թեւերը դուրս հանեց անկողինէն, և Սօֆիին մէջքէն բռնելով քաշեց իւր մօտը, և կէս տասնեակ խոշոր համբոյրներ փակցուց երեսին. որով իւր վերջին սարսուռներն ալ փարատեցան։

Սօֆի իբրեւ քաջ հիւանդապահ, չի գլացաւ այս դարմանի յաւելուածը, որ նախատեսուած չէր տեղագրացոյցին մէջ։

—Աղէ՜կ, ըսաւ վերջապէս, երեսները կարմրած, շարունակելով յանդիմանութիւնը. բայց համբոյրները պատասխան չեն, ոչ ալ մանաւանդ բացատրութիւն։

«Հերկուած հողերու մէջ քալեր էք։ ձեր մոյկերով...։ Ամէն մէկ ոտքերնիդ մէկ մէկ քիլօ տիղմ բերած է։

—Ճշմարիտ է։ Այն կողմերը շատ կը հերկեն։ Ասով մեկտեղ կ՚ըսեն թէ դաշտերը մշակող ձեռքեր կը պակսին։

—Ա՞յդ է միայն բերածնիդ այդ ծածկախորհուրդ արշաւանքէն։

—Ո՛չ, վէպիս համար գլուխ մը նիւթ կը բերեմ։

—Ա՜, ո՞րն է։

—Ահա մակագիրը,

ՈՒՐ ԿԸ ՍՈՎՐԻ ՄԱՐԴ

ԱՆԾԱՆՕԹԻՆ ՊԱՀՈՒԱԾ ՏԵՂԸ

Կարծես թէ Աղեքսանդր Տիւմայի (հօր) գրչէն ելած է։

—Շա՜տ աղէկ. ըսաւ տիկին Շաթլէն, ուրեմն գոհ էք։

—Միշտ, երբ քու քովդ եմ։

Սօֆի նորէն գաւաթ մը տաք գինի տուաւ։

Ժիւլ Շամպէզի այս անգամ քիչ քիչ խմեց։

—Հիմա որ վտանգս անցուցած եմ, սիրելի Սօֆիս կը հաճի՞ պատուհանէն դուրս նայիլ։

—Օդին ինչպէս ըլլա՞լը։

—Ո՛չ, այլ թէ լոյս կա՞յ Անթօան

Բօսատ ըսուած մարդուն սենեակին մէջ։

Սօֆի պատուհանին քովը վազելով.

—Այո՛, կայ, ըսաւ արագ նայուածքէ մ՚ետեւ։

—Կատարեա՜լ։ Գուշակութեանս մէջ սխալած չեմ եղեր...։

«Մարդ չի գտնուելուն պատճառաւ դարձած եկած է...։

«Անշուշտ վաղը նորէն պիտի երթայ նոյն ժամուն...։

«Ուստի ես ալ կ՚երթամ... բայց անկէ առաջ...։

«Ո՜րչափ շուտ կը քալէ... ո՜րչափ կ՚երթայ գարշելին...։

«Ճշմարիտ այծեա՜մ մը. որուն պէս խուր մորթն ալ դեղին է։

—Ուրեմն անոր ետեւէն գացիր։

—Անշուշտ։ Եւ սա գաղափարն ունիմ թէ... քիչ ժամանակէն... նոր բաներ... աղէկ բաներ ձեռքս պիտի անցունեմ... և բաժնեմ քեզի հետ։

«Գումարներ պիտի դնեմ տանդ մէջ։

—Տունս արդէն քուկդ ալ չէ՞, մրմնջեց Սօֆի գորովով։

35
ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԸՐԸ

Երկինքը կապոյտ էր։

Ամպ բնաւ չի կար։

Արեւը իւր բոլոր գարնանային ճառագայթներով կը փողփողէր։

Առջի իրիկուան մրրկէն բնաւ հետք մնացած չէր։

Բայց սիրտերուն մէջ փոթորիկը կը գոռար միշտ։

Մեր ծանօթ տնձանց մեծ մասին սիրտը կը կեղեքուէր ահռելի հնհընուքով մը, թէ՝ Պոնոբառթ փողոցի եւ թէ՝ Կոընէյ-Սէն-Ժէրմէն փողոցի ապարաններուն մէջ։

Տը Ֆէրնիք կոմսուհին կը հարցնէր ինքնիրեն թէ Անթօան Բօսատ կատարե՞ր էր, յաջողե՞ր էր արդեօք։

Ֆէրնանտ ալ կը հարցնէր ինքնիրեն թէ Դանիէլ, զոր երկու օրէ ի վեր—երկու դարէ ի վեր—տեսած չէր, տղեկը բերե՞ր էր Տուէ փողոցի տունը։

Առաջինը չէր համարձակեր դուրս ելնել, վախնալով որ կը լրտեսուէր եւ իւր գաղտնիքը կը մատնէր։

Օրին մէկ մասն իւր ձեռքն էր։

Այն վայրկենին, ուր դեռատի կինը կը հասնէր այն բնակարանը, զոր նըկարագրեցինք, եւ որ Պ. տը Քէօրի հետ տեսակցելու ժամադրավայրն եղած էր, ամուսինն ալ Անթօան Բօսատի տունը կը մտնէր։

Շամպէզի ալ միւս կողմէ, կատարելապէս հանդստացած առջի իրիկուան յոգնութիւններէն եւ պաղ բաղնիքէն, առտուն կանուխ ելեր և հսկողութիւնը նորէն ձեռք առեր էր։

Հետեւապէս նշմարեր ու ճանչեր էր դերկոմսը։

—Այո՛, այո՛, ըսաւ քրքջելով, կուզես իմանալ թէ ի՛նչ անցք անցաւ երէկ իրիկուն Բիէռֆիթի մէջ. անյաջողութիւն, խե՛ղճ մարդուկս, անյաջողութի՜ւն։

Անթօան Բօսատ, որ յոգնիլ չէր գիտեր, արդէն չատոնց ոտքի վրայ էր՝ դերկոմսին այցելութեանն սպասելով։

—Կուգաք իմանալ թէ կրցի՞ յաջողիլ երէկ իրիկուն, ըսաւ սենեակին դրան այցելուին վրայ գոցելէ ետեւ։

—Այո՛։

—Ըսէք իրեն թէ այս իրիկուան մընաց։

—Մնա՞ց...: Չի համարձակեցա՞ք, գոչեց Բօլ տը Ռիշմօն։

—Ի՞նչ, չի համարձակեցա՞յ... պատասխանեց Անթօան Բօսատ:

Եւ բարակ ու կակուղ չուան մ'առնելով սեղանի մը վրայէն և դերկոմսին ցուցընելով.

—Ահա իմ պատասխանս, ըսաւ վայրագ դէմքով մը։

—Ի՞նչ կը նշանակէ... չե՛մ հասկընար, կակազեց դերկոմսը։

—Կը նշանակէ թէ Անթօան Բօսատ կը համարձակի ընել ինչ որ իրեն հըրամայէ տը Ֆէրնիք կոմսուհին։ Միայն թէ, իմ ընելիքիս համար... երկուք պէտք էինք ըլլալ...: Եւ Ժիւսթին հոն չէ՛ր։

—Ուրեմն։

—Ուրեմն ըսէք ձեզ ղրկողին, թէ այս իրիկուն նորէն պիտի երթամ... և թէ այս իրիկուն ամէն բան կը լըմըննայ. Տիան այլ ևս վախնալու բան չունենար։ Միայն թէ, այլ ևս հոս մի գաք... որպէս զի ուշադրութիւն չի հրաւիրէք։

«Ձեզի պէս գեղեցիկ պարոն մը, աւելցուց սրիկան տխուր դառնութեամբ մը, շատ աչքի կը զարնէ։

—Օ՜, իմ ալ ուզածս այդ է, բայց ինչպէս իմանանք...: Այսինքն ի՞նչպէս պիտի յանձնէք ինծի այն թուղթերը, զորս պիտի պահանջէք այդ կնոջմէն։

—Միջոց մը կը գտնեմ, պատասխանեց Բօսատ մտածելով։

Եւ մէկէն ճակտին զարկաւ։

—Այն Բիւթ-տը-Լէրմէթ փողոցի փոքրիկ բնակարաննիդ տակաւին ձեր ձե՞ռքն է։

—Միշտ։

—Ժէրմէնի անունով։

—Այո՛։

—Ուրեմն ես վաղը հոն կուգամ ձեզի լուր տալու։

—Ժամը քանի՞ին։

—Իրիկուան ժամը իննին։

—Եւ գտնուելիք թուղթերը...։

—ԱՆՈՐ միայն կը յանձնեմ։

Բօլ տը Ռիշմօն թեթեւ մը ծամրկեց դէմքը։

Կը զգար որ Անթօան Բօսատ իրօք կ'արհամարհէր ու կ'ատէր զինքը, բայց չի նշմարել կը ձեւացնէր, վասն զի շատ պէտք ունէր անոր, միանգամայն կը վախնար այդ մարդուն խի-

զախ վայրագութենէն, որ կրնար զինքը տորրել իր հուժկու ձեռքերուն մէջ։

—Շատ աղէկ, ըսաւ, քաղցրութեամբ, վաղը։

Եւ անմիջապէս մեկնեցաւ։

—Դուն ալ, մրմռաց Շամպէզի իր պատուհանին մէջէն՝ երբ տեսաւ դեր-կոմսին դուրս ելնելը, պէտք է գիտնամ թէ ուր կը թափես դուն ալ... բայց այս օրուան գործ չէ... ամէն գործ իր օրին։

Նոյն միջոցին Ֆէրնանտ ալ Տուէ փողոց 29 թիւ հասեր էր։

Բակին ներսի կողմի բնակարանը երթալու համար դռնապանին առջեւէն անցնիլ հարկ էր։

Տիկին Պրնօա անշուշտ դեր-կոմսուհիին գալուն կ՚սպասէր. վասն զի դրունէն ներս մտնելուն պէս, բարի կինը դիմաւորեց զայն։

—Է՛, ի՞նչ լուր, հարցուց մէկէն Ֆէրնանտ, որ գիտէր Դանիէլին կատարեալ վստահութիւնը՝ իր այդ անձնուէր ծառաներուն վրայ։

—Հո՛ս է, ըսաւ կինը կամացուկ մը։

—Գէո՞րգը։

--Մանկիկը, այո՛, տիկին։

—Գոհութի՛ւն Աստուծոյ, գոչեց Ֆէրնանտ ուրախութեամբ։

—Եւ Պ. Վառօա՞, աւելցուց խկոյն, վասն զի սրտին մէջ հայրն ու որդին հաւասար տեղ գրաւած էին, և ամբողջապէս կը լեցնէին։

—Ա՛հ, տիկի՛ն, երկու օրէ ի վեր դուրս ելած չէ հոսկէ. մանկիկը տեղաւորելու զբաղելով... միանգամայն ձեզի սպասելով։

—Խե՛ղճ Դանիէլ, մրմնջեց Ֆէրնանտ ո՛րչափ բարի է։ Արդեօք ո՛րչափ սիրտ հատցուց զիս չի տեսնելուն... ու ամուսնիս վերադարձը չի գիտնալուն պատճառաւ։

—Այս առտու դեռ չեկաւ. բայց չեմ կարծեր որ ուշանայ։

Նոյն միջոցին փոքրիկ տղու մը սուր ճիչը հասաւ Ֆէրնանտի ականջին, և ցնցուեցաւ։

—Ի՞նչ ձայն է...

—Անոր ձայնն է, տիկի՛ն, ըսաւ բարի կինը ժպտելով։

Ֆէրնանտ արդէն արագ և թեթեւ քայլերով բակէն ներս կը դիմէր դէպի ձայնին ելած կողմը, որ իր բոլոր մայրական եռանդն արթնցուցեր էր։

Տիկին Պրնոա հազիւ ժամանակ ունեցաւ գոչելու.

—Առաջին յարկին ձախ կողմի դուռը։

Ֆէրնանտ թռչունի արագութեամբ առաջին յարկն ելնելով բախեց նշանակուած դուռը։

Ծծմայրն եկաւ բացաւ։

—Հո՞ս է, հիւա՞նդ է Գէորգը, ինչո՞ւ կը պոռար, հարցուց մէկէն դերկոմսուհին։

—Ո՛չ, տիկին, մի՛ վախնաք։ Բժայք... կիրք...։ Նոր-կամուրջին չափ քաջառողջ է։

Դերկոմսուհին փոքրիկ մուտք մ'անցնելով դէմի դուռը քշեր բացեր էր։

Տեսաւ օրօցը և անոր մէջ իր զաւակը, արդէն հանդարտած. և վազեց քովը։

Տղեկը ժպտիլ սկսաւ, ինչպէս որ լացեր էր, հաւանաբար առանց պատճառի։

Ֆէրնանտ թեւերուն մէջ առնելով համբոյրներ դրաւ երեսներուն վրայ, առանց բառ մ'արտասանելու։

Միայն համբոյրներ ու արտասուք։

Պ. Գէորգ թող կատար հիմա, մէկ ամսու էակի մը խոժոռ փիլիսոփայութեամբ։

—Սիրելի՛ գանձս, անուշի՛կս, ըսաւ վերջապէս Ֆէրնանտ։ Ո՛րչափ երջանիկ եմ քեզ հոս տեսնելուս համար։ Ամէն օր պիտի գամ այսուհետեւ, կը հասկընա՞ս. ամէն օր պիտի տեսնես մայրիկդ... հայրիկդ ալ։ Կը թուի ինծի թէ այսօրուընէ սկսեալ իմ զաւակս ես դուն, ես ալ քու մայրդ եմ իսկապէս։

Նորէն տղեկը օրօցին մէջ դրաւ, խնամով ծածկեց, և չորս կողմը նայիլ սկսաւ։

—Շատ լաւ զետեղուած է հոս, ըսաւ իր չուրջը գտնուածները մէկ նայուածքով դատելէ ու գնահատելէ ետեւ, իբրեւ կին մը որուն աչքէն բան մը չի վրիպիր։ Սիրելի Դանիէ՛լս, բան մը չէ մոռցեր։ Ի՞նչպէս կրցաւ այսչափ շուտ, իր սրտատանջութեանց մէջ... զորս կը գուշակեմ, և անոնց հակառակ...

«Ա՛, հո՞ս էք, Նունո՛ւս... ներեցէք ըսաւ ծծմարին։

«Կարծեմ թէ բարեւ ալ չի տուի ձեզ։

«Ի՞նչպէս, գո՞հ էք այս տեղէն։

«Կը թուի ինծի թէ հանգիստ պիտի ըլլաք հոս։

«Եթէ բանի մը պէտք ունենաք, մի՛ քաշուիք, ըսէք, և անմիջապէս կը հայթայթուի։

—Շատ գոհ եմ, տիկի՛ն. պատասխանեց Լուիզ ժպտելով, բան մը պակաս չէ...։ Պարոնն ամէն բան նախատեսելով հոգաց և ամէնուն ալ անձամբ հսկեց...։ Երբ գործը զաւկին ու տիկնոջը վրայ է, աշխարհը տակն ի վրայ կ'ընէ։

—Ճշմարիտ է ըսաւ Ֆէրնանտ համոզման ու ապահովութեան շեշտով մը, որ թերևս ամենէն մեծ գովեստն էր Դանիէլի համար, որ շատ ուրախ պիտի ըլլար եթէ լսէր։

—Այո՛, հոս աւելի հանգիստ պիտի ըլլաք, յարեց Ֆէրնանտ։

«Եւ աւելի ապահով», աւելցուց մըտքէն։

Նորէն համբուրեց զաւակը որուն մօտը կեցած էր։

—Տեսա՞ք պարոնը, հարցուց ստնտուին։ Ինքն առաւ բերաւ ձեզ։

—Այո՛, ինքը։

Եւ ստնտուն պատմեց ի՛նչպէս վերցուցեր բերեր էր զիրենք։

Ֆէրնանտ այս մանրամասնութիւն-

ները լսած միջոցին քաղցր և խորին յուզում մը կ'զգար։ Միտքն ամբողջովին կը սլանար դէպի այն որ ամէն բան էր իրեն համար, և որ ամէն օր կ'ապացուցանէր թէ ինքն ամէն բան էր անոր համար։

—Արդեօք չի՞ պիտի գայ, կ'ըսէր ինքնիրեն։ Արդեօք չի՞ գուշակեր թէ ես հոս եմ։

Նոյն միջոցին դուռը զարնուեցաւ։

37

ԵՐԵՔՆ ԱԼ

—Ո՞վ է արդեօք եկողը, հարցուց Ֆէրնանտ դող ելնելով, պէտք չէ որ զիս տեսնէ։

—Մի՛ վախնաք տիկին, մարդ չեմ մտցըներ հոս, ըսաւ դռնապանուհին։

Եւ սենեակէն դուրս ելնելով և դուռն ալ գոցելով գնաց տեսնել թէ ո՛վ էր եկողը։

Արագ քայլերու դոփիւն մը լսուեցաւ, և սենեակին դուռը բացուելով՝ Դանիէլ երևցաւ։

Մէկէն իրարու վրայ նետուելով փաթթուեցան այն մոլեգին խանդով, զոր անոնք միայն կը հասկընան, որոց ար-

գիլեալ կամ սպառնացեալ սէրը կրնայ միշտ վաղորդայն չունենալ։

Ֆէրնանտ մռացաւ գաւակը, և միայն տարփաւորը տեսնել սկսաւ։

—Երկո՛ւ օր, գոչեց վերջապէս երբ իրենց շրթունքը թուլցան։ Երկու օր առա՛նց քեզի, երկու օր քեզնէ հեռո՛ւ։

Եւ ուշադրութեամբ անոր նայեցաւ այն խորին նայուածքով, որ յատուկ էր իրեն, և որով ամէն բան կը տեսնէր, մինչեւ Դանիէլի սրտին խորերը կը թափանցէր և անոր ամենէն ծածուկ մտածութիւնները, ամէնէն փախուսիկ տպաւորութիւնները կը կարդար։

—Տժգունեցա՛ր, ըսաւ անոր, վըշտագնեցա՛ր։

—Ես միշտ կը վշտագնիմ երբ քեզնէ հեռու մնամ, պատասխանեց քաղցրութեամբ։ Վերադարձաւ այնպէս չէ՞։

—Այո՛, պատասխանեց Ֆէրնանտ։

Եւ ամպ մ՚անցաւ իւր շնորհագեղ ճակտին վրայէն, ուր ճապաղած էին մազերուն սև խոպոպները։

—Արդեօք կասկածեցա՞ր իմ վրաս, յարեց մէկէն։

—Ո՛չ։

—Շնորհակալ եմ, Դանիէլ, պէտք չէ որ երբէք կասկածիս Ֆէրնանտի վրայ։ Քեզի ամէն բան ըսած է միշտ... ինչ որ միշտ կը պատճառէր քեզի։ Իւր ամէն խոստումները բռնած է։ Եթէ ոըկար կամ մեղապարտ ըլլար, իւր առաջին խօսքը, քեզ տեսնելուն պէս, խոստովանութիւն մը պիտի ըլլար։ Սիրոյ մէջ պէտք չէ սուտ խօսիլ։ Խաբած մարդիկը կարելի չէ երբեք սիրել։

—Ես կը ճանչեմ քեզ, պատասխանեց Դանիէլ։

«Ես գիտեմ որ դուն կանանց ամենէն ուղղամիտը, ամենէն անկեղծն ես։ Բայց...

—Բայց ես կը հասկնամ քու սրտատանջութիւնդ, գիտեմ ինչ մտածեցիր, ինչ ըսիր մտքէդ, վասն զի ես ալ ունիմ այդ հնհնուքը, ես ալ ըսի մտքէս ինչ որ դուն ըսիր։

«Տարիէ մ՚իվեր սովրեցանք զիրար ամէն օր տեսնելու, գրեթէ չարունակ կենակցելու, ուանց արգելքի...։

«Այդ... լմնցա՛ւ։

«Այդ գեղեցիկ օրերն անցա՜ն։

«Ահա ճշմարտութիւնը, անգութ ճշմարտութիւնը, ինչո՞ւ ծածկենք մեզ-

նէ։ Բաջասիրտ ըլլանք և հասկընանք իրականութիւնը։

—Հետեւաբար... կակազեց Դանիէլ։

Ֆէրնանտ ժպտեցաւ քաղցր կորովով մը։

—Մի՛ վախնար, ըսաւ։ Ես պիտի չարունակեմ տեսնել քեզ... քիչ մը դժուարութեամբ... բայց ինծի կը վերաբերի... ես այնպէս մը պիտի ընեմ, որ դուն գրեթէ չի նշմարես դժուարութիւնը։

«Սկսելու համար, յարեց յաղթական դէմքով մը, այսօր քեզի հետ պիտի նախաճաշեմ, և մինչեւ ժամը չորս քեզի հետ անցունեմ։

—Ո՜հ, ո՜րչափ բարի, ո՜րչափ ազնիւ ես։

—Հատուցում մը կը պարտէի քեզի... ինչպէս նաեւ ինծի... անցած երկու օրուան համար։

Եւ ձեռքէն բռնելով փոքրիկ բազմոցի մը քով տարաւ, վառարանին և մանկիկին օրոցին մէջ տեղը։

—Ի՞նչ անցաւ, հարցուց Դանիէլ թեթեւապէս յուզուած ձայնով մը։

—Ինչ որ կրնար քու փափաքդ ըլլալ, պատասխանեց Ֆէրնանտ վստահ կերպով մը։

«Հոն իմ սենեակիս մէջն էր անցեալ իրիկուն, երբ բաժնուեցայ քեզնէ։ ինծի կ'սպասէր։

«Մէկէն ի մէկ վախցայ, երբ լսեցի։

«Ի՞նչպէս կրնայի ինքզինքս կարողութենէս աւելի զօրացընել։

«Երբ սենեակէն ներս մտայ, կը խոստովանիմ որ ինչ ընելիքս որոշած չէի... կամք չունէի... այլ սոսկալի հնհնուք...։

«Արդեօք բան մ'իմացե՞ր էր։

«Ի՞նչ կը նշանակեր այս յանկարծակի վերադարձն, առանց ինծի իմացընելու։

«Բայց զինքը տեսնելուս պէս, ամէն բան փոխուեցաւ։

«Զզուանքի և զայրոյթի շարժում մ'եկաւ վրաս։

«Սենեակիս մէջ տիրաբար նստեր ինծի կ'սպասէր...։

«Ես այլ տակաւին շատ տաք էի քու վերջին համբոյրներովդ։

«Բոլոր մարմնովս սարսռեցայ։ Զինք գերի կ'զգայի։

«Սիրոյ քաղցր ունակութիւնն ստացած էի։

«Հարկադրեալ պոռտականութեանց ունակութիւնը կորուսած էի։

«Ոչ եւս ազատութիւն, ոչ եւս անկախութիւն, ոչ եւս անկեղծութիւն, ոչ եւս սրտի զեղում։

Ազատ խորհիլ, ինքզինքիս տէր ըլլալ, ուզածիս պէս խորհիլ, երազել, գործել, ծիծաղիլ կամ լալ...։

«Լմնցած էր։

«Տէրս հոն էր։

«Պէտք էր ստել, կատակերգութիւն խաղալ, խօսքերս, գործերս, շարժումներս, ժպիտներս, նայուածքս կըշռել, ուզածիս պէս ապրելէ դադրիլ և անոր ուզածին պէս ապրիլ, անոր հնազանդիլ, ամէն բանի մէջ, ամէն տեղ և ամէն բանի համար։

«Եւ այդ տէրս որ կը վերադառնար, զիս կը բաժնէր քեզնէ. արգելք նիւթական, տեսանելի, ատելի. զզուելի։

«Կենդանի շղթայ, որ կը կաշկանդէր զիս։

«Բանտին պահապանն էր, որմէ դուրս կը կանչէիր դուն զիս։ Նախանձելով թերեւս, և անշուշտ յուսահատ, որմէ դուրս մեծատարած կապոյտ երկինքը կար, ազատ օդը, քու սէրդ, զաւակս. համակ երջանկութիւնս...։

«Մոսկալի էր վիճակս։

«Հոն ուր ես քեզ երազեցի յաճախ. այն սենեակին մէջ, ուր քեզ շատ անգամ կոչեցի. ուր այնչափ երջանիկ էի քեզ իմ քովս զգալով, և ըսելով ես ինձի.

«Հո՛ս է, և ցկեանս իրե՛նն եմ։»

«Ուր այնչափ քաղցր վայրկեաններ պիտի անցունէինք. ուր ես դշխոյ պիտի ըլլայի քու քովդ, վասն զի քու սէրդ պաշտում մ'էր ինձի համար. և վասն զի քու առջեւդ վեհ մտածումներ ունենալու վարժեցուցիր զիս։

«Այս սենեակին մէջ ուրիշ մը կ'սպասէր ինձի անհոգ, վստահ իր իրաւանց և իշխանութեան վրայ։

«Ուրիշ մը. որուն ներկայութիւնը միայն կ'ըսէր ինձի։

«Քու երազներէդ, բաղձացածներէդ մէկն ալ չպիտի կատարուի երբէք, վասն զի ես հոս եմ և չեմ ուզեր։

«Ես օրէնքը կը ներկայացընեմ, ուժն ու բռնութիւնը։

«Իր տեսքը, իբրեւ հակապատկեր, ձեզ բերաւ աչքիս առջեւ։

«Մէկէն քու թեւերովդ զիս մէջքէս գրկելդ և շրթունքդ իմ շրթունքիս փակցընելդ զգացի։

«Կարծես թէ շունչդ այտերուս վըրայէն կ'անցնէր, ձայնդ ականջս ի վար կը հծծէր։

«Բայց ես հոն անոր հետն էի. իսկ դուն քու տանդ մէջ։

«Ինձի կ'սպասէր հանդարտ, ժպտուն և գոհ։

«Դուն ալ իմ վրայ կը մտածէիր, և բացակայութեանս վրայ կը ցաւէիր, առանց բնաւ միտքէդ անցունելու բընակարանիս մէջ անցածը։

«Վասն զի գիտեմ թէ այն օրէն որ ես քուկդ եղայ, ոչ մէկ կին քու նայուածքդ չի հրաւիրեց իւր վրայ։

«Եւ այդ մարդն ամէնէն վատ դաւաճանութիւնը գործած էր ինձի դէմ։

«Իմ տեղս ուրիշ որ և է կին, երբ գիտնար իմ գիտցածս, անշուշտ պիտի ատէր ու արհամարհէր այդ մարդը, ինչպէս որ ես կ'ատեմ ու կ'արհամարհեմ։

«Պահ մը ներսէս եկաւ ամէն բան ըսել իրեն...։

«Բայց դուն եկար միտքս...հայրս եկաւ...մահուան վտանգը...թէ' անոր և թէ' քեզի համար...վասն զի

քեզ ահռելի վրէժխնդրութիւններու մատնել էր մինչեւ իսկ Բոլ տը Ռիշմոնի կողմէ. վասն զի ամուսին մը, այսպիսի պարագայի մէջ վրէժ առնելու համար քաջութեան պէտք չունի, որովհետեւ ինքզինք վտանգի չենթարկեր...։

«Մեր զաւակը միտքս բերի, որ մեզմէ զատ մէկը չունի...որուն համար պէտք է ապրինք ու լռենք...։

«Եւ կը վարանէի տակաւին։

«Բայց ինքը գրգռեց պայթումը զոր ես կը ջանայի զսպել, ինքը հարկադրեց զիս իւր վատ ընթացքն երեսին զարնել։

«Այն ատեն լմնցաւ...ես հզօր էի, ոչ թէ ինձի դէմ, վասն զի պէտք չունէի, այլ անոր դէմ։

«Ոտքիս տակն էր, իւր դաղտնիքին յայտնութենէն ջախջախուած։»

—Վերջը՞, հարցուց Դանիէլ։

—Սենեակիս դռնէն դուրս ելաւ... վերջին անգամ։

Դանիէլ ուրախութեան աւաչ մ'արձակեց։

Այն ժամանակ Ֆէրնանտ մանրամասնօրէն պատմեց այն տեսարանը, որ ծանօթ է մեզի։

—Բայց, ըստ վերջը, մեր կացութիւնը դարձեալ ծանր է։

—Ի՞նչպէս։

—Ռիչմոն դերկոմսին համար ես հիմա թշնամի մ՚եմ...իր ամենէն անագորոյն, ամենէն վտանգաւոր թշնամին։

«Վասն զի իր գաղտնիքին տէրն եմ։

«Այն վատ գաղտնիքին...որմէ կախեալ է իր կեանքը։

«Այս տեսակ բաները չեն ներուիր։

«Դողալ իմ առջեւս. իմ տրամադրութեանս ներքեւ ըլլալ, երբեք չկրնար յանձն առնել։»

—Ի՞նչ կ՚ուզես որ ընէ։

—Չեմ գիտեր, բայց ամէն միջոց պիտի փնտռէ ինքզինքն ազատելու և ինծի դէմ ունեցած կատաղութիւնը յագեցնելու համար...։

«Ուստի լրջարար կ՚ըսեմ քեզի, Դանիէ՛լ, շատ հսկենք մեր վրայ, մեր զաւկին վրայ... կրկնապատկենք նախազգուշութիւնները, ահռելի սպառնալիքներ կախուած են մեր գլխուն վրայ։

«Ոչ միայն նախանձոտ ամուսին մ՚է մեզ լրտեսողը, այլ եղեռնաւոր մը, որ

կ՚ուզէ ինքզինք ազատել վտանգաւոր վկայէ մը։»

· · · · ·

Այս միջոցին, Բօլ տը Ռիչմօն Անթօան Բօսատի տունէն մեկնելուն պէս, Ֆէրնիք կոմսին ապարանը դիմեր էր առջի օրուան պէս,

Թէեւ քիչ մը չափազանց էր թերեւս ամէն օր հոն երթալը, բայց գիտնալով կոմսուհիին անհամբերութիւնն ու սրտատանջութիւնը, հարկ կը սեպէր երթալ իմացնել իւր տեսակցութեան արդիւնքը։

Դահլիճը մտած միջոցին Ռաուլ տը Ֆէրնիք կոմսը գտաւ հոն, ձեռքը նամակ մը, զոր քիչ մ՚առաջ ստացեր էր և կնոջը կը հաղորդէր։

—Աւասիկ մարդ մը զոր հանդիստ չեն թողուր, ըսաւ կոմսն իւր փեսին։

—Եւ կին մը որ սուգիւ կը հալածուի, աւելցուց Տիան արագ նայուածք մ՚ուղղելով անոր։

—Կրնա՞մ իմանալ ինչ ըլլալը, հարցուց Բօլ տը Ռիչմոն, որ չնչին բաներէ կը յուզուէր ամէն յանցապարտներու պէս։

—Հիմա լուր կ՚առնեմ Լօնբռէի կա-

շուածիս տնօրէնէն թէ իմ հոն ներկայութիւնս հարկաւոր է, ծառայութեան խնդրոյ մը համար, զոր երկրին պահանջկոտ քաղաքապետութիւնը կը յուզէ։

—Ըսել է թէ նորէն պիտի հեռանանք հոսկէ, ըսաւ Տիան յանդիմանական ձայնով մը։

—Հարկ է։ Եթէ ես հոն չերթամ, խնդիրը չի լուծուիր երբէք։

—Դեռ նո՞ր եկաք դուրսէն, ըսաւ Տիան։

—Օ՛, կը յուսամ որ բացակայութիւնս քառսուն ութ ժամէն աւելի չի տեւեր։ Բայց չեմ ուզեր թող տալ որ բուրդգզէն խեղճ գեղացիներու կինակին վրայ։ Իմ իրաւունքս անժխտելի է... եւ ես չեմ լքաներ։

—Ե՞րբ պիտի երթաք, հարցուց դերկոմսը։

—Վաղ առտու։

—Չէ՞ք կրնար վաղ իրիկուն վերադառնալ, ըսաւ Տիան կեղծաւոր ձայնով մը։

—Անհնար է, վաղայաջորդ իրիկունէն առաջ չեմ կրնար։

«Պէտք է որ իմացնեմ Նախարարին

այս կարճ բացակայութիւնս», աւելցուց բոժոժը հնչեցնելով, որպէս զի կառքը պատրաստելու հրաման տայ։

Երբ Տիան և Բոլ մինակ մնացին, կոմսուհին մէկէն Բոլին դառնալով.

—Կ'երթա՞յ, ըսաւ կամացուկ մը։ Հիմա ըսէ ինծի եղածը։ Տեսա՞ր զինքը.

—Այո՛ երէկ չէ կրցեր բան մ'ընել, մանկաբարձուհին տունը չէ եղեր։

Կոմսուհին դժգոհութեան շարժում մ'ըրաւ։

—Ուրե՞մն, ըսաւ ակռաները սեղմելով և տրտում նայուածքով։

—Այս իրիկուան մնաց։

—Չէ՞ր տատամսեր։

—Ո՛չ, ընդհակառակն վերջին ծայր անյողդողդ երեւցաւ ինծի։

—Լաւ։ Ո՞ւր պիտի տեսնէք զինքը։

—Բիւի-տը-Լէրմիթ փողոցը։

—Ժամը քանիի՞ն։

—Իրիկուան իննին։

—Ես ալ հոն կուգամ։

—Զգուշացէ՛ք։

—Բայց կոմսը մեկնած կ'ըլլայ։

—Եթէ կեղծիք չէ։

Տիան դժգունեցաւ։

—Ուրեմն դուն տես զինքը։

Եւ անոր երկնցուց այն նամակը, զոր կոմսը վառարանին քովը փոքրիկ սեղանի մը վրայ մոռցած էր։

Բօլ տը Ռիշմօն անոր վրայի դրօշմին նայելով.

—Լանրուէէն եկած է ճշդիւ, ըսաւ քիչ մը քաջալերուած, ասով հանդերձ խոհեմութիւն պէտք է ունենալ...։

—Այդ խորհուրդն ինծի տալու պէտք չիկայ, ըսաւ կոմսուհին։ Ուստի համբայ ելէք, և վաղը տեսնենք զիրար... ուր որ գիտէք։

38

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐԸ

Նոյն օրուան իրիկունը, ժամը 6ին միջոցները, Ժիւլ Շամպէզի, որ առաւօտէն ի վեր իր դիտարանը թողած չէր, դուրս ելնելու պատրաստուեցաւ։

—Սիրելի՛ զաւակս, ըսաւ Սօֆի Շաթլէնին, որ անոր կը նայէր սրտատանջ և մտահոգ, այսօր մեծ օրն է...։ Ինչպէս որ կը տեսնէք, ահա կ'երթամ։

—Կը յուսամ որ գիշերին կէսը դուրսը չէք անցըներ երէկուան պէս... և

նորէն վտանգի մէջ չէք ձգեր ձեր առողջութիւնը։

Շամպէզի քիչ մը դժգոյն էր, և ջըղային յուզում մ'ունէր։

—Համբուրէ զիս, պատասխանեց անոր, և մի՛ հարցաքններ։ Քու վերջին ծայր անձնուիրութիւնդ գիտնալով չեմ կրնար ծածկել քեզնէ թէ այս գիշեր մեծ խաղ մը պիտի խաղամ։ Ինչպէս որ ժամանակաւ Արգօնաւորդները ոսկի-գեղմը գտնելու գացին, ես ալ նոյնը գտնելու կ'երթամ։ Դուն անշուշտ չես գիտեր Արգօնաւորդներուն ի՛նչ ըլլալը...։

«Հոգ չէ։ Ես ո՛ւր երթալս... գիտեմ։

«Բայց ի՛նչ գտնելիքս չեմ գիտեր։

Կը յուսամ որ կը վերադառնամ։ Բայց ե՞րբ և ի՞նչպէս։»

Եւ հառաչեց։

—Ահա այս չեմ կրնար գուշակել դրապէս։

—Ժի՛ւլ, զիս կը վախցնես, ըսաւ Սօֆի սարսափահար։ Կեցի՛... կ'աղաչեմ... մի՛ երթար...։ Եթէ ստակի համար է... միթէ ես չունի՞մ։ Չե՞նք կրնար այսպէս ապրիլ։

Եւ այս ըսած միջոցին անոր կը նա–

յէր տեսակ մը դիւթիչ վեհերոտութեամբ մ՚և սրտայուզութեամբ, որպէս զի չի վիրաւորէր իր տարփածուն:

Բայց Ժիւլ բնաւ չի դժգոհեցաւ Սոֆիի առաջարկէն:

—Լաւագոյնը չի կեցած ժամանակ արհամարհելի չէ, կ՚ըսէր մտքէն:

—Շնորհակալ եմ քու այդ բարի խօսքէդ, ըսաւ տեսակ մը յուզումով, որ իր իսկական կողմն ունէր:

«Բայց բախտը կը կոչէ զիս: Վարանիլ կամ ետ կենալը վատութիւն է...:

«Ցտեսութիւն:»

Եւ ուժով մը գրկելով համբուրեց զայն և դուրս նետուեցաւ, վախնալով որ կը տկարանար, վասն զի կ՚զգար իր առաջադրած ձեռնարկին ո՛րչափ կնճռոտ և վտանգաւոր ըլլալը:

Տունէն դուրս ելնելուն պէս, առանց ետին նայելու, թէև կը կասկածէր որ խարտեաշ Սօֆին պատուհանէն ծռած իր ետևէն կը նայէր. արագ քայլերով դէպի Թամբլ շտկուեցաւ:

Հոն ձեռք մը զգեստ գնեց, կէս հին, որ կը բաղկանար հին Թաւիչէ, տաբատէ մը, բուրդէ բաճկոնէ մ՚և կարմիր գօտիէ մը: Միանգամայն ճա-

գարի մորթէ գլխարկ մը, և երկաթագամ խոշոր կօշիկներ, որոց մէջ կը պարէին իր ոտքերը:

Հագաւ զանոնք, և իր հանած լաթերը սև պաստառի մը մէջ փաթթել տուաւ:

Այսպէս հագուելէ ետև կը մնար բահ մ՚եւ բրիչ մը գտնել կատարեալ հողագործի մը կերպարանք ստանալու համար:

Զանոնք ալ գնեց ճամբուն վրայ հանդիպած հին երկաթեղէններ վաճառողէ մը:

Այն ատեն կառք մը նստելով հիւսիսային կայարանը գնաց:

Իրիկուան ժամը եօթնին միջոցները, մութը կոխած, Շամպէզի կատարելապէս անճանաչելի՝ մինչև իսկ տարփուհիէ մը, Բիէռֆիթ ելաւ:

Բահն ու բրիչն ուսին վրայ, գեղին ճանբան բռնեց:

Ցերեկուան արևը չորցուցեր էր ուղիները:

Քանի մը վայրկենէն Շամպէզի գետնախնձորի արտին առջև հասաւ, ուր պահուըտեր էր, երբ Ժիւսթին՝ Դանիէլ տը Քէօրին և ստնտուին հետամտելէ ետև՝ իր տունը վերադարձեր էր:

Ակնարկ մը նետելով չուրջը, տեսաւ որ առանձին էր։

Մտաւ ղետնախնձորի արտը, և հոն պահեց իր բահն ու բրիչը։ Յետոյ դուրս ելնելով մտաւ տանը քովի ճամբան, աղէկ մ' աչքէ անցուց տեղին վիճակը, կառանցիկ դուռը զոր Անթօան Բօսատ պարապ տեղը բաղխեր էր նախընթաց գիշերը, ինչպէս նաեւ այն փոսը, որուն մէջ ինք սառուցիկ լոգանք մ'առած էր. վերջապէս ստուգեց այս անգամ ներսէն եկած ձայներէ և պատուհանէ մը ցայտած աղօտ նշոյլէ մը, թէ տանտիրուհին հոն էր։

—Գործելու համար դեռ կանուխ է, ըսաւ ինքնիրեն, սպասենք որ գիշերն աւելի յառաջանայ։

Եւ գնաց կծկեցաւ հաճարի արտի մը մէջ, որուն հասկերը կատարելապէս կը ծածկէին զինքը։

Երբ մութը աղէկ մը կոխեց, ելաւ նորէն եկաւ գետնախնձորի արտը, ուր մութին օգնութեամբ վախ չունէր նշմարուելէ։

Հոն անշարժ համբերութեամբ սպասեց, համրելով գիւղին ժամացոյցին հարուածները, որ նախ ինը ետքն ալ տասը զարկաւ։

Լռութիւնը բացարձակապէս տիրած էր։ Գիւղին մէջ ամէն մարդ պառկած կ'ըլլար այն ժամուն։

Մանկաբարձուհիին տունն ալ, զոր մեր մարդը չէր վրիպեցներ աչքէն, բաժանորդ կը թուէր ընդհանուր լռութեան, բնաւ ձայն չէր ելներ ներսէն։

Ժամ ինն ու կէսին միջոցները Շամպէզի լոյս մը նշմարեր էր առաջին յարկին մէջ, պատուհանէ պատուհան փեղկերուն գոցուելու ձայնը լսեր էր. յետոյ մութն ու լռութիւնը տիրեր էր։

Շամպէզի ոտքի վրայ ելաւ, մարմինը փայտ կտրած գետնին պաղ խոնաւութենէն և կրած բուռն սրտատանջութենէն։

—Գործելու ժամանակն է, ըսաւ ինքնիրեն։

Առաւ գործիքները, և անշշուկ քայլերով հասաւ տանը պարտէզին պատին քով և սպասեց։

Շատ չանցաւ, Անթօան Բօսատ դիւղին ճամբէն եկաւ կանգ առաւ մանկաբարձին դրանն առջեւ, և վայրկեան մը չափ չուրջը նայելէ և ականջ դնելէ ետեւ կամացուկ մը բաղխեց դուռը։

Այս անգամ պէտք չունեցաւ կրկնելու։

Պատուհան մը բացուեցաւ և Ժիւսթինի ձայնը հարցուց.

—Ո՞վ է ան։

—Բարեկամ. պատասխանեց Քօսատ զսպելով իր ձայնը, որ դժուար չէր ճանչել հարաւային հնչումէն։

—Կուգամ կոր, ըսաւ Ժիւսթին, որ սուր ականջ ունէր և չէր մոռնար երբէք իրեն հետ գործ ունեցողներուն ձայնին հնչումը։

Բայց դրանը սողնակները բացած միջոցին կ'ըսէր ինքնիրեն։

—Նորէն ի՞նչ կուզէ ինձմէ այս մարդը, որ յաճախ կուգայ։ Ուշադրութիւն պիտի հրաւիրէ վերջապէս։

Սակայն Ժիւսթին, որչափ եւ վարպետորդի էր, բնաւ չէր կասկածեր Անթօան Քօսատի վրայ, և մտահոգութիւն չէր զգար անոր այցելութենէն այնպիսի ժամու մը մէջ, մտածելով որ թերեւս նոր պատուէր մը կը բերէր իրեն Տիան կոմսուհիին կողմէն, իր լռութիւնն ու խորհրդապահութիւնն աւելի եւս ապահովելու համար։

Եւ արդարեւ այդ նպատակով կուգար Անթօան Քօսատ։

Դուռը բանալէն ետեւ նորէն խնա-

մով գոցեց իրենց ետեւէն, և Քօսատն իր սենեակը մտցուց։

—Է՛, ըսաւ երբ երկուքը դէմ դէմի եկան, ի՞նչ ունիք նայիմ, նոր բա՞ն մը կայ։

Անթօան Քօսատ աչքին պոչովը կը նայէր անոր։

Յանկարծ ցնցուելով ականջը խոնարհեցուց։

—Զի լսեցի՞ք, մրմնջեց։

—Ի՞նչը։

—Ես կը կարծէի թէ դուք մինակ էք։

—Բայց այո՛։

Եւ երկուքն ալ մտիկ ըրին վայրկեան մը։

Ձայն ձուն չի կար։

Եւ սակայն Անթօան Քօսատ չէր սըխալած։

Ժիւլ Շամպէզի բանջարանոցի պարտէզին կողմի պատին վրայէն ներս նետեր էր իւր բահն ու բրիչը, և այս վերջինն, ինկած միջոցին խուլ շռինդ մը հաներ էր որուն ակար արձագանգը մինչեւ Քօսատի ականջը հասեր էր։

—Սխալեր եմ, ըսաւ այս վերջինը շտկուելով։

«Եւ որովհետեւ կը հաւաստէք թէ մինակ էք...»։

Եւ Ժիւսթինի մօտեցաւ։

39

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆԹՕԱՆ ՔՕՍԱՏ ԱՊԱՀՈՎՑԱՒ ԺԻՒՍԹԻՆ ՊԷՆՖՕԱՅԻ ԼՌՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Սակայն Ժիւլ Շամպէզի զարհուրելով բռիչին իյնալուն չախնդէն, պատին փակած մնաց, սրտատանջ ականջ դընելով, որպէս զի իմանար թէ տանը բնակիչներուն ուշադրութիւնն արթնցե՞ր էր։

Բայց տեսնելով որ կենաց նշան տըւող չի կար, սիրտ առաւ։

—Գործ տեսնեմ ուրեմն, ըսաւ,

Եւ հանելով ոտքէն երկաթագամ հաստ կօշիկները, որք կրնային մատնիչ նշաններ թողուլ գետնին վրայ կակուղ մոյկերը հագաւ, զորս հետը տարած էր տունէն մեկնած ժամանակ։

Յետոյ, երկու քայլ ետ երթալով՝ ծալլուեցաւ սրունքներուն վրայ և մէկէն ցատկելով պատին գագաթը ձեռքն անցուց, վայրկեան մը չանցած վերելակեց, և տեսնելով որ մարդ չի կար պարտէզին մէջ, վար սահեցաւ լռութեամբ, և նորէն ականջ դնելով՝ ա-

պահով եղաւ որ կատարեալ լռութիւն կը տիրէր տանը մէջ։

Այն ժամանակ խարխափելով փնտռեց գտաւ բահն ու բռիչը, և տարաւ աջ կողմի պատին անկիւնին մէջ դըրաւ։

Կը մնար յատակագծին մէջ նշանակուած հեռաւորութիւնները չափել անծանօթ կէտը գտնելու համար։ Եւ քայլերովը չափելով, աղբերու կոյտի մը քով հասաւ, ուր, ինչպէս նախընթաց գլուխի մը մէջ տեսանք, Ժիւսթին հողը պրպտեր էր։

Հոս է, ըսաւ ինքնիրեն ուրախութեամբ, ուստի գործի սկսինք շուտով։

Վազեց բերաւ բահը, և աղբին կոյտը մէկդի նետելով, հարուած մը տըւաւ հողին։

Բահը հողին մէջ մտաւ առանց դըժուարութեան։

—Օ՜, օ՜, ըրաւ ակռաներուն մէջէն, աւասիկ կակուղ գետին մը... որ քիչ ժամանակ առաջ փորուած է։ Բռիչի պէտք չպիտի ունենամ։

«Բարի՞ նշան է։

«Եթէ ուրիշ մ'եկած է ինձմէ առաջ... տեսնենք։»

Եւ ականջն ու աչքը ուշադիր, սկսաւ հողը ծանր ծանր և կամացուկ պեղել։

Շամպէզի վարժուած չըլլալով այսպիսի աշխատութեան մը, շատ ճարպիկ չէր։

Այսու հանդերձ, հողը կակուղ ըլլալով դժուարութիւն չէր տար։

Յանկարծ բահը չոր ձայն մը հանելով վեր ցատկեց։

Յայտնի էր որ կարծր նիւթի մը հանդիպեր էր։

Շամպէզի կանգ առաւ վայրկեան մը։

Կը լսէր սրտին բաբախումն ու երակներուն մէջ արիւնին արագ վխժման խուլ շռինչը։

Բայց պարապ կենալու ժամանակ չէր։ Իսկոյն քանի մը թիզ հող հանելով կարծր նիւթն երեւան ելաւ։

Շամպէզի բահը մէկ կողմ նետեց, ծունգի վրայ ծռեցաւ և ձեռքը երկնցնելով զննեց։

Սնտուկ մ'էր։

—Կը գուշակէի՜, ըսաւ յուզեալ ձայնով։ Սնտո՜ւկ մը, գա՜նձ մը...։

Եւ վրայի հողերը վերցնելով, կափարիչը բանալու ճիգ մ'ըրաւ և յաջողեցաւ։

Իսկոյն երկու ձեռքը մէջը խոթելով՝ ուրիշ փոքրիկ արկղի մը հանդիպեցաւ որուն հնչուն ծանրութենէն կը հասկըցուէր թէ երկաթ էր։

Երբ զայն դուրս հանելու վրայ էր, յանկարծ ձայն մը լսեց, հռնչիւնի նըման խեղդուկ ձայն մը, որ մէկէն կեցուց զինքը ահաբեկ, սասանած, սըրտատրոփ։

Տանը մէջէն կուգար։

—Ի՞նչ կը դառնայ արդեօք մըմնջեց դողահար, ակռաները կափկափելով։

Եւ մտիկ ըրաւ անշարժ երեսի վրայ դրեթէ պառկած. առանց թող տալու արկղիկը, որուն վրայ գալարած էին մատները։

Ձայնը չի կրկնուեցաւ, բայց ուրիշ տեսակ խուլ ձայներ կուգային, որոնցմէ կը հասկցուէր թէ՝ անսովոր բան մը կը դառնար տանը մէջ, որ քիչ մ'անդին մութին մէջ տնկուած էր ընդարձակ գերեզմանի մը պէս։

Մէկէն պարտէզը հանող դուռը բացուելով, մարդ մը տեսնուեցաւ սեմին վրայ։

—Արդեօք պիտի գայ այս արկղիկը

տանէ՞, ըսաւ մոքէն Շամպէզի սարսափահար դողալով, բայց առանց իւր որսը ձեռքէն թող տալու....։

. . . .

Արդ՝ տեսնենք ի՞նչ անցեր էր Ժիւսթին Պօնֆօյի տանը մէջ։

Ընթերցողք գիտեն արդէն, թէ մանկաբարձուհին յայտներ էր Անթօան Քօսատի թէ տանը մէջ իրմէ զատ մարդ չի կար։

Նոր անկողին մտեր էր երբ այդ գիշերային այցելուն դուռը զարկեր էր։

Ուստի խեղճ կինը անկողնէն ելեր գիշերազգեստով գացեր դուռը բացեր էր։

—Է՛, ըսէ նայինք, ի՛նչ կ'ուզէք ինձմէ, հարցուց նորէն։

—Հիմա կ'իմանաք, պատասխանեց Քօսատ գլուխը կախած, աչերը փայլուն, նայուածքը խուսափուկ։

—Շուտ ըսէք, ժամանակն ուշ է. քուն ունիմ ըսաւ Ժիւսթին սրտատանջ։

—Անոր կողմէն կուգամ։

—Որո՞ւ կողմէն։

—Օ՛ն, անմեղ մի՛ ձեւանաք, պատասխանեց Քօսատ բրտաբար։

«Շատ աղէկ գիտէք որու կողմէն գալս՝

«Ֆէրնիքի կոմսուհիին կողմէն կուգամ։

—Ի՞նչ կ'ուզէ ինձմէ։

—Կ'ուզէ որ զինքը վտանգի մէջ ձգող ինչ որ ունիք, հիմա ինծի յանձնէք։

Ժիւսթին սարսռեցաւ, գլուխը դէպ առաջ ծռեց ապշած դէմքով մ'և անքթիթ նայուածքով։

—Զինքը վտանգի մէջ ձգող ինչ որ ունի՛մ, կրկնեց զարմացկոտ ձայնով մը։

—Այո՛,

—Եւ ի՞նքն է ձեզի ըսողը որ պահանջէք... զայդ... ինձմէ։

—Ինքն է։

—Եւ եթէ հնազանդիմ իրեն... ի՞նչ պիտի ընէք։

—Իրեն պիտի տանիմ...։

Ժիւսթին Պօնֆօա եա քաշուեցաւ, ուսերը թօթուելով։

—Գիտե՞ս ուզածին ինչ ըլլալը, հարցուց հեգնոտ ձայնով մը։

—Ինչուս պէտք։ Հրամայեց ինծի, ես ալ եկայ... և չի պիտի երթամ հոսկէ մինչեւ որ չի տաք...։

—Եսալ կ'ըսեմ թէ կոմսուհին այդպիսի հրաման մը չէ տուած քեզի... և չի կրնար տուած ըլլալ... և թէ դուն

եկեր չանքարող կը կարդաս ինծի բերնէս բան մը քաշելու համար։

—Տուաւ, և պիտի կատարուի, ըսաւ Քօսաա ակռաները կրճտելով։

—Սուտ կ՚ըսես։

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց։

Երկու խօսակիցներն իրար կը չափէին սպառնալից աչերով։

—Մէկ, երկուք, երեք, պիտի հնազանդի՞ս, ըսաւ Քօսաա, ձայնը ցածցնելով։

—Կը հնազանդիմ երբ ըսես ինծի թէ ի՞նչ է ուզուածը, երբ ապացոյց ունենամ թէ իր կողմէ կուգաս... և թէ կին մը, այդ կոմսուհին կրցեր է այդպիսի հրաման մը տալ որ և է արարածի մը։ Ի՞նչ պիտի տամ քեզի որ անոր փանիս։

—Թուղթեր, որք կ՚երևի թէ վըտանգաւոր կրնան ըլլալ իրեն համար, պատասխանեց Քօսաա։ Եթէ անոնց պարունակութիւնը չեմ գիտեր, կը տեսնես որ գոյութիւնը գիտեմ։

Ժիւսթին ուսերը ցնցեց։

—Միտքէս կ՚անցնէր, ըսաւ, դուն բան մը չես գիտեր։

«Ես քու տիրուհիդ վտանգի մէջ ձըգող թուղթեր չունիմ հոս։

—Ուրեմն չե՞ս ուզեր տալ։

—Չունիմ որ տամ։

—Վերջին խօ՞սքդ է այդ։

—Վերջին խօսքս է։

—Զգուշացիր, Թշուառարա՛ն կին. մի՛ խիզախիր ինծի դէմ... հնազանդէ... ապա թէ ոչ...

Եւ քայլ մ՚ալ մօտեցաւ անոր։

Ժիւսթին ետ քաշուեցաւ մինչև պատին առջև։

—Քու գիտցածդ պէտք եղածէն աւելի ըլլալով, չենք կրնար որ և է զէնք մը թողուլ քու ձեռքդ։

«Անցեալ օր չափէն աւելի խօսեցար...։

«Այսուհետև չպիտի խօսիս» գոչեց։

Եւ խեղճ սարսափահար կնկանը վրայ ցատկելով կատղած վագրի մ՚արագութեամբ, երկու երկաթէ ձեռքերովը անոր վիզն սկսաւ սեղմել։

Խեղճ կինն հազիւ ժամանակ ունեցաւ խուլ ճիչ մ՚արձակելու, որ իսկոյն կոկորդին մէջ արգիլուեցաւ այն ահռելի սեղմումով, որ շնչառութիւնը կ՚արգիլէր։

Ժիւսթին հազիւ քանի մ՚երկվայրկեան կրցաւ թաւթըլիլ, յետոյ գետինը սահեցաւ։

Թօսատ մէկ ծունկն անոր կուրծքին վրայ յենլով, իր պրկած մատներով կը չարունակէր սեղմել խեղճին վիզը։

Սոսկալի էր տեսարանը։

Ժիւսթին տկար ոստումներ միայն կ՚ընէր։

Աչերը կապիճներէն դուրս ինկած էին. լեզուն կը դողար կապոյտ շուրթերուն մէջ, պաղ քրտինք մը տարաբաղդ կնոջ մոխրագոյն մազերը քունքին կը փակցընէր, որուն երակները չուաններու ցանցի մը պէս կը տընկուէին։

Անթօան Թօսատ կը սեղմէր, միշտ կը սեղմէր բոլոր ուժովը։

Ժիւսթինի գլուխը աջ ու ձախ գըլորեցաւ գետնին վրայ, յետոյ դադրեցաւ շարժելէ։

Մեռա՞ծ էր։

40

ՊԷՌԹՌԱՆ ԵՒ ՌԱԹՈՆ

Այն ատեն Թօսատ ելաւ կանգնեցաւ տժգոյն, խոլոռ, բայց անագորոյն և անխիղճ։

Տիանի վրայ կը մտածէր։

Անոր համար գործեր էր այս քրստմընելի ոճիրը, այս վատ սպանութիւնը։

Գիտէր որ պիտի վարձատրուէր։ Միթէ չէ՞ր ըրած անոր ամէն ուզածը, ոչ մէկ բանէ չի քաշուելով... մինչեւ իսկ մարդասպանութենէ, որպէս զի ազատէր զայն և հաճոյ ըլլար անոր։

Մէկ ձեռքովը, որ տոկալին կը դողար առաւ այն չուանը, զոր առջի օրը գնած և մէջքը փաթթած էր։

Այն չուանին մէկ ծայրը հանկուցելով խեղդկապ մը շինեց, յետոյ Ժիւսթինի դեռ տաք դիակին քով երթալով, գլուխը վեր առաւ, խեղդկապը վիզն անցուց և սեղմեց։

Այս առաջին աշխատութիւնը կատարելէ ետեւ՝ ելաւ կանգնեցաւ, և չորս կողմը նայելով՝ բեւեռ մը կամ ցցուած անկիւն մը փնտռեց. որպէս զի դիակն անկէ կախէր, բայց չի գտաւ։

Ցանկարծ կիսաբաց պատուհանին ետեւի արտափեղկերը տեսաւ իրենց երկաթէ փակով։

Իսկոյն դիակը քաշեց պատուհանին քովը տարաւ, արտափեղկերը բացաւ, և չուանին ծայրը հանկուցելով, փեղկերէն մէկուն և վրայի քարէ շրջանա-

կին մէջտեղէն անցուց և փեղկը ուժով մը գոցեց:

Այսպէս գլխակը պատուհանէն վար կախուած կ'օրօրուէր գետնէն քան հարիւրորդամէտր բարձրութեամբ:

Ոճրագործը մէկ կողմ քաշուելով գոհութեամբ դիտեց իր այդ հանճարեղ գիւտը:

—Անձնապաշտպանութիւն կրնայ կարծուիլ, մրմռաց ակռաներուն մէջէն: Բայց ասով չի լմննար՝ Անպիտանը չի կրնար այսուհետեւ խօսիլ. բայց պէտք է որ թուղթերն ալ ձեռք անցունեմ և կոմսուհիին տանիմ:

Դժբաղդ կնոջ շրջազգեստը հոն կեցած էր աթոռի մը վրայ:

Գրպանները խառնելով՝ բանալիներու տրցակ մը հանեց, և բոլոր պահարանները բացաւ: Բայց կոմսուհիին վերաբերեալ թուղթ մը չի գտաւ:

Դուրս ելաւ սենեակէն ձեռքը ճրագով մը. տունին ամէն կողմերը պտըտեցաւ, ամէն ծակ ու ծուկ աչքէ անցուց, քննեց, բայց ի զուր:

Կատաղութիւն եկաւ վրան:

—Ոչի՜նչ, միշտ ոչի՜նչ... միայն լաթեր, աննշան նիւթեր: Ո՛չ թուղթ, ո՛չ

նամակ, բնաւ որ և է հետք կամ նշան որ վերաբերութիւն ունենայ կոմսուհիին, և վկայէ իր կատարած շահատակութեան:

Վերջապէս յոյսը կտրելով, միւս կողմէ ալ վախնալով որ մարդ վրայ կուգայ, ուզեց շուտով հեռանալ իր ոճրին թատրէն. նորէն վար իջաւ գխակին կեցած սենեակին քով:

Բայց այս անգամ չի համարձակեցաւ հոն մտնել:

—Ինչ որ ես չի կրցի գտնել, կ'ըսէր ինքնիրեն՝ իր մեկնիլն արդարացնելու համար իր առջեւ, ուրիշներ ալ չեն կրնար: Ասկէ զատ մանկաբարձուհին մեռած է, գաղտնիքն ալ հետը: Այս չէ՞ կարեւորը:

Իր յուզեալ վիճակին մէջ ուժ չըզգալով այլ ևս իր զոհին քով կենալու, տեսակ մը աւելորդապաշտական սարսափ տիրելով վրան, պարտէզն ելնելու դուռը բացաւ, փոխանակ բակին դուռը բանալու:

Այս միջոցին էր որ Շամպէզի տեսեր էր զայն:

Անթօան Բօսատ տեսնելով իր սըխալը, սիրտ չունեցաւ ետ դառնալու,

որովհետեւ գիւղին գտնուած սենեակին դրանն առջեւէն պիտի անցնէր, ուստի պարտէզը մտնելով պատին քովէն վազել սկսաւ հալածուած մարդու մը պէս, չգիտնալով իսկ փողոցն ելնող դրան ո՛ր կողմն ըլլալը, եւ միայն ինքզինք այդ չորաշուք տեղէն դուրս նետելու փութով։

Այսպէս Ժիւլ Շամպէզին քովէն անցաւ, որ գետնին վրայ պառկեր կը դողար, աւելի մեռած քան ողջ։

Անթօան Բօսսատ մութին մէջ չկրցաւ տեսնել զայն։

Պատին տակ աղբի եւ փայտի կտորներու կոյտի մը հանդիպելով, հոն ելաւ, անկէ պատին վրայ ցատկելով միւս կողմէն վար իջաւ եւ սկսաւ կողմնակի փողոցէն փախչիլ առանց ետին նայելու։

Շամպէզի սփոփանքի խոր հառաչ մ՚արձակեց, ելաւ նստաւ եւ ճակատէն վազող քրտինքը սրբեց։

—Ա՛ն էր, ըսաւ ինքնիրեն, եւ կը փախչի չար գործ մը կատարող մարդու մը պէս... ի՞նչ դարձաւ արդեօք սա տունին մէջ։

Եւ կը նայէր հեռուէն, շունչը բռնելով։

Պարտէզին դուռը, ուսկից Բօսսատ դուրս ելեր էր, բաց մնացած էր։

Շամպէզի վայրկեան մը մտաբերեց անկէ ներս մտնել։ Բայց չի համարձակեցաւ։

—Ինչո՞ւս պէտք, ըսաւ խկոյն, կրնայ գլխս փորձանքի մը հանդիպցնել... մանաւանդ որ ուզածս գտայ... անծանօթները։ Մնացածը սատանան տանի։ Ուստի ես ալ երեւի ջուրով փախչիմ։ Խոհեմութիւնը ապահովութեան մայրն է։

Եւ փայտէ սնտուկին մէջէն հանեց երկաթէ արկղիկը, հողը նորէն վրայ բերաւ, ետքն ալ աղբը վրան քաշեց՝ առջի պէս բլրակի ձեւ տալով։

Այս ընելէ ետեւ առաւ արկղիկը, եւ վազեց գնաց անկիւնը, ուր մնացեր էր բրիչը, զոր գործածելու պէտք չէր ունեցած։

Զայն եւ բահը պատին վրայէն դուրս նետեց, եւ Բօսսատի պէս աղբակոյտին օգնութեամբ պատին վրայ ելնելով, ճանբուն վրայ ցատկեց. գործիքները վերցուց գետնէն, ուսին վրայ առաւ, արկղիկն ալ ձախ թեւին տակ դնելով ճանբայ ելաւ. բայց փոխանակ ուղղակի երկաթուղիին կայարանն երթա-

լու, Բիէռֆիլթի գիւղակին կողմն ուղղուեցաւ։

Ասպատի արտի մ՚առջևէն անցնելով, հոն նետեց բահն ու բրիչը, որ անօգուտ բեռ մ՚էին իրեն։

Արկղիկն ալ, որ խիստ ծանր էր, կը նեղէր զինքը, մանաւանդ շատ ակներև ըլլալուն պատճառաւ։

Ուստի հանեց Թաշկինակը, արկղիկը մէջը դրաւ և չորս ծայրը կապելով ծրար մը ձևացուց և Սէն—Տընիի կայարանին ճանբան բռնեց, հակառակ իւր յոգնութեան։

Առտուան ժամը մէկուկէսին իւր Տէ—Տէօ—Բօն փողոցի բնակարանը մտաւ, ուր սիրուն տիկին Սօֆի Շաթլէն սրտատանջ իրեն կը սպասէր։

—Վերջապէս եկա՜ք, գոչեց, զարմացմամբ դիտելով անոր տարօրինակ կերպարանքը։ Աստուա՜ծ իմ, ի՞նչ է այս, ի՞նչ կը նշանակէ այդ ծպտումը։

—Կը նշանակէ թէ սաստիկ յոգնած ու նօթի եմ, պատասխանեց Ժիւլ Շամպէզի, թիկնաթոռի մը վրայ իյնալով, առանց ձեռքէն թողլու իւր թանկագին բեռը։

—Արդարև շատ դժգունած էք, և

դէմքերնիդ կծկած...։ Երթամ շուտով տաք բան մը պատրաստեմ...։ Բայց գո՛նէ յաջողեցա՞ք այս անգամ...։ Եւ այս գիշերային արշաւանքնուդ վերջն եկա՞ւ։

—Մէկ պահէն կ՚ըսեմ քեզի... զա՛ւակս, պատասխանեց Ժիւլ մարած ձայնով մը։ Հիմա դուն ինծի արգանակ մը պատրաստէ, չէրտ մ՚ալ կարկանդակ... մի՛ մոռնար նաև շիշ մը Պոռտոյ...։

Սօֆի վազեց դուրս։

Շամպէզիի ուզածն ալ այս էր։

Գեղանի խարտիշուհին դուրս ելնելուն պէս Շամպէզի ցատքեց ոտքի վրայ։

—Տեսնենք նայինք ի՞նչ բերեր եմ, ըսաւ ինքնիրեն, և անմիջապէս քակեց արկղիկը պատող Թաշկինակին կապը։

41

ԺԻՒԼ ՇԱՄՊԷԶԻԻ ԳՏԱԾԸ

Բայց աւելի առաջ չի գացած, մեր Արգօնաւորդը, ինչպէս որ կոչեր էր ինքզինքը, շուրջը նայեցաւ որպէս զի ստուգէր թէ արգելք մը չի կար բնաւ

իւր ընելիք զննութեան, որուն գաղափարն իսկ տենդ կուտայ իրեն։

Պատուհանին վանդակափեղկերը փակուած և վարագոյրները քաշուած էին.

Հետեւաբար դուրսէն տեսնող կամ նշմարող չէր կրնար ըլլալ։

Ներսին գալով, Սոֆին հեռացուցեր էր։ Գիտէր որ մինչեւ տասն վայրկեան կամ քառորդ մը չէր կրնար վերադառնալ։ Ուստի ժամանակ ունէր։

Արկղիկը, զոր իւր սեղանին վրայ դրած էր, պողպատէ էր. քիչ մը ժանգոտած։

—Անշուշտ ասոր մէջ պիտի գտնեմ կա՛մ ստակ, կա՛մ ձեռքս անցած գաղտնիքին բացատրութիւնը, որ՝ ըստ ամենայն հաւանականութեան՝ հարստութիւն պիտի բերէ ինծի։

«Տեսնեմ ի՞նչ պիտի ելնէ այս նոր Պանթորի տուփէն։

Կղպանքը զննեց, բերանը շատ փոքր էր, և բանալին քովը չէր։

—Կոտրել հարկ պիտի ըլլայ, ըսաւ։

Կափարիչը շատ ամրափակ չէր երեւնար։

Մէջը երկաթ մը խօթելով և ուժով մը կոխելով կրնար բացուիլ։

Բայց ո՞ւր գտնելու է այն երկաթը։

Յանկարծ ժպտեցաւ։

Միտքն եկաւ որ քանի մ՚օր առաջ՝ իւր սենեակին մէջ զետեղուած ժամանակ զգեստակալ մը գամեր էր։ Մուրճըն ու պտուտակին գչիրը կեցած էին անշուշտ։

Փոքրիկ պահարանի մը քով գնաց, բացաւ և փնտռածները գտաւ։

Յետոյ անկողնին առջեւի գորգիկը առաւ, տեսակ մը բարձ կազմեց, որպէս զի հարուածին ձայնը մեղմացնէր գիշերուան այն ժամուն մէջ, արկղիկն անոր վրայ դրաւ քովընտի, գչիրը ճեղքին մէջ խոթեց և մուրճի երեք հարուած տուաւ։

Կղպանքը կոտրեցաւ և արկղիկը բացուելով, մէջէն թուղթեր և քանի մ՚ալ ոսկիներ թափեցան։

Արկղիկին մէջ կային տակաւին թուղթերու պատառներ խնամով պլորուած, պանքատոմսերու խուրձեր, և ուրիշ զանազան գոյներով թուղթեր, որոց պարտատոմս կամ արժեթուղթ ըլլալը դիւրաւ կը հասկցուէր, և վերջապէս անոնց տակն ալ փոքրիկ տումար մը։

Ժիւլ Շամպէզիի աչերն ուրախութեան կայծեր կը ցայտէին, և ձեռքերն ալ կը դողային։

Գանձ մը գտեր էր։

Յանկարծ կանգ առաւ...։ Ամպ մը անցաւ ճակտին վրայէն։

—Բայց որովհետեւ ստակ է մէջինը և ոչ գաղտնիք, ըսաւ ինքնիրեն, իմ ըրածս գողութիւն է, և ես ալ պարզ գող մ'եմ։

Այս գաղափարը, ճշմարիտն ըսելով, քիչ մը խռովեց իր յաղթանակը։

Արդէն աղքատաց գանձանակը բռնաբարեր էր, բայց այն ժամանակ նոթութենէ մեռնելու վիճակի մը մէջ էր։

Ասկէ զատ, գանձանակին մէջ փընտռածը ոչ թէ պարունակած քանի մը փրանքն էր, այլ մէջը խօթուած թուղթերն էին։

Բայց արկղիկի մը մէջ պահուած խոշոր գումա՛ր մը...

—Այս չէր իմ փնտռածս, ըսաւ։

Իր փնտռածը գաղտնիք մը ձեռք անցունել, և ստակ քաղելով հարստանալու միջոց մ'ընել էր։

Ուղղապէս ստակ գողնալ... ծանր կուգար իրեն։

Զարմանալի՜ բան է խիղճը, ամէն ոք իրեն յատուկ խիղճ ունի, գտնուած միջավայրին ու պարագաներուն համեմատ։

Մարդիկ կան. որ սպանութիւն կ'ընեն, բայց չեն գողնար։

Ուրիշներ ալ կան, որ ապօրէն կամ աղտոտ գործերով կը կողոպտեն ու կը կործանեն քեզ, բայց «մէկ փարա վընաս տալ» չեն ընդունիր։

Արդ, Շամպէզի ալ իր խիղճն ունէր, խիղճ մը որ բարեբաղդաբար անհամբոյր չէր և փիլիսոփայական խառնուածք ունէր։

Ուստի ըսաւ ինքնիրեն թէ եղածն եղած էր. լաւագոյն էր հնար եղածին չափ աւելի օգուտ քաղել։ Ասկէ զատ, այդպէս ծածուկ պահուած ստակ մը օրինաւորապէս շահուած չէր կրնար ըլլալ, ապօրէն կամ գողցուած ստակ մ'էր անշուշտ։

Պէտք չէ մոռնալ թէ Ժիւլ Շամպէզի չի համարձակելով ցերեկ ժամանակ երեւնալ Բիէռֆիթի մէջ, ոչ ալ իր հոն ներկայութիւնը ցոյց տալ կամ մէկուն բան մը հարցնել, բացարձակապէս չէր գիտեր թէ ո՞վ կը բնակէր

այն տանը մէջ, և թէ որո՛ւ կրնար վերաբերիլ այն փոքրիկ գանձը։

—Բե՛հ. ըսաւ ինքնիրեն, եթէ բաղդ մ'է եկածը, ուսկից ալ եկած ըլլայ, բարով, հազար բարով եկաւ։

Զայս ըսելով ժողվեց աչքին առջեւ ցրուած արժէքներն և սեղանին վրայ դրաւ։

Փոքրիկ տումարը նախ չի հրաւիրեց իւր ուշադրութիւնը։

Զինքը գրաւողը ստակն էր։

Ուստի ոսկիները զատեց պանքնօտներէն, տոմսերն ալ միւս արժեթուղթերէն, որով երեք կոյտ կազմուեցաւ, և մատիտ մ'առնելով սկսաւ իւր գանձուն հաշիւն ընել։

Երկու վայրկենի մէջ յաւելումը կատարուեցաւ։

Ամբողջ գումարն էր 187,575 Ֆր.։

Նոյն միջոցին թեթեւ ոտնաձայն մը լսելով, խսկոյն սեղանին դարակը քաշեց և ոսկին ու թուղթերն անոր մէջ քշելով, կղպեց ու բանալին գրպանը դրաւ։

—Պէտք չէ որ Սոֆի տեսնէ այս գանձը, մինչեւ որ պատշաճ մեկնութիւն մը գտնեմ։

«Թէև կը սիրէ զիս և շատ դիւրազգած չէ պատուոյ և փափկանկատութեան խնդիրներու վրայ, բայց և այնպէս բարի աղջիկ մ'է։ Եթէ զիս գողի մը տեղ դնէ, կրնայ ուրիշ աչքով նայիլ ինծի։ Ուստի մտածեմ, սուտ մը յերիւրեմ, որուն հաւատայ կամ հաւատալ ձեւացնէ...։

«Ասկէ զատ, չի գիտեր իմ անձնական հարստութիւն չունենալս։ Գիտէ որ հարստութիւն կը փնտռեմ, բայց զիս առանց ստակի ալ տեսած չէ։»

Փոքրիկ տետրակը դուրսը մնացած ըլլալով, վերջապէս Շամպէզի ուշադրութիւնը հրաւիրեց։

—Օ՛, օ՛, ըսաւ ինքնիրեն, քիչ մնաց որ պիտի մոռնայի։ Թերեւս ասոր մէջն է փնտռած գաղտնիքիս լուծումը։

«Երկու հարիւր հազար Ֆրանքի մօտ ստակ... աղուոր բան է...։

«Բայց ամէնն ա՞յս է։

«Ես ուրիշ բան ալ կ'սպասէի... ընտանեկան գաղտնիք մը, որմէ քաղէի... չեմ գիտեր ինչ... բայց ասկէց աւելի բան մը։»

Ինչպէս որ կը տեսնուի, կերած միջոցին ախորժակը կը բացուէր։

Ձեռքն առաւ տետրակն ու բացաւ։

Առաջին երեք երեսները կոշտ գրով մը ծածկուած էին։

—Թուահամարներ, անուններ, թուականներ, մրմռաց զարմացմամբ կարդալով. ուրիշ ոչինչ։

«Զարմանալի՜ բան։

«Եւ անուններ... առանց հասցէի։

«Տիւռան, Թան Կոռնէյլ, Լըպրէտ, Բէռէն՝ և ծայրերնին ալ զկսբնատառեր. Ց. Վ.—Կ. Մ. ևն։

«Ի՞նչ կը նշանակեն ասոնք։

«Անշուշտ գաղտնիք մը կայ մէջը... միլիոններ թերևս... կամ բարձր դիրք մը... մեծ ազդեցութիւններ...։

«Բայց ո՞վ կը բնակէր այդ Բիւէռ-Ֆիլթի տունին մէջ. տեսայ որ կին մը մտաւ հոն, բաւական տարօք և հասարակ երեւոյթով...։ Եւ այն խուլ աղաղակը, զոր լսեցի...և սա Անթօան Ֆոսառը, որ կը փախչէր ոճրագործի մը պէս...և որուն ուղղուած էր անծանօթ կէտին յատակագիծը ... բայց ինքը չի գնաց հոն, և բան մը չառաւ հոնկէ, հակառակ իրեն ղրկուած հրամանին զոր ես ձեռք անցուցի աղքատաց գանձանակէն, բայց հարկաւ նորէն տրուեր էր հրամանը...։

«Այս ամէնն ալ անհասկնալի են... այս ամէնուն մէջ ալ գաղտնիք մը կայ...։»

Եւ նորէն սկսաւ թղթատել տետրակին մնացորդը, և ուրիշ գրուած երեսներ նշմարեց։

Հոն ալ թուահամարներ և անուններ կային ազնուական երեւոյթով։

Տը Ռըտան, տը Լիվրի, տը Կռանշան, տը Ֆէրնիք, տը Ռիշմօն և ուրիշներ։

Միշտ առանց հասցէի. այս անգամ բնաւ յիշատակութիւն չի կար այս անուններէն ետեւ, մինչեւ իսկ համառօտագիր։

—Բան մը չեմ հասկընար, ըսաւ աւելի եւս հետաքրքրուելով։

Եւ կը շարունակէր հարցաքննել անուններուն ցանկը։

Տը Ֆէրնիք անունը մանաւանդ գրաւեց ուշադրութիւնը։

Երեք սկզբնատառեր կային ետեւէն, փոխանակ երկուքի. Կ. Մ. Թ։

Ցանկին վերջընթեր անունն էր։

Եւ սակայն այս չէր ամէնը։

Մէջ տեղերը, երրորդ ցանկ մը գըտաւ, բայց համառօտագիր. Տ. 29. Ռ. 137.— Ս. Թ.— Ց. 223, ևն ևն։

Քանի մը թուահամարներ ալ կային պարզ, այսինքն ընաւ որ և է նշան մը չիկար հետերնին։

Ամէն մէկ ցանկերուն թուահամարը 104ի կը յանգէր։

Շամպէզիի խուզարկութիւններն այս կէտին մէջ էին, երբ Սօֆի ներս մտաւ ձեռքն ափսէ մը, որուն մէջ տաք արգանակի սկահակ մը կար, քովն ալ ոսկեզօծ հաւաեայի կեղև մը, և շիշ մ՚ալ կանանչ կնիքով Պօռտօ.

—Սպասեցուցի ձե՞զ, գոչեց ժպտուն շրթունքով և ըղձափայլ աչերով։

—Ինչ որ լաւ կը վերջանայ, բարի է, պատասխանեց Շամպէզի՝ օգնելով ափսէին սեղանին վրայ դըրուելուն։

—Կերէք, ըսաւ Սօֆի. ետքը կրնաք խօսիլ...։

—Բայց զարմանալի՜ բան, յարեց Շամպէզիի երեսը նայելով։ Ուրախ և միանգամայն սրտատանջ երևոյթ մ՚ունիք։

—Ո՛հ, այս կինե՛րը, կինե՛րը, ըսաւ Ժիւլ. անոնց տրուած է մարդուն սըրտին խորը կարդալ։ Այո՛, գուա՛կս ճշմարիտ է, ըսածիդ պէս եմ։

—Պատճա՞ռը...

—Պատճառն այն է որ Անծանօթ Հէտը գտայ բայց մէջը սա միայն կար։

Եւ տետրակը ցոյց տուաւ։

Սօֆի տետրակին վրայ ակնարկ մը նետելէ ետեւ աչերը Շամպէզիի վրայ դարձուց զարմանքով։

—Ի՞նչ կը նշանակէ այս, հարցուց։

—Ի՞նչ կը նշանակէ...։ Եթէ կրնաս հասկցընել ինծի, մեծ բարեկամութիւն մը կ՚ընես, և ուրախութիւնս, ինչպէս նաև բարօրութիւնս կատարեալ կ՚ըլլայ։ Սակայն կ՚զգամ, և աներկբայ եմ որ ժամանակս պարապ չի կորսընցուցի... ուստի ճաշենք։

Եւ գինի մը լցուց։

—Մեր սիրոյն և ապագային։

Եւ մէկ ումպով պարպեց բաժակը։

42

ՈՒՐ ՉԵՆ ԲԱՆԱՐ ԴՈՒՌԸ ԶԱՐՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

Առտուան ժամ եօթն էր։

Բիէռֆիթի բնակիչներուն կաթնավաճառին սայլը գնաց կեցաւ Ժիւսթին

Պոնփօայի տան առջև, որուն դուռն ու արտափեղկները բնականաբար գոց էին։

Երսուն տարեկանի մօտ մարդ մը կը վարէր կառքը, որուն մէջ շատ մը թարմ տուփեր կային։

—Ի՞նչ է այս, ըսաւ ակնարկ մը նետելով տանը վրայ։ Օրիորդ Պոնփօա դեռ չէ ելած... ինքը որ առտուները կանուխ կ'ելլէ միշտ։

—Է՛, օրիո՛րդ, գոչեց։

Բայց պատասխանող չեղաւ։

Այն ատեն մէջքէն կախուած եղջիւրը բերնին տարաւ, և քանի մը անգամ փչելով սուր ձայն մ'արձակեց, որ ծանօթ էր իր յաճախորդներուն։

Բայց տունը շարունակեց լուռ ու գոց մնալ։

—Կ'երեւի թէ դուրս ելեր է, ըսաւ կաթնավաճառը, ես չեմ կրնար մինչեւ կէս օր հոս սպասել։

Եւ սայլը դէպի մեծ փողոցը քշելով, հացագործին կառքին հանդիպեցաւ, որ նոյնպէս հաց կը տանէր տուները։

—Արդեօք Ժիւսթինի տո՞ւնը կ'երթաք, հարցուց։

—Այո՛, պատասխանեց հացագործը։

—Բաղդաւոր պիտի ըլնէք, եթէ յաջողիք արթնցնել... ես չի կրցի։

—Ես կ'արթնցընեմ, ըսաւ հացագործը, հաշուեցոյցս պիտի տամ։

Երկու կառքերը հեռացան իրարմէ, և հացագործին կառքը գնաց կեցաւ մանկաբարձին տանն առջեւ։

Բայց ի զուր բաղխեց, պոռաց, կանչեց։ Պատասխանող չեղաւ։

—Զարմանալի՜ բան, մռմռաց հացագործը, ի՞նչ ծանր քուն է այս առտըւան քունը։

—Ո՞վ է ան, հարցուց յանկարծ հաստ ձայն մը։

Հացագործն ետին դառնալով երկու քաղաքապահ զինուոր տեսաւ, որոնք պտոյտի ելած էին։

—Ա՛, դո՞ւք էք, Պ. Պրիտու։ Ո՞վ պիտի ըլլայ, մանկաբարձուհին։ Հինգ վայրկեանէն աւելի է որ դուռը կը կը զարնեմ, կը պոռամ, և պատասխան չեմ ստանար։ Կաթնավաճառն ալ արդէն եկաւ, և ինծի պէս պարապ ելաւ։

—Թերեւս հիւանդ է, պատասխանեց զինուորը, նորէն զարկէք։

Հացագործը վերսկսաւ իր աղմուկը, բայց դարձեալ պարապ ելաւ։

—Օն, ըսաւ Նորէն կառքին մէջ ելնելով, չեմ կրնար բոլոր գիւղը նօթի թողուլ ասոր համար։

—Բակին մէջ բան մը չէ՞ք տեսներ, յարեց ոստիկան զինուորը: Ձեր այդ կանգնած տեղէն կրնաք պատին միւս կողմը տեսնել:

—Բան մը չի կայ, ըսաւ բան մը. և մօրուսին տակ խնդաց մեղմիկ:

Երկու ոստիկան զինուորները, պահ մը դրանը ականջ դնելով մտիկ ընելէ ետեւ, շարունակեցին իրենց պտոյտը:

Երեք ժամ ետքը նորէն հոնկէ անցնելով՝ ստուգեցին որ միշտ գոց էր:

—Օ՜, ըսաւ Պրիտու կոչուողը, քիչ մը տարօրինակ բան է:

—Թերեւս լաւ կ՚ընենք տասնապետին իմացընել, ըսաւ միւս զինուորը:

Եւ պահականոցը վերադարձած ժամանակնին, եղելութիւնը իմացուցին տասնապետին, որ մեծ կարեւորութիւն չընծայելով պարզապէս պատասխանեց.

—Ցերեկը պտոյտ մը կ՚ընենք այն կողմը:

Արդարեւ ժամն երեքին մօտերը, ուրիշ մէկն ալ իմացնելով մանկաբարձուհիին տանը մէջ տիրող խոր լռութիւնը և զինքն ալ ըսաւ տեսնող կամ սող մ՚եղած չըլլալը, տասնապետն

իւր երկու մարդոց հետ եկաւ տանը մեծ դուռը զարկաւ:

Պատասխան չստանալով, երեք ոստիկանները շէնքին շուրջը դառնալով, գացին արտերուն վրայ բացուող փոքր դրան քով:

Տասնապետն աչքէ անցուց, բանալու փորձ մ՚ըրաւ, բայց չի կրցաւ:

—Պախտո՛ւ, ըսաւ իւր երկու մարդոց մէկուն, ուս տուէք ինձի, որպէս զի պատէն ներս աչք մը նետեմ պարտէզին մէջ,

Պախտու հնազանդելով, տասնապետը կրցաւ պարտէզն աչքէ անցունել:

—Օ՜, օ՜, գոչեց կարճ ակնարկ մը նետելէ ետեւ, տանն ետեւի դուռը բա՜ց է, ու բնական չէ...: Այս կնոջ տունը ամեն տեսակ ծածկախորհուրդ մարդիկ կուգային... կարելի է որ փորձանքի մը հանդիպած ըլլայ: Զինքը հարուստ կը կարծէին... և գրեթէ առանձին կ՚ապրէր...: Օ՛ն վարանիլ ներելի չէ...: Պէտք է շուտով մարդ ղրկել Սէն-Տընի, և իմացնել ոստիկանութեան տեսչին:

—Հսկողութիւն պէտք չէ՞ այս տունին վրայ, տասնապե՛տ, ըսաւ Պախտու:

—Այո՛, Շաստօն այս փոքր դրանքով կենայ, դուք ալ, Պոխտո՛ւ, մեծ դրանը մօտ։

«Ես ալ պահականոցն երթամ և Գըլէմանը Սէն-Տընի ըրկեմ ոստիկանութեան պահականոցը։»

Ժամ չորս ու կէսին, ոստիկանութեան տեսուչը երկու ոստիկաններու հետ Սէն-Տընիի կայարանը իջաւ, ուր ոստիկան-զինուորներուն տասնապետն իրեն կ'սպասէր։

Այս վերջինը քանի մը խօսքով հասկցուց իր կասկածն ու երկիւղը։

—Կոպղարար մ'ունի՞ք, հարցուց տեսուչը։

—Այո՛, պարոն տեսուչ։

—Ուրեմն երթանք։ Հեռո՞ւ է տունը։

—Ահա կը տեսնուի հոսկէ, պատասխանեց տասնապետը՝ ձեռքը դէպի դաշտն երկնցնելով։

Եւ խմբակն իսկոյն դէպի մանկաբարձին բնակարանը շտկուեցաւ։

Պոխտու, ոչ ալ Շաստօն, որ հսկելու դրուած էին տանը դռներուն առջեւ, ո՛չ ձայն մը լսեր, ոչ ալ բան մը տեսեր էին։

Ա՛լ վարանելու տեղի չի կար։

Տեսուչին հրամանով տեղացի կոպղարար մը բերուեցաւ, որ դուռը բացաւ, և դուրսի բակն անցնելէ ետեւ, ուր անսովոր բան մը չէր նշմարուեր, տանը մէջ մտան այն նրբանցքէն որ բակէն պարտէզը կը տանէր, և որուն դրան փեղկերէն մին բաց թողած էր Անթօան Ֆօսար։

Կը յիշեն ընթերցողք թէ վարի յարկին սենեակները նրբանցքին վրայ կը բացուէին։

Առաջին սենեակը, որուն մէջ մտան ոստիկանութեան մարդիկը, Դանիէլ տը Բէօրի և Ֆերնանտ տը Ռիշմօնի որդւոյն ստնտուին երբեմնի բնակավայրն էր, բոլորովին դատարկ, և մէջի կարասիները խառն ի խուռն, որմէ կը հասկցուէր թէ մէկը հապճեպով խուզարկեր էր կահերը, որոնց դարակները բաց մնացած էին։

Սակայն ոճիր մը գործուած ըլլալու նշան չի կար։

Երկրորդ սենեակն ալ նոյն անկարգ վիճակին մէջ։

—Գող մ'անցած է այս սենեակներէն, ըսաւ տեսուչը, կը մնայ գիտնալ

թէ այդ գողը մարդասպա՞ն ալ էր։

Վերջապէս հասան այն սենեակին ուր ոճիրը կատարուած էր։

Պատուհանին արտափեղկերը գոց ըլլալով, գրեթէ խոր մթութիւն կը տիրէր սենեակին մէջ, և բան մը չէր տեսնուեր։

—Բացէք պատուհանը, հրամայեց տեսուչը։

Տանտէրը փութաց կատարել հրամանը, բայց հազիւ քանի մը քայլ առեր էր, մէկէն ետ քաշուեցաւ սոսկալով։

Ձեռքերը ծխսթին Պօնփօայի սառած մարմինին դպեր էին։

—Ի՞նչ կայ, հարցուց տեսուչը։

—Դիակ մը, հո՛ս, պատուհանին առջեւ, ըսաւ տանտէրը լուցկի մը վառելով, որուն լուսովը կրցաւ տեսնուիլ դժբաղդ զոհին կախուած մարմինը։

—Մանկաբարձ կի՛նն է, գոչեց Պրիտու, կը ճանչեմ զինքը, խեղճն անձնասպան եղեր է։

Նոյն միջոցին սեղանին վրայ տեսնուած մոմ մ'ալ վառեցին, սոսկալի տեսարանին մանրամասնութիւններն իմանալու համար։

Տեսուչը դիակին քովն երթալով.

—Անձնասպանութի՞ւն, ըսաւ կարճ զննութենէ մ'ետեւ. ո՛չ, ո՛չ, չէնք շընորհք մարդասպանութի՛ւն մը։ Խեղճ կինը կախեր են դատական իշխանութիւնը խաբելու համար։

«Այս սենեակին մէջ տիրող անկարգութիւնը, ուր պայքարի ակներեւ նըշաններ կը տեսնուին. և ուրիշ պարագաներ... զորս ես դիտեցի... ընաւ տարակոյս չեն թողուր։

—Վար առնե՞նք կախուած տեղէն, պարո՛ն տեսուչ, հարցուց տանտէրը։

—Ո՛չ, պէտք չի կայ... խեղճ կինը գոնէ տասներկու ժամէ ի վեր մեռած է, կենդանացնել հնար չէ. թողունք այսպէս դատական իշխանութեան հետախուզութիւններուն։

—Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա։

—Անմիջապէս իմաց պէտք է տալ ընդհանուր դատախազին։ Մեր պաշտօնը պիտի ըլլայ հիմա տեղեկագիր մը շինել, զոր ես տանիմ Փարիզ, միանգամայն հսկել որ հոս ամէն բան այն վիճակին մէջ մնայ, ինչպէս որ գտանք։

Գիշեր եղած էր, երբ ոստիկանութեան տեսուչն իր աշխատութիւնն աւարտեց։

Ոստիկաններն ու պահակ զինուորները տանը մէջ կեցան հսկողութեան համար, և տեսուչը մեկնեցաւ անմիջապէս Փարիզ երթալու և տեղեկագիրը դատական իշխանութեան ներկայացնելու, ուր արդէն հեռագրով ծանուցած էր կատարուած ոճիրը։

Ապահովութեան պետը, որ իրեն կ՚սպասէր եղելութեան համառօտ պատմութիւնը լսելէ ետեւ, ընդհանուր դատախազին գնաց՝ հետը խորհրդակցելու և պէտք եղածը որոշելու։

—Վաղ առտու, առաջին պահուն, կ՚երթանք ոճիրին գործուած տեղը, ըսաւ ընդհ. դատախազը, և կը քննենք գործը։ Որո՞նք են պաշտօնի վրայ գտնուող հարցաքննիչ դատաւորները։

—Պ. տը Ֆօնթան և Պ. Դանիէլ տը Բէօր։

—Պ. Դանիէլ տը Բէօր մեր դեռատի օրէնսգէտներէն մին է, բայց շատ յաջողակ է և փոյթեռանդ։ Ես մեծ վստահութիւն ունիմ անոր վրայ։ Այս

իրիկուընէ իմաց տուէք անոր։ Գալով ձեզի պէտք եղած ոստիկաններուն, դուք ինծմէ աղէկ կը ճանչէք. լաւագոյնները կամ լաւագոյնը ընտրեցէք։

—Ես ունիմ հատ մը, Բռէնպօրն։

—Լաւ. ուրեմն վաղ առտու, կանուխկէկ։

Եւ ապահովութեան պետը մեկնեցաւ, ստացած հրամանները կատարելու փութով։

43

ՕՐԻՈՐԴԻ՛Ն ՕԹԵԱԿԸ

Այն բոլոր օրն ուր այսչափ մեծ անցքեր կը պատրաստուէին, որոց հետեւանքը պիտի տեսնենք, Տիան տը Ֆէրնիք վերջին աստիճան սրտատանջ էր և յուզուած։

Որչափ և անխիղճ, որչափ և բարոյական զգացումէ զուրկ ըլլայ մէկը, չի կրնար ոճիր մը հրամայել, չի կրնար ոճիրի մը համախոհ կամ մեղսակից ըլլալ, առանց ապագայ հետեւանքին ու հնարաւոր քաւութեան սարսափէն ցնցուելու և ծանրապէս զգածուելու։

Բօլ տը Ռիշմօնի հետ ժամադրութիւնը իրիկուան ժամ իննին էր։

Անթօան Քօսատի նշանակած ժամն էր։ Կը վախնար ցերեկն երեւնալ, մանաւանդ կատարած սպանութենէն ետեւ երբ Բիւի-տը-Լ՚էրմիթ փողոցն երթալ պէտք էր։

Բարեբախտաբար կոմսուհիին ամուսինը նոյն առտուն Լօնտրէ գացեր էր։

Թէեւ այս ուղեւորութիւնը կասկած մը չէր տար իրեն, որովհետեւ իսկական պատճառը գիտէր, մտածեց բնաւ որ և է նախազգուշութիւն զանց չընել իբրեւ խորագէտ կին։

Ընթրելու համար սեղան նստած միջոցին հրաման ըրաւ որ կառքը լծեն Օբէռայի թատրոնն երթալու համար։

Ուրբաթ օր մ՚էր, բաժանորդագրութեան օր, կոմսուհին օթեակ մ՚ունէր մէկ տարուան համար վարձած։

Այս հրամանը զարմանք չի պատճառեց իւր մարդոց, որք ենթադրեցին թէ աղջիկն ու փեսան ալ անշուշտ պիտի երթային ընկերանային անոր։

Սենեկապանուհիին օգնութեամբ արդուզարդն ըրաւ, և ժամն ութը քառորդ անցած Օբէռայի մեծ սանդուղին առջեւ իջաւ։

—Ժամը քանի՞ն գանք ձեզ առնելու, հարցուց սպասաւորը։

—Տասնըմէկ ու կէսին հոս գտնուեցէք, պատասխանեց։

Եւ իսկոյն աներեւոյթ եղաւ սիւնազարդ գաւթին մէջ, մինչ կառապանը ճամբայ կ՚ելնէր Պօնաբառթ փողոցի ապարանը վերադառնալու համար։

Կոմսուհին իւր օթեակը մտաւ, որ թատրոնին աջ կողմն էր, և առջեւը նստաւ, այնպէս որ զինքը ճանչող բարձր դասակարգէ հանդիսականք կը տեսնէին զինքը։

Եւ արդարեւ շատ չանցած ողջոյններ փոխանակեց մէկ կամ միւս կողմերուն հետ։ Յետոյ, որովհետեւ մինակ էր, և զարմանալի չէր, վասն զի կրնար սպասել թէ՛ ամուսինին և թէ՛ աղջկանը, օթեակին ներսի ծայրը քաշուեցաւ, ուր մարդ չէր կրնար տեսնել զինքը։

Վարպետութիւն մ՚էր ըրածը, որպէս զի ուզած ժամանակը փախչէր՝ առանց ուշադրութիւն հրաւիրելու իւր առժամեայ բացակայութեան վրայ։

Քառորդի մը չափ անտեսանելի մընալէ ետեւ նորէն երեւցաւ, և այս փոքրիկ հնարքը քանի մ՚անգամ կրկնեց։

Ֆաուսթ կը խաղային։

Առաջին արարուածը նոր լմնցեր էր. օթեակին դուռը բացուեցաւ։ Բարեկամուհի տիկին մը, ... դքսուհին, այցելութիւն կուտար իրեն.

—Ի՞նչպէս, մինա՛կ, ըսաւ այցելուհին։

—Այո՛, մինակ, և քիչ մ'ալ սրտանց։ կոմսը բացակայ է. բայց աղջիկս և Պ. տը Ռիշմոն պիտի գային և ուշ մնացին։ Դերկոմսուհին քիչ մ'անհանգիստ էր այս առտու։ Եթէ երկրորդ արարուածին ալ չի գայ, թերևս մինչև տուն պիտի երթամ։

Նուագածութիւնը նորէն սկսաւ, և դքսուհին որ ընկերներ ունէր, իր օթեակը վերադարձաւ։

Ժամը իննին քսան կար։

Տիան նորէն օթեակին առջևը գնաց, որպէս զի անգամ մ'ալ ցուցնէ իր ներկայութիւնը, աջ ու ձախ դիտեց, թատերասրահին ամէն կէտերն հետազօտեց, որպէս զի գիտնար թէ ո՛յք կային ծանօթ, և ի հարկին անոնց վրայ խօսէր, միանգամայն քանի մը արդուզարդ նշմարեց, որոնց վրայ կրնար կոմսին հետ խօսիլ վերադարձին։

իր երթալու տեղը ծածկելու համար ըրած այս հնարիմացութիւններով հանդերձ, Տիան չկրցաւ նշմարել մարդու մը կիսադէմը, որ երաժշտարանի թիկնաթոռներուն մուտքի դրան մօտ ստուերին մօտ կորսուած էր, և որ զինքը չէր վրիպեցներ աչքէն։

Ֆաուսթին երկրորդ արարուածն ըսկսած էր և Մեֆիստոֆելի պարերգը կը կատարուէր. կոմսուհին, քաջալերուած, և ժամանակն եկած դատելով, կամացուկ մը ետ քաշուեցաւ, իր ձասա թիկնոցը որ իր պարահանդէսի շքեղ արդուզարդն և փարթամ ուսերը կը ծածկէր, վրան առաւ, յետոյ դուռը բանալով վազեց վար իջաւ։

Քանի մը վայրկեան յետոյ կառք մը կը նստէր, ըսելով կառավարին.

—Բուլվիէ փողոցին և Ժօֆռօա-Սէնթ-Իլէր փողոցին անկիւնը...։ Քսան փրանք պարգև. կրակի պէս պիտի երթաք։

Բաւականէն աւելի էր կառավարին եռանդը վառելու, որուն ձին ալ լաւ էր։

Կառքը ձամբայ ելաւ վերջին ծայր արագութեամբ։

Բայց վերը նշանակած մարդերնիս ալ, երբ տեսաւ կոմսուհիին աներեւութանալը օթեակին մէջէն, և կասկածելով ըրած վարպետութիւնը, իսկոյն ինքն ալ դուրս ելնելով ետեւէն հասաւ այն միջոցին, ուր Տիան կառքը կը մտնէր․ բայց բաւական հեռու ըլլալով չի կրցաւ լսել կառավարին տուած հրամանը։

Տեսնելով կառքին ճանբայ ելնելը, ինքն ալ մօտէն անցնող պարապ կառք մը տեսնելով, պօռաց կառապանին։

—Հարիւր Ֆրանք կայ ձեզի, եթէ սա կառքին ետեւէն հասնիք։

—Մտէք շուտով, պատասխանեց մարդը, սա դեղին կառքն է, այնպէս չէ՞։

—Այո՛․

—Օ՛ն։

Անծանօթը կառքին մէջ նետուեցաւ, և կառավարը, մտրակելով ձին, Տիանը տանող կառքին հետքը բռնեց։

Դժբախտաբար այս ետքի կառքի ձին, վախէն ու յոգնած, մտրակի հարուածներով և կառավարին սպառնալից սաստ-ումներովը կը յառաջանար, մինչ կամուրջին հասած կառքին ձին, աւելի

ուժեղ և նուազ յոգնած, դիւրաւ ճանբայ կ՚առնէր։

Անծանօթը, գլուխը դռնակէն դուրս հանած կը ճգնէր միւս կառքին թըւահամարը կարդալ․ բայց չէր յաջողեր, և յուսահատութեամբ կը տեսնէր անոր յառաջանալը։

—Օն, քալեցէ՛ք, քալեցէ՛ք, կը պօռար կառավարին։ Երկու հարիւր Ֆըրանք ձեզի։

Խեղճ մարդը կը կրկնապատկէր մըտրակի հարուածներն ու յիշոցները, միտքը դնելով մինչեւ իսկ ճաթեցընել իր ձին, որպէս զի ստանար խոստացուած խոշոր պարգեւը։

Այսպէս դժուարաւ կրցաւ հասնիլ մինչեւ Տէ-Տէօ-Բօն փողոցը։

Բայց հոն կենդանին, չարաչար յոգնած, և ճաթելու վիճակին հասած, ոտքը քարի մը զարնելով գետինն ինկաւ, և կառքին թեւերէն մին ալ կոտրեցաւ։

Անծանօթը զայրագին գոչիւն մ՚արձակեց որ կառավարին յուսահատական յիշոցներուն հետ խառնուեցաւ․ և դռնակը բանալով վար ցատկեց։

—Լմնցա՛ւ, ըսաւ տնոր կառավարը, անհնար է քայլ մ՚աւելի երթալ։

Բայց անծանօթն, առանց ականջ կախելու բուռ մ'ոսկի նետեց անոր, և ինք վազել սկսաւ առջեւի կառքին ետեւէն, որ փողոցի մ'անկիւնը դառնալով՝ աներեւոյթ եղեր էր։

Ասկէ զատ՝ ի՞նչպէս պիտի կրնար ճանչել հիմա։

Փարիզի մէջ դեղին կա՞ռք կը պակսի։ Քանի՛ դեղին կառքեր այն կողմը կ'երթային։

Հետաքրքիրներու խումբ մը կազմուած էր, կարկամած ձիուն շուրջը, և կառավարին կ'օգնէին որպէս զի ոտք հանէին զայն։

Արկածը՝ զարմանալի զուգադիպութեամբ՝ տիկին Շաթլէնի տանն առջեւը պատահած էր։

Սոֆի և Ժիւլ Շամպէզի, պատուհանին մօտը գտնուելով, երկուքն ալ ականատես եղեր էին դէպքին ամէն պարագաներուն։ Կազի լապտեր մը կը լուսաւորէր փողոցին այն կողմը։

Շամպէզի, երբ տեսաւ կառքէն վար ցատկող ուղեւորը, զարմանքի բացագանչութիւն մ'արձակեց։

—Ի՞նչ կայ, հարցուց Սոֆի։

Շամպէզի պատասխան չի տուաւ ա-

նոր, վասն զի նոյն վայրկենին կ'ըսէր ինքնիրեն.

—Այն մարդն է որ Անթօան Քօսատի ետեւէն ինկեր էր երբ Թուղթերն աղքատաց գանձանակին մէջ խոթեց...։ Աներկբայ եմ որ այս իրիկուն ալ մէկու մ'ետեւէն ինկած է։

«Կառքը սաստիկ կը քշուէր... ձին չի կրցաւ դիմանալ. ինքն ալ մէկէն վար ցատկելով վազել սկսաւ, որպէս զի փնտռած մարդուն հետքը չի կորսնցընէ։

«Թերեւս այդ մարդը պիտի տայ ինձի փնտռած գաղտնիքիս բանալին...վասն զի գտած ստակս չի բաւեր ինձի... գաղտնիք մը կայ... կ'ուզեմ գտնել... և պիտի գտնե՛մ։»

Շամպէզի այս մտածութիւններով զբաղած էր, տեսաւ որ Անթօան Քօսատ տունէն դուրս ելաւ չորս կողմը նայելով, և փողոցին մութ կողմը դիմեց։

—Տակաւին գործ կայ, մրմնջեց. լա՛ւ, չի պիտի թողում օձիքդ։ Արդէն բաւական արդիւնք տուի՛ր ինձի։

Եւ փեղոյրը գլուխը դնելով՝ դուրս նետուեցաւ։

ՎԵՐՋ Ա. ՀԱՏՈՐԻՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0312195

6577